

**Приєднуйтеся до літопису нового часу
та простору української літератури!**

Сучасна велика та мала проза, поезія,
провокативні есеї, відверті інтерв'ю,
переоблік серйозних і не надто книжкових
новинок, прозрілива критика
й оригінальні судження –
для вас і про вас.

А ще – культ-розвідки,
звільнення факту від мітів
та ідеологічного лушпиння,
конкурси та ексклюзивні світлини.
Промайнула мить – це вже історія,
що наздоганяє нас на кожному повороті,
виловлювання найцікавіших із них –
у літературно-критичному виданні під назвою
«Київська Русь».

«Київська Русь» – це повернення на поле
культурних змагань, віддане на поталу зайдам.

Повернімося у власні літописи!

КИЇВСЬКА РУСЬ

передплатний індекс 94978
на друге півріччя

Головний редактор

Дмитро СТУС

Заступник головного редактора

Тетяна ЩЕРБАЧЕНКО

Редактори:

Катерина БАБКІНА, Наталя ГАУК

Верстка:

Роман МАРЧИШИН

Суспільна рада:

Володимир ЄШКІЛЄВ, Микола ЖУЛИНСЬКИЙ,
Олександра КОВАЛЬ, Юрій КОВАЛЬСЬКИЙ,
Марія МАТІОС, Павло МИХЕД,
Борис ОЛІЙНИК, Ірен РОЗДОБУДЬКО,
Володимир РУБАН, Микола РЯБЧУК,
Василь СЛАПЧУК, Максим СТІХА,
Тарас ФЕДЮК, Максим ЦУГУНОВ,
Юрій ЧЕКАН, Василь ШЕВЧЕНКО,
Григорій ШТОНЬ

Засновник та видавець

ТОВ «Видавництво «Київська Русь»

З питань творчої співпраці звертатися:

svarga@kiev-rus.com.ua

stus@kiev-rus.com.ua

З питань ділової співпраці звертатися:

uprava@kiev-rus.com.ua

Наша адреса:

м. Київ, 01030, вул. Б.Хмельницького, 51а, 01030

Телефонуйте:

(044) 2355341, (044) 2397395

Леонід ПЛЮЩ Роман МАЛКО Дарина ЩЕРБАЧЕНКО Тетяна ЩЕРБАЧЕНКО Володимир ЄШКІЛ
Микола ЖУЛИНСЬКИЙ Олександра Коваль Юрій КОВАЛЬСЬКИЙ Марія МАТІОС Павло МИХЕ
Олійник Ірен РОЗДОБУДЬКО Володимир РУБАН Василь СЛАПЧУК Максим СТРИХА Тарас ФЕ
Максим ЦГУНОВ Юрій ЧЕКАН Василь ШЕВЧЕНКО Григорій ШТОНЬ КИЇВСЬКА РУСЬ Володим
Дмитро СТУС Київська Русь – назавжди Всяке таке АнжеЙ СТАСЮК Обличчя Ірина Рождеств
Апокрифи Володимир ЄШКІЛЕВ Світло між головами Поезія Тарас Федюк ...піс
Культиватор Дмитро Стус Територія Тараса Федюка ПРОЗА Григорій ШТОНЬ Нічні сонця Забо
вона з Тетяною КАПЛЮНОВОЮ Тінь Трахтемирів Вамп (стерео) ПРОЗА Григорій ШТОНЬ Нічні
Культиватор Ганна УЛЮРА Нівеляція протиріч Барабан РЕВОЛЮЦІЯ Рауль ЧІЛАЧАВА Якби я
грузином, я був би нецікавим для українців плебей ПЛЮЩ Мені здається, що все це
радянськи Всяке таке Володимир ПАВЛІВ Бездуховність, мля... або духовна дірка пост-револ
періоду Переоблік Гудзика та інша галантерея АнжеЙ СТАСЮК Гудзик Катерина БАБКІНА На
і ваша сексуальність Люба КЛИМЕНКО Пор'ядна львівська пані Ганна ЗНИЩИВ С
МРАОВИЧ Костянтин Богобоязний Роман Суперлайт для любих громадян Вірші РЕВОЛЮЦІЯ
ракурси ваптності Мануела ГРЕТКОВСЬКА Полька Ганна УЛЮРА Бог є Катерина БАБ
Е Адольфо або Троянда для Лізи Ендшпіль або Адольфо для Лізи Катерина БА
РЕВОЛЮЦІЯ УШКАЛОВ Сашко ESC У маленьких ведмедиків – великі пінгвіни Катерина БАБ
ПРОХАСЬКО З цього можна зробити кілька менше цього можна зробити не лише оповід
Микола СКИБА Антологія публікацій у газеті «Post-Postup», 1991—1994 Газета нашої мрії Пос
ПОСТУП» Вахтанг КІПІАНІ Гурамішвілі Давид Давитгані Велика трійця Тарас Шевченко, Іван Ф
Лєся Українка Майже свята трійця ЗАБУЖКО Оксана Друга спроба Путівник Київська облас
німої країни «К Страх Всяке таке Степан ПРОЦЮК Під ковпаком і небом РЕВОЛЮЦІЯ ПРОЗА
КОКОТЮХА Микола з поросям Зміст РЕВОЛЮЦІЯ Дмитро СТУС Тетяна ЩЕРБАЧЕНКО Катерин
Наталія ГАУК Роман МАРЧИШИН Василь КАПЛУНОВ Роман МАЛКО Дарина ЩЕРБАЧЕНКО Тет
ЩЕРБАЧЕНКО Володимир ЄШКІЛЕВ Микола ЖУЛИНСЬКИЙ Олександра Коваль Юрій КОВАЛ
Марія МАТІОС Павло МИХЕД Борис ОЛІЙНИК Ірен РОЗДОБУДЬКО Володимир РУБАН Василь
Максим СТРИХА Тарас АНІЖ Максим ЦГУНОВ Юрія ЧЕКАН Василь ШЕВЧЕНКО Григорій Ш
КИЇВСЬКА РУСЬ Володимир РУБАН Дмитро СТУС Київська Русь – назавжди Всяке таке Анже
Обличчя Ірина Рождественська РЕВОЛЮЦІЯ Апокрифи Володимир ЄШКІЛЕВ Світло між гол
Поезія Тарас Федюк ...після всього... Культиватор Дмитро Стус Тараса Федюка ПРС
ШТОНЬ Нічні сонця Заборонена зона з Тетяною КАПЛЮНОВОЮ Тінь Трахтемирів Вамп
Григорій ШТОНЬ Нічні сонця Культиватор Ганна УЛЮРА Нівеляція протиріч Барабан РЕВОЛК
Рауль ЧІЛАЧАВА Якби я не був грузином, я був би нецікавим для українців Апокрифи Леонід Г
Мені здається, що все це дуже по-радянськи Всяке таке Володимир ПАВЛІВ Бездуховність м
Духовна дірка пост-революційного періоду Переоблік Гудзика та інша галантерея Ірен РОЗДС
Гудзик Катерина БАБКІНА Наша і ваша сексуальність Люба КЛИМЕНКО Пор'ядна львівська п
УЛЮРА РЕВОЛЮЦІЯ Симо МРАОВИЧ Костянтин Богобоязний Роман Суперлайт для любих гри
Вірші РЕВОЛЮЦІЯ Нові ракурси ваптності Ганна ЗНИЩИВ ГРЕТКОВСЬКА Полька Ганна УЛЮРА Бог
Ендшпіль Адольфо або Катерина БАБКІНА Троянда для Лізи Ендшпіль троянди, або Адольфо дл
РЕВОЛЮЦІЯ УШКАЛОВ Сашко ESC У маленьких ведмедиків – великі пінгвіни Катерина БАБ
ПРОХАСЬКО З цього можна зробити кілька оповідань З цього можна зробити не лише оповід
Микола СКИБА Антологія публікацій у газеті «Post-Postup», 1991—1994 Газета нашої мрії Пос
ПОСТУП» Вахтанг КІПІАНІ Гурамішвілі Давид Давитгані Велика трійця Тарас Шевченко, Іван Ф
Лєся Українка Майже свята трійця ЗАБУЖКО Оксана Друга спроба Путівник Київська облас
німої країни «К Страх Всяке таке Степан ПРОЦЮК Під ковпаком і небом РЕВОЛЮЦІЯ ПРОЗА
КОКОТЮХА Микола з поросям Зміст РЕВОЛЮЦІЯ Дмитро СТУС Тетяна ЩЕРБАЧЕНКО Катерин
Наталія ГАУК Роман МАРЧИШИН Василь КАПЛУНОВ Роман МАЛКО Дарина ЩЕРБАЧЕНКО Тет
ЩЕРБАЧЕНКО Степан ПРОЦЮК Микола ЖУЛИНСЬКИЙ Олександра Коваль Юрій КОВАЛЬСЬ

**ВОЛОДИМИР
РУБАН**

Генеральний директор
видавництва
«Київська Русь»

**ДМИТРО
СТУС**

Головний редактор
часопису
«Київська Русь»

КИЇВСЬКА РУСЬ — НАЗАВЖДИ

Ви тримаєте в руках книгу першу часопису «Київська Русь». Позаду залишилися сумніви й вагання, суперечки й прямі зіткнення, пошук авторів і редагування текстів. На журнально-видавничому українському ніби ринку з'явилося нове видання, започатковане однойменним видавництвом.

Чому – «Київська Русь».

Пояснення очевидне. Ми, українці, надто багаті на історію, таланти, традиції. А тому, маючи тверду впевненість, що «святе місце є чим заповнити», легко призвичаюємося до втрат – культурних, географічних, гео- і просто політичних. Але кожна поразка – бо ж чи можна втрату культурного простору назвати якимось інакше? – замулює праджерела. Ми ж не уявляємо наше життя поза традицією, що відлунює через тисячу років, нагадуючи про себе відсутністю високого стилю, психологічними відмінностями регіонів, врешті-решт тим, що на правому березі панує майорат (традиція успадкування старшим сином), а на лівому – мінорат.

Ніхто не знає, що з історичного минулого і в який спосіб вплине на наше сьогодні чи завтра...

Живемо в мозаїчну добу постмодерну, а тому маємо накопичувати знання на всіх рівнях – суспільно-політичному, емоційному, історичному, контекстному...

Звісно, більшості з нас ще зі школи відомо, що до складу Русі входило чимало князівств, але ми майже не маємо чуттєвого знання про спільне та відмінне в мешканців, приміром, Тьмутаракані та Київського князівства. Це збіднює наше розуміння світу й довкілля, адже саме емоційний рівень визначає і визначає поведінку людности. Історія ж сухо й неохоче пові-

домляє лише про те, що мешканці одного міста бились із нападниками до скону, а іншого – відкривали перед ними ворота. Чому ставалося саме так?

Ми не претендуємо на вичерпні відповіді, але хочемо бути поміж тих, хто ставить питання. Без цього, переконані, рух уперед неможливий, як неможливий він і без усвідомлення свого коріння. А що ніхто напевне не знає, що важливо, а що – ні, то ми не дозволили собі знехтувати традиційним для Київської Русі літочисленням, себто підтримали традицію лічити роки від сотворення світу, а не народження Ісуса Христа (так званої «нашої ери»). У тих координатах писали літопис свого життя наші предки, то чи варто це ігнорувати?

«Ми пишемо сучасний літопис» – це титло компанії «Київська Русь» актуальне й для заснованого нею журналу. Видавництво й друкарня сполучає світ духу (рукописи) з матеріальним (книжка). Ми шукаємо й оприлюднюємо різні хроніки про наше сьогодні. Публіцистичні, літературні, емоційні, дратівливі. Головне, аби вони були індивідуальні, себто суб'єктивні та цікаві. Брежнею про об'єктивність нехай забавляються політики.

Ми сподіваємося, що кожна книга буде не лише літописом, але й міні-енциклопедією. Тому присвячуватимемо її окремій темі, мистецькому напрямку, регіону. Об'ємності додаватимуть не лише есеї, але й нотатки на берегах.

Не маючи сумніву, що не лише ми пишемо літопис сучасності, холдинг та журнал «Київська Русь» засновують три премії «Нестора-літописця», які вручатимуться щороку 9 листопада:

- автору кращого літературного твору;
- автору кращої рецензії (-ій);
- автору кращої публікації в нашому журналі.

Загальна сума трьох премій становитиме 40000 гривень.

Детальну інформацію про премії Ви знайдете в другій книзі часопису.

А поки **ШУКАЙТЕ, ЧИТАЙТЕ І ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ** часопис «Київська Русь» (ми вже є в передплатному каталозі на II півріччя).

Ми прийшли творити наше сьогодні.

Не обіцяємо всім сподобатися, але спробуємо бути цікавими й різними. ✿

анджей
стасюк«Стасюк е Стасюк е Стасюк е Стасюк е Стасюк»
(Юрій АНДРУХОВИЧ).

...один із найвідоміших
представників нової польської літе-
ратури. Народився у Варшаві
1960 року, але зараз мешкає
в гірській місцевості в Низькому
Бескиді. Книги Анджея Стасюка
перекладено й видано в Німеччині,
Голландії, Франції, Великобританії,
Росії, Угорщині, Україні, Фінляндії
та в інших країнах.

Обличчя

Переклад Грини ВОЖДА СТИВЕНСЬКОЇ

— кандидат філологічних наук, графолог і мистецтво в Дніпропетровську; Русист, полоніст, перекладач.

За кілька днів до виборів я їхав Польщею. Пересувався кружними шляхами через села й містечка. Була гарна погода, починалася осінь, і в імлістому світлі пізнього ранку моя країна нагадувала казковий край.

Але в кожному селі, містечку, на кожному стовпі, автобусній зупинці, чистому шматку стіни, на запаркованих автомобілях висіли плакати з портретами кандидатів. Висіли навіть на пустках і придорожніх деревах. Особливо там, віддалік людських осель, серед казкових барв ранньої осени вони справляли похмуре й абсурдне враження. Бо, крім того, що висіли плакати, ще під деревами, на землі, у траві поневірялися розірвані й зім'яті залишки. Так виглядала політична боротьба. Приходила чергова група прибічників першого й другого й просто обдирала зображення ненависного конкурента, шматувала й кидала на землю, аби на його місце приклеїти портрет свого. Вигравалити, що прибували останніми, напевно, десь перед північчю, коли минав термін закінчення кампанії.

Але цей смітник обличчя — це метафора. Обличчя засмітили, забруднили пейзаж і світ. Були нічого не варті й за мить перетворювалися на покидьків. Це метафора спадку етосуполітика або взагалі вождя в широкому значенні цього слова. Я міг спостерігати подібне у власній країні, але, напевне, це стосується демократії як такої. Урешті-решт моя країна не робить нічого іншого, як наслідує старші, більші й мудріші країни.

Обличчя з цих провінційних плакатів склали оповідь про те, що народ нарешті хоче керувати самостійно, а не за допомогою обраних представників. Фотографії були грубими, комічними, претензійними й часто нагадували карикатури. Так само добре могли зійти за фотокартки з оголошень про розшук, весільних урочистостей, агіографічні портрети містечкових владців із місцевих газет або дивом збережені спогади із сюрреалістичних часів комунізму. Це був кастинг до фільмів Фелліні або Мілоша Формана чеського періоду. Це була сільська забава, поховання заслуженого пожежника, це була справжня сіль землі, а також це були ті, хто гарантує найвищий показник передбачуваності... Це був мій народ, прямим нащадком якого я є, й навіть як ренегат і письменник дістаю в нього сили й натхнення.

Але варто вийти до більшого міста – і перспективу дешевих плакатів заступають величезні фахові білборди. На них представлено тих, що б'ються за справжні вершини й реальну владу. Лідери партій, кандидати на найвищі посади, ідоли натовпів і рейтингів. І якщо про той виборчий плебс у форматі 20х30 сантиметрів можна було сказати, що людських рис вони мають надмірно, то ці великоформатні взагалі не нагадують людей. Їх обличчя – це продукти укладання пікселів, брехня ретуші, що зветься «творенням картинки». Дивляться на нас ізгори мертвими очима й усміхаються, як препаровані трупи. Коли б не підписи, можна було б припустити, що це реклама холодильників або пральних машин – рівно стільки життя й правди вони в змозі переказати.

Поміж немає нічого. Немає компромісу, що він міг би ушляхетнити простакуватий портрет голого людства й водночас олюднити мертву, наглу й глупу піку голої влади. Ці, з паперових скуювджених клаптиків, за всякуціну прагнуть зайняти місце тих, із гігантськими відшліфованими обличчями, а ці, з білбордів, ненавидять гадку проте, щоб їхні обличчя могли бути надруковані меншими, ніж натурального розміру, і на зім'ятому папері.

І це розповідь не тільки про мою країну, а про вибори взагалі. Ми вже не вибираємо людей, якими захоплюємося, яким довіряємо й за якими прагнули б піти, щоб певною мірою їх наслідувати. Насправді до вибору маємо таких самих, як ми, або медіальних «зомбі» з усміхом соковижималки. Цих других, найвірогідніше, замінять невдовзі автомати, роботи, сконструйовані на підставі комп'ютерної програми «президент усіх людей». Але хто з'явиться замість нас, не може собі уявити. ❀

СВІТАЛО МІЖ ГОЛОВАМИ

Володимир ШЧУКЛА

(23.05.1965,
м. Івано-Фран-
ківськ) – поет,
прозаїк, есеїст,
культуролог. Чл.
АУП. Закін. Івано-
Фр. пед. ін-т
(1988). Працює
доцентом кафедри гу-
мавіт. наук Захід.-укр.
економ.-правничого
ун-ту (м. Ів.-Ф.). Ви-
конавчий директор і
співвласник приватно-
го підприємства «ДГ
Консалтинг». Куратор
міжнар. виставкового
проекту «Ознаха». З
1987 р. займається лі-
тературною працею.
З 1996 р. видає нерегу-
лярний часопис «Пле-
рома», у 2001 р. – ре-
дактор літ. часопису
«Потяг 76». З 2003
року веде авторську
колонку в газеті «Пос-
туп» (м. Львів). Володи-

ід подій, які ввійшли в переліки су-
спільних збуджень під назвою «Пома-
ранчевої революції», минув час. Вони
ще не стали «історією» у повному ро-
зумінні цього слова. Але вони вже й
не несуть у собі рушійного напружен-
ня творчих верств суспільства, прита-
манного «теперішньому».

Явища такої «проміжній» відстані ста-
ють зручними для символічних трактувань.
Треба знайти особливі знаки-закріплювачі,
якщо хочемо колись іще раз відчуті сього-
денний алхімічний смак «вудженої» револю-
ції. Ревсмак-2006. Специфічний смак вже
розпруженого, нафаршованого спогадами
«буття другої свіжості». Тої свіжості, котрої
буцім-то не буває...

Для європейських алхіміків сімнадця-
того століття двоголовий орел означав
«час». Або ж символізував «течію підземної
ріки Алфей», що дещо складніше для розу-
міння сучасної людини. Яка погано знає
давньогрецьку міфологію, дивиться шоу
про «останніх героїв», слухає «Новіє песні о
главном», двоголових орлів бачить лише на
гербах Росії та Албанії й відстає від заснов-
ників алхімічного Ордену Рожевого Хреста
на чотириста років.

Але насправді символіка орла не є недоступною для невтаємничених. Ліва голова орла повернута в минуле, права – у майбутнє. Посередині – таке собі «межичасся», відблиски примарного підземного світла на хвилях підземної ріки часу. Ця ріка, переконують містики, тече з колишнього в невідоме «завтра» й ніколи не повертає. Відблиски на її хвилях важко вловити оком і думкою. Особливо коли око й думка звикли лише до банального бачення. Ще важче – втиснути це Світло Межичасся в рамки різноманітних класифікацій та визначень.

Революція підірвала коріння старої хutorжиско-містечкової України, знищила її відстояний побут, але замість принесла новий побут, людяно-соціалістичний, во на принесла тільки разгуль'яного шумовоння непієського міста (Юрій ШЕРЕХ).

Так само й із подіями Помаранчевої революції. Можна означити їх простими словами. Мовляв, це була «революція зомбованих». Але це не відкриє нам нічого

суттєвого. І мудрого теж. Можна сказати: революція породила небачене піднесення народного духу. І в цих словах важко буде знайти щось значущіше за підозрілий патос. Можна натомість пошукати глибші та змістовніші знаки й символи для визначень. Можна також спробувати розповісти кілька історій про помаранчеве світло між головами орла.

1

Перша оповідка буде про врятоване село. Це одна з популярних (і регулярних) історій. Вона проста й своєю простотою завжди приваблювала голлівудських кіношників.

Зміст її наступний: селище тероризують бандити, селяни наймають загін професій-

мир Євхалев – автор романів «Адепт» (написаний у співавторстві з Олегом Гуцуляком) (Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997), «Пафос» (Львів: Кальварія, 2002), «Імператор повені» (Львів: Піраміда, 2004), книги оповідає «Візантійська фотографія» (Львів: Столом, 2002), літературознавчого дослідження «Воцюркурія Бет» (Івано-Франківськ: Унікорнус, 1998), один із авторів проекту-касети «Тетрархія» (Галич, 1995) та спієвної з Андрієм Пустогаровим збірки поезій «Дитини» (Москва: Некоммерческая издательская группа Э.Рахитской («Э.РА»), 2001), урядних глосарійного корпусу «Малої української енциклопедії актуальної літератури» – МУЕАЛ – («Плерома», 1998, ч.3) та антології російськомовної літератури Прикарпаття «Тхань и ландшафт» (Івано-Франківськ, 2003). Твори Є. перекладені російською, ➔

польською, сербською, англійською, німецькою, ієритом, увійшли до хрестоматійного додатку МУЕАЛ («Перома», 1998, ч.3), антології «Приватна колекція» (Львів: Піраміда, 2002), друкувалися в часописах «Перевал», «Четвер», «Сучасність», «І», «Перома», «Кур'єр Кривбасу», «Місто», «Новая Юность», «Сообщение» та ін. Яскравий представник нової літературної генерації, один з творців і головний «ідеолог» т. зв. «станіславського феномену». У прозі Е. передовсім приваблює філософський струмінь і намагання означити таємничо символи і знаки. Він прагне «переконувати» архетипні конструкції української літератури через власну систему символів, таких як «музей карнавалу», «безпритульне називання», «тутість енциклопедична» тощо. Письменник має потяг до розірвання можливого канону сучасної літератури та

них бійців і ті дають бандитам прочухана. Більшість найманців теж гине в бою, селяни повертаються до звичного життя й не відчують вдячності. «Сім самураїв» Куросави, «Чудова сімка» Джона Еліота Стерджиса, «Червона ріка» Говарда Гоукса, «Дика банда» Самюеля Пекинпа, «Вовки Калії» Стівена Кінга, «За дещицю баксів» Серджіо Леоне – великі притчі про врятоване село. Про подолання безвиході. Про спасіння.

Також – це історія найманців. Людей, що йшли своїми заплутаними стежками й зупинилися підзаробити. Варіанти: спокусити сільську красуню, вициганити в місцевих чудодійний амулет, перепочити від грандіозних битв за грандіозну владу в сусідній країні чи в сусідньому світі. Зупинка має зворотній (дещо метафізичний) бік – село в очікуванні нападу стає передпокоюм пекла, «сірим інферно». І в тому передпокої найманцям затишніше, ніж селянам. Адже найманці завжди є мешканцями передпокоїв. Їх ніколи не назовуть героями й не пустять перепочити до віталні. У них брудні чоботи й немиті руки. Руки, які робили зло. Після них у кімнатах залишиться запах неспокою.

У цій історії ніколи немає закінченості. Найманці ніколи не отримують стільки грошей, щоби врешті-решт зупинитися у своєму шляху через передпокої всесвіту. Бандити ніколи не зазнають остаточної поразки, й недобитий Кривавий Джо в далеких пустелях знову збирає банду й заліковує рани. Селяни ховають померлих, відбудовують зруйновані хати, підраховують збитки й б'ють жінок, які

Комуністична революція – це честь святого, кінцева височина Руської Церкви. Радянська влада єдина у світі здійснює ідеали Царства Божого. Ленін – й Месія, Маркс – безсмертний вельт рого. (1922 р., із соборної ухвали Церковних обновленців)

злягалися з найманцями. Згодом ці жінки народять дітей нетутешнього вигляду. Себто, життя триватиме.

Лише чудодійний амулет назавжди залишиться незайманим. Ватажок найманців невдовзі після перемоги загубить його, амулет повернеться до селища (його принесуть койоти, вітер або місцева бомжиха бабка П.). Амулет не допомагатиме рятівникам надалі. Інакше в бутті виникне «ефект мультиплікації» й світ швидко переповниться врятованими селами. Що є небажаним з огляду на необхідність вселенської рівноваги. Зрештою, при врятуванні села не йдеться про перемогу добра над злом. І бандити, і найманці – слуги рогатого Князя світу сього. Навіть селяни розуміють цю немудру правду. Тому-бо вони й невдячні.

Ця історія натякає на парадокси часу. Можливо, часова послідовність не є неперервною лінією, як здається більшості, а лише окремими відрізками – від врятування до врятування. Можливо, вся наша цивілізація є лише великим селищем, якому тисячоліттями загрожують іззовні. Час від часу до нас прибувають безсмертні найманці духу й рятують нас. Вони втілюються в тіла пророків, учителів, поетів і політтехнологів. А потім повертаються на зоряні шляхи (до підземних річок) своїх мандрів і звітують командирам зоряних штабів (пекельних фортець). Можна лише здогадуватися, яку саме платню вони беруть за наше спасіння.

Ця історія також нагадує нам про необхідність пильно вдивлятися в обрії. Туди, де кожної миті може з'явитися хмарка пилу. Ознака наближення чергового Кривавого Джо та його хлопців. Але дехто цинічний стверджує, що бандити й найманці просто розігрують спектакль про врятоване село. А Кривавий Джо – режисер і сценарист тої вистави.

різноманітних інтелектуальних провокацій у літературному процесі. В есеїстиці намагається запровадити напрям, котрий визнає як «провокативну метафізику». Помітну увагу критики привернула концептуальні проекти Е. «Повернення деміургів» – «Мала українська енциклопедія актуальної літератури» («Плерома», 1998, ч.3) та «Повернення деміургів-2» («Плерома», 2001, ч.3а), які, попри багато суперечливих трактувань автора, можна розглядати як новий погляд на літературу, що спонукає до пошуку сучасних шляхів її розвитку

Наукова діяльність Е. спрямована на розробку (увага! читати дуже повільно! – ред.) концептуальних моделей керування колективною свідомістю за допомогою нейронітарних технологій, бренд-ових методик та маркетингових медіа-програм. ✿

Що насправді вони давно про все домовилися й усі загиблі – передбачене договором жертвоприношення. Найголовніше в цьому всьому – відсутність героїв. Адже герої – це персонажі іншої оповідки. Сумнішої й реальнішої. Про село, яке не встигли врятувати.

2

Друга історія – це історія шоу-гьорл з провінційного українського містечка. Дитятка природи. Співачки й танцюристки. Яка приходить на мітинг у обласному центрі послухати й подивитися. Вона раптом здогадується, що цей мітинг, як усякий мітинг, – це не просто натовп і згромадження людності. Вона починає відчувати його як прикольну велетенську сексуальну машину, складену з окремих незадоволених та спраглих тепла людей. Вона знає, що вусаті дядьки, які стоять на мітингу й кричать «Так!», не просто так тримають праві руки в кишенях. Вона розуміє, що слинявий старий селяк притискається до неї не від тисняви. Дідок кончений. Ага.

Вона почувується веселою, «своею» в стихії мітингу й швидко збуджується. Ритми «крічалок» захоплюють її, фальцет оратора змушує пітніти її стегна. Вона бачить малолеток, розчервонілих, зчеплених та щасливих, руки яких заблукали під короткими курточками. Вона теж червоніє й відчуває, як невблаганно твердішають її ерогенні зони. Вона підхоплює чергову «крічалку» на якійсь нижній ноті, просувається ближче до сцени-трибуни. У перші шеренги мітингуючих, ближче й ближче до саява софітів, не звертаючи уваги на тверді лікті вусатих і на дідка, який уперто суне за нею.

На сцену тим часом виходить місцевий поет. Сивий та натхнений. Він каже мітингові: «Ми їх дотиснемо!» Це він говорить про долю політичних супротивників, але дитятко природи уявляє собі інший чин дотискання. Уявляє тим чіткіше, чим конкретніше слинявий дідок тисне її в тилкові частини. Місцевий поет набирає в легені холодне грудневе повітря й починає читати вірш.

Зловісна ніч насунула на нас,
Але промінням розітнуло хмари!
Пробудження настав священний час,
Коцюрбляться настрашені почвари!

«Учму-у ге-е-е-еть!» – реве у відповідь тисячорота сексуальна машина. Шоу-гьорл не дуже вже розуміє, що таке «учма», й це невідоме,

Найфемальша революція має два основні ознаки і парадокс – це активна й солідарна участь у ній цього народу всіх прошарків нації (Стяпан БАНДЮРА)

вороже й зненавиджене прикольною машиною слово поєднується в її уяві з «настрашеними почварами» поета. Вона починає розуміти ще одне призначення велетенської мітингової машини – заганяти почвар у темряву, вивільняти простір для збудження та оргазму. Її починає пробивати на творчість. Вона шкодує, що не має при собі трави. Трава – як додаткове життя в «броділці». Сяюче золото серед сірих стін віртуального лабіринту. Без трави їй не вийти на вищий рівень гри. На сцену. Не заспівати. Не відірватися. Не кінчити. Дідок хрипить за її спиною. От він якраз і кінчив. Отож-бо. Мудак.

Тут вона помічає на сцені знайомого товстого начальника. Вона бачила його в сауні разом із відомою львівською співачкою. Коли бачила там свого спонсора. Теж начальника. Ще товстішого. Тепер просто товстий підноситься над усім натовпом у монументальному пальті, з триметровим помаранчевим шаликом, котрий замітає сцену. Вона підстрибує, щоби начальник її побачив. Ще й ще. «Шо ти, курво, скачеш», – шипить за її спиною хтось із вусатих. Їй здається, що весь мітинг, уся та жива машина тепер шикуються за її спиною, дивиться на її підстрибуючу гепу й застромлює руки в кишені. Сотні, тисячі спітнілих рук. Глибше й глибше. Це збуджує її ще більше. Вона шаліє.

Поет залишає сцену. Начальник нарешті помічає її, простягає їй руку й витягує під світло прожекторів. «Йе-е-е-ес!» – кричить вона і повертається до натовпу обличчям. Їй підносять мікрофон, обгорнутий помаранчевими стрічками. Тепер вона відчуває мітингову машинуну гепу, а передом. Це відчуття гострішає, м'яке тепло досягає міжніжжя й оргазм стає неминучим. Шоу-гьорл відчуває тепер уже всім тілом, кожною його частиною, що революція є не тільки молодшою сестрою вселенського збудження, але й люблячою мамою земної попси. Вона вдячна за це революції. Усім революціям усіх часів. Йе-е-е-ес! Сталося!

І вона починає співати...

3

Наступна історія буде про Книгу й Гойдалку.

Є припущення, що світ навколо нас насправді м'який. М'якіший за пластилін. Є також припущення, що люди незламної волі можуть дерти тканину реальності, як мавпа газету. Що вони вміють перетворювати «силові лінії», котрі тримають цю реальність, на продовження своїх задумів. Що всі ми мандруємо вздовж цих «ліній». Тільки люди-воїни роблять це свідомо, а люди-вівці великими соціальними групами йдуть туди, ку-

ди спрямували їх століття тому призабуті пророки. Кудитепер їх гонять ті, хто проголосив себе спадкоємцями тих пророків. Люди-вівці не знають, що світ знову змінився і що всі старі дороговкази брешуть. Що брешуть навіть дороги, на яких встановлено дороговкази. Але десь у глибинах колективної овечої підсвідомості вже оселився страх дезорієнтації.

Тому від рук до рук передають книгу без назви, без прізвища автора й вихідних даних видавництва. Її можна було б назвати «книгою змін», але багато століть тому таку назву вже отримала інша книга. Той, хто прочитав її й передає далі, просить не копіювати цю книгу й повідомити наступним читачам це прохання. На першій її сторінці є номер – 15. Я підозрюю, що вона існує в небагатьох примірниках. Що вона призначена тільки для обраних. Я отримав її від людини, втаємниченої в техніку життя. Я передав її тому, хто відчуває «силові лінії» нашого світу. Книга написана не для всіх. Але ніхто не забороняє переповідати її зміст. Якщо цей зміст можна переповісти.

Книга розповідає про мандри. Про трьох людей, яких безіменний воїн вів до місця, означеного книгою як «Присутність». Ці люди йшли за воїном, і цей похід був для них самодостатнім. Супутники воїна не цікавилися Присутністю, їм було приємно йти за людиною, яка не боїться монстрів і має життєву мету. Але на закинутій залізничній станції, посеред пустелі, воїн чинить зникання, чи то гине. Себто, світ знову фатально змінюється. Супутники воїна залишаються самі й ворожать на картах Таро. Їм випадають карти, зміст яких – добування. Тільки тепер супутників воїна починає турбувати думка про мету походу. Зброєносець припускає, що Присутності насправді не існує. Його син пропонує зберігати мету й напрям. Молода дівчина наполягає на пошуках воїна.

У сумнівах і пошуках минає кілька діб. Зброєносець проголошує себе воїном і призначає нову мету мандрів. Із

ним погоджуються. Його син стає «новим зброєносцем», дівчина віддається «новому воїнові» на знак покори й віри в мету походу. Невдовзі з'являється чергове чудисько, і самозванець отримує у двобої з ним смертельне поранення. Усі вирішують, що його покарано за самозванство. Перед смертю він заповідає супутникам воїна уважно придивлятися до всіх знаків, якими супроводжуються навколишні зміни. «Світ влаштовано, як гойдалку, – пояснює Самозванець. – Що ближче до Присутності, то менші зміни. Усі речі буття поважають себе лише через відсутність змін».

На останній сторінці книги намальовано цю гойдалку. Її вісь позначена літерою «С», а кінці довгої дошки літерами «М» і «Т». Мій приятель, який після мене прочитав цю дивну книгу, припустив існування таємничого Ордену Гойдалки. «Деякі люди-вівці, – сказав він, – спілкуючись із справжніми обраними, стають дуже вправними імітаторами обраності. Їм уже не місце серед отари. Але ж ніхто не має наміру приймати їх до істинних герметичних спільнот. От і придумали для овець-імітаторів Орден Гойдалки. Вони проходять від «М» або «Т» до «С» і проголошують себе воїнами. Вони одягають на пальці козацькі персні, колекціонують трипільські горщики й ходять у турпоходи».

«А там на них уже чекає революція, чудисько або пастка», – передбачив я наступний крок.

«Ні, – сказав приятель. – Там імітаторів чекає лише відсутність змін».

Я подумав, що «відсутність змін» також, за певних обставин, може виявитися революцією, чудиськом або пасткою.

4

Четверта історія про зустріч двох громадян України. Вона відбулася в Єгипті, в курортній Хургаді в січні 2005 року в пляжному комплексі готелю «Dinnis resort».

Перший громадянин, назвемо його «А», вийшов до моря прийняти сонячну ванну. У східному бельведері готелю він помітив красиву білявку й поклав свій рушник на третій від неї шезлонг. Відстань «через два» він завжди вважав найзручнішою для попередньої курортної розвідки. Невдовзі на тій самій відстані, але з іншого боку прилаштувався ще один громадянин України, якого ми будемо називати «Б».

Погода була чудовою. Вітерець із моря приносив на терасу бельведера тепло, загорнуто в легкий запах йоду, і ворухив пальми. Білявка тим часом зауважила недалеко від себе двох солідних добродіїв

(А. був із годинником Tag Heuer, а Б. мав на правій руці платиновий браслет de Grisogono з діамантовим столоном на застібці). Вона напружила м'язи довгих засмаглих ніг, розпустила довге доглянуте волосся, змінила позу й послабила бретельки купальника.

Визнавши білявку достатньо гарною для конкретного знайомства, А. придивився до потенційного конкурента. Спочатку він не вліз нав його, але той раптом зняв чорні окуляри й А. побачив обличчя відомого політолога Б. А. познайомили з Б. на фуршеті в австрійському посольстві. Відтоді вони час від часу обмінювалися політичними плітками. Останні три місяці стільничка Б. чомусь не відповідала.

А. підійшов до Б. і привітався.

«Красивая девачка, – змовницьки прошепотів Б. замість відповіді. – Но, гаварят, безбожно дерьот с кліентов».

«Скільки?» – поцікавився А.

«С гаспадіна Т., гаварят, слупіла в черась стольнік евро».

А. знизав плечима. Нічого безбожного. Нормальні київські ціни. А для пана Т. сто евро – не гроші. П'ять років сидить біля труби. Якраз «через два» від Хазяїна.

«Як Вам останні події?» – спитав А.

«Ревалюція?»

«Ага».

«Значительные сдвиги в маркетинге».

«Тобто?»

Б. на хвилину задумався. Як досвідчена людина, він знав, що такі як А. запам'ятовують влучні фрази, а потім, немов працюючі бджоли, розносять їх у солідних тусовках, згадуючи, для понтів, автора як близького приятеля. Цим, врешті-решт, не варто було нехтувати. Він півхвилини відливав вікопомну фразу, а потім сказав:

«Раньше, Андрюша, нікто не заказивал ревалюцій по интернету. Это считалось не то чтобы невозможным, но коммерчески пошлим. А теперь льод сдвинулся. Паплил. Такі да. Теперь кое-кто із лесних туристов пазволит себе покупать муравейники в пакете с медвеж'ім гавном».

Він зробив павзу і спитав:

«І шо, Андрюша, кто первый дерьот даму?» ❀

Творческая идея. Обозначить все проблемы ЖКТ, визначити дисбаланс різом, вираженням революцій в життєві, взятим із разговорного языка потребителів.

Творческое решение. Для визуализации революции в жизни использовать ироничный образ революционной толпы, требующей кивочных расстройств, и представить «...» как средство, которое не допустит подобных волнений.

Эмоциональное преимущество. Уверенность в правильности выбора для себя и своей семьи.

Масштаб провета: национальный. Маркетинговые цели: информация конкурентам.
(www.soslawry)

тарас
Федюк

«...ПІСЛЯ ВСЬОГО...»

Поет, видавець, віце-президент Асоціації українських письменників. Народився 6 жовтня 1954 року в місті Анап'єві Одеської області. Закінчив українське відділення філологічного факультету Одеського держуніверситету. Перша книжка віршів «Досвітні журавлі» вийшла на початку 1975 року в одеському видавництві «Маяк». Відтоді були видруковані збірки віршів: «Віч на віч», «Дві хвилини уваги», «...І промовчати не посмів», «Політ осінньої бджоли», «Чорним по білому», «Хрещаті південні сніги», «Золото інків», «Таємна ложа», «Обличчя пустелі» та «Зимний стадіон» у перекладі російською.

* * *

обличчя твоє яке ввечері білим було
зранку іще біліше
що ми і власне кому завинили тепло
плечі і вірші

ліктів сліди і це часом колін
на простирадлах нічних
вуст без розмови
двоє розгублених поглядів майже уже нічиїх
одяг зимовий

осуд сусідів і двох контролерів метро
протягу там же
ось доказалася казка шальвари шатро
фініки замші

снігу нічного холодний лишайник і мох
вітру наділи...
що б ми робили якби залишилися удвох...
...що ми зробили...

* * *

я з тебе вийшла би непогана черниця
віри немає але є обличчя біле
але є ім'я легке і коротке як чорна птиця
і є ще те що ми вдвох залишитись не зуміли

краще Богові аніж наприклад щулявському лоху
твої губи і складені разом долоні
в тебе вийде — я вірю — молитись за цю епоху
і ще трохи за мене коли мої руки тобі схолянуть

і у келії тихій серед української тихої ночі
одну книгу де хрест замість назви

у тебе вийде читати...

...а повітря як одяг знятий довгий

і чорний трішоче

коли ти на кухню вночі за цигарками

виходиш з кімнати...

* * *

сніг позняки шабад
стіл виноград маслин
книжка сільвії платт
зараз впаде з колін

скригнуло ти прийшла
снігу нанесла в
довго зима мела
коли прийшла — живи

наговори дурниць
ізотеричних слів
більше не буде лиць
тих які я хотів

вицвіли кольори
риб або різних псиць
жменька розмитих рис
дивиться з плащаниць

наговори іще
потім піди собі
сів мені на плече
сивий ручний біль

дам йому там зерна
чи золотої води
сніг позняки весна
стіл виноград не йди

* * *

Можеш — не сумуй, мала.
 Я, немов осліпша птиця,
 На залізній рукавиці,
 що залізом замаєла

Все на світі.

Пір'ям крию.
 Пір'ям горла, пір'ям світу
 відчував, не летіти
 над лисицю і ковил.

Не сумуй. Живи в саду:
 яблука золота оскома
 на губах...

Мене нікому
 вже не вбити на льоту...

Тільки, може, в чорну мить
 темноти і суноков
 ти мені змахнеш руков,
 мов лисиця пробіжить...

...ти — що боїшся розголосу і дуже добре знаєш
 де і який в шухлядах вицвілий компромат
 ти увійдеш третью

шурхнеш як білий заць
 як ми колись гоїдались в просторі двох кімнат...

...ти — що забула адресу

ти на байковий принтар
 сходиш домовишся з тими хто там працює й лежить...
 ми зустрічались взимку а тебе звав вінтер
 і додавав: леді

і забував за мить...

...ти що і не збиралась бути зі мною...

пара

з нас так і не сплелася —

теж підповзай на шум...

...ну і можливо ти ще

з ким лежимо зараз

ти телевизор дивишся

а собі віршик пишу...

* * *

наче казку розказали
не тепер і не мені...
дні

яких лишилось мало
повсідались на вікні

можна пір'я рахувати
можна вірити хоті-
ти

і світло синьвате
на пташиному хвості

все інакше може бути —
в мудрі греки із варяг
лиш долонем змахнути
скільки дозволяє цвях —

буде вечір буде фея
дасть чого не попроси...
чай варення і морфеї
максимальної краси

молодиця білолиця
золото забутих інж...

...тітііль-мітііль

сinya птиця

тітііль-мітііль

метерлінк

* * *

іще до тієї війни коли ми, молоді,
навряд чи могли відрізнити кагор від кабуля
коли зірочки на погонах немов на воді
світились

коли ми не знали для чого забули

тоді за столом у в/ч 3532
де кожен з нас був ще живий і коли святкували
чи те що зійшла або те що похована трава
хоча і тоді нас було небагато і мало

тоді починалось

тоді ми уже почали

зникати по черзі короткій тоді уже стіни
тоді починаючи з віком

хололи столи

і діти сиділи на наших холодних колінах

і плечі у плечі — було офіцерське каре
і чарка у губи як птиця у вирій летіла
і ми ще не знали кого з нас Господь забере
але вже як стіл перекинутий

двері тремтіли...

* * *

у мене стільки свободи що страшно
на себе дивитись
свобода — срібна як пух як смерть
як череп в пісках
як на роздоріжжі тупий і неграмотний витязь
що камінь читає нічого не знає
я ворон уже на вустах

залежності Боже подай від обставин
чи хоч від людей
від календаря із червоним
на кожній сьомій сторінці
або від халдеїв — хай це навіть буде
хоча би один халдей —
від гурту овець в одній із колишніх
скіфських провінцій

подай обов'язків Боже ярма чи колючої нитки яка
пов'яже з цим світом бо я ще інакше не можу...
але уже пізно просити молитись і жити —
свобода така

і за плечима крило перебите —
остання яку я пройшов
огорожа

* * *

куплю собі ослика
 назву його павликом
 пісок пахне островом
 кораловим

ми будемо їздити
 в траві спантеличеній
 де одуди з гніздами
 і змії з обличчями

де скіфи з румунами
 морили овідія
 орфедми струнами
 і винами «клідія»

я бороду вирощу
 білішу від берега
 торбиночку випущу
 агнятком у верески

куплю собі ослика
 поїдем під хмарами
 і що ми попросимо —
 те нам і примарами

* * *

в цій країні перестало можна жити
і любити перестало можна теж
і «скажи» як «розіпни» кричать...

скажи ти

їм

чого і сам не розбереш

від розмитої ілюзії свободи
як рятунку

до ілюзії коли

Бог рукою твоєю руку водить

і горять під ліктями столи

озирнись плебею

за тобою

крізь приватний досвід

поза ним

котиться країною глухою

білий камінь з іменем твоїм

котиться — тобі холонуть плечі

вслід — сліди намотує твої

і над всім — котиться в порожнечі

перестало можна — зуряї

і гніздо і в нім тернове вістря

і земля насипана вротом

і хапає залишки повітря

скіфська баба

чорним животом

* * *

я після всього — ти прийдеш
 у всю мою страшну розруху
 де телевізор з Бангладеш
 вино і нігтів срібна креш
 завершують холодні рухи

виймеш волоссям номер п'ять
 шамелю подихом шовками
 шепнеш портретам що висять
 моїм
 де я страшний як татя
 (що — правда кажучи між нами)

цей твій до ниточки прихід
 твій вік бальзаківський за тридцять
 ледь-ледь...

і цей вгорі москіт
 що спати нам не дасть як слід
 якщо захочеш залишитися

це все — із хронік
 з давніх днів:

цитата-пауза-цитата
 це я змінив їх як зумів
 це я придумав я спалив
 мені тепер це все читати

тут пахне ладаном ефір
і завазуюць моцярта
але якщо прайшла — повір
любов не мае меж і мір
і жыць —
хай без мене —
варто

* * *

а ти і не знала якої хотіла ціни
 намисто стікало мов кров на початку війни
 казенна дорога і голя і гоголь бур'ян

голівка

і психіатрія — це знаєш нічого наука така

сходійне заснуло згорнулось калачиком спить

на столі

готель якогось де близько до Бога і вата на снізі
 де радіоточка розбудить о шостій волярчи: «Ще...»
 де кров'ю із горла на сіру подушку намисто стече

де вранці — дільничий

за ним — коридорна

за ними не ти:

- роз'їздився дід ні щоб дома сидіти

між квіти й воти...

у свєрє запахне паларчим листям або шашликом

а ти і не знала

всміхалась і спала

і кров з молоком

* * *

Доц. Туман. І осінь змогла.
Ти читаш те, що звикла:
Про Періки убив Патрокла
Чи Патрокла убив Перікла.

Може й Тектор. Я не проти.
Провінційні пересуди
про

що з нас не вийшло доти
парі, що уже й не буде

двох коханців: блудних синя
і дочки на залізниці...
Чорні алазанські вина.
Білі слобожанські птиці.

Вип'єм одночасно кави
вранці в двох своїх столицях.
Отякі-то наші справи,
виця.

Територія Тараса Федюка

Амико СІУС

Особливий поетичний дар – виписуватись на зрілість.

Небагатьох боги обдаровують цим сумним талантом, але хто сягає його, стає справжнім магістром дивної субстанції, що зветься поезією – надмовою символів, знаків, образів, спогадів та відчуттів.

І хоча в українській літературі завжди були поетати, чий поетичний талант із роками лише досягав та глибшав – згадаймо бодай Тараса Шевченка (хоча він виписався чи й не з самого початку), Миколу Бажана, Василя Стуса, Василя Герасим'юка, Наталку Білоцерківець, – навіть у цьому переліку Тарас Федюк займає особливе місце.

Справжній визнаний майстер, він, може єдиний із усіх згаданих мною імен першої величини, зберігає вірність ліриці, не ховаючи притлумлену чуттєвість за філософічністю, публіцистичністю чи відстороненим спогляданням Магістра Три.

Дивним чином життєвий досвід Тараса Федюка не тлумить чуттєвості, доповнюючи конкретний образ надміром різночасових емоційних переживань:

*і плечі у плечі – було офіцерське каре
і чарка у губи як птиця у вирій летіла
і ми ще не знали кого з нас Господь забере
але вже як стіл перекинутий
двері тремтіли...*

Власне, саме емоційна «перевантаженість» асоціативно-образного поетичного тексту стала однією з причин критичного мовчання довкола поетової творчості. Дивна річ, перегорнувши кілька збірок – «Чорним по білому» (1990), «Золото інків» (2001), «Таємна ложка» (2003), – у жодній не знайшов ні перед-, ані післямови.

І це не випадок. Емоційний досвід надто складно перекладається на мову раціо, ніби глузуючи з критика, який на мінному полі Тарасової емоційності постійно загрожений пошитися в дурні. У цьому кон-

тексті зовсім інакше сприймається назва останньої Федюкової книжки – «Обличчя пустелі» (2005), що засвідчує навіть не самоту, а щось на кшталт позаконтекстности-позачасовости, втрату останнього сподівання на відгук чи можливість порозуміння на «своїй» території...

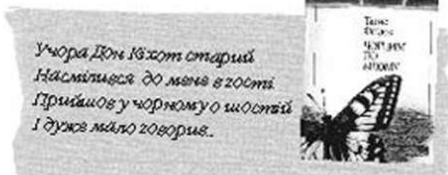
*у мене стільки свободи що страшно
на себе дивитись
свобода – срібна як пух як смерть
як череп в пісках
як на роздоріжжі тупий і неграмотний витязь
що камінь читає нічого не знає
а ворон уже на вустах*

За цих обставин особистість рятує граничне самозаглиблення. Проте Федюкову медитацію так і кортить доповнити словом «анти-» чи «ніби». Адже він шукає в собі не себе-внутрішнього, а сокровенну логіку світу-зовнішнього. Втім, побачені одкровення, постали на давньому й не дуже попелищі, призвичаюють до сприйняття розпачу як природного стану існування в країні, де «перестало можна жити // і любити перестало можна теж...»

Але, попри все, ключовим словом Федюкової поезії залишається життя – не розпач. Але жити всупереч – жити неорганічно. З'являється втома та емоційне пересичення, невтамоване порозумінням, а тому ніби невиказане. Утім, поети, може, саме тому й приходять у світ, щоби пізнати й по-своєму описати стани, непережиті-невідчуті іншими. І тому у світі Тараса Федюка «так тихо що іній скрізь // що пір'я вмерзло в крило сороки... // що помолись – // і щезне кудись село // холодний натільний хрест» і «чути останню з вір // стікання гільзи руде», «чути як чорний звір // лапу в капкан кладе».

Але навіть тиша мусить бути подоланою. Силою духу, силою спротиву, бажанням звуку, врешті-решт жартівливим заповітом до (вірш «... ти...») всіх, із ким доводилося переживати емоційні злети й падіння.

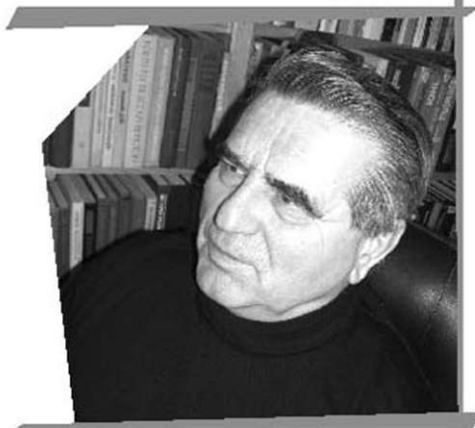
А «...після всього...» можна вже й іронізувати, жити, творити (себе-то шукати гроші, рукописи, відкривати нові імена) «Зону Овідія», яку без Тараса Федюка не створить ніхто. Адже ніхто, крім нього, не знаходить у своїй самотності сил, аби ще й ще раз спробувати на своїй території порозумітись – коли не з критиками, то бодай із поетами. ✱

григорій
штонь

НІЧНІ СОНЦЯ

роман

Штонь народився 1941 року на Тернопіллі. Літературознавець, поет, прозаїк та кінодраматург. Лауреат Державної премії ім. Т. Шевченка, член Спілки письменників України. Автор численних літературознавчих та літературно-критичних праць, розділів і портретних статей в навчальному посібнику «Історія української літератури ХХ ст.» у 2-х томах і 3-х книгах. У 1998 р. захистив докторську дисертацію на тему «Духовний простір української ліро-епічної прози». З 2001 — професор кафедри історії української літератури і шевченкознавства Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Автор поетичних збірок «Візі», «Загока лун»; прозових книг «Пастораль» і «Тернова мушля», романів «Суд», «Рай», «Містраль», «Форум вічності»; сценаріїв документальних кінострічок «Розкази про мене» (1989), «Брати» (1991), «Ой горе тій чайді...» (1992), «Сторозтерзаний Київ» (1992) та художніх кінофільмів «Страчені світанки» (1995) і «Чорна рада» (1999).

І
І
Р
О
З
З

1

дразу ж по тому, як Мирослав скотився з мене і знесилено заснув, до голови зайшов Хтось. Його з'яву я здебільшого передчувала, якимось побитом знаючи і те, чим вона викликана — бажанням присоромити чи необхідністю терміново чогось нового навчити. Зрозуміло, у царині житейській: як відтягнути неминуче, здавалося б, банкрутство, або чим знешкодити ту чи ту неприємність, яких набиралося часом більше, аніж кобіта з гонором годна перетравити. А я й поготів.

На сей раз бесіди не вийшло: череп одразу задвигтів від копняків, якими розганялися видива наших із Мирославом любощів. Упродовж яких я очей не розтуляла. Але бачила все. І ні на що в чоловікових забаганках не злилася. Як не злилась зараз і на Нього, терпляче очікуючи, що ж буде далі.

— А нічого. Забудь про дурне і — слухай!

Бовкнувши це, Він утихомирився і невдовзі зник, після чого голова стала нагадувати велетенську порожню мушлю, у якій відразу ж зринула розмова. Чоловіка й жінки. Напевне, набагато від нас із Мирославом старших, бо в інтонаціях обох переважав замиренний з усім спокій... Чи задавнена втома...

— *Не руш, я ще мокра.*

— *То й що? Сонця накажеш чекати?*

Чоловік спробував надати голосові задержуваті нетерплячки, але закашлявся і наприкінці кашлю почув:

— Я ж казала — ліпше на одіялі.

— Його чути.

— Чим? Воно ж лежало в скрині.

— Скринею і смердит. Нафталіном і... ще якоюсь заразою.

— *Чого то заразою — меліси трохи покляла. Адно полином вистелила. Сам ти добра зараза.*

Жінка (я невідь чим бачила, як і де вона сидить: на зсунутому паводком до самої води і схожому на восьминога пенькові) забрала з

найнижчої на животі складки п'ятірню співрозмовника і переклала її на вдесятеро, може, більші за мої груди. І з вдоволенням усміхом додала:

- *Ти борше заснув би. Силуєш себе нашось.*
- *Чого то силує — бавлюся.*
- *Бавися, бо на курорті. Дома такого б не вичворяв.*
- *Дома гиншим голова забита... Тебе весь час згадую.*
- *Ше скажи — нудися. Чи — любиш.*
- *Може, й люблю. Ми який вже рік здибаємося?*
- *Шестий.*
- *Сім пошти років, виходит, знаємося... Дідом вже став. Навіть вмирати збирався.*

— *Коли?*

Куди стрімкіший од ледь зродженого бажання переляк схитнув жінкою; вона вхопила чоловічу руку і стисла її так, що той аж засичав:

— *Пусту — пальці поломиш... А тепер поклади, де взяла.*

Проте спроба перевести все на жарт успіху не мала: сичання повторилося, після чого пролунала дзвінка, наче з горла дівчати, вимога:

- *Кажі!*
- *Що казати?*
- *Що боліло? Ну, не тягни!..*
- *Душа.*

Голос, яким це було видихнуто, може й належав коханцеві тої, що в очікуванні його відповіді не дихала. А може й комусь із тих, що незримо товчуться поблизу, роками чекаючи нагоди нам же нас пояснити.

Після багатьох-багатьох перехлюпів річкових хвиль нарешті почулося:

— *Чим же ти її лічив? Буфетом?*

— *Всяко бувало.* — Чоловік звівся з видутого над піском кореня й пересів на пеньок.

«Біле на білому», — змайнуло в думках, які теж наструнчилися й напружено чекали. Чого — не пояснювали ні мені, ні собі...

А сеанс яснобачення продовжувався: жінка поклала чоловічу голову на груди і, глибоко зітхнувши, промовила в роздмухане її словами волосся:

- *Лекше не буде. Якщо вже серця вчепилося, то назавше.*
- *А якби ми з'їхалися?*
- *Ну й що то дасть? Так — сам ту душу катуєш, а товді — зачнут всі.*

— *Чого то катує? Слухаю, як вона скімлит, і по всьому.*

— *А чого скімлит? Гадаєш, через їдну мене?.. От бач, уже й замовк...*

Час, що й далі збулькував прибулою з гір водою, теж, як і я, принишк, ждучи відповіді, після якої тим двом і мені хоч трохи попустило б. Але

не діждався, її перебив звук. Тоскний, тремкий і невимовно довгий... Довший за моє життя і протинаючу його пам'ять, яку проминув, так нічого уній і не заторкнувши... Після третього його повтору запала тиша. Навіть без гелготухвиль над влєжаним на річковій міліні гострякуватим камінням...

— *Що то? — Чоловік скинувся першим, одірвав щоку від теплого білотилого спаду і глянув убік гір.*

— *Тоже чиясь біда... Вмер хтось.*

— *Вмер?.. А ти звідки знаєш?*

— *В мене невістка гуцулка.*

— *То й що, що гуцулка?*

— *В них так сповіщають про смерть. Сідай, чого схарапудився?*

— *Дивлюся, де ми заїхали... Ніби не дуже далеко, а вже по Україні.*

— *Ще чого! Мелеш таке дурне. Українці, чула-м, і в Словачії живут, і в Югославії.*

— *То українці, а то — Україна. Ти читала в Шевченка що-небудь про таке? Нема в нас такого. І бути ніколи не було... Не знаєш, на чому то вони? В п'ятах аж стерпло.*

— *Я тоже попервах забула, як дихати... Трембіти... Тут і на похоронах музики витинають.*

— *Замість духового?*

— *Чого то — замість? Духовий на селах коли з'явився?.. І танцюют, дівок колошнуют.*

— *А я тобі про що? Чужина — вона і є чужина...*

— *Для тебе, може, й так. А для мене — давнина... Дикі ми люди, Федьку. Ще дикіші за тих, що їх по телевізору часом показуют. Не знаємо про себе ніц.*

— *Хто грамотний — знає. Чогось же їх вчили.*

— *Брехні вчили — хіба не знаєш. І зара її повно. А правду, як пса, натаскували. Аби всьо обгавкувала. Он...*

Опечалений жіночий голос ураз зник, наче його ніколи й не було. Натомість виріс на силі пінявий шелест та булькіт, після чого наметом схитнуло, його тканина стала щодужче рожевіти й насамкінець зблідла — у горах починалася громовиця.

Аби побачити, з дощем чи ні, я порачкувала до виходу, розстебнула дві верхні пряжки й просунула голову назовні, де з ходу наштрикнулась на початок нового спалаху. Блискавка то була чи вибух НЛО, вловити не встигла — сліпуче осяялось, оконтурилось і зчорніло відразу півовиду, після чого став набирати розлогості й моці гуркіт. Теж неземний — його потойбічне профундо переходило в клекіт надто поволі. Зате тріскався й розлітався на багатотональні друзки той клекіт миттєво, щоби наступної ж секунди рокітливо низько й грізно поновитись і вибухнути знову. І знову кинути й вирвати світ із темряви, що втікала за гори, віддаючи очам

обидварічкові береги, де ні пенька, ні пришиклої на нім пари я жодного разу не вловлювала. Не видно було ніде й мотоцикла чи машини...

Чим же вони в таку далечінь діставалися? І чи існували вони насправді? Може — приснилися?.. Я мацнула пучками правиці білянаметну землю, напружилась і вирвала невеликий жмут трави, яку піднесла до носа й глибоко, всім животом і грудьми, вдихнула... Якщо зело має запах, то все це справді не сон...

Пахне. Болотом і... дитинством. І комар дзумкотить. Майже в самому вусі. А он і «Октавія». Ніби ще темніша від намагання залишитися непомітною для вже чи й не зграї громів... Залізняка, а теж наче жива.

Я ледь звелася з колін і видерлася з намету назовні, розпрямила там тіло й повела його до води. До якої, вмостившись на купині скраєчку берега, доторкнулася спершу лівою ступнею, потім — правою... Обидва рази було відчуття, наче торкаєшся вихолодженого до стану вологи струму. А ті ж двоє в цій бистрині купалися. Видно — курортники. Із Східниці. Чи й Трускавця. Заманулося гір, де цілющим є все. Навіть подружні зради...

Я занурила ноги до кісточок і зимном, що рвонулося до самого серця, прогнала сон остаточно. Разом із підслуханою знічев'я розмовою, яка тій примарній парі може наснилася. Десь на Поділлі чи Південній Волині... А тут відзвучала. І накликала грім. Теж, скидається на те, несправжній — над темніючим довкіл бескиддям не висіло ані хмаринки. І займалося на схід ще космічно далекого, але вже почутого горами сонця. Десь присутнього й у мені: я чулася вагітною світлом, яке чекало небесного свого Учителя, аби з ним разом прожити іще один день. І зачайтися до дня наступного. Або — нового... Якщо такий у природі існує.

2

У чверть на десяту (це сповістив принесений Мирославом із багажника й зумисне для мене ввімкнутий приймач) я прокинулася вдруге. Вже не собою, а привокзальною повією, для якої приступним є хіба обполіскування. Тут, у наметі, бо купатися було ще зарано: гірська річка — не Дніпро, в якому й опісля ночі струмує літепло. З виду загіджене, та пропірни метрів на десять — і тебе вже нема, одна голубиць. Що обволікує й тягне усе далі й далі... Поки якась моторка чи катер тебе не схамене й пожене до берега.

Сонце, коли я вирачкувала на світ божий, уже припікало. Правда — лише в голову: на метр, ба й трохи вище від землі, стелився туман. Не сказала б суцільний — чимдалі від річки в нім усе більше чорніло повних росяного тремту ям, у найширшій із яких я не втрималася й покачалася. Як незграбна спрацьована коняка: на граційність і пружність лошички в тілі вже чогось не вистачало. А воно ж іще не народжувало, не горбилося на роботі. Тільки тішилося й тішило інших.

«Не завше», — суворо нагадав Хтось, але я зробила вигляд, ніби змерзла до зубовного цокоту, і цим врятувалася від перегляду кадрів. Ним же змонтованої стрічки з часів студентської молодості, коли мене перехоплювали один в одного грошовиті підстарки. Те, за що вони зі мною розплачувалися, їм сяку-таку насолоду ще приносило. Та поки до неї доходило, я по кілька, бувало, разів боролася з потребою вирвати. Поки не звикла...

— Як спалося?

Мирослав порозчиняв усі дверці машини, аби та провітрилася, і знову підійшов за чимось до багажника, ключі від якого тримав разом із квартирними й завше в них плутався.

— Нічого. А тобі?

Ястисла обезволени його пучки жестом професійного преферансиста розсунула зібране в них плескاته залізниччя так, що потрібний ключ опинився у центрі віяла сам.

— Дякую.

Він розпружив пучки, і ключ загубився знову, але мене то вже не обходило: я підтвердила статус чарівниці, і цього було поки що досить, аби не я, а він розпочинав клопоти довкола сніданку. Мені ж закортіло уважніше оглянути місцину, де ми намірялися пробути щонайменше тиждень. А потім рушити вище. Вже не киянами, а...

— Ти бував уже тут? — Я ще раз повернулася поглядом до будинку на згині дороги, яка після нього пірнала униз; брунатна черепиця і сяйні стіни цієї кам'яниці мені чимось не подобались.

— Не раз.

— І знаєш, хто там живе?

— Де — там? — Мирослав подивився градусів на сорок праворуч і викручував тулуб у той самий бік далі.

— Не валяй дурня — за пастівником. — Я звела руку, як зводять її з пістолетом чи легким автоматом, і навіть примружилася, уявляючи, як вікна, що дивляться в наш бік, із дзенькотом перетворюються на чорні діри. І в крайньому з них з'являється...

— Це її хата?

— Ти про кого? — Мирослав з напіввідхиленою кришкою багажника від несподіванки вкляк, геть, видно, забувши похвальби гірською незайманицею, яка з-поміж практикантів львівського політеху, що будували в цих краях міст, уподобала саме його.

— Познайомиш, і я буду знати про кого. Ну, чого витріщився? — Моє ліве око само йому змовницьки підморгнуло. — Йди і провідай — нащо відкладати. — Я непомітно скотнула окріпний розпач і лють. — Ти хоч дав знати, що будеш?

— Як? Я навіть не знаю, чи вона ще тут є.

Він, було помітно, вже згадав, коли і за яких обставин проговорився про той свій подвиг, і про що навзамін розповіла я. Звісно, з немилосердним прибріхуванням, але й брехня, бач, пригодилася: обоє, виходить, рябе...

— Тим більше треба розвідати... Не сопи — тебе ж ніхто не засуджує. — Я вже спокійно спостерігала за обличчям і очима того, що вважався моїм чоловіком. А був... Хтозна чийм — життя разом тільки починалося. Незвідано нове що для мене, що для нього.

— Ти на правду так вважаєш?

— А що тут вважати? — Наші погляди зустрілися й одразу ж дипломатично розбіглися. Мій — назад до будинку, а його — у багажник, де Мирослав, скоріш від усього, ніч не бачив. — Якщо вона все ще тут — приводь, я їй не ворог.

— Ти то ні, а я що їй скажу?

— Після семи років?

— Восьми.

Ми знову зустрілися очима, однак у його визелених кругляках мене не було.

Я всміхнулася:

— Якщо справді любила, то й досі любить. А ні — ще сильніше зрадіє. Жінок минуле не бентежить.

— По собі судиш? — Порожнеча з його очей вивітрилася, і вони хижувато поменшали.

— І по собі, а що? — Нагоду вирівняти моральні паритети втрачати не годилося, і мій голос скрижанів. — Грішать лише раз — решту разів повторюють.

— Що повторюють? — Мирослав теж по-бичому напружився.

— Виправдовування. Ти ж не пояснював, як саме це у вас сталося, а розводився про причини — чому вона приходила на студентську вашу ватру, якого біса там упивалася і чому вінок віддала саме тобі?

— Що за вінок?

— Яким потім хизуються. Хоч у нім тільки й краси, що назва.

— Неправда!

— Правда! На голові його не носять. Хіба — разом із рогами.

— І тебе це тішить.

— Мене це дивує. Свобода цнотливою не буває. Цнота — то рабство. Невідомо ким і нащо на жінку накинута.

Мені згадалися кілька гвалтівних раундів десь чи й не в шостому ще класі, борюкання й поразки пізніші — і в грудях трохи повільнішало: я, виявляється, ніколи й нікому не віддавалася, а лише поступалася. Чи брала сама...

Від продовження сповненого рафінованої ворожнечі шпагування відволік шум, з якого одне за одним здригалися дерева гайка, де мала стояти захована від очей різних зайд машина. Ми напружились, пішли, заки не доторкнулися плечима, кожен убік кожного, і нервово розреготалися, коли біля найближчої черемхи з'явилася дебеласта руда корова. Глипнувши на нас, вона вичухала до кривуватого дерева спершу шую, опісля — поцяткований висохлим лайном клуб, після чого лишила черемху в спокої й узяла курс на пастівник, звідки з чималою палюгою наготові мчало розлючене дівчисько. Корова дочекалася, коли пастушка опиниться поруч, і розраховано дременула в обхід; дівча за інерцією не встигло її не те що вдарити, а й вилаяти, і через те ладне було заплакати. Я подібні стани теж знала: коли тебе злять і дурять водночас і ще й нахабно при цьому хихочуть.

— Дай палку!

Мирослав вирвав з дівочих рук обшмульгану до блиску кавулю і запустив її зі свистом у загиджені ноги рудої. Удар вийшов абиякий, на спаді обертів палки, проте утікачка збрикнула так, наче її ошпарили. І, фицькаючи задніми ратицями пообіч вимені, дременула зумисне великою дугою назад до річки.

— У-у, зар-р-раза!

Пильнуючи, де корова щезне, дівчина шепотіла прокляття й куди потужніші. Які ми мовчки за нею повторювали, хоч могли це робити і вголос: жодне з них нас не шокувало. А «холерисько засрана» чи «блядюга безрога» (обидва роги у корови, згадалося, були справді навіщось підпиляні) навіть здалися вишуканими.

— Згецькалася? Чи починає бігати?

Мирославове запитання промінилося щирим співчуттям, однак звернений на пастушку погляд став різуче змінюватися — з доросло лагідного на здивований, а із здивованого — на ошелешений. Я,

глипнувши на дівча уважніше, теж відчула щось схоже до струсу, бо навіть мене, жінку, схвилювали живіт і стегна, де не одразу й скажеш, чого викохалося більше: ледь стримуваної спортивними штанами тугої моці чи витончено пластичної, вигинистої звабності, яка струменіла також і від груденят із шиєю, воістину лебединою, — біла, як і пір'я цих птахів, шкіра на ній не прийняла чомусь засмаги, здавалася ніжнішою від шовку, хоч підборіддя і щоки жажтіли розпеченим до плавкості бурштином.

Господи, та вона ж красуня! Хоч зараз на подіум. Помити, вишампунити, підвести ледь губи... А брови... Та ні, хай лишаються зрощеними. Хіба знизу трохи підголити. Аби глибшим був виступ над загнаним під жорсткуваті вії океаном люті.

— Їй слона, а не бика треба! Стрийко три рази водили.

— Кайф, значить, ловить. — Мирослав вже не озирає, а поетапно вивчає розгнівану нашу гостю, щораз надовше зупиняючись на означеному ледь вловним виступом проміжжі.

Ти б, дурню, до лица придивився. Вилиці стрімкі, як скелі. А губи! Особливо, нижня... Ледь-ледь вивернута... Яка ще більше розбухла б, якби увесь цей рот обхопити і повільно втягувати в себе. Поки її губи не запрагнуть того самого...

Боже, про що це я? І звідки взялося оце рясне й пробігаюче, як бульки в щойно поданому шампанському, хвилювання, якого після кожного руху (не могого — її) у тілі стає все більше й більше?... А що за живіт! Ледь припухлий, з перепадом униз, звідки, якщо заплющити очі, гукхаш у небо, де це дівча зринає без нікого й нічого...

— Вона одна така в тебе, чи й решта хвости задирають?

Мирослав що треба в пастушці вже оцінив і цим запитанням перехоплював її бажання піти геть. От тільки в який бік — не ясно, бо дівчина (а для мене — таки на правду здуріла баба — *юна і до болю дорога вже богиня*) зиркала то на череду, то на згин річки, де відмахувалася від гедзів хвостом і шиєю страшенно вдоволено собою втікачка.

— Як коли. — Пастушка враз заспокоїлася і пробігла поглядом по чоловікові, що звертався до неї неприховано зверхньо й на «ти». — А чого вас цікавлять саме хвости?

— А що?

— Хвости задирають телиці. А отакі-от курвиська, — вона зиркнула убік річки, — їх тільки відсовують. Як ви нам — труси.

Пастушка почекала, поки почуте дійде й усвідомиться, після того знайшла очима палку й пішла її братитак, якходять зірки демонстраційних залів: ступаючи щокрок в одну й ту саму лінію.

Я розреготалася й побігла за нею.

— Ти де живеш?

Дівчина підбрала з трави палку, розігнулася й теж показала зуби.

Усі як один чисті і, як вона, гінкі. Мені стало легко й ледь млосно, бо з нею поруч стала зрозумілішою й причина її принадності — вона була в и щ о ю. Не лише від мене, а й того, що про неї думалося після озирань її стегон, покрапленої хребцями спини. Поки все це нахилилося й розпрямлялося, я чулася чоловіком, а очі в очі — товаришкою чуда, яке в мені хіба скніло, а нею — було. І на яке навіть у голову не приходило рівнятися, бо хіба з богами рівняються? Їм тільки заздять. Та й то — світло, без жодної хмаринки що в думках, що в погляді.

— У селі. — Вона показала убік протятого ґрунтовою дорогою горбка з будинком, про який я вже й забула.

— А ота он хата чия?

— Котра? Там їх дві: діда Василя, вона трохи далі, і моєї сестри.

— Вона заміжня?

Щось умоєму голосі горянці не сподобалося, і я ще раз переконалася, що переді мною коли істота земна, то з багатьма нею самою, може, не усвідомлюваними до цього додатками. Наразі — яснобачення, котре й зродило запитання:

— То Мирослав?

— Він самий.

— А ви йому хто?

— Жінка. Тобто — дружина.

— Могли б і не виправлятися. Як вас звати?

— Ліда.

— А мене Іванка. — Вона схитнула головою так, ніби виймала її з шолому чи перукарської сушки. — Заміжня. Чоловік, правда, в Москві — заробляє. Так що з приїздом ваш, — вона презирливо глипнула вбік Мирослава, — красунчик вгадав. Паскуда ще та.

— Нащо ти так при мені?

— Щоб знали. Він же її викликав потім до Львова. Два дні посовгався і зник. Передав хлопцям. А ті замість бавитися, водили її до театру, на каву. І посадили, чудні, на літак. Ви нікого з них не знаєте?

— Ні.

— Я б дала кожному. За те, що не добили.

— Хіба цим добивають?

— Як кого. Мене, може, й ні, а Ольга в нас досі дитина. Хотите подивитися?

— Отак зразу?

— А що тут такого? Ви ж із ним поставили на тій справі крапку.

— Та ні — ще й не починали. Він мовчав, чого сюди завернув. То я сама додумалася.

— А я прибила печатку. Таке буває. Всього їдно ходімо. Поки худоба голодна й пасеться, я перекушу. А ви побачите наше тут життя.

Вона рушила й по хвильці, коли ми зрівнялися, продовжила:

— Череду село пасе по черзі. А так я вилежуюся. Коло річки. Або йду на кілька днів в гори. Маю канікули. Я, — її губи іронічно зморщились, і вона їх облизала, — ко-лед-жанка. Буду нафтовичкою. Якщо не залечу.

— Ти про вагітність?

— Не тільки. Хто не впорає, зразу — свататися.

— І давно... — я сковтнула слину, — тебе поракуть?

— Не дуже. Але мені подобається.

— Тільки сестрі нічого не кажи. А то візьму й завстидаюся.

— По вастакого не скажеш.

— Чого саме?

— Встидаються курви. Поки всього про себе не знають. Я так само себе обзивала, але дід Василь пояснив, чим я від них відрізняюся.

— Ну й чим?

— Я собою не гендлюю, а ділюся.

— З ним теж?

— А що? З ним найліпше, бо не треба боятися. — Іванка оглянула мене й збитошно всміхнулася. — Можемо піти прямо до нього.

— Ти впевнена, що мені цього треба?

— Я впевнена, що ви зі всім уже розібралися. Не те що я; вночі мокрю, а вдень, — вона зиркнула між вилоги бавовняної теніски, — дурію. А коли нікого нема — кричу. Отак, — Іванка стисла докупи груди й напружила ноги: — А-а-а-а-а!..

Крику, зрозуміло, не було ніякого, але й зі стисненого дівочого стогону в мене перекинулось і пройшло по тілу зашпорами бажання... розчинитися. Між гір і — в небі, де ми враз побачили орла, що на вістрі Іванчиного «а-а-а-а» завмер і разом із ним почав... спадати. Усе нижче й нижче, аж поки не стали видимими цятки очей. Не птаха, а...

— Знову він. — Іванка скліпнула і тим самим орла з неба ніби стерла: при наступному моєму погляді уверх я те тільки й вловила, що переміщення темнішого й ясно-голубого тонів там, де мить тому коливалися крила. А от був чи ні між них пташиний дзьоб — уже не пригадувалось. Погляд — так: зіркий і по-людськи гнівний. Утім, це могло лише здатися.

— Не переймайтеся: я теж до пуття не знаю, є він там чи ні. Бо ловлю його очима, тільки коли чуюся лошицею. За якою ось-ось поженеться жеребець; я бачила таке в горах. Навіть кінчила разом з ними.

— Нащо ти мені це все кажеш?

— Не знаю. Хіба все, що думається, є нашим? Тоді б і сни були з пережитого. А так... — вона глибоко зітхнула і махнула рукою. — А-а, всьо їдно то не я. Зараз теж ніби хтось тягне за язик.

— Не брешеш?

— Ще б чого. — Іванка зупинилася, діждалася, коли я стану поруч, і запитала: — А його до Ольги пустите?

— Мирослава? Звісно. Навіть на ніч. А захоче, то й надовше. Якщо ти замість нього ляжеш.

— З вами? Цікаво. Я чула про таке.

Вона зиркнула в небо й мстиво форкнула. А потім зірвалася й помчала до Ольжиної хати, яку хтось на мент ніби осяяв. І здалася вона мені чи й не палацом, що, може, колись тут і стояв. Не після Христа, а — до; це в мозкові виникло, як попуст. Чи дозвіл не думати, а всього лиш спозирати роботу тих, що ступили в мене у цій долині... поганства. Анінічим для ества й духу не обтяжливого. Хіба — лячно відвертого, і через те — збудливого. Як небезпека, що на неї йдеш, знаючи, який саме хосен на тебе після неї чекає...

3

— Ну й що ти там до цього часу робила? — Мирослав спробував запитати про це іронічно, а вийшло — розгублено й прохаюче тихо.

— Нічого. — У груди невідь з яких труб прорвався окріп, від обпків якого до очей кинулися сльози. Не злості, а жалю до всього на землі живого. Включно до людей, які ніколи не знають про життя всього. І слава богу, бо й мучилися б одразу всім, і розліталися б від тих мук на друзки.

— Про щось же ви говорили?

— Хіба Ольга говорить? Тільки червоніє. Або плаче. Але під кінець сміялася, коли я розповідала, як ти мене дурив, коли казав, що опинився тут випадково.

— Ну й що в тому смішного?

— Не знаю. Вона раділа.

Я не хотіла казати, що довідалась про його вину більше, ніж знала зранку, бо вже розібралася й у почуттях Ольги. Не покинутої, а всього лише глибоко ображеної жінки, яка не могла збагнути ні потреби у давній тій підлості, ні того, як з такою ницістю порозумітися. Але Мирославе, як я казала, каяття все поставило на місце. Встидався, значить... Утім, що такий поворот значив для Ольги, мені не збагнути — я б мстила. А вона аж засвітилася:

— Ви правду кажете? — Їй уже було шкода не себе, а Мирослава. — Я... А де він? Ні-ні, ви не бійтеся, я нічого про те, що Іванка повіла, йому не скажу. Кому то треба.

— Вам.

— Мені? Нащо? Хіба йому. Ну, що я не тримаю на нього зла. Вийшло як вийшло. Я вас прошу про те ні слова. Ви ж прийдете в гості? Чи хай Іванка вже зараз його приведе?

Зараз, хотілося сказати, він вилизує машину. І залишити її напризволяще його не змусить навіть чийсь крик: «Рятуйте!». А, може, й змусить?..

- Про що ви думаєте?
— Як його сюди підіхнути. Щоб він і мені не брехав, і вам.
— А що ж тут брехати? Скажете, що я на нього чекаю, і все.
— А ревності?
— Які? Ви думаєте, що ми?..
— А чому б і ні? — Дивлячись, як Ольга навально червоніє, я спокійно чекала часу, коли можна буде на неї обвалити ще одну новину. Найголовнішу. — Якщо він вас не перепросить, я його покину. Перепросить не на словах, а — в ліжку.
— Та ви що? — Пожарисько з Ольжиних щік кинулося на шию. — Ви, — Ольга знайшла усе ж сили глянути мені у вічі, — смієтеся?
— Анітрохи. Ми тут без нікого... то я скажу більше: той гріх з нього треба виныти. Бо ночами він часом аж стогне. І тепер я розумію чого.
— Але ж ви...
— Я святою ніколи не була і не буду. А в нього такий період був. Чи не був?
— А я, думаєте, пам'ятаю. Мала ж, як оно Іванка, сімнайцять... ні, вісімнайцять літ.
— Мене із собою не рівняй. Ти й після сорока не будеш знати того, що я.
— Було б чим хвалитися... То ви на правду не жартуєте?
В Ольжиних очах уже змайнули бісики, які пора було переганяти дивакуватій цій kobіті з голови нижче, і я, анітрохи не бентежачись, зробила навіть більше — звелася, зазирнула до спальні й запитала:
— Ви з чоловіком на якому ліжку спите? На дерев'яному чи залізному?
— Дерев'яному.
— Отам його і прийміть. Щоб було солодше. Та й згадати потім що буде, якщо чоловік захропе натще.
— Як-як?
— Натще. Від цього ми й сивіємо. То по руках?
— Не знаю...
— Знаєш-знаєш. — Іванка звелася і потягнулася. — Я вже йду, а ти Ліді теж дай щось на зуб. Бо голодніють в горах не тільки хлопці.
Іванка щезла, а ми з моєю суперницею не зразу, але розреготалися. І що цікаво, першою засміялася вона...

4

- Чого замовкла?
Мирослав за тих кілька десятків секунд, поки звикав до вістки про майже добуту мною прощу, не те що змінився, а — помолодшав. Мене це, правда, вже не чіпало: можливість перетворити вакації в горах на

невідь яку, але свободу, принесла давно не відчуване піднесення. Не окремо — тіла і окремо — розбещеного ним мозку, а — всеістотно. Як тоді, коли радощі статі ще тільки-тільки продиралися. Кризь біль, грубощі, неестетичність. А з тим і позаприродність цілком, урешті-решт, природного: мати те, чого прагнеш.

— Хіба я мовчу? То ти гасаеш бозна-де. І думками, і уявою. Згадав уже Ольгу чи тільки пригадуєш?

— Про що ти? — Мирославові передався мій настрій, і він ще більш погарнішав, став схожим на себе часів женихання. Коли змагався за мене з такими ж, як сам, вискокками. Стаючи паралельно членом банківської ради і співвласником акцій, контрольованих теж мною, яка з усіма його босами була на «ти». Безширинково; все це залишилось у знятому з порядку денного минулому.

— Про любов. Якщо готовий до неї вернутися — вирушай, я займуся пранням, обідом і кремами. Ще жодного разу не була на сонці, треба приготувитися. Йди-йди.

— Яка любов... — почав Мирослав, але я його обірвала:

— Така. — Я окреслила руками головнішу з Ольжиних принад. — Згадав?

— Невже так рознесло?

— Бреши, але не забріхуйся. Ота мала, що в нас була — її рідна сестра. Ти її роздивився, по-моєму, добре. То в Ольги талія тонша. Зате...

— Ну все-все... А ти справді не злишся?

— Справді. Забула сказати — її чоловіку від'їзді. А діти в його батьків. А її батьки перебралися до села. До

...знати — але, знати — гріх, знати — неволя. Ми неправильно читали книжки — ми хотіли якомога більше довідатися, дивитися, насититися, а треба було читати і писати їх так, як ми слухали музику або стівали; адже ми слухали музику не для того, щоб про щось довідатися, ми стівали не для того, щоб про щось повідомити; слухачи і виконавці музики ми граємо в найкращу, найшильотнішу Гру, тобто безпосередньо виконуємо те, задля чого, можливо, нас створив Бог, принаймні, так вважає серце.

Розуста, тиштво, гріхи з недбалості й осталості, гріхи зі слабості й незнання, гріхи зовла, — все це зрада одного єдиного, тово, що в Емерсона називалося «доєрсо до себе», а у Швейцера — «побожим скільком перед життям». І не гріхи самі по собі страши, бо їх могло б і не бути і в них можна щиро розкаятися, але страши якраз ота байдужість до них і нерозкаяність, і дуковна етома та осталість, оте недбалство, коли подумки махаєш рукою. Страшици є заперечення життя як привіци (у швейцарському розумінні), бо з цієї териси зради — адже я живий і Бог — Бог живий, а не мертвий, — постають усі наступні, і серед них — зрада самого себе, етрапа іденгичности і перетворення на зомбі. Як багато тих зомбі довола — і як мало тих, хто ще чи вже не втратили своєї дуви, свободи своєї волі.

*(Костянтин Москалегр,
«Келя чашіці троянди»,
1989–1999)*

отого стрийка, що корову до бика водив. Живе сам і хату, коли вмре, відпише Ользі. Так що нічого із собою брати не треба. Чи ні — візьми (я заповзла швидко в намет і виповзла звідти з продовгуватим чорним мішечком) оце.

— Що там?

— Олівці. Для губ. Поки кожним не тернеш і не злижеш, не вертайся.

— Тобі жарти, а я, — Мирослав чи не вперше зазирнув у мене собою колишнім, — хвилююся.

— Так і повинно бути. Я серйозно. Йди.

Мирослав глибоко зітхнув, заплющив очі й після довгого перебування хтозна-де враз скинувся, спохмурнів і, навіть не глянувши, є я поруч, чи ні, рушив убік хати, де на нього чекали. З чим — не знав ні він, ані я, бо одна річ — цинізм розмовний, і зовсім інше — порозуміння сердець. Без якого немає ні блуду, ні освячення. При одних і тих самих бажаннях, але з різними від них порізами, багато з яких не гояться до скону. У чоловіків; жінка — це я перевірила на собі — мучиться не довго. Зате любить завжди. Якщо, звісно, любить...

5

Той перший у заміжжі день всепрощення й болю (болів увесь, що був у мені, досвід, на якому проступила кров причастя до долі жіноцтва) змигнув, як блискавка. Безгучна і довга-довга. Стежачи за подумковим її згином у хмарищах потойбіччя, я, напевне, заснула. А коли прокинулася, був уже вечір. І неподалік намету горіло багаття. Без нікого.

Я сіла ногами до вогню і знову із себе щезла. Вигулькнувши в дитинстві. Теж поблизу річки, але іграшкової. Що текла собі в берегах з осоки й верболозу, як тече час: із нізвідки в нікуди. Це потім, коли ми виростаємо, він стає суєтним і різним, членується на школу без тіла і школу з тілом, у якій класів і класів. І жодного — випускного. Думалось про це безвідносно до чогось конкретного; просто в полум'я один за одним падали і ним підсвічувалися дні, місяці, роки, де мене ще не існувало. Отої, що зараз...

Серед обвугленого різаччя була посічена кимось кленова гілка, яка найдовше стріяла соком, що смертно пахнув... весною. Не тутешньою, а — в степу, де навіть пожари співають. Про щастя спивати зоряний тремт, якого в небі стільки ж, скільки в землі — коріння. Котре перечекає й вогонь.

Сум за степовими тими вечорами прогнала урешті-решт радість. Несена водою з гір, що осяялися місяцем, якого ще очі не бачили, але він уже в них був. Без поки що мене в сієї, якій нічого, окрім цієї ось тиші, не треба. Ні до, ні після.

- Після, — я розігнулася, — чого?
— Життя.
Хто це?
Мої очі під віями ворухнулись, але самі вії залишились нездригними. Як і душа, що стояла десь поруч. Мене це не здивувало, хоч здалося неприродним. Чи ні — природним, але не зовсім земним. І це при димі, що вдихався, як віруючими — запах ладану... І вітерцеві, який ледь-ледь здригував... Наче ним на мене дихав Всевишній.
- Не Всевишній, а я.
— Хто саме — ти?
— Стрий.
— Хто-хто? А, зрозуміла — річка... Не розчула, бо ніколи про таке не думала.
— Про що саме?
— Про опіку. Вона тобі теж у радість?
— Якби ж то.
— Боже, як сумно! Невже я така погана?
— Ні, але від того хіба легше? Щораз по-новому казитеся. Що ти, що вона.
— Хто вона? — Я з величезними зусиллями розклепила вії й побачила Іванку, яка доклала в багаття не різаччя, а дрова. Це й вернуло мене до тями. І продиктувало запитання:
— Як вони там — любляться?
— А що — не можна?
— Хіба я про те? Просто питаю, зі мною будеш чи підеш до сестри? Чи до батьків.
— Ще не знаю.
— Ти давно тут?
— Весь час. Хіба ходила за вечерею.
— Бог з нею, з вечерею... То що?
— Я думаю.
— Про що саме?
— Про те, чого ви хочете.
— Хіба то я? Знаєш, хто отут щойно був? Сядь біля мене. Не так — ближче. Щоб я тебе і бачила, і відчувала. Сам...
Я хотіла сказати: «Дух води», — але не встигла — десь за горами зблиснуло і гарахнуло так, що моя рука від Іванки відскочила. Проте найдивнішим було не те, а дівочий регіт:
— Ото буде концерт, якщо Мирослав вам повірит і лишиця.
— А він що, збирався йти?
— Не знаю. Я через вікно дивилася — сидят, як і сиділи. Але то, може, про людське око. То будете їсти?
— Нізащо. Втікаймо до намету.

- Вже?
- А коли? Але ти не бійся — нас тут контролюють он які цяці. Чого не можна, того ні я, ні ти не зробимо. Хоч би й хотіли. Чи ти не хочеш?
- Нашо про те говорити. Лізьмо...

6

Дош, що розпочався підпівніч, багато чим допоміг: мидвічі вискакували надвір і до рипу пальців на грудях і стегнах милися. При зблисках і громах, про які Іванка, може, й буде колись згадувати з покайною молитвою. Але не я. Та й вона, думаю, теж, бо сама не починала нічого. Хіба скрикувала, коли мої та її губи геть висушли, а тіла — зрослися. І при конвульсіях, і в спокої, про що на ранок ми зовсім забули. Так і не спізнавши того, що саме в кожній з нас є власне жінкою, а що — чимось іншим.

Іванка, не виключено, спробує це спізнати з кимось іншим. Я — ні, бо при світанковому погляді на неї роздягнуту усвідомила: все, що я з її тілом робила, з власною цяцькою й персами не робила б ніколи.

Проте досить про дурне: прийшов мій володар. Судячи з вологої зачіски, викупаний, вицілуваний і досмертно вільний від гризоти, яку відтепер на його сумління можу накинути хіба я. Але нащо?

- Все в порядку?
- Що ти маєш на увазі?
- Те, про що питаю. Коли її чоловік подався до Москви?
- У березні.
- Тоді й церква нам простить, не те що люди.
- Ти хочеш сказати...
- Я не хочу нічого. Хіба б ти хотів. Не сказати, а зробити. Приміром, поголитися. Вчора я зрозуміла, який ти в мене красень. Тому зоставайся ним якнайдовше.
- А спаршивію — покинеш?
- Я спаршивію швидше. Так що маєш надію.
- На що?
- Колись не вернутися зовсім. I... non koment. Снідав?
- Трохи.
- То займися багаттям. Безнього горине гори. А я прогрію машину.

Що привезти?

- Нічого. Ти ж не збираєшся до міста.
 - До міста — ні, а кілька сіл огляну. Виймай ключі.
- За інших обставин мені б їх не дали, а тут кинули в долоню, як на свята перстень чи сережки. Ще й з усмішкою, в якій змайнуло щось товариське.

Для початку непогано. От якого саме початку — не ясно.

Нічого, з'ясується по приїзді.

Рушала я з місця без гримання дверцятами й перетисків педалі газу. Так само поволі й чемно, поки Мирослав дивився услід, їхала пастівником. Але за горбком перейшла з другої швидкості на четверту, напустила в салон вітру і з ним на пару рвонула вбік кордону. З Польщею чи Румунією (а може з мадярами?) — до пуття не знала. І не дізналася. Зате нагицалася на ямах, як справжній раліст. Чи якось інакше? Скажімо, учасник ралі?.. Або — раляр?..

Пошкодувала машину хіба неподалік перевалу, в глухому, як молитовно вкляклий турок (турок тому, що на дорожніх знаках з'явилося таке саме слово, і означало воно назву району), селі. Там же відкрила дверці, вимкнула двигун і... про все на світі забула. Бо мене всмоктало мовчання. І гір, і обійсть, і дороги. Не кажу вже — неба, де від овиду до овиду не було ані пташини...

І скелі обабіч виглядали не камінними, а храмовими. Розписаними під зеленаву патину й граніт...

Під ледь підсинею прірвою космічного над ними шатра, де сонце нагадувало тенісний м'ячик, а я чулась мурахою, з тіла (я це зафіксувала, як жінка фіксує звільнення лона) вигулькнула і озирнулася іпостась моя інша. Така ж тверда і пружна, як ті, що не возносять, а всього лиш підштовхують нас до себе. Не земних, а горніх. А наразі ще й всевидячих.

Так, я раптом побачила Підгір'я все разом: із потічками, річками, царинами... Й бескиддям, що у багатьох випадках уже (чи ще?) не мало назв. Чому й верхи з назвами гордовито темніли, а безіменні — лиш мріли. Акордами з п'яти й більше звукоплям, видних не знизу, а — з висоти орлиного лету.

Я й чулась орлицею, що гордовито всміхалася з тої себе, яка допіру вірила картам і книгам, де йшлося про якісь Бойківщину, Грецію, Японію, Камбоджу. В усіх цих країнах я побувала, а на першій з них — народилася й росла. І ще расту, але не зараз...

Я зрозуміла, чому поруч не зринає ні Хтось, ні Той, що взяв собі назву ріки Стрий, а був хтозна-ким. Може й справді богом, але залежним від землі, де його придумали й намолили. І де він з'являється на позов ества, найповніше зреалізованого саме в жінці. Якої на всі безкінечні усюди не назбирується й горстки. Тут, для прикладу, я одна... Ще є де-небудь у Андах... Іспанії... Індії... шатрах таурегів. І все. Решта — самиці ссавців. Або, як Іванка, жриці без храму. І — страму, бо хоч би що там про жінок варнякали, вони володіють дарами і зобов'язані їх берегти.

Щоправда, жоден із тих, хто мене спізнавав, навіть не здогадується, що спізнавав... самого себе. Моїм еством підсиленого й вознесеного до вершин чи й не раю, де те, що гарячіє отут в мені, має назви соми, амброзії, живої води. Хоч є не напоєм, а — енергією чи й не самого сонця.

Не як світила, а як істоти. Сполученої з мільйонами таких самих істот, котрі дали землі життя, а жінці — дар його прихистку. Духоприступного. Тому й робити вона може із собою й собою усе, але горіти й згорати — тільки по-божому. Бодай у мить зачаття.

Хто в тілі подібний жертвник чує, той і продовжує Всесвіт...

7

— Пані, ви б мене не підвезли?

— Залежно куди.

Я швидко порозпихала по грудях і голові концентрат ще не знати якого сенсу й обернулася до старої з двома замотаними мішковиною відрами й заплічним клунком.

— До Борислава? Мені ще далі, але там уже є автобус.

— А далі — це куди?

— До Меденич. Ви, певно, не знаєте. Там у мене донька.

— Чого саме не знаю? Вас, доньки, Меденич? Зрештою, то пусте.

Сідайте.

Стара, що вже було смикнулася йти геть, глянула на мене... з невідь якої далечі. І цей, можливо, *їй і не належний* позирок, знову перетворив мене на піраміду, що вперлася у височину й отримала звідти щось схоже до поради... не лізти поперед батька в пекло. А головне, робити те, що кажуть.

— Хто каже?

— *Цить! Вантаж бабцю й рушай.*

Я розвернулася і рушила, позиркуючи на свою пасажирку, як індійці на корову. Священну не тим, що вона такою є, а — святістю для того, хто про це людям сказав.

— *Не сказав, а порадив. Аби крім себе бачили ще когось. Колись — корову, хоч можна було б обійтися мурахою. Принаймні зараз.*

— *Це жарт.*

— *Це істина.*

— *Он як. І багато назбирається тих, що бачать? Без заступу в лайно.*

— *Звертання не за адресою? Кого везеш, того і питай.*

Можна й так. Я скосила оком на бабцю, скинула й поклала перед собою захисні окуляри і показала пальцем на нічогенький правобіч особнячок:

— Хто то у вас такий багач?

— Де? — Бабця розвернулася й сиділа так доти, доки села позаду не стало. А потім хутко випрямилася, вместилися зручніше і (ще одна несподіванка!) помолоділим геть голосом перепитала: — А чого ви думаєте, що то багач? То мій перший чоловік збудувався.

- А другий?
- Другого вже нема.
- А третій?
- Тоже на цвинтарі.
- Тоді має бути четвертий.
- Є, чого ж йому не бути. Від всіх маю по дитині. Крім того, що звідси.
- Не встигли чи не був здатним?
- Розлюбила. Після першої ж ночі. Можу й сказати чого.
- Кажіть. — Я вдала, що слідкую за дорогою, а сама, не дихаючи, чекала. І дочекалася:
- Сопів на вухо так, гейби мене крав. У самого себе.
- Після чого було додано:
- Був скупердяєм. Шо вдень, шо вночі.
- Мав, виходить, що щадити?
- Та мав. Але про ощадкасу не думав. Того й збанкрутував.
- Чого ж не навчили дбати про проценти? Жінка мусить знати все наперед.
- Жінка мусит горіти. А чоловік — запалювати. Вони ж і слово таке, чула, придумали: вжарив. А насправді в сьомо гасят.
- Не всі ж гасять.
- Всі. Не всі хіба при тому спротивлююця.
- Печально.
- Певно, шо так.
- У ледь задля цього підправленому салонному дзеркалі я знову вловила тьмаву далеч божого смутку, який мене зігрів більше, ніж усі знані й забуті гецання. Крім, звісно, тих, де частиною увіткнутої в небеса піраміди ставав ще хтось. Включно до Іванки, всі можливі претензії до якої були зняті. Всежіночною солідарністю, про яку я в собі й не здогадувалася.
- А Ольга?
- То не солідарність, а прелюдія. Страшного суду. А, може, й сам суд.
- Молодець.
- Мій гуру випарувався. Із салону і з мене. А бабця, навпаки, розпружилася, стала не ширшою, а ніби... повітрянішою. Особливо після того, як зсунула на шию хустку, під якою на гребінець сичало не волосся, а підбита сивиною хмара. Скручена в чималий вузол.
- Дома теж отак, — я кивнула на вузол, — себе мучите?
- Мушу. Чоловік каже: якби не коса — мене б покинув. Я й вистеляю йому подушку. Ми ж у хаті сами.
- А доньці що везете?
- Гриби. Трохи городини. І светри малим. З домашньої шерсті.

- Багато овець маєте?
- Шість.
- А барана?
- Бог милував.

Бабця чомусь у собі всміхнулася, підсунулася ближче до бічного скла і перетворилася на мале дівча. Яке дивиться на світ вперше, відкидаючи навіть думку про те, що він їй ворожий. Незрозумілий — так, але ж і ми для себе загадка. Поки хтось не підійде і скаже: «Яка ти гарна. Можна, я тебе поцілую? — Ше б чого. Не руш! — А що то в тебе за хрестик? Де ти його такого купляла? — То не я, то мама. — І мама так глибоко його опустила. Жиб не совгався... Ну чого ти б'єшсі? — Бо хоч. Сказано — не руш!..»

8

Висадила я свою пасажирку в Східниці. Після того, як на польовій дорозі, що в'юнилася значно вище нашої з Мирославом стоянки, зупинилася й показала старій на намет.

- Он там бачите жовту халабуду? То наше житло.
- А чого не в хаті?
- У хаті... Ні, ви гляньте на нього! — З несподіванки я ледве не впала в істерику, яку тут же нагнала. — Мій хлоп знов у гречці.
- Про що ви?
- Про чоловіка. Крадеться он там поза деревами. Бігав, виходить, до...
- Ну й нех собі бігає. То ж гори.
- Точніше! Поясніть, я не встигаю. Маю на увазі хід вашої думки.
- Гори — це що, полігон для їхнього брата?
- Чого тільки їхнього: всі за тим сюди їдуть.
- А місцеві?
- Заздрят. А трапиться нагода — те саме коят. Зраджують не чоловікові чи жінці, а життю. Яким те склалося. Кому набридло їдне і те ж, той приміряє інше. Але вертається до старого. Якшо християнин.
- Нічого не розумію. Перелюбство — то гріх чи спорт? І при чому тут віра?
- Хіба я про віру? Я про звичай. Він тут склався таким, що хоч не хоч, але гріши. Якщо ти не місцевий. А якщо місцевий — то вже як вийде.
- Знов нічого не ясно. Ви своїм чоловікам зраджували?
- Ні. Маю на увазі — з тутешніми.
- Оно воно що... Життя — то одне, а та чи та його форма — то тільки форма... Як вас звати?
- Дарка.
- Отже, бабо Дарко, гріха як такого нема. Є тільки обминання

певних життєвих сталостей. До яких належить і сім'я. Лише в ній ми — християни, як хтось інде — мусульманин... В якій буді живеш, так і гавкаєш. Але ж виємо ми на місяць однаково! Що тут, що в Турції.

— А я про що? Без буди не можна. А ні — вий. Хоч хто його знає, в чому душі більше: у витті чи покірному скавулінні.

— Знов усе розвалили. А можна сказати так: «Курвою бути легше, ніж людиною»?

— А чому ж ні. Дружиною теж легше. Ніж взагалі жінкою.

— Ви де вчилися?

— Тут. І трохи в Дрогобичі. На медсестру.

— А я тільки починаю. Теж, виходить, тут...

У Східниці я кілька разів боролася зі спокусою зупинитися і шезнути між курортниками (згадалися позавчорашні нічні гості, що вломилися в маревний мій сон і щось у середині чи й не зрушили), однак стримували від цього напади люті. Не на Мирослава, а Ольгу, яка з р а д ж у в а л а. І чоловікові, і мені.

А може то чуже щастя мною колотить? Коли так, справи кепські: солідаристки з мене не вийде. Як була дряпучою кицькою, так нею й лишуся. З перервами після переситу.

Зрештою, не небеса нами керують, а знання. Ними й спекують астрологи, які закидають у них свої гачки, а нам пропонують: «Смикайте». Ми й тягнемо із себе що кому до шмиги. На підтвердження закону цілокупності, згідно якого кожен хапає, що хоче, а хоче всього. Але — з того, що знає; то ще один вияв мізерії сутнього, яка парадується в ганчір'ї можливого.

Якби я була астрологом... Та ні, ліпше лишатися собою, що далі наявного не стрибає. Вміти мати, що маєш — то найвище із благ, і я до нього майже наблизилась. Коли сказала собі: «Стоп». І заміжжям, і виходом із тіні на сяке-таке, але сонце. Два ресторани й цілком легальна фірма — то капітал хоч і малий, але твердий. Бо торгую я попитом, а той не рости не може. Тоді коли я — просто живу.

Чи так здається, що живу?..

Подумалось про це на схиті, спричиненому брилою висохлого багна. Я пригальмувала, бо попереду теж горбатилися клапті багнюки. Залишеної трактором, що витягав на асфальт когось із тих, що цілу ніч десь поблизу раювали, проте вибратися з намоклого берега наверх не змогли. Хоч, з огляду на протектори, конячих потуг мали доста.

За все так чи так, але платимо. Замолоду і при силі та грошак — кимось, а без сили й грошей — собою.

*Гіпократова жінка афоризма
розпочинається з такого рядка:
«Життя коротке, мистецтво вічне»
(Норман Девіс «Барона Історія»)*

- Усі?
- Відчепися. Я зараз не розумна, а — ображена... Як думаєш, варто скандалити, чи ні?
- А нащо? Хай люди потішаються. Він — статусом прощеного й усе ще любленого, а вона — розпусниці. Для дітей це те саме, що гра у війну.
- Але ж я не дитина! Давно.
- То тобі так здається. Ігри є всякі. Та, якути затіяла, до того ж схожа до казки. Що для неї, що для нього. Уявляєш, яким героєм він бачить себе? І тобі носа втирає, і свої соплі сушить. Він теж давно розібрався, хто його на собі оженив.
- Ну й хто?
- Пантера. В якій вистачило, правда, глузду спинитися.
- Яка ж я пантера? Змусила всіх порозплачуватися — тільки й усього.
- А Мирослав за що розплачується?
- За те, що має.
- А нащо йому те, що має? Сам він до цього ще не дійшов, але ж ти знаєш, що мати найкраще тільки своє. Або власноруч здобути. Сюди, звісно, входять і помилки, проте не завбільшки з чуже життя.
- То ти вважаєш...
- Чогото я — ти. Через п'ять, максимум десять років він сам всього досяг би. Та й до тебе він пристав не голим, а тимчасово засліпленим. Києвом після Львова. Хоч той і той — всього лиш звіринці, де ти встигла більше. Він, до речі, не хапун, а — фінансист. Із тих, що рано чи пізно, але все довкіл себе вичищають. Від непрофесійності й бруду.
- То й Ольга?..
- Так. Вона йому заважала. Як свідок некоректності; схожі з ним хлопці етичних всіляких неадаптивностей не любляють. Тебе це поки що не стосується, оскільки прийняв він твоє минуле свідомо. Проте хто знає, що буде далі. Сила сили не терпить...
- Підсохла багно, на якому колеса «Октавії» ходили ходором, враз скінчилось, і звільнений від нього погляд забігав по скелястих стінах тогочасного берега Стрия, затим перекинувся на овид, замкнений хвилястою грядою бескиддя. Оповитого голубим смутком...
- Але чому смутком?
- А тому, що я тут, а не там.
- Сльози, крізь які це прошіптувалось, враз щезли, бо зір наштрикнувся на перехняблений джип. Той самий, напевне, що його вранці витягували на розбиту цю асфальтівку. Я глянула, куди джип прямував, і натисла на гальма; ті, що в ньому сиділи, були стовідсотковими ідіотами — проривалися через луг до встеленого голим камінням перекату, за яким біліла чимала коса. Гора над нею і масивні довкіл гостряки й виступи,

безперечно ж, виглядали ефектно, але тільки за спокійної течії. Цієї принаймні ночі там гарантовано царював вир, для якого навіть отака-от двотонна заліззяка — іграшка.

Я довго й голосно просигналіла, але водій і далі вперто вихитував праве заднє колесо з ним же вибуксуваної ями.

Довелось просигналіти вдруге. Двигун джипа, заревівши, вмовк, і з боку керма на траву сплигнув чолов'яга в закасаних до колін джинсах і борцівській майці, під якою навіть здалеку розрізнялися грубі м'язи. Середина відразу дала відбій, бо до подібного різновиду «хазяїв життя» у ній встоялася відразу. Однак сказавши «а», треба було говорити й «бе». І я, теж ступивши на узбічну траву, показала рукою, що запрошую до розмови. Чолов'яга передав це запрошення углиб салону, і звідти виліз іще один голомозий шварцнеггер чи сталоне донбасівського, судячи з номерних знаків, виробу і попрямував до мене. А водій обійшов машину і заповзвся вивчати яму.

— В чём дело?

— Діло? — Закортіло брязнути дверцями й опинитися від юного цього орангутанга якнайдалі, але я стрималась. — Ніякого діла. Я просто хочу сказати, що ця річка тече з гір.

— Ну и что?

— Вона вас змиє. Ви ж, — я показала пальцем на косу, — туди буксуєте?

— Положим, туда. Ну и что?

— Нічого.

Я вернулася на сидіння, завела двигун і поїхала. Не озираючись ні назад, ні у минуле, де подібне траплялося доволі часто. І кожного разу я, ламаючи нігті, повторювала: «Ніякої розлізлості! Тебе ж, дурепо, вчили: «Добро — складова життя. Саме по собі воно неприродне і перетворюється на зло. Яке тобі ж і мститься!».

9

Це твердив, згадалося десь через кілометр, розбагатілий на оборудках з нафтою мудрагель, що на вечірці, де мною накинулись, замість танцювати наказав: «Сядь і заспокойся!». Я й сіла. Біля нього, що, скоріш за все, не знав про перемену смаків тодішнього мого шефа, який мене ще й бортанув. Чи спробував бортанути, не сплативши невеличкого, в принципі, боргу, що на другий буквально день обернувся візитом податківців, які скачали з нього (за моєю, зрозуміло, наводкою) вдесятеро більше.

Не перестаючи хрумтіти овечиною по-сирійськи, той мудрагель кількома буквально реченнями зробив із мене єдинодумця. З такими в новій вірі скрижальями: «Не впадай у відчай — цей імпотент того

тільки й жде», «Не діли бажань на кращі й гірші, проте жодного з них не слухайся», «Шануй поразки», «Люби процес» і «Не твори добра — воно давно вже сотворене». Класифікувала й довела їх до такої стислості, звісно, я сама. І на тому ж, до речі, дядечкові випробувала, витиснувши з нього почерговими відмовами від ліжка, зимового Кіпру й квартири для побачень підвальчик із кав'ярнею. З обов'язками добирати для його компанії дівчат, з якими розраховувалася тільки сама. І оскільки відбою від дев'ятикласниць, що завжди потребували кількох сотень гривень, не було, я досить скоро збила капітал для бізнесу куди більш ризикованого — ліцензіями. Спершу на виробництво й торгівлю, потім — на експорт та імпорт. Зрозуміло, мілочівки: кетової ікри (я її ніколи навіть не бачила), зелених жаб (тих і бачила, і їла), конопляного й лляного полотна, гарбузового насіння, а насамкінець — посуду з чорної глини, який на Півночі Європи розхапували вагонами. Поки галичани не закричали: «Гвалт!» — і не подали до суду. Проте, як виявилось, — на самих себе...

Скидалося усе це на бліц-партії з партнерами, що мінялися швидше, ніж минала вигода, через що й ніхто з-поміж перших-хоробрих зла на мене не мав. А я й поготів; хіба можна злитися на чоловіцтво тільки за те, що воно живе не розумом, а очима. Які, до того ж, полізли б на лоба, дізнавшись, що всіма тими обладками займалася вчителька української мови та літератури. Щоправда, без жодного дня педагогічного стажу, зате зі стажем іншим. Чи — стажами... Адвоката, економіста, бухгалтера, товарознавця, менеджера, іміджмейкера. Не кажучи вже про володіння фахом секс-няні, набутим у студентські роки, коли тітка, у чий хаті я писала твори на всі, що про них сповіщалося, олімпіади та конкурси, віддала богові душу, а я, якуті олімпіади привели до Києва, — тіло...

І якби ж то богові кохання. Ні — тому, що найголовніший, бо ж без його, кажуть, волі не робиться у цьому світі нічого. І саме тому я плачу.

Так, я знову розлізлася. Загнана під чийсь стіжок «Октавія», по-моему, теж, бо не перший уже раз глохне. Треба, очевидно, виплакати і аж тоді здавати назад, розвертатися і вирулювати на дорогу, з якої (я це хоч і вловила давно, але усвідомила тільки зараз) у мій бік вихитується джип. Той самий і з тими самими... Ні, поруч із водієм ніби жінка? Чи дівча? Стрижене, як і я, — коротко. І так само дорого.

— Привіт!

— Привіт. — Хустинку я вже заховала, а про макіяж не думала. Його, зрештою, й не було; тільки тіні (їх я стерла) і рештки пудри.

— Так говориш, здесь паводки?

Не відповідаючи, я крутнула ключ запалення й кинула машину назад значно далі свого ж сліду, а опісля ще сильнішим ривком лишила візитерів позаду. Разом із, здається, криками. Чи сміхом? Мене це вже

не обходило, бо я знову чулася злою й спокійною. Чи спершу спокійною, а вже потім злою? Це, втім, залежало тільки від Мирослава, який зустрів мене на пару з Ольгою і цим випорожнив остаточно. Від люті (а на що лютувати?), розпачу (а чому він зарадить?) й огиди, яку берегла завжди наостанок. Коли той, хто паскудив, сам же скоєне їв.

— А ми вже стривожилися. Мирослав прибіг і каже: «Давай телефонну книжку». «Яку? — питаю. — Ми ж без телефона. Хіба в селі є». — «А там які номери?», «Бог їх святий знає. Нащо вони тобі?» — «Ліда ж поїхала, — каже, — без прав. Може, міліція затримала...»

— Хіба? — Я зазирнула в бардачок і справді згадала, що сумка з мобількою, грішми, записником і документами лишилася в наметі. — А про що ж ти раніше думав?

— Про те саме, що й ти.

Мирослав глянув насуплено на мене й усміхнувся. Бо те саме зробила й я, прохаючи писнувши:

— Їсти-и-и! Неси, що маєш. Навіть сало.

— Та хіба ж то сніданок? Я принесла масло, сирі яйця, огірки.

— З яєць і почнемо.

Я розбила й випила їх зразу три. Третє вже із сіллю, що додала до спогадів про тітчину хату ще й видиво закапелку, де ми з нею хукали на вихоплювану з каструлі картоплю або кукурудзяний качан чи прилаштовували до повних слини ротів кусні хліба з наливою на них олією. Все це теж досоловалося і було невимовно смачним. Треба, змигнуло в голові, замовити й завезти на тітчину могилу пам'ятник. З такого, як тут, граніту.

Доковтуючи жовток, я краєм ока ковзнула по нахиленій до річки скелі, на вершечку якої, здавалося, хтось стояв. Але впевнитися в цьому завадив нахабнуватий рокіт двигуна; джип знайшов мене й тут. Чи нас: я чітко вловила презирк водія з дівчиною після того, як вони, об'їжджаючи зболотнілий видолинок, угледіли Мирослава й очей з нього вже не спускали. Невідь з якої причини і він, очікуючи, поки джип зупиниться, чувся не сказати схвильованим, а — збитим із пантелику. Саме тим, як у нього вдивлялися: з насторогою, що будь-якої миті могла змінитися радістю чи страхом. Проте щезла у звичному:

— Здрастуйте.

Ні я, ні Мирослав не відповіли, що тільки підсилило напругу.

— То я піду.

— Куди?

Запитання (воно належало дядечкові в майці) здалося настільки диким, що й сам його автор почервонів не менше від наляканої Ольги, яка, замість утікати вбік дому, сховалася за Мирославом.

— Простите. — Дядечко з видимою натугою підтягнув до бороди і викинув услід відіпхнутій дверці ноги, які разом з рештою розігнутого тіла

сягали двох метрів. — Я хотів спробувати, де ми? А сорвалось чорт знаєт
что. Это же вы к нам подъезжали?

— А мені здалось — ви.

— Ну — сигналізували... Сын до сих пор переживаєт. Сказав, что
обиделась, а почему — не ясно.

— Через те й переживаєт?

— А выего спробуйте. — Дядечко відхилив задні дверці й наказав: —
Ану вылазы!

Однак першою вилізла одягнута в усе чорне і така ж висока (через
те її в салоні не було видно) жінка, що привіталася з кожним із нас
спочатку — поглядом і аж потім — схитом оповитої крепом голови.

Поруч з нею зринула ще одна великанша. В джинсах і при зачісці,
яку я мала вже нагоду оцінити. Але — без статури, чие поєднання
з прокинутими далеко назад бровами й ледь вивернутими губами
творило ефект виклику. Один із знайомих (ич, коли згадався!) додав би:
перманентного; навіть не рухаючись, дівчина зваблювала. На одміну
від брата, що при куди більшому зрості був усього лиш жилавим і (це
дратувало й далі) з лискучим, як бубон, тім'ям.

— Ну выдавай, что нам сказав.

— Зачем?

На сей раз голос у хлопця був якимось рипучим, і я розрізнила
тільки кінець речення, що на вимогу батька він таки повторив:
«...женщина с «Плейбоя». І все: хлопчина перетворився на красеня, а
його хитрий татусь (це ж у такий спосіб він зробив мені комплімент) —
на не дуже вже й перетренованого мужчину. Що запитав:

— Ну что, можна знакомиться?

Після того підійшов до Мирослава і аж потім — до мене з Ольгою. З
одним і тим же, після потиску рук, візитковим набором:

— Полковник Панёвин. Иван Константинович. А это, — він став
поруч зі мною, і цим сподобався знову, — моя семья: Любовь Орестовна,
Ореста и Костя. Вы, я так понимаю, с Киева? А мы временно
местные. Приехали на похороны ихней, — він кивнув на дітей, — ба-
бушки, а моей тёщи. Жена сломалась, и я решил немножко её
развезть. До девятого дня. И с ходу завяз. На целую ночь. Потом
вы видели: рвался на тот берег, но, слава богу, не вышло. А после
туман какой-то в голове завис: не пойму, в какую сторону Стрий, а в
какую Турка? Я когда-то служил в её, — кивок убік дружини зродив
летучий усміх, — Дрогобыче. В артчасти. Названия местечек помню,
а больше — ничего? А она в горах вообще, оказывается, не была.

— А де ж ви відпочивали?

— Да нигде. Дети ездят. А мы с Любой то в Словянске, то у моих.
Я севастополец. В Трускавце тоже бывали, но без машины.

— І скільки ж днів ви так рулюєте... від ями до ями?

— Со вчєрашнєго вєчєра. Утрєм пєрєхвєтєлє трєктор. Мєгєзєн, вєдєтє, гдє-тє нєдєлєчє, пєтємучє пєрєнє свєє пєлучєл є — дрєлє.

— Цє я бєчєлє. Слєдє. Зєвбєлєшкє з отє-он кємєннє. Ну тє щє, Мєрєслєвє, хєй прєстєлєтє дє нєс? Чє вє хотєлє чєгєсь єншєгє?

— Дє чтє тєм хотєтє! Зєвтрєкєтє нєдє. Кєстєр свєє нє устєпєтє?

— Мєрєслєвє, єк тє?

У цєє сєтєуєцєє я пєрєдєвєлє вєжкє чєлєвєкєвє бєз жєднєх дє нєгєгє прєтєнзєє. Нєвпєкє, єгєгє стрємєнєєє зєхвєтє Орєстєю мєнє ємпєнєувєв сємє тємучє, щє цє бєв зєхвєтє, є нє хтєвє кєвзєннє єчємє пє нєгєгє є грєдєх кєлєсє XL. Прє тємучє — вє прєпєрцєєх вєкєлєчєнє жєнєчєх.

— Єк тє, тєк є я.

Мєрєслєв знєк є з'євєвєсє зє стєлєкєм тє трємє рєзсєувнємє стєлєчєкємє, єкє прєстєєгнєв пєлкєвнєкєвє зє слєвємє:

— Дрєвє рєбєємє пє чєрзє. З вєдєю тє сємє: нєнє нєшє я, є зєвтрє — вє. Мєнє зєвтє Мєрєслєв. Їє — Лєдє, є цє — Олєгє. Он єє хєтє.

— Тєк вє мєстнєє. Ш-ш-єкєр-р-р-нє. Є в тєм сємєслє, чтє мєчтє є мєнє єднє єстє. Скєзєтє?

— Кєжєтє. — Олєжєнє стєрєхє вєжє мєнєлє, є вєнє з пєлєгкєєтєю уємєхнєлєсє.

— Хєчє бєрєшкє. Кєпєтє є тєтє жє прєгєтєвєтє. Нє отєкєннєх, — пєлкєвнєк рєзвєв щєсєлє рєкє, — шємпєрєх.

10

Пєбєєвєннє нєдмєрнєгє у нєшємучє тєбєрє гємєрє, нєпєтрєбнєх прє вєсє є нє прє щє рєзмєв, є нєдтє ж — зєпєнєбрєтєськєє пєєтєкє (Мєрєслєв єє нє пєрєнєсєв) вєєвєлєсь нємєрнємє: пєлкєвнєк пєшємєв тєлєкє нєпєчєтєкє, прєпєнєчє є нєм прєєднєтєсє дє зєстєлєє з бєрєлєцєм вєнє є пєрєчєчємє тєрєлєємє з пєлєвєм.

— Мєє фєрмє. — Длє бєлєшєє пєрєкєнєлєвєстє вєн пєднєс єднє з тєрєлєк нєм пєчєргєвє дє нєсє, пєєєнєчєчє: — Сдєлєнє в ССЄЄР. Тє єстє — зє кєзєхєскємє рєцєптємє. Є тєм єхєтєлєсє. Ну є, сємє сєбєє, слєжєлє. Спєцєє, пєрєвдє, нєшє. Нє нєчєгє. Лєвєтє?

— Пєхнє гєрнє. — Мєрєслєв єщє рєз нєгнєвєсє нєд гєркєю мєснєгє рєсє. — Вєзлє з Дєнбєсєчє з Дрєгєбєчє?

— Кєнєчєнє, с Дєнбєсєсє. Є єдєє с кєнєсєрвєцєєє кєк вєм?

— Тєж нєчєгє. Є тє сємє рєблєю з шєшлєкємє.

— Нє пєнєє.

— Кєнєсєрвєю. Лєдє, пєкєжє!

Є пєрнєлє слєхнєєнє в нємєт є вєнєслє звєдтє трєлєтрєвєє слєєк з м'єєсєм є лєтрєвєє — з рєсєлєм. Обєдвє зєкрєчєнє є з нєклєєкємє, нє єкєх зєлєнєм пє гєлєбємучє знєчєлєсє: «Пєчєнє пє-гєлєцєєкє. Пєтєнт № 001. Мєдє єн Рєсєнєєкє».

- Так вы что, тоже с Русановки?
- А чому тоже?
- Ореста там живёт. — Полковник поставив на траву плов, зняв з моєї долоні слоїк і підбіг з ним до доньки. — Видишь, что люди делают. А ты говоришь — плохой район.
- Донька слоїк обдивилася й повернула його батькові. Мовчки, через що той змушений був казати щось сам:
- Мы ей квартиру там купили. А оказалось — печку. Да ещё на семнадцатом этаже.
- I з вікнами на південь. — Мирослав забрав з рук полковника свій витвір, після того розвантажив мене і додав. — Всі через це пройшли. Ви де працюєте?
- Она учится. В университете культуры.
- На цей раз промовчав уже мій чоловік. А я похапливо (Мирослав цей навчальний заклад і його ректора зневажав, притому непримирено) перекинула розмову на Іванку, що саме наблизилася із твердим наміром вписати себе до новоутвореного колгоспу. Причому в якості товаришки Орести, до якої здалеку дружньо всміхалася. Найдивнішим було те, що й Ореста рекламними своїми зубами перефутболювала їй сонце, якого побільшало також у погляді Паньовіна-старшого. Але не молодшого, що дивився тільки на мене і на очах ніби старшав. Мирослав це зауважив і нишком підморгнув: мовляв, тепер начувайся. Але поки що було не до того; я ступила назустріч гості й урочисто продекламувала:
- А це наша царівна. Або мавка — кому що краще.
- Не понял. — Полковник запитально подивився не на мене, а на Ольгу, яка з несподіванки знов сховалася за плече Мирослава.
- Русалка. Це слово ви, думаю, знаете? — я подарувала полковнику усмішку вибачливої господині краю, де сама була в ролі туриста. Правда, туриста автохтонного.
- И мавку вспомнил. Люба когда-то про них рассказывала. Она учитель.
- Учитель? — Я вдала, що це мене страх як зацікавило. — А точніше?
- Язык. Сначала ваш, а теперь, — Паньовін комічно стенив плечима й вдоволено реготнув, — снова ваш. Имею в виду украинский. Потому что в Казахстане чего только не преподавала. Да и в Донецке, пока Украины не было.
- А зараз, — голос Мирослава зрадливо здригнув, — вона є?
- Конечно. А что не разговариваю — то сами виноваты. Ваша мова — это же целый балет. А я человек простой. К сожалению. Верно, Люба?
- А хоч би й брехня, що це міняє. — Полковникова дружина, судячи з голосу, або довго була, або й досі залишається директрисою.

Хіба тимчасово зламаною; мені доводилося спостерігати подібних жінок, що в усьому перебирають міру. Надто у горі, яке перетворюють на кару. І собі, і близьким.

— Меняєт многое. — Полковник мав, очевидно, характер, з горем не сумісний. А з чимось фанаберіями й поготів; він їхав на похорони тещі, як у Карпати, і мав натішитися Карпатами. — Если, конечно, найдём барашка. Как с этим делом у вас?

Запитання було адресоване виключно Ользі, котра здригнула й втікла хуленько до Іванки, що стояла плече до плеча з Орестом і про щось із нею тихенько розмовляла. Але чула й решту балачки. І поставила все в ній на місце:

— У нас барани тільки привозні.

— Что-что? Люба, ты слышала? — Паньовін глибоко вдихнув і гарахнув сміхом, чимось схожим до сухого грому, який повторився, викликавши змиг усміху і на обличчі директриси. — А что — всьо правильно: мы же собирались тонуть по собственной воле. Спасибо, подсказали... Как вас, забыл, звать?

— Лида.

— А их? — Паньовін знову перся поглядом в Ольгу, яка скулилася й враз протестно випросталася. Ставши схожою до пружкого галченяти, що отак-от і клюнуло б м'язисте це страшидло, яке на Мирославових очах... Утім Мирослав інтерес до розмови втратив, пішов до машини, що після мого водіння потребувала огляду. Тому Ольжине тіло розм'якло, а сама вона стала, як і завжди, невимовно звабною. Навіть поруч із чорнявою й платиновою красунями.

— Молодша — Іванка, а старша — Ольга. Вони рідні сестри.

— То-то я смотрю...

— На що? — Ольга знайшла нарешті привід для того, щоб стулити трохи вилоги халатика, добра під якими вистачило б на нас трьох. Із четвертою на додачу, хоч директриса себе до жіноцтва вже не зараховувала. Принаймні зараз. Але, як і всі ми, посвітлішала, чим Ольгу добила; не забираючи з вилогів рук, вона скапнула на траву кількома сльозинками і, незряче роззираючи капці, пішла додому.

— Куда?!!

Цей другий числом викрик Паньовіна її вже не злякав, але налякав полковника, який нарешті допетрав, чим цьому кароокому чуду здається, і в кілька сягнистих кроків опинився попереду Ольги. Та спробувала його з-перед себе відіпхнути, але не встигла й писнути, як вже сиділа у нього на руках, звідки була поставлена на місце, з якого пішла. А потім почувла:

— Таких красавиц голодными не отпускают.

— З чого ви взяли, що я голодна?

— Как её звать? — Вобернених до мене очах було стільки

молодечого завзяття, що й у мені щось тенькнуло. — А, вспомнил, Ольга. С утра все должны быть голодными. Иначе зачем жить.

— А хіба живут, щоб їсти? — Іванка, що про це запитала, на Паньовіна не дивилася, бо обсмикувала й тим заспокоювала сестру. А коли подивилася, додала: — Ви ж їсте, певне, за трьох. А живе те тільки за себе.

— Я б не сказав... — Полковник оглянув своє сімейство, потім — зблискуючий випрозороною водою Стрий, скелі й скуйовдив Іванчине волосся. — Молодець!.. Хорошо здесь. Никогда б не подумал, что всё так близко.

— Що все? — Я вирішила полковнику допомогти. У порозумінні із собою і нами, що бачать його вперше, хоч веде себе він так, ніби знав нас від народження.

— Всё — оно и есть всё. И вот это, — він кивнув, не озираючись, на гори, — и вы. В том смысле, что хорошие вы люди. А я в этом не ошибаюсь. Костя, неси всем по тарелке! А ты, Ореста, нарежь! Что получше.

— Я сама поріжу.

Директриса зняла капелюшок і скинула туфлі, без яких не те що поменшала, а — збуденніла. Її чоловік тимчасом відвів Ольгу до стільчика, який призначав собі. Те саме потім зробив з Іванкою і мною, вже ніби ситою, але не настільки, щоб не сковтувати слину при позирках на царські щедрі куски червоної риби, сухої й вареної ковбас, яких, утім, спробувати не довелося: все підмела Іванка, що тактовно брала пригощення дешевші.

На кінець імпровізованого сніданку (ті, хто ним пригощав, їли стоячи) полковник, що під час подорожей із тарілкою до Мирослава й назад уважно придивлявся до берега, враз присів, звільнив від тарілки з ложкою руки й подався в гушавину прибережної черемхи. Звідки пришкунтильгав із чималим спрутоподібним пеньком, а опісля — вишмуганю до косяного блиску колодою, кілька розкоряк пообіч якої збагатили нас лавкою осіб так на десять.

Мені закортіло сказати, що я ці дерев'яки вже бачила, але щось від цього утримало.

У кожного чудеса свої. Та й тих, що збулися, поки що досить. Що для Мирослава з Ольгою, що для Іванки, яка без кінця нахилється до вух подарованої небом товаришки, а та щораз гучніше пирхає. А найбільше для Кості, чиї на мене позирки стали спокійнішими й більше оберненими в себе. Де хлопчина додивлявся те, чого сама я ні знати, ні уявити не годна. Хіба вдовольнити, про що подумалося й забулося. Як забувається змайнулий і зниклий краєвид. З тим, чого у твоєму житті нема й ніколи не буде.

11

Решту дня Паньовіни ставили намет і відсипалися. Аби їм не заважати, ми з Мирославом чкурнули до Трускавця, де припаркувалися біля якоїсь колиби й пішки спустилися до бювету. За словами Мирослава — старого.

Після дегустації «Нафтусі» з'ясувалося, що ніяких інших приваб це містечко запропонувати не годне. Хіба екскурсії на скелі Довбуша або до Почаєва. І — відвідини концертів, які обридли в Києві; Зібров, Микола Гнатюк, Кролики. Значилися, правда, в афішах «ВВ» і «Скрябін», але на серпень, відведений на Крим, де маю з минулого року пансіонат. Не до кінця устаткований, але податківцями, слава богу, прощений...

На ринкові, до якого ми котили попри водойму і корпус санаторію з цілим подвір'ям вкритих гонтою прибудов, скупилися: набрали бринзи, домашньої ковбаси, винограду, перцю, кавунів, динь. Усе було, як і знаменитий курорт, не першого сорту, але — смакувало. Надто ж — під зорями, що попри свою при ватрі необов'язковість тлумили самоту душ, звиклих до товариства телевізора, ресторанного чи фуршетного галасу, модно голих стін і сліпучих стель. Замість яких мріли мільйони галактик, що над горами, було враження, ще й дихали. Обіцяючи такий самий оздоровчий моціон усім, хто до них приєднається.

Зрозуміло — зрячо; я чи не вперше натрапила в собі на ту, що вміє дивитись, не думаючи. І відчувати, не сумуючи. А тільки — сотати. Оті контури вершин, що, як і я, втихомирились, маючи цілком достатнім для щастя саме щастя. Уночі — нічне, а вдень — якесь інше. Але неприналежне Трускавцям, Києвам, Бангкокам, чії мурашники враз змаліли і ще б хвилинка — щезли...

Мій лет від них призупинив застережливо злий погляд місяця, чию появу з-поза найближчої до нас вершини я прогавила. Перебуваючи біля Плеяд, до яких від напівзахованого за скелями Воза було зовсім недалеко. А якби не розмови тих, хто мостився в джипі й зчорнілому наметі спати, то навіть ближче, ніж до річки, про підняття води в якій повідомляв кожний, хто від неї повертався. Відволікаючи на себе увагу хіба мозку. І тільки раз — очей, повернутих божественно гарними спальними костюмами Орести та її мами, що облягали вагу, наполовину від моєї більшу... Сподобався мені й Костин халат, яким я обмоталася б двічі. Саме він, напевне, змусив Мирослава дістати свій. Теж гарний, але — занадто фасонистий. З якого чоловік до мене не вислизав ще жодного разу. Може пронесе й сьогодні...

— Звісно, пронесе.

Це сказав симпатичний дядечко, чії поплямлені борода й щоки не мали нічого спільного з обличчям злюки, який був у ролі світила півгодина тому. Місяць явно за цей час подобрів. Як онебеснилась і я,

що не підозрювала про цілковиту сполучність зору з отим безміром наді мною і в собі. Так ніби третє моє око стало бачити назад, а ті два, що проминули річку й скелі й ковзнули уверх, — за спину зір.

Є, виявляється, й за Космосом Космос. Із чистого світла. Того самого, що спалахує й не гасне... у мозку. Коли решта тіла топиться в горі чи щасті. Як зараз.

Аби не вибувати з двоєдінства абсолютів... Земного і Божого... Чи понадрозумового... Десь я читала про позасвідому свідомість. Ні — чистий розум. Але не той, що у філософів, інакше б Воєсвіт був лише тим, що ми про нього знаємо. А він нас у себе тільки приймає... А є...

Я сновидно тихо пройшла крізь гайок до річки й повернулася туди, звідки на пару хвилин щезла, — у безвимірну ясність ночі, що насправді є днем. Для прозрілих... крізь себе. Схожих до скла. Або — променя, який не потребує нікого й нічого. Крім простору, чия безкінечність знімає питання про шлях. Хіба ми йдемо, коли думаємо? А долаємо ж відстані он які... Як оце тут і — скрізь. Без жодного слова, бо те, що в мені зринає, то не слова, а збурхи. Схожі до джерельних. Або — сердечних.

Хто їх запускає? Маю на увазі — серця. Зупиняє смерть — це ніби зрозуміло. А як на мене — ні: смерть — то відключення від оцього всього. Повного розмаїтих хвиль, сил тяжіння, відштовхування. Це присутнє і в тілі, що й тілом не є. Принаймні в такі от хвилини... цілковитої прозорості. Чи — відчиненості. Або — розчиненості. На всі боки...

Щось не так?... А-а — **р о з ч и н е н о с т і в**... синяві... хлюпоті... Цілком реальній ірреальності. Чи надреальності. Бо ж ні гір, ні річки, ні пастівника з двома цятками Ольжиних вікон н е м а. А є все разом. З долиною, місяцем, небом й занебом. І мною, якої теж нема... Як і мільйонів таких самих гайків, річок. Що на землі, що поза землею. Бо Космос, як мова: звуків і букв — кілька десятків, а слів — ті самі десятки, але тисяч. А смислів ще більше. Неміряно. І тих, що є, і тих, що можливі й цим теж с у щ і. Чому й одиничність... ілюзорна. Множинність теж. А сенсовість — ні; вона спільна що для місяця, що для мене. І невідомої тої, що за мільярди звідси парсеків так само вслухається... Не обов'язково — у вигляді жінки, якою стаємо, втікаючи назад до мушлі. Життя, народу, статі.

Утім, життя не руш: воно не одновимірне. І смертне у тій лише мірі, в якій розокремлене. З Богом. Якому молилось поза ним. А головне — до себе, де раптом бере й з'являється капличка. А в декого й храм. Смерть — то перехід у той храм. Намолений духом. Чи пам'яттю про в с е.

Сенсово все...

Мені чи то здалось, чи по той бік... Не думок, а річки... О — знову... з поцяткованого камінням неба, те каміння осріблвши... згулькнуло зібране кимось у пучок саяво. Яке при зіткненні з повітрям стає квіткою.

Що, як і квіт папороті, відкривається тільки посвяченим... Знати б у що?

- А нащо все знати? У відчуттях змісту безмірно більше.
- Ти так вважаєш?
- Чого то вважаю — знаю...

12

Друге числом пробудження було знову досвітковим. З вини Кості, що робив до схід сонця перебивану голосними вдиханнями й видиханнями зарядку.

Паньовін-старший позгинався й повіджимався біля сина теж, але недовго, після чого над ледь курючою ватрою зронив:

- Чёрта с два я бы так гробился. Даже за доллары.
- А до чого тут доллары?
- Так он же баскетболист. Готовится к переезду.
- Куди?
- В Канаду. Дважды тестировался.
- А зараз що робить?
- В Одессе корзини гнёт. Это его машина, не моя. У меня был когда-то «Москвич», да сплыл. Теперь эту придётся брать.
- А вам вона не подобається?
- Мне нравилась и нравится «Волга». Её в любом селе отремонтируют. Костя, кончай — дрова искать надо.

Але Костя в наш бік навіть не глянув, розтягував м'язи далі. А потім подивився на дорогу й за хвилину вже вихитувався на ній. Ліниво, як бусол. Не маліючи на відстані, яка для мене давно вже була заказаною. Хоч пробігти кілометр-другий у школі я любила. Правда, тільки на уроках...

Невідь із чого вроджена печаль торкнулася грудей, як подруга — щік: з легеньким лагідним посковзом. І пішла до води, над якою ми трохи помовчали й присіли. Порізно, бо печаль усе ще бачила постать юнака, який від нас віддалявся, а я — рибу, що, схитуючи поволі хвостом, пливла до мене. Із зупинками, завдовжки з... подихи. Спершу глибокі й безрадісні, а за мить — здригливо веселі. Як і блискучі брижжі над вимитою водоскидом із зеленкуватого плескача ямою, якою річкова жителька долала відстань до мене. А точніше — до нігтів зануреної у прибережну течію ноги. Лакованих, як метелик чи бедрик, червоним і чорним. Про те, що риба на цю «приманку» кинеться, не було й мови: вона — чи те, що замість неї в ній мислило — просто споживала певну суму інформації. А я в цю інформацію вглиблювалася. Поки у ній не щезла...

Так, кажуть, перетікають у предмети, на яких зосереджуються, йоги. Я ж не перетікала, а — витікала з тіла, щоб злитися з течією. Рухомо

незрушною.. в'юнкою й свіжою, як... енергія усього цього піднебесся, де зранку струмує те саме, що й у нашій крові — Життя. Земне й всекосмічне. А головне — вільне від форм, якими я враз збридилася. Коли хлопотіла мілиною до річища і бачила себе кривулясто грубою, з потребою спорожнень. І знову — їжі, знову — злягань...

— Как вода?

Костя, що про це питав, з'явився на березі, як у мультиках Кіт, — з нічого. Зрозуміло — для мене, що вибрехала з річки ще довше, ніж у неї заходила. Дивлячись у пошуках злякані моїм вставанням риби тільки на дно.

— Мокра. — Я почала поволі червоніти, але взяла себе в руки і глянула на хлопця, як дивилася на кожного з чоловіків після добре чи погано зробленої ними справи — по-товариськи відсторонено.

— Какой у вас вес?

— А це ще для чого?

— Просто. Издали кажеться сильной, а сблизил — как девчушка.

— У тім-то й справа, що «как». Купайся, і не бери дурне в голову.

— Что вы имеете в виду?

— Те, що й ти. Тобі зараз скільки?

— Двадцать.

— Достаточно, але мало. Маю на увазі — для помилок, які краще не робити, а купувати.

— Не понимаю.

— Розбагатієш — поймеш. Ти справді рवेशся до Канади?

— Зачем мне рваться — сами берут. И всё-таки, что...

*Розмова вnutрiшніх органiв уе
органiзмi тiажа*

— Господар багато п'є.

*Печiнка росте. Мiсця бракує. Мусимо
щось робити.*

*Шум, гам, визначення
демократичної процедури. Одне
слово, стравженя верховна рада.*

*Нарештi, не витримавши
надмирничного галасу i
закликали прихоронуватись, в
дискусiю вступає селядянка, котру
зможливо вже хопили еперто
проектують селянською.*

*— Беріть! Квартира —
комунальна, тiсно вiд, стiж
мусимо когось позбутись.*

— Правильно! Вiрно! Все так!

— Стiж, — продовжила

*селядянка, набундючившись i ще
вiдкiлки покосившись, — пропонує
вирзати з органiзму одну нирку.
Звiсно, краще б їх було два, але
живуть же люди з однією. От i наші
органiзм якось дасть собі раду.*

— Правильно! Вiрно! Все так.

*Хай i тимчасовий, але який-не-
який вихiд. Вирежем одну нирку, —
репетує загальна рада.*

*Рiшення мають ставити на
голос ування. I тут втручається
розум.*

*— Дурні! Господар багато п'є,
то мутечка i росте. Але алкоголь
треба ще i якось виводити з
органiзму. Одна нирка нязь не
впорається. Та i екологiя —
наскудна. Нi, нирку вирзати не
можна.*

*— Так, так-так, не можна,
пiддають авторитету i інші
органі.*

Знову — шум, гам, демократія!

Селядянка знову бере слово.

*— Коли не можна нирку, то
вирежмо одну легеньку. Живуть люди з
однією, i — нічого. Та i мiсця багато
звiгнитись.*

— Правильно! Вірно! Легко
режемо. Нічого розкошиувати
в комунальній квартирі. Хай
звітливить місце! Вірно! Легко!

Мають приймати рішення, але
знає утручається розум.

— От дурні! Ви що, забули, що
господар не лише п'є, але й багато
курить? Та позадоволяємося всі!
Краще жити в тісноті, а ніж у чаді!

— І справді. Здохнем. Точно.

Факт, — піддаються вірни
авторитетному слову органі.

І тут піднімається пеня, себто,
х., як кажуть скрізь, але в журналі
писати нагеть не думай.

— Щось ця селедка багато
ті-ті-ті (протиеній звук
з телекрану. це не ура, а ви
як думали?). І вірно! Буде
привітними спокійніше.

— Правильно, — підтверджує
розум. — Без селедки якось
перем'ємося.

— Ну от, — вигукє в розачі
остання, — пеня (не-хе) встав,
розум — не дів.

(Народний фотозор)

Безкоштя — процес триаких,
поступового, дробних зміц,
поступового переходу на вищі
стадії розвитку з усталюванням
попередніх елементів, також
синонім поступового розвитку
(УСЕ).

— Не треба. Ти теж здалеку
один, а зблизька — інший. Зараз
почнеш наполягати. А це найбільша
дурниця — хотіти почути те, що почути
хочеш. Коли ви звідси йдете?

— Дня через три.

— От тоді й зважимося. Щоб
знати, кому гори на користь, а кому
ні... Не лізь, до речі, під отой-он
скошений камінь. Там, якщо станеш
на дно, повно якогось дроту. Я в
ньому ледве не застрягла...

13

Розмова з Костею настрої із бадьюру
збила, але з ранком не розпрочала.
Просто змусила перечекати різне
подумкове сміття, що згулькнуло
з відстійників, де чого тільки не
водиться. Але — жодного хлопця.
Точніше — юнака; я втямила це з
мимовільним переляком уперше. До
чого б це? Маю на увазі переляк...

А та риба підпливала до мене
й опісля сніданку. Коли я сіла на
тому самому місці й спробувала
повернутися до стану, що з мене не
втік, а мов би причаївся. І повернувся,
як тільки очі торкнулися живого
срібла течії з утопленим у ній сонцем.
З-під якого невдовзі й з'явилася
знайомка. А може — не вона, а ще
одна непосидюха, якій конче треба
було знати, хто на сей раз біля них
гостить? Що не хтось із місцевих,
було ясно з відсутності галасу й корів,
які воду не лише скаламучували,
а загіджували. Я ж, прихопивши з
намету одіяло, вмостилась на ньому,
аби всього лиш бачити якомога
більше поплямленого камінцями

неба, де ширяли шуліки, сороки, стрижі. І ще якісь жовточорні птахи, що над річкою лет прогинали, і це рибу лякало. Коли ж синява вгорі й внизу порожніла, вона кількома схитами хвоста викидала себе з глибини на поверхню і ціпеніла. З чіткою орієнтацією на мій погляд, що зміщувався за течією в унісон з її тільцем. Яке мені докоряло. Мовляв, чого сіпаєшся? Не заважай...

Хотілося б знати чому? Утім, нащо брехати — я знала: з моїх у її очі переливався концентрат позарічкових смислів. Звісно, наших. Тобто усіх на землі Риб, чия присутність у Космосі спільна що у зір, що у людей. А у створінні зимнокровних — ще й вільна від емоційного всілякого баласту, замість нього тілом керують імпульси, вік життя яких — мить. Але мить, що дорівнює вічності, упродовж якої нечисленна кількість коралів, молюсків, косяків тунця, тріски, раків, крабів, акул ставали і є одноістотними. Як я із цим згустком живого срібла, мить єднання з яким вартує всього досі спізнаного. А це ж перший лиш крок.

— Куди?

— Згинь!

Річкова непосидюха, що на з'яву й щезання Когось відреагувала пересмиком завдовжки з крок, на Мирославою тінь навіть не здригнула.

— Ми з Ольгою їдемо до Дрогобича.

— Чого?

— Зроблю її вкладником банку.

Я хотіла спитати, якого саме, але передумала.

— То як?

— Їдьте, звичайно. Це, — я на мить відірвалася від рибки, — заради переказів із Росії?

— Не тільки. У неї в Польщі хтось є, і в Канаді.

— З богом.

Тінь навіть не схитнулася, і я змушена була відірватися від річки ще раз.

— В чому справа?

— В тобі. Бачила б себе зараз. Сама замрія.

— Хіба? — Я стонула плечима. — Про що ж тут мріяти, коли все є.

— Отак-от і все?

— Отак-от і все. Їдь.

Мирослав нечутно щез, а з ним щезла й досада на думки та слова, що порушили мову одним зором. І ще, може, легенями, колись напіч прокуреними, а зараз — дитинно щасливими. І вперше замиреними з осоненими персами, що ділилися з рештою мене соком молок, які й виробляють славнозвісне лібідо. Не коли по них товчуться чи тиснуть, а коли ними, як оце тепер і тут, дихають...

Гарно було б роздягнутися зовсім. І дати вітрові повимітати з усіх пор

парфуми, масла і піт, який, кажуть, стане колись смертним. Для плоті. Але не для живого тіла. Доки молодого й здорового, доти й богопотрібного. Без нього я ніхто. Нічого не тямилася б, не відчувала. З того, чим повниться річка й загорнуті в голубуватий креп гори.

Пожиттєві, як і я, наречені.

— Що-що?

— Ти знов тут?

— А де ж мені накажеш бути? Лежи, не здригуй... Он бачиш хмарку?

Схожу до птаха.

— Угм.

— То твій дарунок Підгір'ю, де мало хто зараз став тим, чим чуєшся ти.

— Ну й чим я чуєся?

— Згустком краси.

— Ще б чого.

— Ще? Можна і ще. Ти зараз випромінюєш... її сенс.

— Краси?

— І всієї цієї днини, яка ще тільки розпочалася, але могла б уже й закінчитися.

— Якби не я?

— Саме так. Якби не твій прозирок у себе. Від імені їх всіх.

— Кого?

— Річки, вітру, гір. Те, чим вони у тобі зараз є, і стало хмарною розуму. Чи думки, якою вона тут залишиться. Про земність XXI століття. Ніби ту саму, що була за моєї молодості, але й не ту.

— То ти зараз старий?

— Скорше древній. Як і ти. Не та, що думає, а та, що мислить. Всією собою... А тепер поспи. Під перехлюп води. Теж живої і теж долученої. До твого і мого Духу. Чуєш — твого і мого!..

14

Вернула мене до тями й навіть озлила череда. Не ляпанням лайна і розкарячуваннями на плесі, де сеча, втім, не затримувалася, — збігала разом з шлейфами паруючої грязюки ще до того, як корови розверталися й чалапали назад до берега, а безцеремонністю пастуха, що теж заповзвся дзюрити в річку.

— Вуйку, вам тут що, туалет?

— Туалет? — Пастух знайшов поглядом, хто говорить, втрусив у штани рештки статків і аж на березі проронив: — Пробачте, але важко втриматися. Вода воду кличе.

— А сором?

— Кінчився запас, кінчився й сором.

— Запас чого?

— А ти ніби не знаєш. — Пастух вже роздивився, хто з ним говорить, і викати перестав. — Доки хочачка є, доти шириньку обмацуєш. А так вже й забувся, коли її застібав. Чия ти?

— Но-но, йдіть до корів і балакайте з ними. Я з Києва.

— Гарне, кажуть, місто. Але коли подумати — тоже нужник.

— Кажу — йдіть, то йдіть! А то покличу отого он полковника.

— Який же то полковник? Гицель.

— Що за гицель? — Я примружила очі і зрозуміла, що помилилася: дрова рубав обмотаний хустиною Костя, чие тіло при напрузі вигравало м'язами, які не поступалися батьковим. — Біжіть, — я всміхнулася, — і йому так скажіть. А потім поясніть, що таке гицель.

— Сама пояснюй.

Пастух рушив поволі вбік дороги, за якою, згадалося, був ще один випас, що тягнувся до самого села. Звідси не видного, а зверху, з польової дороги, шкарадного, як старий чобіт. Упевнившись, що вуйко вже мало що може бачити, я вилізла з купальника і дременула до скель, де занурилася з головою — і швидше назад. Наче передчуваючи з'яву ще одного аборигена, що застав мене всього лиш з неприкритими грудьми. Які я притьмом заарканила, скріпила той аркан добрячим на спині гудзем і вбивче мило запитала:

— Ви когось шукаєте?

— Нащо мені шукати, коли знайшов. Ви Ліда?

— А ви дід Василь.

— Для кого дід, а для кого й парубок. Ольга мені сказала, що ви любите молоко.

— Не так щоб люблю, але п'ю. Коли нема соків.

— І ще сказала, щоб я розпитав про барана. Хто його буде купляти?

— Оті-он хлопці. Все?

— Якщо вам так ліпше, то все.

— Як саме ліпше?

— Без молока. — Дід Василь смикнув серединою гачкуватого носа так, як це роблять всі, кому тисне оправа.

— А чому ви без окулярів?

— А звідки ви знаєте про окуляри? Зломилися. І їдні, й другі.

— Я ясновидяща. Стійте! — Злість на Іванчиного навчителя при погляді на те, як він розвернувся і почав йти скорше по пам'яті, аніж з баченням довколишніх пеньків і кротячих кучугур, чомусь взяла й пропала. — А які у вас плюси?

— Мінуси. Мінус три. Ваш чоловік знає.

— І обіцяв допомогти?

— Казав, ще й лупу привезе.

— А лупа нащо?

- Я люблю порпатися. В часах, телевізорах.
- Я запитала, бо в мене плюс один.
- То забавка. — Дід Василь скупю, щоб не показувати зубів, усміхнувся. — А як звати того вояка?
- Іван Костьович. Чи Костянтинович — як вам зручніше.
- Голос у нього якийсь несолідний.
- То ви з сином говорили, а не з ним. У нього бас.
- Здалеку не розгледів. Спершу вастреба було знайти.
- А ви хто за професією?
- Без Іванки не повірите. Шляховик, вчитель, картограф. Мив навіть золото. Поки не дав підписку.
- Яку?
- Мити тільки голову.
- А чому без Іванки?
- Вона ж пенсію переробляла, то бачила всі папери. Разів здесять до Львова їздила. То що будемо робити з молоком?
- Пити. Але не зараз. Я ще полежу. Тут гарно думається.
- Хіба? Я про думання. Тут ліпше слухається... То я пішов?
- Ідіть.

Я стулила, не гаючись, вії, щоб затримати звуки, які ніби чекали дідового «слухати», котре повідкривало одна за одною заслонки у вухах, голові, грудях... І навіть підшвах, де теж, виявляється, були радари, що, коли нога відсувалася вбік, ловили й передавали одне, а верталася на місце — інше. Переважали, звісно, вихлюпи й збовти. Потім якісь писки. Напевне, малих щурів... Так один сивіючий шалапут називав стрижив. Над Десною, де він заїхав на берег, який, коли ми здали назад, обвалився. Разом із цілою колонією мигтливих цих птахів... Ми потім підходили й дивилися, де могли б зостатися. Серед тон сміття. Скидуваного автохтонами, що повиходили з подвір'їв і роззирали нас, як заброд з космосу.

А це що? Ніби сичання. Може — гадюка? Зблизька я їх ніколи не бачила й не розрізнила б. А тут хтось шепче: «Вона сама...» І ще: «Не збивай! Ні себе, ні мене». Я розклепила вії і тут же їх налякано стулила. Бо наді мною було не небо, а ледь-ледь підсинена безодня. Ще й кимось розхитувана. Як розхитують греко-католики дзвін... Це теж із премудростей того шалапута. Який не простив мені всього лиш зустрічі. Зі мною, що йшла на пару...

Бог з ним, з тим шалапутом; дівок біля нього доста й без мене. А могло б і не бути. Сам про це казав.

Мамо рідна — це ж його голос. І регіт. Заковтнутий схлипом тої мене, що з ним тільки й набулася. Цілих два місяці. День у день. І ніч у ніч. Навіть при місячних...

Заговорююся. Вже й рими пішли...

Я стерла зі скроні сльозу і перевернулася на бік. Навіть не підозрюючи, що моя гузниця слух має ще тонший, ніж голова. Плечі на цю думку потрусилися й перестали, бо груди сміх відштовхнули.

У них відновилася доісторична тиша... З лепетом дубового листка, що виріс на білому геть сучкові. Кимось обчухраному... не раз і не два крученому... проте все ще живому. Крем'яхово сивим пасемком кори, на вістрі якого й похитувався довгопалий красень. Пробитий сонцем до крові. Звісно, не нашої...

Так — нашої...

То сказали смереки. Осіяні білим золотом. А всередині спільного свого шатра — смарагдові. Як мої при зелених шторах очі, люблені тим шалапутом більше за мене. Поки я не засинала...

15

Розбудила мене Іванка, що впала на траву і, зустрівшись із наполоханим моїм поглядом, діловито пожалілася:

— Вони мене вже дістали.

— Хто? — Я швидко сіла і роздивилася, чи хтось її не почув. Ніби нікого...

— Хлопці з нашої групи. Прителіпалися, намостили в печері з того боку сіна і — «Поки не переночуєш з нами — звідси не підемо».

— І всі?..

— Мої помповики? Ні, звичайно. Шмаркачі. Але люблять.

— Шанують. Люблять не скопом. Скільки ж їх?

— Четверо. Я розпитала — є навіть родич.

— Чий?

— Орестин. Двоюрідний брат. А я саме на нього подумала.

— Подумала що?

— Що їх спарую. Вона й мені фори дасть. Каже, в них лік іде на сотні.

— Може на сотні, а може й ні. Залежно як рахувати. Я мала тільки одного.

— Я тоже.

— Ти диви, які бідні...

Ми спробували всміхнутися, але не вийшло. У мене тому, що остерігалася повторного штрику в серце, а в Іванки — від з'яви на камені, що завис над згином Стрия, чотирьох хлопчаків, які одразу ж полетіли сторчголовами вниз.

Лібідю — одне з основних понять психологізму, яке означає енергію сексуального потягу, що ототожнюється з переїстим потягом до життя: головним чином несвідомою силою, яка керує діями людини. КІФом вважав, що це — лібідю є недиференційованою життєвою енергією.

- Вони не порозбиваються?
- Хто? Ще й сюди притарабаняться.

І правда: у тій же послідовності, що пірнали, хлопці вибрали на підігріту змалілим сонцем гальку й закрокували обережно до берега.

- Добрий день.

Сказала це я, бо хлопці за кілька метрів від нас стали один на одного нашттовхуватися й, врешті-решт, і остовпіли, і понімили. Цілком можливо, тому що розраховували побачити біля однокурсниці Оресту, а, може, й від головного мого козиря — доколінного і відколінного добра, що виглядало ніжнішим, ніж уся я решта. Та й доладнішим.

— Ну чого витріщилися? Всьо вже доварюєця. — Іванка (до речі, теж тільки в шортах і купальному нагруднику, але куди їй до мене; в очах, звісно, соплячній) зістрибнула з берега на прибитий до піщаного наміву сушняк і ступила до мокрих своїх лицарів. — Ми ж домовлялися на дванадцятку.

— А зараз яка?
— Яка? — Іванка глянула хитро на мене, але я сказала правду:
— О пів на першу.
— Хіба? Тоді гайда. — Дочекавшись, коли хлопці її проминуть, вона весело кинула: — Може, й ти з нами поснідаєш?

Чортяка явно з мене клинила, бог зна яким побитом здогадуючись про... заздрість. Цю першу посланку старості, яка зазіхає на більше, ніж вартує. Хоч я зовсім не хотіла ні хлопчачої до себе уваги, ні самих хлопців, в яких чоловіки ще й не прокидалися. Моєї принаймні — я відчула й стерла з губ іронічну посмішку — консистенції. Але що правда, то правда — крапля печалі при погляді на живий гайок юні у мозок капнула. А той пропустив її в груди. Де потепліло, заболіло і... зникло.

- *Хоч знаєш, що?*
- *Не переживай — знаю. Щастя. Несамосвідоме.*
- *Ти поглянь, які ми мудрі. З якого це часу?*
- *Самосвідомості... Допетрав?*
- *Все-все — зникаю. Пока.*
- *Пока...*

Дивно, але після повернення із себе до себе гурт обернених на мене облич не поміняв ні місцезнаходження, ні спільного виразу. Включно з Іванчиною білозубістю, яка, втім, прочитувалася вже як прохання. Може, про поміч? Але який з мене повар.

— То як? Ти ж тоже голодна.
— Я? — Мені вдруге потепліло. Вже не в грудях, а очах. — Ай справді. — Я незграбно звелася, встигнувши притулити зісмикнуту з трави ковдру до, слава богу, не наквацянних вій. — Ви йдіть, я дожену.

У наметі зір поновився, що дозволило не намацувати, а одразу побачити в найбільшій з валіз таке собі поєднання халатика з нічною

сорочкою. І витягти з-під низу гостроносі мокасини, чію жовту шкіру я вже років із шість тулю перед взуванням до губ.

Уперше в них я ходила перед чоловіком, в якого до вечора закохалася. А на ранок чулася безтілесю. І знеможеною від сміху, що народжувався знічого. Приміром — біляліюмінаторного вигуку:

- Ти диви!
- Що там?
- Море.

Звідки мені було знати, що десь тиждень тому від нього пішла дружина. І той круїз мав стати реанімаційним. А став — і то через півтора місяці — добивальним, бо чоловік, що вів мене крізь хрещатівський натовп до машини і з ним привітався, був його сусідом по дачі. І, очевидно, близьким приятелем, якщо на запитання: «Що то була за ляля?» — відповідь: — «Вже не моя». — «А то чому?» — «Лежала, як колода...»

Лежала, бо мусіла лежати: те коротконоге одоробло поступилося мені паєм у ресторані, що набирив розголосу. І менше ніж за рік створив можливість перескоку від компаньйонів по тілу в гурт компаньйонів по ділу. На жаль, без того, хто, прощаючись, сказав:

— Я вашого брата не засуджую: здобуваєте рівно стільки, скільки вартуєте.

- Тобто?
- Ти вартуєш себе і себе й маєш.
- А ти?
- Я не комерсант, а музика; мені ціна — гріш. І той не свій. Живи файно і довго.
- А файно — то як?
- Жиб хтілося жити.

Він бавився діалектами, які завчав на слух. Майже абсолютний. А чому майже, пояснив так: «Бо абсолютний — то пекло. Його досить у собі».

Гадаю — підбріхував. Хоч завше обпікав. Що руками, що животом. Різними, виходить, є не лише ми, а й тридцять сім наших градусів. У кого — сонячних, а в кого — цивілізаційних... Від їжі, грошей, опалення...

Сонце — те ж Пекло. Але — Боже...

Ну от і все: готова.

Я вислизнула з намету, почуваючись дівчиськом, що порозумілося нарешті з собою. Не як жінкою, котра в нас присутня постійно, а як її товаришем, що теж є ніби мною... Чи в мені живе... Зрештою, не важливо, хто він і що він. Аби лиш не зникав. І нагадував...

- Ого!
- Що ого?

— Третий по счёту образ. — Костя звільнився від ширшого за себе оберемка сушняка і здер з голови мамину хустину. Але витирати зарошене обличчя не став — тільки груди. — Куда вы?

— На кудикини гори. Так у вас кажуть?

— А у нас это где?

— В русскіх.

— Понял. То куди ж це ви зібралися?

— На танці.

— Без обіду? Ми знаєте, що для вас приготували?

Фантастика! Вимова майже природна.

— Що? А заразом — хто?

— Ну — тато з мамою. Мам, вона десь йде.

Так-так-так... День відкритих... Зранку — вух, а зараз — шлунків; серця їх теж, читала, мають.

— Доброго вам дня.

Паньовіна-мама сказала це, лише визирнувши з куди більшого за наш намету. Потім зникла, з'явилася знову і обережно ступила на ряднину із взуттям. Щоб розігнутися вже не директрисою, а... не знаю вже йким. Бо було не до слів: на її довгопалій лівіці зблискувала глибока тарілочка із сиром. Не, як студенти колись казали, голландським, а своїм. Сонячно білим навіть під бурштиново-прозорою смакотою, яку я найбільше любила за запах. Чи запахи. У степу — з переважанням перги, а щоближче до Києва (я до тітки їздила щомісяця і купувала мед на кожному з придорожніх базарів) — коли як: весною ніздрі жадібно втягували відлуння квіту абрикосів, ближче до літа — сіяного й дикого різотрав'я, а перед жнивими — гречаного поля.

— Це справді мені?

— А кому ж? Ольга, коли дізналася, що ми маємо мед, вилізла з машини й тільки її бачили. Бігла до хати й назад, як лошак.

На язик попросилося: «Теличка», — але без зла. Бо грішить — якщо грішить? — тільки життя. Крім того, вона ж поділилася. Не лише сиром, а й святом. Того самого життя. Чи ні — його медом, визбируваним Богом із квітучих душ... Притому — думками, які жалять і лікують одночасно. А, трапляється, — вбивають. І гудуть, гудуть...

Я знову почула голос того шалапутя і його підкреслено чіткий — телефон при останній нашій розмові чомусь аж заходився від тріску — вердикт: «Не знаю як ти, але я видужаю». — «А я від чого?» — «Від себе».

— Будете зараз їсти, чи лишити на потім?

— А ви?

— Ми всі вже напробувалися. Навіть чоловік кілька ложечок ковтнув. Поки не сказав: «Самий раз». Хотів нести вам на берег, але передумав.

— А то чому? — Язик, що торкнувся меду, пустив по тілу млість кішки, до якої вернулася хазяйська рука. Яка другим доторком прошепотіла: «Ти гарна... гарна... Зараз наллю тобі молока...»

Я глибоко-глибоко зітхнула і знічено промуркотіла:

— Дякую, але мені соромно.

— Чого?

— Самій їсти.

— Так я ж казала, що ми своє поз'їдали. А то ваше.

— Хто так вирішив?

— Що ж тут вирішувати? Сидите одна. Чоловік каже: «Може, посварилися?». Але той дядько, що приходив, заспокоїв. «Вона, — сказав, — причащається».

— Як-як?

— Причащається. Чоловік ще пожартував: «А хто ж сповідати буде?» — «Гріх, — відповів. — Він бруднить, він же й обмиває». — Майже осліп, бідака. Того й видумує.

— А в лінзах мовчав би?

— Ви мене питаєте?

— Не знаю... Само запиталося.

Я ще раз лизнула мед і зустрілася з поглядом Кості. Зовсім не дитячим. Але й не брутальним, хоч читалося в нім те саме, що й в усіх, хто тямиться на примітивно хтивій символіці кліпів. З юними красунями на ролі стриптизерш, які вміють і знають більше від стриптизерш справжніх. Чи знати готові.

А я, виходить, ні. Або все забула. Інакше чого б так визивно вирядилася? Для мене це всього лише шик. А для дітей, куди йду, — шок. Те тільки й стануть очима пасти, що коліна з литками. І думати про те, що далі... А далі ніц... Дівча, що зраділо запрошенню в юність. Якої не мало і ніколи вже мати не буде. Однак йти мушу. Не тому, що погодилася, а тому, що... цікаво. Дивитися, поки бачиш...

16

На стежці через пастівник зловила себе на самоспостереженні, що стосувалося не мене, як даності, а мене можливої. Яка тут народилася, виросла. І що важливіше — нікуди звідси не від'їздила. Хіба відлучалася. А тепер ось вернулася і через два дні знов стала... земницею. Доби спільних вогнищ, які мене стережуть, за мене й про мене думають, забігають у тих думках то далеко вперед, то ще далі назад. А я вилежуюся, сплю, купаюся, їм. І не переймаюся ні тим, що жінка, ні тим, що все, їй приналежне, відбуду. І колись — та вмру.

А оті-он хмари (я зупинилася, щоб краще розгледіти минуще-вічну

свою домівку) будуть і далі від чогось у горах втікати. А тут, над долиною, одна на одну наштовхуватись, темніти, важчати... І все — в межах чверті години, тим самим натякаючи: час — то ілюзія; так само свіжо і зелено тут було мільйони років тому. Тобто — сьогодні...

Ця раптова негода (я вже пошкодувала, що одягнена надто легко) принесла у зір (а той передав мозку, а мозок — всім решта «я») ще одну з рідковловних істин. Розкодовуваних приблизно так: у станах природи море інформації. Притому абсолютно точної. Небо над землею безхмарним ставало поволі. Провалюючись раз-по-раз у колотнечу вітрів з водяними випарами на різні відстані. Зараз — як при навалі татаро-монголів, що дали назву отому-он зеленому велету. Її учора при світлі ватри оголосив Паньовін, що знайшов нарешті командирську свою двохверстку, на ній означився й знає відтепер все. Крім того, що відчуваю я...

Яка, втім, не є ним, а тільки собою. Плюс, як уже мовилось... Но-но, не мудруй, а будь... Глянь, як швидко все міняється. Час (не людський — землі) втікає у середньовіччя. А можна сказати й інакше — вихоплюється. Із суцільного над долиною мороку, який не накриває пастівника, позаяк далі на північ — ані хмарини. Правду кажуть: дублюється лише дурість. А ясність — ширшає. До сонця і вище.

- А при чому тут дурість?
- При тому, що й ти.
- Зрозумів... Подобається?
- Ще й як!

Розцентрованість... Колись про це лише думала і нарешті спізнала. Стан (ні — сенс) безіменності. Коли навіть блискавка не потребує слів. Прошиває темінь і все. А грім не встигає... Прорватися у нинішність...

Стривай, а тайфуни?

А ти була в середині тайфуну? Отож-то.

А якби була?... Себе теж треба мати океанічною. Щоб об'єднатися.

Схитнута ударом смерекових запахів, я перечекала заскок вище пупця лоскітливого протягу, дурнувато реготнула і кинулась бігти... Подалі від шелесту, що так мене й не дістав: опав розстрільними краплями буквально за метр від голих п'ят. І безцінних моїх мокасін...

А над наметами творилось казна-що.

Чуючись у безпеці, я знову взулася й тільки безголосо ойкала при вигляді вкручуваного у сиву височінь целофану. Яким враз струсонulo і помчало униз. Разом із стіною льоду, в якому наші житла перетворились на жовту й червону плями. Майже невидимі доти, доки над ними не виникла райдуга. Раніше, здавалось, від з'яви сонця.

І все — злива кінчилася. А сонце, попри те, що довкіл нього не було жодного просвітку, сяяло, як мідна копійка. Ні — платинова; мідною вона була для 13-го, 14-го, 15-го, 16-го, 17-го — ич, як все швидко повертається назад — віку.

Боже, яка розкіш! Маю на увазі веселку. Арічка!.. Побувавши бозна-де (цікаво, скільки їй років? Тю, дурна, тисячоліть), Стрий (ти знов за своє! Який Стрий?)...

А от зараз уже Стрий. Повернутий з доісторії в історію.

Згадалося, як два цих слова довго в мені не мирилися. Бо ж хіба писемне про оце все свідчення є історичним? І що в нім такого теперішнього? Крім целофану. Теж, до речі, без букв, якими означають тільки означуване. А отой-он приовидний пруг, що хмари стримав і нижче себе їх не пускає, — його ж не опишеш... Хіба змалюєш. Якщо ти в малярстві бог. А не всього лиш людина, котру історія нічому не вчить. Принаймні без неї самої. Якій завжди досить себе. Тільки себе різної. Це і є історією... Не нашою всіх, а — кожного зокрема; всі разом ми здатні хіба до парадів, воєн, стадійних і майданних ревищ. Їхня суть не міняється. Як і спонуки до ревищ. Без яких мій бізнес — ніщо...

Руки миють усі. Але вмити їх досі не годні. Ні хто розпинав, ні хто був розп'ятим...

Про що це я? А може — не я, а... Ні — не чути. Знає, чиє сало з'їв. Це ж він підбив колись молитися, постити, класти щоранку й щовечора по сто поклонів...

— *І що в цьому було поганого?*

— *З'явився... А хто говорить про погане; я ж шепчу молитви донині. Коли сама... Без вас, які все ніби знають, а завстидатися не годні.*

— *Такі ти ж...*

— *Помовчі! Я про встид духу, яким не перейняті ні держава, ні церква.*

— *А ти?*

— *Я?..*

Нашвидкуруч запхнута в мокасин права нога почала в підйомі свербіти. І це мене збило. Або не мене, а розум, що, не раз вже траплялося, заїздив туди, де ніколи не бував. І через те мало що в думаному тямив.

Думаному, виходить, не ним?..

Ну все, досить! Дощу нема. Веселки теж. Річка тече, як текла... Піду гляну, що там поробляє малеча. І дообідаю: спожитий мед із сиром голод не притлумили. Якщо, звісно, це голод, а не бабська сверблячка. Хотіти того, чого не можна. Або мати те, чого нема...

17

Мій борщ давно охолов. Але я його з'їла. З цікавості до Іванчиного майбутнього, де, переконалася, буде стільки саме отаких молотників, які на мене ноль уваги. А на неї з кастрюлею не те що дивляться — моляться. Бо не їли з учорашнього обіду.

- А на що ж ви сподівалися?
Іванка зумисне вернулася до розмови про голодівку однокурсників, щоб почути:
- Тобі ж сказано — на Зеника. Він мав всьо купити.
— Хіба я не купив?
Хлопці разом і коротко реготнули й продовжили вишкрябувати тарілки з, мабуть, картоплею, хоч пахло не нею, а...
— Мали б з чого сміятися. Скільки пляшок випили?
— По дві на брата. І ще по дві є.
Відповідав і найшвидше спорожнявав ложку все той же Зеник. Броватий від скроні до скроні. Як той, що грав у Параджанова Юра. Подумалося: саме він стояв позавчора на камені. Виходить, дві доби вже тут. На горілці й консервах. Чи чомусь іншому?
- І що ж у вас у тих пляшках?
Я запитала про це, теж висьорбуючи все до краплі, бо літній Іванчин борщ мало того, що був смачний, — його можна було пити. Замість чого хочете. Навіть вихолодженого «Живчика», що втер носа «Кока-Колі». Надто серед простолюду, з якого я, треба розуміти, все ще не вибула.
- Зенику, що?
Увесь гурт замовк, а той, що перепитав, вкусив ложку, щоб не засміятися дочасно.
- Мінералка. Правда, не з нашими етикетками.
— А на етикетках що? — Гру треба було вести до кінця.
— Щось по-англійськи. Здається, «Wodka».
— І більше нічого?
— Чому нічого — «Stolitschnaja».
- Регіт перекрив усі сподівання, що зайве підкреслило — наїдалися й раділи з того, що стають нарешті ситими, врятовані від голодної смерті. Зрозуміло, добровільної, але кому від того легше?
- Тимчасом Іванка поставила переді мною друге, над яким я нагнулася і вражено скрикнула:
- Невже кулеша?
— Може, вона, а, може, просто каша.
— На салі?
— Ніби.
— З цибулею?!
— А з чим ти хтіла — хроном?
Регіт повторився. Хіба — делікатніший, на що я відповіла подвійним компліментом:
- Які їдці, таке й блюдо. Добавка буде?
— Жартуєш. Я й так з твоєю порцією ховалася. Хлопці, може сала ще нарізати? З молодим часником.
— Дай ліпше із собою. І хліба, бо в нас тільки батони.

— Батон. І той надкушений. — Зеник хотів додати іще щось, але завадив дід Василь, що переступив поріг із трьохлітровим слоїком. По вінця виповненим чимось рудим. Виявилось — березовим соком, про який хлопці були, очевидно, сповіщені, бо споживали його зі знанням справи — невеличким ковтками. І схитуючи головами так, наче мали справу з амброзією.

Утім, дідцього не бачив, бо дивився тільки на мене. І коли я покінчила з подрібненим на ложечкові порції пригощенням, чи то запропонував, чи наказав:

- То пішли?
- Куди?
- Молоко пити, куди.
- А хіба тут не можна?

— У нього там вибір. — Іванка винесла й віддала дідові чистий слоїк, а недопитий взяла до рук, щоб віднести до, як Мирослав каже на найбільшу з наших кладовок, пивниці. — Дід Василь чого тільки не вміє. Робить ряженку, йогурт. А тобі, казав, дасть машлянки. Чого мовчите?

- А що я маю говорити? Ольга дала наказ — я й виконую.
- Брешіт-брешіт — просто молодиця сподобалася.
- То само собою. Навіть без окулярів видно, що ладна.
- А з окулярами уявляєте, що було б?
- Те саме, що й без них. То що?

— Йду. Машлянку я останній раз пила... Хлопці, з якого ви року?
— Я вісімдесят шестого. — Зеник випередив усіх і тут.
— Виходить — до твого народження. Десь у вісімдесятому. — Слідкуючи за коліньми, я акуратно звелася і ширіше, ніж мала на думці, всміхнулася до Іванки:

— Дякую. В Києві я б зробила тебе шеф-поваром. Давно так не наїдалася.

- Ше не вечір.
- А буде й вечеря?
- Чого ж їй не бути. Ольга пообіцяла Мирославу вареників.
- А робити їх хто буде, ти?
- А хто ж.
- Тоді приймай у напарники. Ти вариш, я пробую.
- Спершу в діда все попробуй, а там побачимо.

Кивнувши хлопцям як уже, певною мірою, добрим знайомим, я вийшла з Ольжиним сусідом на подвір'я, міркуючи про одне — де його саморобні йогурти помістяться, оскільки шлунок припустиму масу їжі вже одержав. Інша річ — калорії; з ними я ніколи не воловодилася, оскільки знала, що нині чи завтра спалю все. А от напихатися уникала. Та й наливатися теж...

На цій напівклятві, напівзасторозі я обвела поглядом те, на що

в минулий сюди прихід не зважала: яріючі золотом стіни хазяйських забудов, чие призначення хоч би й хотіла вгадати — не могла.

- Це що — хліви?
- Де саме? — Дід Василь зупинився і став стромляти в товстий бурштиновий мундшук цигарку без фільтра. Невже такі ще є?
- Приміром, ота-он сторожка.
- Яка ж то сторожка — то сауна.
- Що-що?
- Сауна. Петро їх в Москві струже по кілька на рік. То чого свеі не мати. Дерев ж повно.
- А яке скрізь дерево?
- Дуб. А обшивка — з модрини.
- І дахи?
- Як де. Я не знаю, куди ви дивитеся. На гонту йде навіть береза. Але він її чогось не любить. Каже, набридла.
- А ви?

Я вже побачила дідове обійстя. Як у англійців — зелене, обгороджене фігурним штахетником і в середині схоже на незамкнуте на камінній хаті каре. Теж під гонтою і теж зашальоване поперечними дошками, в які було поврізувано повно дверей. Не двобічних, але деінде широчезних і кутих.

— Думаєте, шо в нього там? Різне. Тримаю гуси, качок. Є, само собою, корова з телям. Але більше — майстерні.

Я мовчала, усвідомлюючи, що доля шле до рук хлопа, з яким можна здійснити давню примху: тут виготовити, а десь над Десною поставити фортецю з хоромами, з яких до смерті не вивітриться дух розшитої гірської деревини. Ним мене десятки разів дурманив шалапут — він же скрипаль і трохи шахіст, — що за кожної нагоди розповідав про стрійка...

Господи, це ж ті самі краї! Старий Самбір... Десь недалеко від Турки... Звідти його мама. А тато, як і Мирослав, львів'янин. Стрійко мав хижу, здається, з модрини. Зовні неоковирну, але з вікнами на

У прагматично-конкретно-історичних дослідженнях домінує гіпотеза про двовісність жіночого світосприймання, згідно неї вважається, що коли в одних ситуаціях зваження жінки тило чи знісно мзрою вганачалися з соціальним станом... за чоловіком чи батьком, то в інших — класові відмінності витіснялись більш фундаментальними гендерними характеристиками. Констатація суттєвої стійкості жіночого досвіду кожної конкретної епохи, підтверджує, що протифречливого «подвійного статусу» жінки усвідомлювались сучасниками і спантеличували їх так само, як і сьоводнішніх істориків, які намагаються збагнути жіночу ментальність через класово-гендерну систему координат (Ретвіа Л.П. «Персональна історія: біографія як спосіб історичного пізнання»).

гори. Всі разом ті вікна відкривалися хіба на годину-другу, бо стара влада придиралася до всього. Навіть до непитушості чоловіка, який до того ж робив скрипки. І їх продавав. За безцінь. Поки не виріс племінник, який встиг дещо збути по-людськи. Маючи з того зиск і для себе, але стрийко ще напочатку дев'яностих помер. Лишив, правда, шалапутові — бо ні дітей, ні жінки не мав — колекцію альтів, за які той вже тоді міг з якогось німця здерти кілька сот тисяч марок. Проте не здер. Чим розлютив дружину-співачку до того, що вона подала на розлучення. Але скрипок серед поділеного майна не виявилось — здиміли. Вірніше — не було дарчої, через що колекцію довелося до часу заховати. Де — не сказав. Та й ким я була для нього. Шлюшкою.

— Не була, а стала.

— Хіба загальне не стає частковим?

— Ніколи. Інакше не було б поступу.

— Трохи замудро.

— Не бреш. Досить втікати.

— Від кого?

— А ти ніби не знаєш? Від тої, що зі мною говорить. І коли хоче, і коли ні.

— Поясни, що вкладаєш в слово «хотіти».

— Бався-бався. З тебе блазень, як з оцього ось діда господар.

— Хіба це все не його?

— То й що, що його. Йди, не стовбич...

18

Дід Василь був таки на правду сліпим, бо не зауважив, що я за ним до хати пішла не одразу. А коли зайшла — оніміла. А він продовжував виправдовуватися: «...Треба рук і рук. А їх в мене тільки дві».

Це стосувалося, напевне, приміщення, що слугувало в інших за кухню, а в нього було захарашене залізаччям. Не те, що розкиданим, але й не розфасованим бодай за назвами: окремо — радіоприймачі й телевізори, окремо — електромотори й моторчики, ще окремо — тиски, молотки, дрелі, ключі, гайки і навіть ковадло. Не кажу вже про дроти, мідну, цинкову й алюмінієву жерсть, залізо у злитках і залізо в пластинах. Усе — на підлозі, бо самотній великий стіл був наразі чистим. З одним-єдиним аркушем картону, на якому виднілося якесь креслення. І валявся рейсфедер з лінійкою... І стояв вайлуватий ведмідь із кадубом для олівців.

Зрештою, краще не роздивлятися, бо захочеться придивитися уважніше до отого-он в кутку вішака. Спершу здалося — з темнуватої пластмаси, а тепер бачу — дерев'яного. З кількома різновисокими світильниками. Певно, на випадок пропажі струму, бо над вмонтованими

в майже прозоре (під дуб чи клен — не розібрати) листя патронами стриміли припасовані поперек них — а може й разом вирізані — підсвічники.

— Я тримаю всьо тут, щоб не ходити до кузні. Там я тим не займаюся.

— Чим тим?

— Ремонт. І прикидками — тут думати зручніше.

— Ну й над чим ви зараз думаете?

Я навмисне не йшла далі, щоб не замаститися доторками до нечищеного, як мені здавалося, брухту.

— Не бійтеся — я всьо протираю.

— А з чого ви взяли, що я боюся?

— Чую. Там далі в мене свободніше. Йдіт сідайте, а я тим часом нагодую гусей, бо гелготят, як на пожар.

Я прислухалася — справді якісь скрики сюди долітають. Але слабші від шемрання вітру. Та й то над вухом: скількох звуків ми не знаємо тільки через те, що весь час обгороджені. Або, як тут, — стінами, або — суєтністю.

Боже, а це що?!!

За порогом більшої частини дідової хати (хоч ліворуч у снігах теж чорніли заздрісно великі двері) я через ту саму суєтність не одразу помітила, що ступаю на... Це ж треба! Озирнувшись, чи діда нема, я присіла й помацала лаковану й перелаковану (було видно, що господар з підлогою не церемонився) поверхню викладеного з різнотональних пластин, квадратиків і листів дна річки, над якою я годину чи більше тому сиділа. Утім, вражало не так дно, як викладений із тих самих пластин берег. Який переходив у стіну змогутнім за грою зелених, охристих і ніжно-голубих тонів розписом, що явив — саме так: не являв, а я в и в ! — далеч Карпат. Разом із знайомими вже скелями, які при увімкненому, як зараз, світлі промінились теплом, а при вимкненому (я це швидко випробувала, щоб не псувати враження поясненнями, яких не терпіла що в музеях, що в когось вдома) — суворішали й ніби промовляли: «Все тече, але нічого не минає». Цей замогильний парафраз я чула на Криті, в палаці царя Міноса, де ми з Романом — ти глянь, уже не шалапутом, а Романом — від своєї групи відстали, і він, зорієнтувавшись у просторі чергової камінної заглибини з вигнутою стелею, прорік і його, і ще щось. Здається: «Що бачим, вже було...» Чи минуло; він умів наздоганяти й накривати словами те, що, ледве вродившись, утікало. Як оті прибережні мальки, якими, як тільки до них ступиш, ніби розбризкує. А це теж краплі життя...

Я звелася, стягнула ближче до колін своє вбрання й схитнулася. Перший раз — щоб «побрести» на той бік, а вдруге — щоб піти й сісти в котрусь із малих і більших колод, що правили за крісла й лежаки. Чи

дивани, бо пристінні й нижні їхні частини мали опуклості. Та ні — м'які врізки. З чим усередині — хтозна, а зверху — чи не козячі? Шерсть принаймні дуже схожа.

— З чого ти взяла, що то саме вона?

— З того, що й ти?

— А точніше?

— З моїх спогадів. Де тітчина коза була найдобрішою. Зрозуміло, після тітки.

— Я думав, ви вже сидите, а ви все ще роззираєтеся. — Дід Василь зайшов до зали своїх чудес з двома кухлями в руках. Теж із дерева, але, скоріш від усього, довбаного, а не клеєного, бо виглядали вони надто масивними. — От вам ваша машлянка, а то — він підніс ближче до моїх очей щось засипане гіркою процукрених чорниць, — сметана. Підкислена і через те схожа на йогурт. Тим, хто його ніколи не пив.

— А ви пили? — Я перебрала по черзі кружки з його зимних пальців у свої і продовжувала стояти, де він мене застав, далі.

— Ні. З містом у мене справ ніяких.

— Давно?

— Давно. Ви б роззулися, бо можна впасти. Тут ліпше ходити в капцях. Бачите біля пенька.

— Я думала, то столик.

— Столик? Ні — пеньок. Я на ньому часом ріжу.

— Жінок?

— Ще не траплялося. Мене годують медведі.

— То ви ще й скульптор.

— А хто його там знає, ким ми є. Якщо ніц не вміємо, то кимось, а вміємо — ніким.

Користуючись його тимчасовою сліпотою (вона давалася взнаки малорухомістю куди більших за моє здивування дідових зіниць), я не спускала погляду з обличчя, де жодне з проголошених слів не виказувало — окрім, звісно, закріпленого за тим словом змісту — нічого. Це і є праведність, яку на моему обличчі можна побачити хіба в ліжку. Та й то не всім.

— Щось пригадуєте?

— А хіба в цій хаті пригадують? Тут дивляться.

— Якщо бачат. — Дід пішов і сам приніс мені капці. Теж козячі. — Сідайте і пийте. А ні — дивіться, бо я маю ще бичка. Їсть, дурне, тільки з рук.

— Теж йогурт? Чи ряженку?

Дід Василь вперше, не кричачись, усміхнувся. Тобто показав усі в зубах прогалини. Найбільше — зверху.

— Я його відлучив. І від матері, і від кухні. Але любить лісову пашу. З листям. Воно теж, видно, кисле.

- Добре, йдіть і приходьте. Буде, бачу розмова.
- Про те, що й Мирослав?
- Ні. Про те, що я. Подумала і додумаю.

Вже по дідовій спині я здогадалася, чим Мирослав на неї тисне — пропозицією купівлі. І хати, і самого її господаря, якого звідси не наженеш. Хіба зробиш сторожем. Тоді як він тут — творець. Свого і тільки свого життя, з якого на сторону йдуть одні лиш тесані ведмеді. І відремонтовані приймачі. А все решта — фантазія. З горами навпіл, бо сами по собі гори до творчості не здатні. Тільки до... до сотворення.

Останнім часом я вернувся до літературних журналів. Своїх, рідномовних. Щоб знати. Про що — іншим разом, а зараз трохи заспокоюся. Стрельнуло в грудях, як і тоді, коли читала вірш з епіграфом із Франка: «Душа душі моєї...» І далі:

Сумний мій суме, нащо раз у раз
 Ти повертаєшся
 І обпікаєш груди,
 Поверх яких здригає хрест,
 Що перебрав у себе жест
 Живої муки...

Так здригають губи
 При поцілункові.
 Прощальному як все,
 Що час до нас
 І через нас несе...

Яка смачна машлянка!
 І яке жорстоке життя! Не тому, що все й в сіх випихає, а — що приймає.
 Надто ж — зради, серед яких найтяжча — собі.

- То як, згадали?

Конвульсивно сквотнувши так до пуття й не розпробуваний надсьорб із другого кухля, я поставила їх пообіч ніг і аж тоді розпрямилася.

- А що я мала згадати?
- Дитинство. Воно ж смакове.
- А дорослість?
- Та йде далі язика... Може хліба з маслом дати? З варенням з ожини — ви такого ще не їли.
- Хіба попробувати... Але стривайте, не йдіть. Краще скажіть, що вам Мирослав запропонував?
- Гроші.
- Багато?
- П'ятнайцять тисяч.

- А ви?
— На вас чекав.
— А чому — на мене? Він же хазяїн.
— Я й хотів побачити — який?
— І який?
— Хоче бути самостійним. Поки вам то не набридне.
— Або я йому. — Ліва моя нога намацала машлянку, якої закортіло знову.
— Думаю, ви помиляєтеся.
— То й думайте собі на здоров'я. З ними разом.
— Ви про Ольгу?
— А при чому тут вона?
— Я те саме кажу — ні при чому. Він її тоже купит.
— Нащо?
— Казав, пансіонат у Східниці буде шукати. Чи побудує.
— Для неї?
— Для вас.
— Сипте ще.
— Хіба ж то сіль — тальк.
— То ви ще й спортсмен?
Про тальк я вперше почула у фітнес-клубі, де збиралася підсвіжити прес, на що Мирослав одної ночі зреагував просто вбивче, запитавши після другого чи третього заходу:
— Ти часом не робиш із живота мозок?
— А що?
— Шариків побільшало.
Воно й правда — кохаються не мозком.
І не животом!
Аби закрити цю проблему, я допила машлянку до кінця, а те, що справді вартувало стати запатентованим, — до половини. І аж тоді запитала про головне:
— А нащо вам ті тисячі?
— А вам? — Дід уже сидів на стільчикові, який при стіні скидався на вгрузлу в пісок каменюку.
— Резонно. Тоді ще одне запитання: хто ваші спадкоємці?
— Іванка.
— Чому?
— Вона мене не покине.
— Маєте на увазі — напризволяще?
— Як непотріб.
— І коли це станеться?
— Будь-коли. Маю біду з жолудком. Ше із Сибіру.
— Сибіру чийого?

— Спершу батьків. А після таборів і я до них приїхав. А вже звідти — сюди. То хата жінки.

— А ви звідки?

— Звідки пішов по етапах? З-під Бережан. Якщо чули — Тернопільщина.

— Щось чула. Воїн УПА?

— Я вчився в гімназії. До тридцять дів'ятого. Ми тільки мріяли про війну. З поляками, німцями, совітами. А вона сама до нас прийшла.

— А за що вас брали?

— За саботаж. Втік з дорожніх робіт. Ну й літературу різну знайшли. Решту доказів вибили. Разом з ребрами. Жадного цілого нема.

— А звідки ті всі професії, що ви казали?

— Із Сибіру. Я там вечірню школу й технікум закінчив. Гірничий.

— І після табору дозволили?

— А там всі були такі. Хочете ще щось знати?

— Та ні — досить. А чого ви всміхаєтеся?

— Бо Мирослав про те саме розпитував. Хоч мав би чути про такі справи більше. Львів не Київ. Чи ви не з Києва?

— Тепер — так. А коли сюди йшла — здавалося, звідси. З перервою на життя тої, що йшла. В психіатрії це називають роздвоєнням.

Скориставшись із того, що господар вирішив у знавця психіатрії не бавитись — хоч іронічно звузити совині свої очі звузив, — я на правах гості й екскурсанта в одній особі стала обходити його творіння. Розуміючи поки що одне — дід Василь зовсім не дід Василь, а втеклий від усіх своїх подоб... От хто саме, слів не знаходилося. Натомість десь аж у піддашші мозку ні-ні та зринав і ще вище танув шуліка... орел... чи кібець... З таким самим поглядом й гачкуватим носом...

Коротше — птах. Що народжується й вмирає **десь**, а присутній, коли присутній, — **тут**. Поряд із нами, що дивляться й бачать.

Я про це вже, здається, говорила... Чи від когось чула?.. Утім, яка різниця. Головне, як було сказано, — бачити. Якщо показують. Хто — байдуже, бо дивляться й вони. На себе — нами.

19

Вихід із хати надвір тільки за звичних обставин минає безслідно. А коли ти забула, що ступаєш упідперте горами небо, — удар вітру сприймається як помста. За відсутність серед дійства, яке знетерпеливилось без глядача. Бо важко повірити, що смарагдові ці вершини і фіалкове над ними шатро припускаються думки, що їхня краса не буде оцінена. Інакше б чого річка зблискувала саме в момент на неї погляду? Ніби кажучи: «Ага, явилася! Ну й де краще: з нами чи там?». І вистрілювала цятками бісиків від наметів аж до мосту, що з цього узгірка виглядає, як гребінь

на проділі. Не баби Дарки, а русалки, яка теж стане бабою, але під зиму. Коли трава й зілля зблякнуть і посивіють. А гори повищають. Щоб, коли впадуть сніги, манити вже як можливі траси. Я це бачила в Альпах: стрімкі білі спуски з вигинистими вивершеннями в долинах, звідки до курортних містечок пливають у корзинах. Або йдуть цілий день. Щоб, не дійшовши, скочити в першу-ліпшу з кабін останнього підйомника і виплигнути поруч із готелем.

Коли це все з'явиться й тут?

А нащо? Принаймні у цьому закутку. Ще не Карпат, чи вже не Карпат, бо, правду кажучи, Підгір'я ними не є. А чим воно є — ще треба розібратися. Хоч жити тут я б жила. Надто після відвідин готового практично готельчику. На дві сім'ї.

Стривай-стривай, ти про що?..

Гаразд, мовчу.

— Василю Корнійовичу! А де у вас, вибачте, туалет?

— У хаті, де ж йому бути.

Ось так... А ти кажеш... Мирослав знає, що купує.

Я ступила назад до сіней і спробувала визначити, котрі з двох менших дверей мають за собою вбиральню. Але дід Василь після клацання вмикачем потягнув на себе найбільші. За якими була обшита деревом кухня зі сходами наверх.

— Там у мене духова і — про що питаєте... Комору, — він незряче кивнув у напрямку ще одних, але вже розполовинених дверей, — я не зачіпав. Бо під нею льох.

— А не важко — сходи мали кут градусів на сімдесят — щоразтуди дертися?

— Поки ні. А стане важко — вмру. Нащо триматися тіла, яке не слухаєця.

— Ви це серйозно?

— Якхочете, так і думайте. — Його зуби знов чорно-біло відкрилися й закрилися. — Вам дати чогось молочного із собою?

— Давайте. Буде, — це я сказала вже із середини сходів, — привід і в вас чимось пригостити...

Чим саме — я не подумала, а коли подумала, ні діда, ні його з Ольгою хати вже не було ні поруч, ні в мені. А був тільки вітер, що чекав посеред пастівника, аби нахабно обмацати литки, стегна, цяцьку, живіт, груди. І все це з маловідомим досі знанням справи, поетапним вивершенням чого став лоскіт, млість, знемога і — дроз. Так, ніби мене налаштували на підзарядку холодом, що мав у собі безвстидства й пристрасті незмірно більше від чоловічих хазяйнувань. І буквально пропікав незаними досі цілунками. У лоно, попід перса, під пахви, у піднебіння, від чого я ледве не задихнулася. Точніше — не могла видихнути скрику, зміст якого не покривався жодним із слів. Так само,

як не знало мовий відчуття відірваності від себе в собі, де струмували енергії, співставні з напругою в дротах високовольтних ліній електропередач. Якої не чуєш, але яка проймає тебе всю. Якщо, звісно, на ній зосередитися...

Гвалтівно, як і схитнута, вітриськом залишена, я випустила із себе рештки протестного стогону. А, може, й не протестного, а ображеного... На природу, що все з усім порозгороджувала. На рівні принаймні думки, котра знати не знає, що то за хвили пішли горами уверх? Невже й земля відчуває те саме? Тоді хто то був? Стосовно її тіла й мого?

- Кого ти маєш на увазі?
- Заспокойся, не тебе.
- І все ж?..
- Краще б сказав, кого маєте на увазі ви? Вважаєте нас котенятами, яких пхають пилком у мисочку — пий! Ні, щоб підготувати, пояснити.
- Хіба таке пояснюють? Його дарують.
- За що?
- А хіба дід Василь не сказав?
- Дід Василь надавав. По бутлєві в кожную руку. Щоб не могла боронитися.
- Невже він?..
- Не від нього, а вас. Що то було?
- Маєш на увазі оте все?

Я звела до неба голову... скліпнула... і перед тим, як зір відновився, цілком зримо побачила на найвищій із прибережних скель змиг... Чи то крил, чи тіней від крил не птаха, а істоти значно більшої. На місці якої одразу ж виник жилавий пруг і щосили закричав:

- Іванко-о-о! Ми вже тут!
- А де ж вам ще бути, поки є горілка.

Голос належав жінці, устократ старшій від дівчиська, що стояло поруч. Давно чи недавно — малоістотно: дивувала втома, що струмувала з Іванчиного погляду, де її однорупник хтозна чи й був присутнім. А хто в нім стояв — можна тільки здогадуватися. Та й то з апеляцією до власного досвіду, якого явно не вистачало для порозуміння бодай із собою, що теж раптом знетілилася і дивилася довкруг не собою, а кимось. Що запитав чи запитала:

- І часто він так казиться?
- Маєш на увазі євнуха?

Іванка стала поруч і провела рукою по моїй стрижці, що, напевне, згороїжилася. Хоч чому там гороїжитися — копичка підстриженої ковили,

яка, втім, була дратівливо чутливою; я вдруге за останні хвилини відчула струмування млости. З голови до п'ят і назад до голови, яка враз скинулася:

- А ти звідки знаєш про євнуха?
- Читала.
- А хто казиться?
- Назирач. Пам'ятаєш того орла, що був і зник. То він.
- Хто?
- Тутешній володар. Колись він правив людьми, і його боялися.

А зараз заправляє тільки річкою зі скелями.

- І тобою?
- Мене він любить.
- А чого ж до мене чіплявся.
- То я. Здалеку ти така мощна. Закортіло знов. Гайда до нас.
- Як скажеш...

20

Коли наші тіла потюпилися, а ми ними понапивалися, чого тільки хотіли й могли, Іванка — я саме думала, що лежу там, де, можливо, кохалися Мирослав з Ольгою — перегнулася через мене й дістала з-під ліжка бокату пляшку з рослинним довкруг орнаментом, грані якого раз-по-раз зблискували.

- Хочеш?
- Що це?

Іванка замість відповіді перекинула пляшку так, що рідина в ній торкнулася губ, після чого блаженно їх облизала й тільки тоді прорекла:

- Секрет фірми.
- І все ж?
- Дідова наливка. Після неї я дозволяю все.
- А він що, може багато?
- Яка різниця. Спробуй.

Пальці, що передали мені ребристе пляшчане горло, були обезволено м'які і зимні. Як і в того, що колошкав мене допіру. Хоч Іванка сказала, що все робила вона. Поглядом... Ет, дурне в голові.

- А скільки можна за раз ковтати? Я чогось змерзла.
- Скільки хочеш. Аби серце не розірвалося.
- Ти серйозно? — Я торкнулася язиком рідини, що нагадала річкову воду. Коли та вдарила мене льодяним струмом.
- Но-но, не захоплюйся.

На другому ковті Іванка вирвала з моєї руки ще не розсмако-

ваний, але вже розлитий по тілу трунок, після чого глянула вбік того з вікон, за яким щойно зблиснуло.

— О, чуєш, як знов загарчав? Хоче, щоб я замовкла. Зроби знов так.

— Як?

— Ну, як робила...

Мої та її губи зблизились, але не стали зливатися, доки не знайшли одна одну надчутливо стверді пипки наших грудей, після чого розпочався довгий мій сповз до дівчачого лона, крізь рурку якого можна було прозирнути, здавалося, до пекла. Або — раю: все залежало від сприйняття кличу природи, яка не знає гріха. Зате відає про безмір нюансів того, що чоловіки тлумлять. Механічними своїми штриканнями і безсиллям саме тоді, коли починають вивергатися вулкани. У жінці й ще невідь де...

Змайнуло переконання: ми з Іванкою — вже не ми, а малознані планети, що допіру спали, а зараз здригаються від життя, яке порскає магмою і рано чи пізно запліднить собою увесь Космос... Акумуляований в жінці й жінкою ще до з'яви усіх разом сонць...

— Давай я тобі?

— Що?

— Зроблю те саме.

Не ждучи згоди, дівчина скинула мене із себе, щоб розіп'яти, як я допіру її. З поправкою на куди більшу од моєї вихідну збуреність, оприявлену тремтінням рук, які перетворили мене на кут, а згодом — склали удвоє, не дозволяючи навіть ворухнутися... Тільки здригатися...

Обличчя, що виникло на екрані стулених моїх повік, теж трусилося. Міняючи вирази з гидливо-мученицького на заскочено збуджений, а згодом — протятий пароксизмом такої ж сили, що й мій крик. Од якого душа, як і збронзовілий лик патрона місцевих гір, миттєво висвітлилась. А тіло — здитиніло, стало легким і пружним. І — безневинним; так наче ні йому, ні мені з ним не доводилося перебути казна-чим: гвалтівницею, гвалтованою, коханкою, курвою. І жодного разу — просто жінкою, яка відчуває те саме, що задивлена у небо річка, коли її збовтує чоловік, схожий до котрогось із богів...

Очищена й за все прощена — ким, не думалося, бо чин у природі й є її мисленням, — я не пручалася, коли Іванка, щоб втишити дрож, обняла мене, як ще, напевне, не обнімала нікого. А тепер обійме! І то не раз, а стільки ж, скільки трапиться на її шляху боженят і богів, що не обов'язково знають, якими саме енергіями доточується хіть. Ніби тваринна, а прислухаєшся — усесвітня, бо й блискавки за вікном протинають сповзаючи за гори хмари так само, як спалахи наших з Іванкою у собі свічок. Запалених грозою і все ще сяйливо подригуючих. У такт із стисканнями й розтисканнями лон...

21

Відмолоджена і, як трава дощем, випрямлена, до намету я не влізала, а залетіла. Аж у його сутні відчувши, що ступила... за межу власної природи. Хоч...

Ну от що протиприродного ми з Іванкою робили?

І все ж переступ був. При тому не в Ольжиному ліжку, а до нього. Бо грішимо ми зовсім не тілом.

— А чим?

— Відчепись!

— А то чому?

— Тому!..

Звільнивши руки від слоїв, я, замість взяти рушника й побігти до річки, сіла на вистелену козячими шкірами долівку, звела до купи й перехрестила ноги і схитнулася раз, удруге. Що означало — замислилася. Над отим «чому»...

Стосувалося воно не мене. Принаймні тої, що горішньому своєму назирачу постійно грубіянить. Вважаючи його одним із дядьків, чия цікавість до жінок ніколи не є безневинною.

А ми хіба кращі? Тиж зазірала у Фрейда. І, червоніючи, погоджувалася з тим, що першим, кого при дівчачих мастурбаціях бачила, був батько. Із фотокартки, яку тітка показала тільки у восьмому класі. Глипнувши на тебе, як на ляжливо точну копію брата. Прирізаного ще гіршою босотою, ніж був сам. Що й зробило маму алкоголічкою...

Слава богу, не надовго — у село вона мене привезла за тиждень до смерті.

Маючи стільки ж років, скільки зараз я...

А я тоді? Не коли дивилася на розхристаного й гологрудого єнакієвського «братка», а при першій зустрічі з тіткою? Наші вії довго, пам'ятаю, не скліпували. Її — жорсткувато прямі, а мої — вигнуті чи й не до самих бровенят. Відшнуркованих не згірше, ніж це роблять візажисти. З постійними нагинаннями й перепитуваннями: «Так буде добре?»

Ні! Добре було тільки тоді. Коли мене вимили, нагодували, скупали в алюмінієвих ночвах іще раз. Після чого поклали на довшу за моє тільце подушку й поцілували. У розпушені брови. Мама з тої хвилини я більше не бачила. І не запитувала, де вона ділася.

Щось подібне відбувається й зараз... Наче після першого й другого народжень я приходжу в світ утретє. Одразу ж наштрикуючись на себе вчорашню. Яка з ходу затіває торг...

Правда, запізно: Мирослав цю місцину вже практично купив; я збільшую лише непроплачену її вартість. Куди входить Іванка, дідів хист. І отой птах, що зринає й щезає залежно від сили бажань. Хіттю тільки

присмачених, бо хочу я володіти й ним. Як Іванка. Або й більше — як він, що мав колись підлеглим усе довкілля.

Утім, річку й цей пастівник не купиш, хоч би й був мільярдером. Та й гори, скоріш від усього, не приватизуються. Хіба ліс... Над цим треба поміркувати. Щоб за землю під майбутнім курортом перераховувати в казну копійки. Повертаючи їх твердою валютою...

Ич, на що замахнулася.

Не розмикаючи губ, я ледь чутно хмикнула й збільшила довжину розхиту. Втямивши поки що одне — просто так я звідси не поїду. Навіть якщо це призведе до розриву. З Мирославом, що перехоплює фарт, йому не належний.

— А тобі?

— Мені?..

Явслухалася у біг цього запитання душевними зворотами, про які навіть не підозрювала. Стаю, виходить, горянкою... Чи давно нею була, але не мала нагоди це досягнути... Все пов'язано з усім — про це здогадувалася не раз. А тут — бачу... Коли заплющую, як оце тепер, очі й видовжуюсь до вершин, поміж яких біжать вниз потічки, вруняться надбережний підлісок. І темно купчаться смереки. А мо' сосни? Чи ще щось вигинисто довге коло землі й ясно-зелене зверху. А-а, згадала: модрини! Чи піхта? Ні, піхта — то за Уралом; там, казав якось Роман...

Я з десяток секунд не дихала, слухаючи, як береться до роботи нагло зупинене серце... Але очей не розплющувала. Щоб серце і я зрозуміли, що та, яка так необережно з ними поводить, вже не боїться ні гріха, ні святості. І те саме радить робити їм: жити заради життя, де неприпустимим є один лише спокій. Не сам по собі, а — поруч...

Та ні — поруч немає нічого: все — це все. Разом зі мною. Хіба що приспаною гріхом на майже три роки. А разом з київськими перемогами й борсаннями — на цілих десять. Не років, а потуг, які зараз відкидаються тому, що середина відсторонилася... зрозуміло, не назавжди... від...

— Чого тягнеш? Кажі!

На все свій час... Роман розповідав про узвишся, що виглядали білими попри поцвяхованість тисячами пірамід піхти... Їхній квартет під час гастролей театру в Новосибірську закидали в тайгу. Чотири години лету над живими безлюддям. «Чому живим?» — «Тому, що всі помовкли. Аби краще чути, як рев двигунів захлинається сам собою». — «Не розумію». — «А що ж тут розуміти? Людська присутність нижче й вище салону... анічогісінько не важила. Поки ми чулися всього лиш музикантами». — «А коли ні?» — «А я про що? Коли нам заціпило — ревісько зникло. І я почув стогін обшивки. Коли літак став провалюватися в чергову яму. І — здушені зойки повітря, що намагалося наше падіння стримати». — «Ти злякався?» — «Навпаки — осяявся. Сполучністю з хитавкою й гухканнями, після яких кров аж видзвонювала щастям. Не її, а — неба,

яке переймалося нашим летом, як оце ти», — «З чого ти взяв, що я чимось перейнята?» — «Із себе. Катастрофи тому й відбуваються, що хтось чи щось порожніє... Виходить не з ладу, а — сув'язі... Ніби вузлів мотора, а насправді — мотора з космосом». — «Аж так?» — «Тільки так. Ляж і переконаєшся...»

Такі, як я, не живуть, а — шмигають. З удачі в удачу, між якими чого тільки нема. Крім безумущастя, котре не фіксується, а просто є. Бо коли про нього думаєш і навіть кажеш: «Я щаслива! Клянуся, це правда!» — правди у цьому на гріш. Як там: «Cogito, ergo...» А далі треба не «sum», а — «сумніваюсь». У тому числі й у сумніві: він — жест безпорадності. Як і культура...

Я довго вагалася, чекаючи на вигук назирача: «А при чому тут культура?» — однак не дочекалася. Заклинило. Як мене, коли більшість інститутської професури без колишньої держави й відносно високої платні спаршивіла. На зразок піддослідної живності, що замість їжі стали одержувати уколи. З тої, можливо, причини мене й пропустили до аспірантури. Але перша ж стипендія витверезила: здиміла за день.

Рятували підробітки... Біля саранчі, що зметикувала: куди не глянь — жодної влади. А за нею посунула звірина справжня: тінювики, номенклатура. Вони й порозхапували простір. Що злодійський, що економічний... А держава їм помагала. За паї...

Але я про культуру. Її нема й ніколи не було. І для тих, хто править, і — ким правлять. Був і пребуде комфорт. Довкола грошей. Приступний і тим, хто його забезпечує. Правда, не всім: досить згадати Ван Гога...

Митці — ті ж святі. Не без вад, але й без права на щастя. Це я зрозуміла після вдивлянь у шалапуга, що сякий-такий достаток мав. А більшого хоч би й хотів — не здобуде. Бо багатство корпоративне. До того ж його обслуговують. Що володарі, що челядь... А творчість — то свобода; культура з неї зісковзує... На кшталт одерж, які для загалу прикривають встид, а для обраних — красу.

Встидатися треба саме культури: душевних на її приписи зусиль витрачається в стократ менше, ніж на один-єдиний вірш. Чи музичний такт... якими передбачено світ, що на них тямиться. Хоч тямляться одиниці. Решта — споживає...

— До вас можна?

Напівзупинений схит рвонув мене із себе, як вішалника — зашморг. Бо я усе ще падала. Уверх чи вниз — не важило: душа зоставалося в леті. А мозок...

— Пані Лідо!

— Перестань! Может, человек отдыхает.

— Сам переставай — мне нужно!

Ореста, чії груди виколисували підсилюваний ними альт так, що,

здавалося, ще слово-два — і її згуки стануть співом, — просунула носа, губи й одне око в наметний проріз, і провуркотіла ще раз:

- Пані Лідо!
- Ти ж бачиш, що чую. Заходь.
- Скажіть те саме йому. Щоб не чіплявся.
- Обійдеться.

З Кості на сьогодні досить. І того, що бачив, і що при цьому думав. А його сестра... Я була переконана, що не дждуся від неї й слова.

Перш ніж переправити у напівтемряву могутню свою статуру, Ореста, я була переконана, показала братові язика. А за хвилику — всі майже зуби. Звісно, мені.

- То що там?
- Де?

Перепит підтверджував, що вчиться дівчина саmetaм, де належить — у колишньому закладі для завклубів, але середина підказала: «Не спіши! Краще вдай ще дурнішу». За цим діло не стало: я розпрямила ноги, трохи посунулася і вдарила долонею біля себе:

- Сідай.

Щоправда, коли відчула поруч із собою стільки паркого добра, перемістилася ще далі. Що Ореста вловила і теж відсунулася. Цим встановивши певну рівновагу між тим, чим була я і чим — вона. Хоч, переконана, ні я, ні вона цього до пуття не знали. До першої, втім, фрази. Напівшепотом:

- Я хочу з вами порадитися.
- Про що?

Ми обидві всміхнулися, але голосів не підвищили.

- Іванка казала, що ваш чоловік банкір.
- Не зовсім. А коли вона казала?
- Після того, як провела Ольгу.
- А як вона її проводжала?

— А отак-от. — Ореста стулила й розпрямила пальці піднятої над головою правиці, що означало: дівки з мого чоловіка і його пасії кепкували. А мене, виходить, вважали колегою. Цікаво...

- Мирослав член правління.
- А ви?

Орестині зіниці свідчили: її цікавило саме це — моє при Мирославі становище. Разом, очевидно, із статками, в яких моя й Мирославова доля могла бути різною... От тобі й недовчений менеджер. За батьків чи братів хабар.

- Я? Бізнес-леді.
- Без понтів?

— Без. — Мій голос самочинно скрижанів і його довелося виправити силуванням жартом: — Хіба по мені не видно?

- Я так Костеві й сказала: звертайся тільки до Ліди.

- З чим?
- Він, — Орестин шепіт на мить перервався, оскільки повз намет хтось пройшов, — хоче купити в Києві будинок.
- Може — квартиру?
- Будинок. І щоб ніхто про це не знав.
- А гроші?
- Будуть. Чого б він їхав до Канади?
- А твій який у цьому інтерес? Суто сестринський?
- Ні, звичайно. Я б все перебудувала. Під офіси.
- Краще під єврожитло. Для дипломатів.
- Ви серйозно?
- Цілком.
- Більшість моїх припущень підтверджувались, проте ще один тест не завадить:
- А якщо залетиш?
- Те, як смикнувся дівочий живіт, вказало поки що на зальоти інші — в ліжку. Якщо це були саме зальоти, а не груповухи.
- Може вип'ємо?
- А е?
- Щось знайдемо. — Я впала на спину й просунула руку під шкарадний баул з білизною й платтями. Там мав бути Мирославів нагузник із віскі...
- При поверненні тіла в попереднє положення Орестин на нього погляд скрадливо зблиснув. Утім, це міг бути й захват моїм пресом, що справи не міняло: я продовжувала тестувати дівча далі.
- Будеш з горла?
- А що то?
- Віскі.
- Клас!
- Сказано це було після двох повних і третього споловиненого ретельним зсьоробом ковтка рідини, давно мною згідженої. Але я вдала, що причащаюся теж, після чого сполохалася:
- О господи! А закуска!
- Нащо. Ліпше цигарку.
- На жаль... Але буду на другий раз знати. Ти ж ніби не куриш.
- З ними покуриш? Що тато з мамою, що Костя...
- Сваряться?
- Не те слово...
- Ореста, якій стало по-справжньому хороше, смачно позіхнула, потягнулася й аж тоді згадала, чого вона тут. Точніше — з ким, бо зиркнула на мене, як заскочене на шкоді вовчєня. Одразу ж і заспокоєне моєю війною з кришкою, різьба в якій з різьбою на горловині фляги ніяк не стикувалися.
- Дайте я.

- Бери... Можеш ще прикластися.
- Краще потім. Ви йдете з нами?
- Куди?
- До хлопців. — Вона не витримала і якусь дещицю віскі після вдалого стикування різьби в себе усе ж виляла. А коли фляга тим самим, що й першого разу, робом вернулася на місце, заздро зітхнула: — Кльовий намет.
- Чим же він кльовий?
- Тільки на двох.
- Ти вважаєш, що двоє — то добре?
- Запитання дівчину ніби осяяло:
- Як коли. — Вона зітхнула. — Хоч набридає все.
- І чоловіки?
- Ніколи.
- На цей раз Орестина усмішка не вклалася в жоден з обкладинкових стандартів: була п'яною і по-бабськи широко.
- Я теж так вважаю... То кажеш, Костя вже мільйонер?
- Орестин вид заскочено стьмянів:
- Чому?
- Будинок у Києві коштує тон з десять. Та й то — на задвірках. І не гривень, а доларів.
- Я такого не чула.
- То зараз чуєш. Але ми слиш правильно. Гроші треба не транжирити, а вкладати. Найкраще — у нерухомість. І я, коли ви з братом розбагатієте, для вас це влаштую. Без понтів.
- Я Кості те саме казала. А коли Іванка похвалилася...
- Чим?!
- Що ви всьо тут скуповуєте.
- Ти на скільки від брата старша?
- Чого то старша — молодша. На півтора роки. Він тільки виглядає хлопчиком. А побачили б ви його в грі.
- Може й побачу... То що — по руках? Як ділер з офісменом.
- Ви десь маєте йти?
- Ні. — Ореста починала мене дратувати. — Просто хочу заснути. Щоб не спати вночі.
- Поки дівчина не дуже то зграбно перевалювалася на бік і зводилася, я знайшла й мовчки дала їй візитку. І лише при її вислизанні з намету проронила:
- Мирослава теж беріть.
- А можна?
- Це в нього питай.
- Відповіді я не почула, бо впала на шкіри й потягнулася так, що в очах спершу стемніло, потім розвиднілося, прибравши з внишпленого в

наметний дашок зору усе, крім його кольору. Сонячного. Правда, не політньому, а — осінньому...

На час, поки про це думалося.

І одразу ж забулося.

Бо чим є цей світ насправді, не знає ніхто. Крім самого світу, який цілком може обходитися без знань.

І без нас. Що знають не те, що треба...

22

Цю ніч у Підгір'ї я не забуду ніколи. Власне, навіть не я. І не якийсь там мій двійник, що був і залишається істотою андрогенною. Жінка в жінці не розщеплюється ні на що. Хіба повниться. Бунтом розбуджених надій на можливість вернути... Що — не істотно.

Ми так само й любимо: через повернення у дівочтво, про що бозна з якої причини подумалося після заходу сонця. До цього воно почергово ховалося. То в хмари, то за скельний визубень, який раптом витоншувався, починав плавитися й ніби пропадав. А сонце навпаки — більшало. Поки не щезло зовсім. І з неба, і з мене. Просигналила про це середина, де ніч не вимагала ні підтверджень безтінням, ні зміною блакиті на синяву чи змигом першої зорі. Схожої до розхитаного вітряними потоками злитка срібла. Або розпеченого до крику золота.

А радше — скриків, які змушували скидати вверх очі саме тоді, коли іскриста плямка знову здригалася. І — спалахувала. Зупиняючи дихання, що поновлювалось... разом з балачкою хвиль...

Виходить, і річка — то я? І припорошений вологим пилом пастівник теж? І оті наддалекі позаскельні сполохи, яких насправді, може, й нема, — теж я?

В уяві ледь проявився й зник позахмарний орел, чий погляд не ярів уже злом. На відринутість від земних усіх справ, які тим і допікають, що належать виключно собі.

— А так не повинно бути.

Це сказав не Хтось, а просто голос. Не виключено — річчин, бо вода на цій думці збулькнула так, наче голос зринув із самого дна. Де замість однієї сяяло вже... раз, два, три, чотири... Я скинула очі вверх і побачила ще стільки ж скіпок. Запалюваних щораз частіше. Але жодного разу — при відкритих очах.

Я про це вже, здається, думала. От не пригадую тільки — коли? Так само забулося, з якого приводу? Тільки не оцього, що зараз, — певна на сто відсотків. Бо зараз я без...

Так — без жодного з приводів, що в'яжуть з млином існування. Який перетирає на пил... збіологізовану буденність. Це і є щохвилиним вмиранням. Бо життя — то я з усім іншим... Водю, зорями, бовванами

скель, яким на тлі неба ведеться куди краще, ніж у споважнілій враз річці...

О боже, що це?!!

Задивлена в мерехтливий струм течії, я враз стрілась із чорним чиймось обличчям... Отерпла уява не одразу повернула задонний згусток надірних хмар, за якими єство давно вже вловило присутність місяця. Хоч сам він про себе не заявляв. Поки не підшукав напівовал. Який спершу оконтурив, а опісля прохромив світлом, що скидалось на око циклопа. Злого саме на мене. Інакше б я не схолила. І не почала б відходити в міру того, як моя нажаханість була прийнята до уваги, оцінена, замірена і — розпогоджена. Вдоволеним усміхом того ж таки ока, яке одразу щезло. Щоб виповзти з-поза хмар кулею нічного сонця. Швидшого за думку, якій забাগлося його рух супроводжувати. Проте не вдалося. Через відсутність слів для означення цієї коронації на царювання. Судячи з величини й майже правильності місячного кола — цілонічне.

Закортіло подякувати хай за пізні, але сповнення мрії про отаке-от моління істотам, знайомим хіба що з казок. Роман називав їх інакше — космоблукальцями, які на планеті осіли, навіть не підозрюючи, що тутешня напівзвірина з часом вилюдне. Не без їхньої помочі, позаяк земляни урешті-решт звернули увагу на тишу, звук течії, співи птахів... Неприналежність до їжі, жартував він, підказала, що взаємопожирається тільки плоть. Яку й звинуватили в одвічній гріховності, хоч блукальці нашіптували: «Не плоть, а її першопотреби».

Довелось ті першопотреби урізноманітнити. Так з'явилася скрипка. І якщо до неї додаток. — А блукальці? — Теж походили на землю. — І де ж вони зараз? — Скрізь, де владарює дух. Чула про такого? — Та чула...

А тепер і спозираю. Серед оркестру цвіркунів, що сюркочуть не як у степу — вповільнено й млосно, — а зимніше і швидше. І все одно багато про що нагадують. Навіть над летом води, який вечірню тишу прогонить. А мелодії цих крапельин живої роси, навпаки, притягує. Виповнюючи їх ваготою, що гне темінь долу.

Подумалось так після з'яви на вилицях струмків туману. Присутнього, втім, недовго; місячне світло додало йому млості, і він теж впав між трав...

Ці дитинні напівмарення геть розслабили тіло; я чула, що мене гукають... Раз... другий... Але лінь було навіть поворухнутися, не те що звестися й кудись іти. Надто ж до чоловіка, якого Ореста з Костею таки вмовили перебрести річку, видряпатися до змигуючої між скель ватри, аби там заночувати. Про це повідомила Іванка, що йшла до ватри останньою. А мені порадила сидіти тут до світання.

— Нащо?

— Побачиш. Але якщо злякаєшся — поклич. Отако: «Еге-гей-й-й-й!». Я не скочуся, а злечу...

Ще одна птаха... На цій думці середину виповнила паркість. Від згадки про наш обопільний тремт і прикінцеві здриги. Супроводжувані виверженнями не знаю вже й чого.

Більше цього не буде. Як з часом і життя. Того, що зараз. А яке прийде — подивимося. Я відірвала погляд від місяця потойбічного і через кришталеву чистий Стрий, прибережний пісок, звори, здригливу пляму ватри спрямувала його до місяця горнього...

При відриві від каменюки, де, Іванка казала, є кілька потаємних печер, мене щось ніби зупинило. Наказавши вдивитися пильніше у проріху між нижчим і найвищим зі скельних відрогів — там зблиснула ще одна ватра. Куди більша й яскравіша від тої, де Мирослава зараз зваблюють.

Закортіло сформулювати суть цього припущення чіткіше, але віддалена ватра несподівано згасла. Погасивши й бажання про щонебудь думати. На підтвердження розумності саме такого поводження далеке полум'я поновилося. І виросло на довжині й силі до розмірів чи й не гори. Звісно, з урахуванням перспективи, яка робила рівновеликими різні об'єми.

І все ж, і все ж...

Це з вірша, здається, Твардовського. Про вину перед загиблими...

Усі ми в чомусь винні. Не за Біблією, а за різністю перспектив; хто їх бачить, той і мучиться. Коли чим. А найбільше — недосяжністю. Різного...

Коли приобрійна ватра в черговий раз осліпла (а може її заступили велети? Чом не припустити й таке?), я обгорнула ноги коцом, зумисне кинутим у багажник на випадок отаких-от сидінь. Передбачалося — з чоловіком, а вийшло — зі страхами. Не настільки сильними, щоб утікати до намету, але вже наближеними... на відстань пострілу. Що теж ніби зринув, але де — душа не вловила. Напружена, як кози, що їх показують у серіалах про саванну. Назва у тих красунь є й точніша, але що це міняє? Для місяця їх взагалі не існує. Мене тим більше.

Аби в цьому впевнитися, я задерла носа уверх і, якби не кинуті позад себе руки, впала б. Від враження, що при стулених допіру віях місяць був зі мною губи в губи. А потім відскочив. На відстань куди більшу, ніж ясніла між нами до цього.

Саме між нами...

Знову згадався Мирослав, що міг вже Оресту виграти. Це слово я чула від Романа, і воно мені страх як сподобалося. Мистецьким підходом до дійства, де чого тільки нема. Але є й театр. Зрозуміло — чоловічий;

ми в ній — партер... Зараз теж: не я бавлюся, а бавляться передо мною. Для власної насолоди. Якщо йдеться саме про насолоду...

*Міжці — ті ж сезони. Не без вад,
але і без права на щастя.*

— А про що ж?

Місяць, що знову здійснив спурт із неба до мене й від мене на ще вищу орбіту, всміхнувся, як сміються ті, з ким секретів нема. І ніколи не було; суджені не встидаються, а тільки вичікують... Цікаво, як він поведеться, якщо я очей не розплющу? Або розплющу по всьому?

— По чому всьому? Ніч тільки почалася.

— Он воно що — гра ця, виходить, надовго.

— Чому саме гра?

— А що?

Замість відповіді небесний кавалер затулився мереживно-білою хмаркою. На диво непроникною. Й абсолютно узгодженою у своєму русі зі швидкістю протиходу його і Землі. Не як тверді, а як планети.

— А звідки ти знаєш, що протиходу?

— Хіба знають, що знають? Подумалося.

Запитання прозвучало в дещо іншому реєстрі: з переважанням печалі. Навіяної, певно, відрубністю понаднебесних просторів від голубої нашої кульки, якій судилося існування без сталості. А з тим і покірності циклам, з яких людина вибула. Давно. Хоч їм усе ще кориться... В межах неафішованого всекосмічного рабства. Тим і сущого, що незмінного...

От тільки для кого незмінного? Ми можемо просто піти. У небуття. Більше того — ми готові до цього. А хто ж тоді наші Боги? Без дзеркал нашого духу? Тільки цунамі? Або Пекло чи Рай, де життя зміститься до позначки «0». І на ній застигне.

Нищити нас не можна. Хіба лякати. Та й то не нас, а себе. Бо фізичними загрозами людство мобілізується. Аж до відпадання з нього практично чистого духовного продукту на кшталт Романа, який на Криті сказав: «Чорта з два я стану для вас туристом». Вас — це цивілізації з установкою на прогрес. Від паротягу до Диснейленду, де він не був, зате була я. Щоб поклястися: «Більше сюди ані кроку! Я не технологізований debil»...

Людина змушена втікати з примусово мертвого «назовні». У себе. Інакше зіллється з інтернетом, який і є агентом небуття. Без гір, без річок, без оцього наді мною йолопа, який невідь з якої причини вважає себе амбасадором чи й не всього Космосу. А справжній речник — то я. Принаймні для себе. І саме тому, шановний пане, заявляю. Вам і всій космосторожі: «Мене не зламати. У плані метафізичному, бо фізика — та сама тля: дмухні — і нема».

Зважте, кажу це я, а не ви — тля над цим не задумується. Ви теж — що маєте, те й знаєте...

Ну от і все, здається, помстилася.

Не здіймаючи очей уверх, я щільніше обгорнула коцом ноги, позастібала всі до одного гудзика кофтини, в якій не гріх було б показатися ще комусь. Приміром домучуваному Іванкою орлу, якому

болить, так розумію, не розпуста, а позапрограманість до неї спонук. Ця з біса звабна німфетка, на одміну від німф звичних, крім насолод любить і добро. До її зваб ніби причеплене, проте так тільки здається: краса давно вміє і хоче бути гуманною.

Греки зі своєю Еленою як повелися? Зробили причиною війни і по всьому. І є підозра, що жінка з цим іменем такою й була. Доки не прийшов час іншим Еленам на її місці ще й братись за помсту. Щоб вирівняти паритети жіночого й чоловічого начал і цим вдовольнитися. А мені цього мало...

Я перечекала, поки подумкова ця фраза саяк-так вляжеться в голову. Але спричинений нею вибух пішов жилами до щік, рук, ніг, вернувся назад до мозку, де зателенькали дзвони, замигали застережні вогні.

«Алярм!» — кажете...

Я все ще дивилася в річку, маючи її за спільницю. Більше ж поруч нікого. А виговоритися кортить. Ще з тої осені, коли мною накиннулися. Правда, тоді я не знала, що мені дошкулило найбільше. А зараз знаю — стан світу. Так-так, я не обмовилася — саме світу. Де краса лиш продукт. У тому числі й та, про яку люблять пасталакати, що вона світ врятує. А на який ляд його рятувати? І від чого? Я вже не кажу про саму красу, яку жінці начепили, як прокляття. Так ніби вона одна її втілює. Хіба тому, що беззахисна...

Те, що в нашій беззахисності зачаровує, теж є добром. Що волає в такий спосіб про себе. А ним чавкають. Маючи для цього цілу індустрію... Для підняття апетиту. У вигляді, зосібна, й культури, яку ненавиджу не тому, що вона служка, а що служить. Кожному, хто платить. Або хто сильний, хоч сили без грошей не буває...

Стервозність, що в мені вкоренилася, — то (я набрала повні груди й видихнула) ан-ти-світ. Все, що я роблю для успіху, я роблю фортечно: за стінами моїх статків мною не торгують... Вже не торгують...

Останнє уточнення (я його теж прошептала) трохи збило з дороги, яку розум прокладав уперше. Мій — не чужий. Ученого з мене не вийшло, зате вийшов наїв. Вивітрився. Разом із потребою шукати винних. Винний кожен, хто мириться.

А хто бореться?

Той просто дурний — треба не боротися, а... бути собою. Не вкрученою в жодне з паскудств на кшталт влади, слави... Я чула колись у собі напіввираз: «Борються за те, проти чого...»

Оце й все. Крім того боротьба — то армії. У підсумку — дурнів. А я сама собі армія. І ворог...

І — спільник. Не завжди, правда, порядний. Хоч як сказати: я нікого не вбила, не обікрала, не принизила. Крім Романа — тому віддала все. Щоби стати врешті-решт цілковито вільною. Від надій на щось інше, крім себе. Бо Мирослав, фірма, пансіонат — то компроміси з життям, якимте

є. Скрізь, окрім мене: я в нього не бавлюся, а просто живу. Правда, поки що навпомацки...

Але й за наукою ні до кого не спішу.

Крім Бога, якого нема.

В якості саме Бога...

Це спокійно й мирно промовилося після безкінечно довгої в собі паузи. Яку заповнювали вітерець і хвилі. Вітерець дивний, схожий скорше на сліди чийось рухів. Позаду, праворуч, над головою. Поки я не відривала очей від води. А коли отямилась...

Мовчання, що його зустрів готовий до хлюпоту й шелестів слух, здалось несподівано рідним... А гори і небо!..

Такими уважними я їх ще не бачила. Точніше — не відчувала: дивимось ми за життя багато на що. А бачимо... Це ж усе, що довкіл, — не Підгір'я, а рай. Не придуманий, а справжній. Де ані краплі ворожості. Тільки вслухання. І цілковита з тобою згода. Як з істотою, що прийшла нарешті до себе. Як колись давно Всесвіт... Може, й Всевишнім задуманий, а може — тільки дозволений. Як еманация злагоди. Усього з усім.

Блискітливий нурт Стрия між листвяним і камінним берегами, здавалось, завмер. Аби зір не зупинявся на ньому і не забував про гори, що велично мовчали. Тим самим кажучи: «Між нас і ти — ми»

Втоплений у пекучих, як і його світло, сльозах місяць теж підморгнув. Мовляв, маєш, жінко, рацію. А верболіз із черемхою додали: «Так, ми все чули. І про що ти думала, і як. Все вірно». — «Що саме?» — «Все. Тебе ж іншої не існує».

Більше я ніч не розрізняла. За ревним плачем. Тільки моїм. При останній конвульсії якого прийшов Хтось. А мо' — його тільки голос, що наказав: «Досить! Життя не виплачеш. Його треба прожити». — «Я згодна». — «Ото й живи. Бажано — виспаною». — «Гаразд...»

23

Гвалт, що мене розбудив, скидався на сміх. Чи сміх — на гвалт; я звелася на лікті, думаючи про зовсім інше: вбиральню діда Василя, до якої ще треба добігти.

А якщо діда Василя нема? Маю на увазі вдома.

Ну то й що? Не йти ж при отих жеребцях у куші. І після них відповідати на ідіотичне: «Доброго ранку. Як спалося?» — «Добре. А вам?»

— Привіт! Як спалося?

Іванка запитала про це так само безцеремонно, й не так.. Я почекала, поки вона розчахне й закріпить десь там по боках (робив це завжди Мирослав) мотуззя наметного входу і ковзне до мене. Щоб прилягти і виговоритися про бачене вночі; цей ритуал у нас ще тільки за-

початковувався, але на інтуїтивному рівні вже діяв. Принаймні саме таким початок ранку я, засинаючи, передбачала. І вже через секунду почула:

- Ти не уявляєш, як там було класно.
 - Кому?
 - Ти про Мирослава? — Бісова дівка звела з коца голову, щоб усього лиш знуцально реготнути. І лише згодом, пошкодувавши мене, додала: — Він нюня. Розкис після першої ж чарки.
 - А Ореста?
 - По-моєму, оскому збила. Бо облизувалася.
 - А Костя?
 - Випив і щез. Казав — дістався чолопка. І бачив тебе.
 - Кажеш, облизувалася. А він?
 - Заснув. А коли йшли назад, дивився на мене, як каліка.
 - Щоб мовчала?
 - Щоб пошкодувала; мовчат тільки спільники.
 - А ти не спільник?
 - Ні. Я твій друг.
 - І що ж той друг тепер порадить?
 - Нічого. Знаєш і знай. А коли буде треба — дасиш тим знанням по мордяці і, — Іванка вивернула очі в мій бік, — почнеш всьо спочатку.
 - Що саме?
 - Дуріти. Ми ж коли втрачаємо розум? Коли тільки здогадуємося. А коли карти в руках — кайфуємо.
 - То ти.
 - І ти. До Ольги ж не ревнуєш. А Ореста — то навіть не Ольга.
 - Дурніша?
 - Ольга не дурна, а — дитина. Як зараз ти. Собою не керуєш, а замахнулася на життя.
 - Що-що?!!
 - Що чула. Що має бути, те має... Ми ж теж не святі.
 - Он як. — Я перевернулася на бік і дотягнулася губами до Іванчиного лоба. — Ти золото. Справжнє. А я ні... Чого вони там іржуть?
 - Барана привели.
- Іванчин живіт здригнув, а потім заходив ходором. Від сміху, який передався і мені. А впродовж оповіді про те, як дід Василь барана вів, як передавав його в руки Паньовину і як тим кинуло і погнало назад у бік села, — я ледве не захлинулася. І продовжувала перекачуватися з боку на бік, поки до намету не зазирали чоловік із Костею:
- Що у вас тут?
 - А у вас? — Проганяти з грудей регіт не хотілося, але мусіла: Мирослав з-поза Костиної спини дивився на мене з відчаєм. Якому я дала копняка ще одним запитанням, котре стосувалося обох хлопів: — Невже той баран від вас здоровший? Троє мужиків — і не догнали.

— Чому не догнали — догнали. — Костя, поки я викашлювала сліди своїх клинів, встиг обдивитися намет, мене, ще раз намет і тільки після цього продовжив: — Я його перегнав, а коли він зупинився — накрив. Отак-от.

Він спружинив і опинився на Іванці, що тій явно не сподобалося. Але їй не образило; вона вперлася в накачані хлопцеві груди і, вислизнувши з-під них, дружньо порадила:

— Коли другий раз так будеш кидатися — попередь. Я приведу вівцю.

Костя так само хвацько, як падав, звівся й пересів ближче до туго напнутої наметної стіни.

— А чому вівцю?

— У неї хвіст довший. — Іванка теж напівзвелася, обхопила коліна руками і глянула на мене. — Він знаєш, як боров того барана? Спершу зловив задню ногу, потім вхопив за ріг, а коли ратиця зі жмені вислизнула, вчепився за... Казати, чи ні?

— Кажі.

— Став викручувати яйця.

Костя почервонів, але на відповідь знайшовся одразу:

— І твою з ними руку.

— То ви обоє з бараном воювали? — Розмова набирала фрівольності, до якої я не була готова.

— Доки не прибіг його батько — разом. А потім вони самі.

— І де ж той звір зараз?

— Якщо не за селом, то в селі.

— Таки втік?

— А що йому зоставалося робити? Дід Василь був злий, як чорт. А на кінець сказав: «Докинете п'ятдесят гривень — знайду і приведу. А ні — прощайте».

— Чого ж він злився?

— Не любить, коли тварин мучат.

— Хто його там мучив?

У Костиному голосі було багато несподіваного: теплота, прощеність. І — басовитість, що прорізалася чи не вперше. Принаймні сам він був нею вражений. А Іванка, навпаки, — ніби ошпарена.

— Хто? А що твій татуньо робив? — Дівчина глянула на мене, як на суддю. — Уявляєш — хтів скрутити шию. І скрутив би, якби не я. — Іванчин живіт знову стрепенувся: — Ми з ним тримали в жменях по ратиці. Я й кажу: «Давай поміняємо руки».

— І що?

— Поміняли.

— Не відриваючи одне від одного очей, Костя з Іванкою розреготалися. А я звернулася до чоловіка:

— А ти чого мовчиш? Чи тебе при тому не було?

— Я спав.
— Де?
— У машині.
— Молодець. Що виспався, і що мене не збудив. — Я відкинула одяло і на очах усієї громади знайшла й натягнула на свої розкоші шорти. — То що? Буде нині шашлик чи не буде?

— Звичайно. Чому б йому не бути?
У якості володаря щойно продемонстрованих багатств Мирославу же не чувся істотою другого сорту й теж сів. На біду — поруч з Іванкою, яка одразу ж поставила його на місце тим, що демонстративно перекинула сідницю ближче до Кості. А той свою — до неї, за що дістав по лобі. І при цьому навіть не зморгнув.

Дива, дива, дива... До очей рвонувся окріп, однак внутрішні міліціанти спрямували його до лобних півкуль, які загибельно заболіли. Краще б уже заплакати...

— А як там, — лише з другої спроби я стала на ноги і кинула на плечі рушник, — наші пияки? Ще сплять?

— Вони давно вже в Дрогобичі. Костя, — Іванка глянула на сусіда як на одногрупника, притому зеленого, — їх викупав, опохмелив і відтарабанив. Каже — до Борислава.

— А ти не віриш?

— Користі з тої віри... — Дівчина знову зміряла поглядом того, очевидно, повністю з нею порозумівся. І коли вони все встигають?..

— Не будеш мати тепер замороки.

Я підійшла й визирнула надвір, де не було жодної душі. Хвилину тому галасували — і ніби випарувалися... Тільки ватра куріє...

— А де народ? — Питаючи про це, я подалася нагинці вперед. Хай бачать, чим накидаються.

— А ти хоч знаєш, котра зараз година?

— Котра?

Мирослав збадьорено скочив на ноги й підніс до моїх очей руку з трирогим Seiko. Там була одинадцята. Це дещо в усіх оцих метаморфозах міняло, але тільки дещо; мене в них уже не було...

24

А був день. Розпочатий першим у дурнуватій цій поїзді нормальним душем, про який подбав дід Василь, що нагадав також про сауну. Вони з Ольгою повмикали, виявляється, опалення й понагрівали води на всіх.

— А нащо на всіх? Паньовіни...

— Шо-шо?

Рушник, що я ним себе обмотала, враз розчухнувся і впав до ніг. А ноги схолили.

Я визирнула в кухню, звідки дід Василь подавав свої репліки, і кинулася назад дотрусиків із шортами. Після того ввіпхнула в бюстгальтер груди й полетіла вниз.

З дідом щось трапилось: видавши оте потопельне «шо-шо», він сів, де стояв, і тепер тримав голову між колін. Вже, може, й не дихаючи.

— Вам погано?

Голова, якої я торкнулася, впала ще нижче, але озвалася:

— Повторіт, шо ви сказали.

— Коли?

— Їхні фамілії?

— Фамілії?

Комп'ютер усе ще існуючої в мені філологині перебрав значення почутого слова, зробив скидку на простонародну похибку, про яку глузливу подумалось: «Яка похибка? Зросійщений суржик», — і аж тоді зачепився за зросійщеність... Он воно що... Що саме, було не зовсім ясно, проте в голові посвітлішало:

— Паньовіни.

— Батько!.. Як того... по-батькові?

Того — це полковника, який не міг служити...

— Константинович. По-нашому — Костьович.

— То по-вашому.

Дідове обличчя випірнуло з-поміж колін, все ще залишаючи між них шию: у дистрофіків («Колишніх дистрофіків — май совість», — «Маю, не лізь!») кості, як дріт: я бачила ноги, сплетені, як нагайка...

— Чого сполотніла? Думала, вмер?

Дід Василь затримав погляд в моєму, але не надовго, бо цікавішими були не прикриті майкою груди й живіт. Робочий — не те, що Іванчин... А може так думаю одна я? Назвавшись спадлученим стервом, я влізла в майку й присіла з господарем очі в очі:

— Що вам зробив Паньовін?

— Отой — нічого. А його родич... Кажеш, Костьович... Той був Семеновичем. Дай руку.

Ми разом звелися й розійшлися. Я — щоб звикнути й змиритися з «ти», а господар — за цигаркою. Точніше, я думала, що за цигаркою, бо вернувся він до кухні з двома на долоні пігулками, які запив з наготовленого для мене ковша із соком. Яким — ще не бачила.

— А тепер розкажуй.

— Що?

— Шо про них знаєш. Ти де з ними познайомилася?

— Тут.

— А тут вони чого?

— Та старша з Дрогобича. У неї вмерла мати — поховали і чекають дев'ятого дня.

Моя вимова явно підлаштовувалася під дідову, що означало — «ти» прийняте і прощене. Принаймні зараз.

— Ти казала — він полковник? Яких військ?

— Артилерія.

— Звідки знаєш?

— Чула. Він служив у Дрогобичі.

— Є така часть... А шкода.

— Чого?

— Шото не він? Той, що по мені товкся. Такий самий здоровий... —

Дід примружив і забув розпружити голі повіки. — Я б його вбив.

— Та ви що?! — Почутому я повірила, але не злякалася. — А чим?

— Є чим... Ще й для тебе знайдеться, якщо тут зачепишся.

— Це погроза?

Потремтівши, повіки старого розклеїлися, щоб явити погляд хлопчача, яким дід пустили по етапах. Ще до мого народження й... оце зараз... Часу справді нема.

— Я поклявся. Потім себе вговтав. Хоч їздити їздив.

— Куди?

— До Києва, в Миколаїв.

— А в Миколаїв чого?

— Його звідти призивали.

— Я розпитаю... Вас що заболіло?

— Певне, серце.

— А пили що?

— Вино. Чи ти протаблетки? — Дідові зуби видали його вік і втекли за зморшкуваті губи знову.

— Про смерть. Саме так і вмирають.

— Тільки не я.

Хлопчак усе ще з кухні не йшов, і я нагнала його нелюдськістю нинішньою. Яка мала б старого повернути до тьми остаточно:

— Скільки Мирослав поклав на вашу книжку грошей?

— Яку книжку? — Півник з діда Василя втік і дав про себе знати абориген, що з усім від усіх таїться.

— Ощадну. На яку перераховують пенсію. Чи вам її приносять?

— Тим заправляє Ольга.

— То вона те все обкручує?

— Продаж? Ше б чого. А ви, — з переходом на стару форму звертання дід Василь ніби змалів, — справді не передумали?

— Я — ні. Якщо Мирослав вас не надурив.

— Він же вам чоловік.

— Був. І, може, лишиться, якщо не наробить дурниць.

— Даремно ви так. Ольга...

— Ольга тут ні при чому. Яка ваша ціна?

- Ліпше спитати в Іванки...
- Доручаєте це мені?.. Запитати й все оформити.
- Навіть не знаю. Нашо воно вам?

Дід Василь мав, очевидно, на увазі самодіяльну оцю віллу з господаркою, яка його не лише годувала, а й молодила. На скільки стачало сил. Але вдаватися в подібну гуманітарщину не було часу: кожна година почала приносити щось нове. А це вже сигнал. Про те, що життя ладне розкрутитися за власними сценаріями.

— *А ти б хотіла — за твоїми? Приїхала, побачила — і маєш новий курорт.*

— *Ну не зовсім курорт, а такий собі рядочок вілл. З водогоном, котельнею.*

- *...кортами, трасою, басейном...*
- *І полем для гольфу. Першим в Україні. А тепер згинь!*

— А зараз, діду, (на слово «діду» я налягла, як на старих колись покровителів: дружньо, але з нагадуванням про кардинально різні потенції) знайдіть і принесіть усі, що маєте, папери. На хату, город. Подивимось, в якому вони стані.

- Спершу кажіть ціну.
- Боєць! Ви, може, знаєте, якою їй бути? Це секрет.
- Чий?
- Мій. Я тут господиня. Буду і є. Вас це не влаштовує?
- Зараз візьму окуляри.

Дід здимів і вернувся з очиськами, які мене промацали, вискородили, знову навіщось (я зчитувала це так само легко, як він розвідував мене) розворушили і видали нарешті вердикт: «Може бути».

- Ну й що ви побачили?
- Смерть. Такою вона приходила до мене ще у Воркуті.
- Скільки вам тоді було?
- Вже за дваїцять.
- І вмерти хотілося, чи до того просто йшло?
- Хтілося жінки.
- Но-но!
- Не нокайте — тут вам не зона. Я кажу про смерть як коханку.
- Повторіть! — Мій голос злякано здригнув, а єство розслабилося.

Хоч бери й під старого лягай.

- Вона єдина нас любила. Хто її не боявся, а, як я, пестив.
- Мастурбував, а не пестив. — Переляк мій вже влігся. — Чули про таке?

— Чув. — У дідових очах з'явився і щез вогник, що заманив колись Іванку. І не її одну. — Проте вогорити так зі мною не раджу. Бо як приїхали, так і поїдете.

- А як я приїхала?

- Дурепою.
- Ого! — Мене відпустило так далеко, що... перетворило на дівча. Вперше напівзгвалтоване і напів... вхоркане. Силою бажань і поведінки того, хто звик рахуватися тільки із собою.
- Чого замовкли?
- Сподобалося.
- Ну й добре... То скільки даєте?
- Більше ніж збиралася. Я на правду все вже вирішила. Але ви — перерішили. Чому не питаєте, що саме?
- Ви на що вчилися?
- На філолога.
- Воно й видно. Менше думаєте, ніж балакаєте. А я всьо життя думав... То скільки?
- Ну й хватка у вас? А якщо я вас звідси нажену.
- Без грошей?
- Ти глянь — я про них забула... Шість процентів із щорічного прибутку. Вам й Іванці.
- А Іванці за шо?
- А то вже не ваша справа.
- Шість... А хто ті проценти буде рахувати?
- Іванка.
- Згода.
- З усім-усім?
- Виходит — так.
- Тоді я перебираюся сюди. Вже нині.
- Нема проблем — я перейду в кузню.
- Не треба. — Вже не вперше (але, клянуся, востаннє!) груди затопила жалість. До беззахисності перед грішми, які й тих, що з ними потоваришували, перетворюють на холуїв. Грошей іще більших.
- Але при чому тут дід Василь?
- Він теж їм кориться. Таборам не скорився, а двадцяти якимось тисячам готівки...
- Ти здуріла. Стільки давати... Він ними навіть не скористається.
- Зате я скористаюся. Вже це роблю... Чуючись хоч на мізинець порядною.
- Курвою?
- І нею, колего, також...

25

Мені страх як не вистачало зараз мого «Форд-fokusa». І адвоката. Не завадив би й порядний інженер. З архітектором. З місцевих. Щоб дахи нагадували гори...

Я йшла через пастівник тою, що останнім часом бути звикла. Не тут, а в Києві, звідки мене висмикнула надія на переродження. З агресорки на піддану.

Гасячи бажання негайно понатискати на прізвища всіх, що маю, менеджерів, я стискала мобілку, як гранату. Щокрок більше жалкуючи, що намацала її в задній кишенці шортів. Учора двічі натискала клавішу відбою: мовляв, не до тебе. От тільки не подивилася — до кого? Я швиденько знайшла «списки викликів», висвітила ті, що лишилися без відповіді, і ошпарено здригнула.

А може то тільки здалося?

Як під час гри в покер, я спочатку одним оком, потім — обома зчитала перші три цифри, затим поповзла далі і з солодко-пекучим збурхом переконалася: номер його. Звісно, квартирний — мобілками тоді бавилася одна я.

Починала бавитися — це ж пройшло... Так — п'ять майже років...

Чого то майже — познайомилися ми восени, а зараз липень... Усі шість... А ніби вчора гатив у самісіньке серце: «Що ж ти на таке розмінюєшся. Думав — цариця, а виявилось...» Було сказано: «Служка», — а почулося: «Шлюшка».

Спокійніше побесідували згодом. Могли б і помиритися, якби не я, що тямилася на таких справах краще за Романа. Він артист... Я сховала мобілку назад у кишеню: акумулятор, помітила, здох. А розмова може бути довгою. Про що — байдуже: прийшов, видно, час здирати з ран останні пов'язки. У нього, — я їх позирала давно...

Пошлю Мирослава. До Ольги — хай набереється певності... Могла б підзарядити й сама, але пристрій у машині. Чи в наметі?

Спокій, що його накликала власним благородством, не приходив. Та й благородства того було на два кроки: при вигляді сімейки Паньовіних (бач, вже й сімейки!) у живіт скапнуло ненавистю: чортизна-звідки з'явилися і ловлять кайф — готуються до переситу. Це, крім настрою, відзначили очі, вражені чималим чорним казаном, що його чистила Ореста. А мозок відлюдькувало переоцінював Костю, який забивав палі. Очевидно, для стола; поруч валялося кілька необструганих дощок. Хлопець був у невимовно довгих трусах, в яких ноги скидалися на штурпаки. Придумують таке. Маю на увазі баскетбольну моду. А сестричка взагалі без нічого. Крім бікіні з вирізами, що лишують непобаченою хіба піхву. Не любить дівка простоїв.

— А ти?

— Я теж...

Хотілося додати: разом з отакими-от скороспілками, але не дав полковник, якому забаглося знати, де старий.

А сам хто? Але відповідь була ще злішою:

— У себе. До речі, хто з ваших був червонопогонником?

- Не понял?
- Хто служив на Півночі? — Я зупинилася і проказала, як вирок: — У таборах.
- А-а...откуда...
- Звідки знаю? Дід Василь сказав.
- Полковник похитав зів'ялою враз головою, глибоко вдихнув і подивився в небо.
- Был один. Вы, очевидно, фамилию мою назвали...
- Звісно.
- Мой дядя. — Паньовін безнадійно стенив плечима. — И здесь достал. Я из-за него в академию Генерального штаба не поступил.
- А там що — служак не любили?
- Он не служака, а отморозок. Бериевский. Его даже судили. — Полковник ковзнув по мені поглядом, що мене не бачив. — Это уже не впервой. И тут... Имею в виду — в Дрогобыче, и в Казахстане. Там зеки меня даже в лагерь возили.
- Нащо?
- Их спросите. Думаю, отходили.
- А ви справді з ним схожі?
- Я бы не сказал. Но фамилия срабатывает. — Мене знову вразив потойбічний якийсь холод у полковникових очах. Де одразу ж змигнув сміх. — Так где, говорите, наш дед?
- Не йдїть, йому було погано.
- Не хуже, чем мне. Ореста, позови маты!
- Ця блисквична зміна настрою здалася брутальною, проте якимось чином торкнулася й мене, що дружньо порадила чоловікові, який все бачив і чув:
- Ты б теж з ними пішов. Візьми мою мобілку. Свою теж перевір.
- Поки Мирослав розшукував сумочку з підзарядними пристроями, я дослухалася, про що розмовляють старші Паньовіни, які злагоджено й швидко перевдягнулися, набили чимось чималий пакет і одне одному пояснили, як себе вести за умови непримиренності їхнього візаві.
- Возьми и покажи ему фотографию под флагом.
- Думаешь, оттаает?
- Естественно. Их за это, отец рассказывал, — расстреливали. Даже тех, кто смотрел.
- Интересно, за что таких сопляков брали?
- Откуда знаешь, что он был сопляком?
- Глаза с блеском. Видит ими всего ничего, но — прошивает. Я сразу заметил.
- Что?
- Возраст. Лет за семьдесят, не больше. А выглядит на девяносто. Что ты там ещё лежишь?

- Минералку.
- Сгодится. Пошли!

Мирослав наздогнав їх і теж щось поклав до сумки. А сам завернув до Ольги, з якою вибіг на пастівник буквально через хвилину, проте Паньовіних там вже не було. Вважай, до обіду, який для Орести з Костею готувала я. Хіба в їхніх каstrюлях, бо наші були розраховані на спиртівку.

Їли ми суп із п'яти одразу пакетів. І рагу. Овочеве тільки напів, бо доточувала його Мирославовим м'ясом. У тій самій каstrюлі звареним. Вийшла бурда, якої Костя добирає тричі. З одним і тим же прослиненим вигуком:

- С-с-смакота! Тобі ще?

Ореста зиркала на мене, потім на брата й кивала платиновим своїм м'ячем: «Так».

- А мені?

Я нагадала про себе після того, як почула доторк черпака до дна.

- Є й для вас. З м'ясом чи без?

Він виклав на тарілку шашличну дольку і чекав, що я відповім. А нічого.

В наметі я цю дольку скинула в пластиковий стаканчик. І дообідала шоколадом, уперше відчувши потребу в комфорті. З пристойним рестораном включно.

Це, втім, не завадило розлягтися після всього на шкурах, як бувало (коли і де?) — на сні. Яким і запахло. Перегнувшись, я витягнула з-під подушки пакет із травою, яку нарвала на пастівнику ще першого дня. Наміряючись постеббельно при нагоді все вивчити: куди нас занесло і що від цієї землі чекати? Переволоженої і зовсім не пахучої. І тоді, і зараз.

А трава пахла. Життям. Що безперервно вмирає. Навіть при горах.

Треба буде на котрусь із цих скель вилізти. Самій — Іванка з Костею вже не напарники...

Знов поруч нікого.

А чому знов? Уперше!

Здріг, з яким це прорвалося до мозку, свідчив про силу. Мою і тої, що в мені тут прокинулася. Після сплячки, котру можна було не помітити. Як не помічають старіння. Поки те не дасться взнаки... І стане... Теж життям, але — інакшим.

Що ж його зробити? Із собою — більше мене не цікавив ніхто. Як і я їх. Кого саме — розберемося поступово. Без скандалів і помсти. Я ж не скорпіон... ша. Так — цить: ти спиш.

Мирослав, глянувши на мою позу, спершу хотів вхід стулити, але передумав. І завів невдовзі машину. Їдь, їдь. Може, по справах, а може й по кавах. Так я називала побачення. Доки не звела їх до мінімуму.

Закортіло дитини. Ще невідь від кого, але не від законного чоловіка — це вже ясно, як божий день. А могла б дозволити і йому. За розрахунками — на кінець тижня. Дарунок Карпат.

- А хіба це не дарунок?
- Що саме?
- Віднайдення себе.
- Що за стиль? І заради чого?
- Відповідати на обидва запитання?
- На жодне... Те, що відоме, — вже скопилось. А я...
- Чого замовкла?
- Слухаю.
- І щось чуєш?

А хай йому добро — це ж мобілка; Мирослав її просто підкинув.

- Алло.
- Вітаю.
- Далі?
- Далі те саме.
- Конкретніше.
- Нічого. Чи в тебе є «далі» інакші?
- Ні, — я сіла й попідтикала себе подушками. — То що?
- Чому телефоную? Ореста запитала, чи знаю я таку. І я здуру бовкнув: «Знаю». А тепер хочу дізнатися кого? Ти там щось, вона каже, скуповуєш?

- Вона тобі хто?
- Ніхто. Проте телефон, бачиш, дав.
- Ти був у неї?
- Був. Але винесемо це за дужки.
- Далі.
- Це мої краї.
- Мої теж... Без... як ти казав?
- ...колоратури.
- А я б заспівала. Правда, не зараз.
- Чому?
- Спершу дізнаюся, як у неї опинився мій номер.
- А потім?
- Потім те саме.
- Ти зла? В оцю саме хвилину?
- Знаєш — ні. Вже ні. Згадала: я ж їй давала візитку. Для брата.

Така була гра.

- І вже закінчилася?
- Я з неї вийшла.
- Вільна, виходить, жінка?
- Дівчина.

— Серйозно? І що ж та дівчина купує?
— Якщо вдасться, гектарів двадцять землі.
— Вздвож траси?
— Дороги. Трасу винесу за село.
— Ти винесеш?
— А хто ж!
— Тоді вірю. Коли повертаєшся?.. Я не цікавлюся, а питаюся...
Просто так.
— Я не проти. У тому числі й просто так зустрітися. Влаштує?
— Цілком.
Я натисла плямку відбою, знайшла й перевела в пам'ять номер, з якого телефонували, і повернулася до вслухання. На цей раз у себе.
Тихо, як на цвинтарі.
Нікого, виходить, не ховають...
Досить і цього.

26

— Василь Корнеєвич, не стоїт. Она спит.
— Зате я не сплю. Як туди потрапити?
— Рачки. — Я вже прокинулася й навіть знала причину п'яного цього візиту: дід Василь прийшов повідомити, що він передумав... Здача одних позицій вимагає з'яви інших. Бодай у вигляді варнякання.
— Ви там є? Чи, може, — голос старого поповз убік і став ніби меншим, — нема.
— Є, де ж їй подітися. Заберіт свої лікті!
На місці одної тіні з'явилася інша, а після неї — Іванка:
— Чого мовчиш?
— Хіба?
— Діду, вона вам шось казала?
— Я не слухав, я шукав, як зайти.
— А ти?
— Аби шукав рачки.
— Добре, шо не розчув. — Іванчина голова знову зникла й пустила через хвильку поперед себе руки. З букетом невимовно гарних гладіолусів. Ясніших за небо. І за Іванчині очі, що питали: «Вже не сердишся?»
— Мамо рідна, де таке росте?
Я зірвалася, вихопила букет і кинулася з ним надвір. І ледве не звалила там діда, що мостив у руках ще один букет — троянд. Чотири жовтих і три темно-гранатових. Порозкриваних, як і мій писок, що видобувся спершу на стогін, а потім — виск.
— Я не витримаю.

— Чого? — Дід підняв із землі ще й по дерев'яному кухлю з водою і світив лінзами, як я — сльозами. Поміченими Іванкою і нею ж витертими.

— Берувасна ставку.

— Не його, а мене! — Іванка ще раз протерла надвичайні мої вглибини. — Якби не я, в тебе ріс би їден глід.

— У мене?

— А в кого ж — у мене? То що: ми з дідом хазяї, чи ні?

— Не те слово.

Але надмір інформації — відсутність інформації, тому я повернула все до початку:

— Ти теж з ними пила?

— Всі пили. Навіть Ольга.

— З якої причини?

— Без. Правда, старі щось з'ясовували. Але коли я прийшла, було по всьому. Ну, дві їхні, — Іванка кивнула на намет Паньовіних, — пляшки були порожні.

— І що?

— Не питай. Всьо тільки почалося. Мирослав пішов до Ольги, а та принесла... Діду, що Ольга приносила?

— Перший раз, чи другий?

Мені стало недобре:

— А баран. Ви ж його тепер не знайдете.

— Привезуть вам барана, не журіться. Нех наші вороги жураця.

— Хай. — Я повставляла букети в кухлі й з кожним з них поцілувалася. Як зі своєю долею, що ніколи не гребує кпинами. Ніби малопомітними, проте залежно як на це дивитися.

Я вже дивилася цілком тверезо:

— А де Мирослав?

— Поїхав за бараном.

— Он як. — Букети до намету я не понесла й стала роздивлятися, де б їх прилаштувати. Щоб ніхто до них навіть не доторкнувся... —

А з ким?

— З Костею і Орестею. Вона казала, що не була ніколи в селі.

— Зроби так, щоб побувала. Є там хтось підходящий.

— Море.

— Правда?

— Тобі ще скажи — для неї!

— Помиляешся: смак вона має. Навіть Київ підтвердив.

— Вона казала. Про того, що випадково знає тебе.

— Випадково, — горло забарахлило й довелося його прокашляти, — тільки підбирають. Те, чого не губили. — Я підморгнула дівчині,

а та — мені. Показуючи поглядом на діда Василя, що прикурював від настільної запальнички.

— Звідки це?

— Паньовін. — Відповідь була ще тихіша, ніж запитання. — Казав — сувенірна. З гільзи «катюші».

— Нащо ж тоді віддавав?

— Любов з першої чарки.

— Зрозуміло. — Де пристроїти букети, я вже зметикувала. Залишилося тільки це зробити.

Поки Іванка їхтримала на своїх груденятах, я доточила один із чорних своїх бюстгальтерів (вони сохли на наметному дашку ще зчора) кусками мотузки для білизни, всі до одного гудзи подвоїла й повісила свій витвір на кленову гіляку. Після того вставила в кошичок гладіолуси. А коли ними намиливалася, то й троянди.

— Як тобі така ікебана?

— Запитай ліпше діда Василя.

— Діду, як вам квіти? У цій екіпіровці?

— Де? — Запальничку до кишені піджака старий усе ще не сховав, тримав на відльоті. *Фраєрському*, підказав Хтось, але співавторів я не виношу.

— А он... Дивіться не туди — ліворуч.

Що люди бачать через такі біноклі — судити не беруся. А що відчувають — це ми з Іванкою відсмакували спочатку до кінця.

— А чий то?

— Що чий?

Обличчя старого все більше нагадувало тітчине. Коли вона дивилася в мій щоденник.

— Пазухи.

— Ви, бачу, поет. Мої.

Дідові зуби мені вже подобались. Що існуючі, що відсутні. Але веселе з дурним завжди поруч.

— Хто барана порішить?

— Не я. — Усміх з обличчя старого ніби зняли. І сховали до кращих часів. — Моя справа — торгуватися. Я був навіть привів, але з них такі різуні, як з мене писака.

— Багато читали?

— Доводилося.

— Я маю кілька тисяч книжок. Привезти?

— Як хочете. Я б не віддавав.

— Поставимо в кімнаті, де залізничка.

— Як скажете.

— Вже кажу. І зробіть креслення такої собі вежі. Поверхів на п'ять. Я в ній буду старіти.

— Ближче до неба. — Вид діда Василя знову розпогодився.
— До верха смерек. Тих, що за кузнею.
— Вони ще ростут.
— А я, думаєте, ні?
— А шо тут думати, коли всьо, — ми чомусь разом глянули на букети. І разом усміхнулися, — видно.

Більше поговорити не дала Іванка, що штурхонула мене й саркастично вигукнула:— Ідут!

«Октавія», правда, не їхала, а повзла. З відкритим багажником, позаду якого йшли нагинці Костя з Орестом. Час від часу кидаючись, очевидно, на барана, який лежав зв'язаним. А може просто прибитим: в якомусь анекдоті, пам'ятаю, йшлося про колярів з міста. Що свиню не порішили, але по мордяці надавали.

— Щось нині в лісі здохне.
— А то чого?
— Все, що кладе в багажник, Мирослав протирає. Або обтрушує.
— Може й бараном трусили?
— І вчесали.

Ми скотнули сміх і слідкували за машиною далі. Розуміючи, що там або щось непотребне вже трапилось, або ось-ось трапиться. Виявляється, ні. Хіба такі дрібниці, як цілий розсип темнуватих бібок, що їх Мирослав визбирав, як збирають перлини: кожну — трьома пучками і — надобережно.

— Може, дати мішечок?
— Не треба. — Чоловік вдає, що іронії не розчув, не вловив і, взагалі, її наявності не припускає. Як я — його гречки. Вже прощеної, як перехожим прощають поштовхи.

— А Ольга де?
— У батьків. Має принести ножі й ночви.
— Поїдь і забери.
— Ти так вважаєш?
— Не будь варіятом. Зараз же їдь.
— Вже поїхав.

Відстань до дороги Мирослав здолав десь двома перетисками педалей, що означало — хлоп справді пустився берега. Хай. А Ореста шукала близькості. За наводкою, скоріш від усього, Романа, який міг дати мені характеристику щонайвищу. Та ще й на їхній мові. Приміром: «Кльова бабенця. Башляти не башляє, але кілька сот тон має». Кого він цим пародіював — сказати важко: серед його знайомих я не знайшла приятелів. Але були серед них, напевне, й грошовиті. Як зараз я.

— Пробачте, вам Роман телефонував?
— А нащо ти йому дала телефон?

- Щоб його перевірити. Він мені так багато брехав?
 - Може, жартував?
 - Добрі мені жарти. Казав, знає нашого ректора. А ректор мене навіть не прийняв.
 - А ти що — просила аудієнції від імені Романа?
 - Ну. Сказала секретарці, що народний артист...
 - То він уже народний?
 - А ви не знали? Давно.
 - Я і його не знаю. Хіба якщо це такий товстячок... На підборах.
 - Та ви що?! Він ще вищий, ніж Мирослав.
 - А Мирослав високий?
 - Не дуже... Але ви таке кажете. Може теж...
 - Брешу?
 - Ні... Але Роман сміявся, і ви, бачу, так само з когось жартуєте.
 - З когось? Це цікаво...
- Тупе, але не зовсім. Я витримала Орестин погляд рівно стільки, скільки було потрібно для самоповаги. Не моєї — її. Ще й з дозволом на торжество. Що я її не розкусила... Хоч могла б і вкусити.
- Не тут. Та й не колись — це взагалі зайве. Надто в його краях... І — моїх; забувати про це не гоже.
- Подобається тобі тут?
 - Кості подобається. Він про вас тільки й говорить.
 - А при чому тут я?
 - Не знаю. Ви запитуєте про подобається, я й відповідаю. Більше що тут може подобатися?
 - Гори.
 - Які ж то гори? Печери, правда, класні. — Ледьвловний рум'янець засвідчив рудиментарний встид моєї співрозмовниці і нашу розмову припинив, я знову почала злитися. А нащо?
 - Іванко, ходи сюди! Ну як вони там?
 - Ліпше не питай.
- Іванка, я бачила, ходила до річки, куди понесли перевернутого догори ногами барана. І звідти майже прибігла.
- А хто головний?
 - Її мати.
 - Не може бути!
 - Чого то не може — вона всі батькові трофеї білує.
 - Білує — це де так кажуть?
 - Тут.
 - А у вас?
 - У нас? — Дівчина облизала губи, — разделявають.
 - А тобі що більше подобається?
 - М'ясо.

Жарт був прийнятий і оцінений. Разом із власною витримкою, межа якої відсувалася все далі й далі. Прибираючи з-під ніг і злість. Щоб йти... Теж далі. От тільки у який бік?

27

Рішення перебрести Стрий і видертися на першу-ліпшу з того боку вершину заскочило в мене, як з собаки блоха. Від цього потерпала в дитинстві. Що й дитинством не було. А пес був. Смердючий і відворотно хтивий: світив червонястим своїм гострячком, навіть коли спав. З його кубел блохи й стридали. На литки, а деколи й вище. Тітка, коли про це їй сказала, гримнула: «А ти чого коло буди присідаєш? Не маєш хліва!»

Чому ж не маю — маю. І тоді, і зараз... Правда — не бліх, а себе. Мало чим схожу на ту шмаркачку. Та й старшу. На кілька життів. На черзі — останнє. Якщо відіб'юся від попередніх. Через те й кортить щось із собою скоїти. Не колись, а вже. Аби не здригатися від тваринності власного ества, яке грішити грішить, а змиритися з правом на гріх за іншими не хоче. Або — не годне.

Про це подумала посередині річки, яка шокроку глибшала. Правда, не настільки, щоб вертатися назад і скидати шорти, але — з дохлюпуваннями до трусиків, які мати мокрими не хотілося. Як не хотілося й згадувати про бозна-яку давнину, де траплялося щось схоже. І з цим днем, і зі мною у ньому. Чи не мною, а...

Намацавши камінь, що не хитався, я скокнула на збите в білу масу різаччя, а з нього — на кропиву, чий обпік зайве підтвердив: так, я або здитиніла, або геть збабилася. У межах досвіду села, а не міста, де на кропиву не наступають.

За найближчим уламком скелі валялося кілька обгорілих штурпаків, що означало — неподалік мис чи галява, де хтось колись теж усамітнювався. Або бавився у кохання. Це кажучи м'яко. А жорстко — мав тічку на двох.

Он воно що — я все ж ревную. Поприте, що сама не краща. Навіть гірша: замислила пару справ, де що не результат, то удар під дих. Мирославові — кому ж іще. Про барана теж питала, як про зірвану насолоду. А це ж непотребство: бути ситою і хотіти смерті. Та ще й бридитися матір'ю Орести, що дере шкіру з тварини, яка ні перед ким не завинила. Так ніби не можна без жертв...

Виходить, ні.

Я вже бачила гурт учасників дійства, що в Криму має назву байрам. Правда, свято це зимове. А тут середина літа. Тільки пасися і мекай. І гасай за вівцями. Навіть якщо ти всього лиш баран. Або лягай під ніж. Якщо теж баран...

Щораз більша віддаль людей унизу і все з ними пов'язане

непоправно дрібнила. На одміну від кострища, якому яскравості додавав Стрий. І пляма села, що лежало, виявляється, в низині, схожій на келих. З ніжкою в бік села баби Дарки.

І хто ж у цім келиху? Зараз ні — я стою на скелі, котра не проти чути мною. І, звісно, навпаки — таке буває. Коли забуваєш про тілесність. Посеред моря, в степу. Навіть у лісі... Без нікого... А з тим і без себе самої...

Останні кілька десятків метрів я долала захеканою, як на ескалаторі, коли кудись спішила. Або не могла дивитися на чийсь стесаний чи гострякуватий зад. Або й беззаддя — воно серед чоловіцтва поширене.

Коли то було? Маю на увазі біганину в метро. Задля підтримання легенди про виняткову обов'язковість. І, звісно, точність: запізнитися на яке-небудь ділове побачення не дозволяла собі ніколи. А тепер те тільки й роблю. Посилаючись на вуличні пробки, яких щороку більшає. Разом з кількістю ідіотів, що без машини ні кроку. При Аттілі в них і ховали б; решту ж багатства із собою не візьмеш. Надто отакого...

Невже це справді можна привласнити? На правах не оренди, а саме власності. Виключно моєї.

Діл, до якого я зверталася, запитання ніби почув. І збрижився плямами, що біля овиду ясніли й тоншали. А сам овид безутеклих із гірхмар знетілівся. Як зневірений настрої, коли йдеш із нього геть. Печально... І тому, що минаєш, і що минають тебе. Мільйони думок, відчуттів, поривань. Уверх... Або вниз, де обійстя Ольги й моє стали схожими на мушлі. Без курей і телят... Хоч усе це там є. Я ж бачила. І бачу зараз. Не курей, а квадрати простору... Якщо це відносність, то відносність чого? І чим є село для орла, що злітає з цих скель? Якби не Іванка — нічим... Життя — це енергії. Сконденсовані в тих, хто про них ні бум-бум...

О, ловиш — луна! Твого «бум-бум». Ти ж теж не належиш до тих, що шугають. Вони є — це не казка. І чують зітхань подібних до себе на відстані думки. Шкода, не моєї...

Я вбивця — це правда. І зараз убою оцей зародок вірша. Треба лиш помовчати. І не дихати, поки...

Лі-да-а-а-а...

Це не мене — я не Ліда.

Лукають до того ж зверху... Повторять чи ні?

Почулося.

Може й на краще. Ступати за звичність украй небезпечно.

Знову бавлюся з ритмами. А їм дай тільки волю. Знайдуть спільників стільки, що розірвуть на друзки і скроні, і груди. А душу відпустять, аби політала. Без страху, що зникне; тим поети й сильні, що бояться лиш скіння.

Слава богу — пройшов. Отой видув із себе. Перерваний зсувом... з амфібрахіа в дольник. А то б була вже ген де...

Но-но, не дурій! З тебе така поетка, як з Мирослава — ділок. Хоч саме тепер і писати б. І друкувати. Збірку за збіркою. З презентаціям, фуршетом. Але — досить! Розслабленість — то й втрата самоконтролю. Бо хапають за горло не чийсь, а власні помилки. Усвідомлювані здебільшого запізно. А тут все лише починається. Тому й треба знати: що починається, з кого починається і починається заради чого? Мирослав вважає — заради його мрій про власну справу. І та справа — курорт. Прийдешній; нинішній, переконана, вже порозхачували. Щоправда, не належної якості, проте це поки що не на часі. На часі — «Підгір'я». Так вже названо комплекс. З дев'яти вілл і спортивних угідь, зорієнтованих на хазяїв. Тих, що не рвуться далі зробленого. Страшенно заздрю заспокоєним. Хоч мільярдери потрібні теж. От тільки кому? Мені особисто ні — я маю доста. Не грошей, а справи, яка ті гроші плодить. Не більші за мене — це теж мій закон, порушувати який нікому не раджу. Надто — чоловікам: нагороджу не рогами, а пантами. Хоч не проти й полюбити. Якщо розлюблю... Минуле, де постійно чогось хотіла. Крім коханців, яких просто мала. А зараз — чекаю. На Нього. Мудрого. Сильного. І — безрідного. Щоб започаткувати рід. З родовим дворищем включно. У вигляді викладеного з отаких-от брил трьох'ярусника. Перший поверх — вікнами на землю, другий — на гори, а третій — на небо. Можна з таким самим спадом униз; вийде, як гуцульські хати: стрімкодахі й за найбільших снігів — голі. Як я.

Камінь, на якому нарешті вместилася, на знак згоди торкнувся клітора. Натякаючи, що й він голяк-голяком. Гори — те саме; знизу ніби заспідничені, а насправді — вигріваються. Хто уверх персами, а хто навпаки.

Аби не думати про старих пляжниць, знову глянула на Стрий. Річка, а не річка. З хробачними огрубленнями ближче скель і... Дурне, любцю, мовиш... сказав би Роман... Я обережно посовгалась на горбкуватому фотелі, знайшла зручнішу заглибину й відкинула плечі назад. А бороду поклатла на груди. Де джерелився час. Збурхуючи не піском, а кров'ю...

Ми насправду є викиднем. Природи, що нас із Богом зачала, але народжувати не схотіла. Дородив Бог. Наробивши, як і всякий чоловік, повно дурниць. З душею включно, яку дав з почуття вини. Щоб не тільки, як він, думали, а й відчували. Нащо? Хіба сум щось міняє? Або радість. Спалахне і все спалить...

Та й думання зайве. Сто століть про те саме — нащо й куди? І це при тому, що відповіді відомі. Давно. Його, а не наші. Бо ж не Він, а ми ходим вічно по колу. З проривами у нірвану чи відчай.

Зауваживши загрозу римованості, я схитнула тілом, щоб не засинало. Й сотало цю тишу, як... А хай йому грець — ще не вистачало гексаметра... Поезія — то самоомана. І лиш в декого — голос. Ледь

чутний за плином погашених слів. З яких і будують ілюзію того, що мало стать віршем...

Колись кинулася б записувати. А ні — запам'ятовувати. Як же — відкрилось! А насправді померло. Як кожне прозріння, що не повертає. Ні тебе, що в нім була, ні своїх про все знань... Оці скелі — теж ми. Вспокоєні мудрістю мертвих зачать. Повернених в себе й застиглих, як висхлисть. Того, що не сталося. Або відгоріло.

Це ж магма. Що жила до нас і живе поза нами. Вриваючись зрідка у світ мертвизни, якого не бачить... Руйнує не жар, а жарка несполучність. Того, що спалахує, й що охолело. Ми — полюскінця, що вагітний початком. Можливим по смерті, якщо **та Існус...**

То кажеш, на старість оселишся тут... Не серед вершин, а на грішній землі, що вершини лиш має.

Банальність рядка повернула до тями... Чиєї? Я питально оглянула гостряк ліворуч. Той, де була печера... Чому була — вона там і є. І я там була б, якби не втратила напрям... Розминувшись і з люттю, якої найбільше в безсиллі. А тут де не глянь — спокій. Навіть у леті сороки, яка не зміщується, а — осідає. Правда — ривками. Як я — вгвотуюся. Теж перестрибуючи... З гостряка на гостряк. Душею, що взяла і — знялася. Пишуть, правда, й без цього. Поети в законі, яких за крадіжки ще й хвалять.

Ремінісценції... Казали б — відрижки. При жуйці чужого. Пересит культуурою — те ж безкультур'я. Я осторонь цього. Хоч колись віршувала...

Ненавиджу манірність.

А люблю? Важко сказати... Якби не підзвітність порожньому небу — любила б і віру. Про неї не знаючи...

Шкода, що ні хмари, ні сонце за ними моєї присутності не відчують. Суцільна відрубність. Комах — від каміння. Каміння — від трав. Та он сосна внизу, що вчепилась у відчах граніту з граніту, теж має за всевіт себе лиш одну. Допоки не всохне... Табунність оспільнює навіть вмирання.

Живе самотність. Все решта — існує. Я теж, коли зйду й пристану до гвалту довкола жертovníка богові плоті, — перейду в ніщо. І нема на те ради... Принаймні — до згину...

Я вслухалась у тіло, що лячно хололо від доторків смерті. Присутній і в слові, коли те блукає за межами мови. Як я — поза Києвом, що програмує. І мову, і слух...

Отак от сидіти б по кілька годин — і програми всі зникли б. А з ними й страхи. Вже багато разів я, здавалося, була за крок від утечі. Або — перескоку зі стежки щоденності на пугівець, що губився в тумані...

Утім, пугівець — то занадто красиво. Та й туман — то приблизність. Бо те, що людині вбачається в миті провалів у себе... немовленневу...

за сенсом і суттю — позакольорове... Наш світ — то омана, бо очі й розум, коли прозрівають, встигають зазирнути в інші світи. Без фарб і рецепторів їхньої зчитки...

Опісля загину ми бачимо теж. Про це я читала. І мала нагоду сама пережити буття без привнесень в його забудову земного набутку... Цивілізаційного... Іншого поки що в задум Творця ми не додали.

Хіба що себе... В отакі-от хвилини...

— Лідо-о-о-о!!!

Здається, Іванка...

Шкода, що й на цей раз не вдалось побути всією собою.

— Лідо-о-о-о!!!

— Я тут!!!

— Де-е?

Значно нижче і глибше, ніж досі ввижалось, виблискує Стрий. Невже я на правду вертаюся у тіло? З нього самого?.. Напевне, бо відстані поки що дивні: Іванка — космічно далеко, а ватра з наметами — поруч. Якщо не рухатися — можна навіть розрізнити, хто біля неї навпочіпки, а хто — вихитується над, очевидно, мискою з м'ясом. Або рисом; те, що я знаю про плов, вимагає саме рису. Й купи приправ, багато з яких ми з Мирославом прихопили. На випадок...

Досить! Жодних випадків! Тільки доля, або її замітники. З яких виростаємо. На жаль, не всі... А, може — на щастя? На що перетворився б людський мурашник, якби у кожного з нас замість двох очей стало троє. По-різному сфокусованих. Або розладналися реле. Відчуттєві, мислительні, поведінкові... Всі кинулися б хто куди. Тут теж сиділо б кількаро буд. А внизу — одні debilі. До яких доведеться, на жаль, приєднатися.

Я звелася, переждала повернення світу до норми й гукнула приведеній до спільного з Паньовініми масштабу Іванці:

— Не кричи, а слухай! Я — праворуч.

— Де?

— Вище!.. Ще вище?.. А тепер бачиш?

— Ага. Коли ти встигла туди залізти?

Ми вже не кричали, а просто розмовляли. Що теж належало до одного з швидкоминучих чуд цього місця, зачепитись за яке треба будь-якої ціною. Надто зваживши, що реальна його ціна мало кому відома. У тім числі й знову відсунутому на метрів триста дівчиську, чиї, втім, очі залишалися поруч.

— Як бачиш — залізла. Знайди в наметі білий кофрик. Там парфуми й кава. Я тріхи змерзла.

— То з незвички. Варити на двох?

— Як хочеш.

28

Передзахід у горах — то не видиво, а стан. На одміну від моря, де небесні шарлати яскріють до ночі. Від цього дитинієш, потайки плачеш... Тут такого нема. Скелі з річкою гаснуть без жалю за сонцем. Пташки геть зникають. Снують нитку часу хіба цвіркуни. Усе ж решта — безчасся. І — безперехідність; все виглядає й чується таким, як... задовго до нас.

Правда, як саме задовго — не знає ніхто. Я в цьому переконалася, йдучи з кавою до намету, ліворуч якого висіли гладіолуси й троянди. Ніби ж квіти від бога, проте долучена до гір середина відмовилася від захвату. Пояснивши й причину: *краса не в красі*.

— А в чому ж?..

Ніхто з-поміж тутешніх духів не озвався.

За відсутності бажаних зголосився Хтось. Гість, як і я, але гість старший. Звісно, від мене: Космос участі в розмноженні не бере, він тільки множитья...

— Тебе це насправді цікавить?

— *Ще не знаю.* — Кава виявилась замоцною. Довелось її відставити й вмотитися на подушці зручніше. Аби споживати Іванчин дьоготь, як в Еміратах — кінчиком язика й губами.

— *Вже можна?*

— *Говорити? Прошу.*

— *Нею передовсім мислять.*

— *Ти про красу? Чи душу?*

— *Хіба це не одне й те ж?*

— *Тільки без цього!* — Я мала на увазі іронію, яка тут же з-поміж нас здиміла.

— *Краса позавербальна.*

— *Виходить, що й слово — не Бог?*

— *Виходить, що так. Він у слові присутній. Як і думка.*

— *А сама думка?*

— *Залежно яка. Та, що скаже, — то сміття. Думають станами.*

— *Як отой, що за стіною?*

— *За стіною? А де ти її бачиш?*

— *Хай так.* — Мені справді здалося, що до згадки про намет його не існувало. — *Проте все, що тут, — є. Воно реальне, — я погладила коц, — тепле. Нарешті смачне.*

Кава вже охолола і давала справжню насолоду... Метафізичної гіркоти.

— *Не вплутуй Майю — тут не Індія.*

— *А що?*

— *Питання не за адресою — я всього лиш твоє вчора. Хіба долучене.*

- До чого?
- Інтенцій.
- Моїх? — Від несподіванки я хитнулася й ледве не вилила каву на ноги.
- Не зовсім. Ти теї трутки більше не пий. Попереду ж бал.
- Гадаєш, він буде? Всі ж п'яні.
- Були. І не п'яні, а напідпитку. Вечір все вирівняє.
- То він усе ж передбачений? Як стан...
- Як вечір. Забуваєш про мислення. Чула про всезнання? Мінус нюанси. Вони і є людьми. А люди — всім решта.
- Включно з Творцем?
- То таїна. Крім Його скрізь присутності. Але чи в якості Бога, чи в якійсь іншій — пізнанню не підлягає. Тотально.
- Ти переконаний?
- Не я, а ти: я вже у відставці. Як форма без змісту.
- З якого це часу?
- Твого вознесення. Над власним досвідом. Кожен з нього перехід...
- Куди?.. Чому мовчиш?.. Де ти?!
- Перелякана тишею, з якої зсезли й команди полковника, я впала грудьми на коліна. Виявляється — худну. Але настрою це не додало.
- Спину студило передчуття самотності. Котра — було помічено — росте. Що в часі, що в просторі; на впускання когось у себе тепер треба не менш широку. До Мирослава звикала десь коло того. Поки зауважила, як він спить: з блукаючими за повіками очима, які розплющуються ще до думки про мою втечу. У кімнату з білим ліжком, білими стінами, білим столиком, кріслами. І волошковим чудом під ногами. З пухом, що голубить без доторку. Не кажу вже про стелю: золоті на ній кільця й лінії вигвинчували мене з найпаскудніших настроїв.
- Там я раюю. Без нікого. Навіть коли вмикаю ноутбук.
- Тут теж вимошу щось подібне. Над віллами.
- Зведу палацик і для Іванки. Чортеня не знає, чого вартує. Не з кишені Кості, а як мій тут помічник. І двійник; все, чого я натерпілася, її обмине. Без навіть натяку на нагляд.
- Намет на тій думці зашипів від сковзу чогось важкого й круглого. Машинально подумалось про м'яч. Помаранчево-чорний й більший за новообрану посестру, яка кидком цієї іграшки попередила про свою появу. У парі з Костею.
- А якби я була роздягнутою?
- Довелося б перечекати.
- Як?
- А отак. — Костя підняв Іванчині руки врівень з головою і показав, як саме вони за м'ячем сховалися б.

- Змінили, бачу, заняття?
— Не зрозуміла.
— Пані Ліда вважає, що ми були, — Костя втис Іванку в себе, — разом. А тепер відпочиваєм.
— Я ж не тебе питала, а її.
— Я саме це й сказала.
— Ну й дурна. — Глянувши на Костю, Іванка почервоніла. Не з мого наказу, а з її. Наказу і розуму.
Шпарка в мені злість як з'явилася, так і щезла — без обпіку самолюбства, що кепкувань із себе не припускало. Інша річ — образи: до них не звикати. Як і до голосумудрості, якій, утім, закортіло оприлюднень. Інакше чим пояснити моє примирливе:
— Замнемо. Що там із вечерею?
— Ні, ти насправду таке подумала?
— Що саме? — Тепер почервоніла я, бо Іванка йшла на мене, як на ворога.
— Повтори! — Вона повернулася до Кості, який на всяк випадок відскочив і затулився.
— Візьми себе в руки!
Кажучи це, я воліла б з намету втекти, бо в Іванчиних очах (м'яч вона вже жбурнула на шкіри) тремтіло по кульовій блискавці, що могли б вбити. Якби з якихось причин не перетворились на сльози.
Ще цього не вистачало... Я зірвалася і, як змогла, ніжно притулила дівоче тіло до свого.
— Утихомирся, я пожартувала.
— І ти тоже?
Сліз в Іванчиному голосі вже не було. А що було — бачив тільки Костя.
— Я сказав, що думав.
— То думай головою, а не... руками.
Ледь вловна зупинка свідчила про можливість поради точнішої, проте пронесло. Ми з Костею презирнулися й зареготали. Іванку це знову розлютило — її в моїх обіймах і наметі блискавично не стало.
Штовхнувши до Кості м'яч, я на всяк випадок порадила:
— Ти з нею жартуй, але не зажартовуйся. Вона краща, ніж є.
— Тобто?
— Вона не Ореста.
— А інакше не можна?
— Пояснити? Ні.
— Вона до вас приходила?
— Сестра? Звичайно. Пропустити таку нагоду...
— Яку саме?
— Її питай. А я, коли вже на те пішло, скажу: не давай їй ані цента.

- Це само собою.
— То чого стоїш — дій!
— А чому ані centa? — В Костиних очах виник і зник спокусник.
— Тому що вона стерва. У стократ більша, ніж я.
Костею схитнуло, але з пантелику, судячи з того, що почула, не збило:
- Мене це ніколи не цікавило.
— Що саме?
— Те, що ви маєте на увазі?
— Прошу точніше.
— Рахунок. Головне — перемога.
— Я не про одну себе, а й про Оресту.
— А чому вона повинна бути гіршою чи кращою? Є якою є.
— Згодна. І все рівно грошей не давай. Торги нерухомістю — то мистецтво.
— Тоді дозвольте побути глядачем.
— В чийому театрі?
— Вашому.
— Віриш у свої мільйони?
— Головно — Вам. Якщо не відмовитесь.
— Від чого?
— Стати моїм посередником.
От тобі й маеш. Думала збити до себе інтерес, а його й не було.
Чи був?
- Більше пропозицій нема?
— Я реаліст.
Добре хоч так. Пора відпускати. Його — від ілюзій, себе — з п'єдесталу. Секс-бізнес-леді.
— Ви коли їдете?
— Звідси? Завтра вранці.
— Хіба вже час?
— Ні, але баран...
— Що баран?
— Зіпсується. Батько теж реаліст. Каже — м'ясо повинно бути м'ясом, а не, — хлопець глянув примружено вверх, — зльодовілим лоем.
— І про лій знаєш. Зі словників?
— З книжок. До збірної те тільки й робив, що читав.
— Збірної якої?
— Юнацької.
— А школа?
— Питайте у мами. Маю срібну медаль.
Була це похвальба чи самознущання — з'ясувати не встигла, бо

наметний вхід протаранив Мирослав, що, не розгинаючись, заліз у ближчий до ватри кут і заповзявся там щось шукати. А коли знайшов, сів і звернувся до Кості:

— Ну як?

У лівій руці він тримав фотоапарат, а в правій — портмоне з посвідченням і візитками.

— Нормально.

— То, — фотоапарат перелетів до вільної руки Кості, — ходімо.

Чоловіки (Мирослав по дорозі прихопив нащось ще й штани з туфлями) з намету один за одним вислизнули, а я лишилась. Не знову одна, а нарешті одна: поки Костя стуляв після себе наметні розкрилля, я встигла забігти на багато-багато років уперед. І повернутися назад. З абсолютно точним знанням, що оце ось тіло і ті, що його щойно очима пасли, — антисвіти. Про дух і душу не було й мови... Вони змертвіли... Поки знадвору не став у них сотатися сопілчаний голос. Щоб збільшити усіх нас трьох до розмірів Підгір'я. Зримого й незримого.

Більше все-таки незримого, бо дід Василь водив губами по трубчатій якійсь штуkenції наосліп.

Та й ті, що на нього дивилися, мало що бачили. Окрім мене, що помітила й тут же загубила дідову над ватрою двійню — коршака, чій крила сопілчана мелодія похитувала, як чайні — бриз...

В Александрії, де ми з Романом практично цілий день мовчали. Передчуваючи те саме, що й зараз — стугоніння гольфстрімів долі. У кожного своєї. Спільної хіба болем... Од життя невід'ємним... Як і життя — від нас...

29

— Браво!.. Колосально!.. Браво!!!

Дід Василь відкрив очі, а я сховалася до намету, щоб вкотре тут виплакати.

Господи, що Ти зі мною робиш? Я ж зі всім уже змирилася... Чому б і мені отак-от не верещати? А опісля наїстися, настогнатися, виспатися. І на свіжу голову чкурнути до Турки, Старого Самбора... Не за минулим, а просто так. З цікавості, де воно зароджувалося? Аби тернути тебе по усміхнених губах і тут же їх скривити...

Цікаво, чому дід Василь замовк? Якщо заради випивки, завтра ж висварю. Йому через рік-другий будуть пропонувати на день по три рази. А взимку — щогодини; хазяї відпочивають найперше від себе. Якими не є, а якими бути мусять. Щоб не вилетіти за п'янками в трубу. А-е-ро-ди-на-мічну... Слава богу, не збилася.

То про що я?

— Лидія... Как ты сказала?.. Лидія Антольевна, вы тут?

Паньовін з донькою (верещала допіру саме вона) до намету не підходили. Чому — не відомо... Ага, чекали на директрису, яка тихенько запитала:

— Вона там?

— Кажеться.

Закортіло крикнути: «То перехрестіться!» — але стрималася. Хоч могла й крикнути. Хвилину тому.

— Що там?

— Мы к вам. С просьбой.

— Що за прохання?

Я витерла нашвидкуруч лице й почала ніби причісуватися. Але вхід залишався стуленим.

— Чому не заходите?

Сказано це було Мирославом. Який, утім, теж зупинився й затих.

Чудеса. Певно, принесли вечерю? Щоб зекономити на цілком природному: «Можна ще? Так смачно!».

Пахло — на це ніс зрегував тільки зараз — справді дразливо. Одразу ж і зродивши у мозку: «Шурпа». Хоч хто їх там знає. Я в Астану тільки літала, а вони в Казахстані жили.

— У нас к вам дело.

— Діло? Яке?

Очі вже було сухими й можна було їх показувати. Разом із рештою своєї величності, котра вийшла на люди в купальному халаті. Аби в разі потреби з простонебної вечірки втекти. Всього лиш, на жаль, до річки.

— Мирослав сказав, що ви маєте в Криму пансіонат.

— Щось біля того.

— Не понял.

— Є, кажу, пансіонат. Недалеко від Гурзуфа.

— Нас интересует август. Костя услышал и сразу: «Если есть — берите!»

— Що?

— Не понял.

— Ви кажете — «берите». Що брати?

— Люкс, конечно. — Ореста спробувала мило всміхнутися, але губи не послушалися: відкрили лиш верхні клики.

— Добре, я зателефоную.

— Можна сейчас? Чтобы чин по чину: адресс, цена, фамилии, номер.

— Можна... чому ж ні.

Я намацала в кишені мобілку, ввімкнула й піднесла її до очей після п'ятого стиску. Що, напевне, виглядало ще ефектніше, ніж задумувалося. Бо задумувалося відмова. А вийшла балачка з вигуками: «Та ви що! — Сам, чи з кимось? — А коли їде?»

Після відповіді я реготнула, сказала Мирославу, що приїздила податкова, але Київ відшив, перепитала адміністраторшу про ще одного з дуже відомих клієнтів і аж по тому видиктувала прізвища клієнтів нових. Яким запропонувала будиночок. Із трьох кімнат, ванної, кухні. І — це було сказано так, між іншим, — сауни.

— Скільки же всё это будет стоить?

— А ви як вважаєте? — Настрій не могло вже зіпсувати ніщо. Навіть Костине:

— Батя, это не твоё дело.

Що означало — я все чув, зрозумів і виклик приймаю.

— Оно-то так, но домик... На кой он нам?

— Для отдыха. — Син обійняв батька за плечі й легенько розвернув його з мамою в бік ватри. — Идите, я сейчас.

«Сейчас» забрало півгодини, бо півтори тисячі доларів мені знайшли й принесли зразу, а ще стільки ж обіцяли викласти завтра. Якщо кредитку приймуть у Дрогобичі. А ні — борг знайде мене в Києві, звідки Костя вилітає четвертого.

— Вересня?

— Атож. — Хлопець перерахував решту, покругив стриженою головою й сказав сестрі: — Чемпион вже не ти, а вони.

— А я тут при чому?

— Ні при чому. Идемो їсти.

Адресувалося це й нам з Мирославом, що витратив на цих прибуд, мабуть, всю вже плівку. Тоді як тратитись повинні прибуди. І в Криму, і тут.

— Ще не втомився в героях?

Запитання Мирослав мабуть не почув, бо видивлявся кількість відзнятих кадрів. Але коли Паньовіни відійшли достатньо далеко, взяв мене за лікоть і насильно притягнув до себе.

— Ти чого казишся?

— Я? — Лікоть сам не вивільнювався, і я спробувала незаарештованою рукою йому допомогти. Безрезультатно.

— То в чім справа?

— У, — несподівано різкий ривок змусив чоловіка вхопитися обіруч за фотоапарат, — жіночих лавах.

— Ревнуєш?

— Трохи. Але більше дивуюся. І щоб тебе не мучило з чого — поясню: таких, як я, не зраджують, а знецінюють. Тим, що зрівнюють із, — горло несподівано перехопило, — общипаною шпаною. А це означає...

Мирослав зблід і хижо погарнішав.

— ...що ти сам шпана.

— Це все?

— Майже.

*Масштаби кулаками у вічкаї ми
можемо переважно з пашми на
зрубах у кого могли б почукались
(Філаїїни, 1902–1983. Угорський
поет, прозаїк, драматург, есеїст.
Один з творців руху «народних
письменників»).*

— То відпусти кінець?
— Чому — тільки початок. У тебе в Східниці справи. А в мене — тут. Що ти, до речі, затіяв?

— Є фундамент під санаторій. І ділянка. Два гектари.

— Цього достатньо?

— Підрахуємо.

— З ким?

— З хлопцями. Вже виїхали.

— Бач — і в кінці є початок. Поможеш перенестися?

— До діда?

— До мене.

Не дочекавшись перепитувань, я авансувала ще дещо з подальших розмов.

— Хай хлопці підшукують і мені гектарів з п'ять. Тут, уздовж траси. І обміряють все, що за річкою. Там, кажуть, берег є теж.

— А де його нема.

— Берег як луг. Для гольфу.

— Аж так?

— Аж так.

— В принципі я теж про це думав... Але твої інвестори — не мої.

Удар на удар. Що ж — непогано.

— Будеш слухняним — і тебе не забудемо.

— Я вже слухняний.

На правах все ще законного чоловіка Мирослав притулився до мене плечем і провів з тильної сторони долонею там, де мало хто на людях проводив. З підгином халата і його притиском на точці, яку — що захищай, що не захищай — тільки своєю мати не будеш. Навіть під носом у бога. Надто гірського, що звідкись на нас, безумовно, дививсь. Мовчки.

Мирославову руку я відвела. Теж спокійно і мовчки.

30

А плов справді був вартий замирення. У тому числі й з Орестом, яка глибоким своїм пупцем так збадьорила діда Василя, що він приніс із кузні трембіту. Правда, підняв її не з першого, а четвертого разу. Зате тримав звук до зашпорів у тілі, яке звідкись знало, що ця туба небу говорить. А воно — їй. Разом із місяцем, який почув дідову ноту не одразу. Тому й глянув з-поза височенної срібної хмари запитливо. Мовляв, хто то такий хвацький музика? Полковник — ні, бо гасає у жінчиному фартусі від кострища (там смажились шашлики) й назад практично без упину. В сотий раз повторюючи:

— Знаєте, тут хорошо... Мене по крайній мере... Видел степь, видел море, а вот так вот — ни разу.

— Як – вот так?

— Душой навыйлет.

Для місяця подібна самоатестація не здалася дивною: наслухався й набачився за свій вік різного. Але мій регіт його здивував. Та ще й з падінням набік (спробуй впасти навзнік — перестануть їсти).

— Що таке?

За сльозами я помітила це німе запитання не одразу. А коли помітила — зайшлася сміхом ще більшим, бо так само здивовано — але на Іванку — дивилися Мирослав із Костею. Вважай — тростині (щоближче до півночі гори й ми тоншали) не дивувався хіба дід Василь, що прикладав до рота трембіту. А те бісеня розставило ноги не як він, а вдвічі ширше. І так ревонуло, що місяць сховався. А коли визирнув, качалися по землі вже й Ольга з Орестом, всміхалася її мама... А чоловіки відсахувалися не від страху бути зачепленими ревливим розтрубом, а від викидів енергії з його жерла. Суго жіночої.

— Ну як я?

Облизавши гіркоту з губ, Іванка кілька разів сплюнула й аж тоді показала всі зуби.

— Клас! Довго вчилася?

— Не питай...

Поки ця чортиха ще раз відпльовувалося, я насміялася, наплакалася й знову насміялася на все життя наперед. Бо хто його знає, чи щось подібне повториться. Що тут, що десь...

Забула сказати — пили самограйний якийсь настій. У літрових пляшках з-під вермуту і, напевне, із залишками вермуту, бо горло постійно пересихало й вимагало (саме так ми з Романом половинили градуси кожного питва на теплоході) льоду. За його відсутності я сп'яніла, навіщось переодяглася у шорти й в них скупалася. Поки сохла — заснула. І пробудилася, коли нікого поруч не було. Крім вогню, що саме видерся з-під чималої гірки (принесла, скоріш від усього, Ольга) дров. Соснових, це безсумнівно, але чорніли серед них і кривулясті обрубки глоду, дуба. І черемхи; дим з неї перебивав звичний дух тартака...

Звичний, відколи я почала їздити по чужих дачах, де постійно щось добудовувалося, височіли стоси дощок. Я в них внюхувалася, як в чуже щастя. Поки тим щастям не збридилася і свою в Круглику ділянку продала. Тіннові мільйони не для мене; з ними рано чи пізно пристанеш до тих, хто загнав би в тінь усе: грошові потоки, другу чи третю сім'ю, державу... Ця хвойда відмежувалася навіть від себе. Тої, що щось та будує, виробляє, платить. Перетворилася на велетенську багнюку, з якої назовні сочиться всього лиш малесенький ручай пенсій, платні, пільг. Ріка ж прибутків і розкрадуваних інвестицій системою

дренажу скачується. До басейнів сволочі, яка ще й керує. Тою ж державою...

Жодної порядної людини. Лише патріоти й злодії. Що хоч би й помінялися місцями — кращими не стануть. Хіба збандитіють. Як ті, кого зараз із кабінетів викурюють. Молодші й голодніші.

Зміни, безперечно, будуть. До них змусить Європа, якій жити поруч з багнукою не вигідно. Що екологічно, що економічно. Та й психологія нагадає: подвійні стандарти втомлюють. Навіть дипломатів. Треба ж побути колись чесними. Не із собою (як у Винниченка), а з небесами. Як і є. В кожному. Тільки не кожний до них прагне. Хіба рано чи пізно провалюється. Куском лайна, що летить без затримки...

Труба, про яку пишуть, його й викидає. У відстойники. Я, принаймні, в це вірю. Як і в світло, що ніколи не меркне... Для тих, хто до нього приєднується. Одразу по смерті...

Мені б так: жити й вмерти, як тітка — без проклять, терпеливо... Мов свічка. Згаснути, щоб засвітитись...

Нема в кому. І, може статись, не буде. Треба завтра ж поговорити з Іванкою. Про переоформлення дарчої. На нас обох. Щоб був прецедент. І вписати її в усі рахунки. Зрозуміло, не зразу, поки все тут збудується, вона може й скурвитися. Не повинна б...

Приміряю завтра на неї котресь із платъ... У них зразу стане видно — жінка чи блядь. Або ні — краще куплю. Щось вільне й вузьке. Аби груденята й стегна пововтузились. Поки звикнуть... А я подивлюся.

Це ж вона мене обмотала. Як дитину.

Я спробувала вивільнити зі схожої на плед хустки бодай правичку, та де там... Христа так не пеленали. Чи Лазаря, бо воскреснути доведеться по-земному. Щоб... Ну от — завжди так; нема, щоб спинитися...

Я вивільнилася з кокону, як гусінь — звивами. Плоти чи душі — не важливо, бо вирвало (слава богу, хоч встигла відбігти) крім смердючого лою ще й рештками мене. Тої, що була всього лиш тілом. Яке й рятувало від шушери, бо замість бабитись рік від року стрункішало, набиралося чару, що вражав і мене. Коли йшла повз чужі люстра до ванн, про які й не мріяла. Та й коли здобулася на свою — лякалася. Щось подібне — але рідко — зустрічала в зошитах «Великі художники». Звернула на них увагу випадково: йшла до гаража і побачила на розкладці... себе. В товаристві вусаня. Теж схожого на... Зрештою, кому то треба. Погортала той зошит (присвячений він був, пам'ятаю, Едуарду Мане), розібралася що до чого і замовила всі попередні номери. З проханням залишати наступні. Кіоскерша (ще б пак — даю по десятці) погодилася й має тепер клієнтку. А я — розвагу. Щотижневу...

Я б теж не проти колекціонерства... Утім, подивимось... Не всі ж картини — мазня, є й речі всечасні. Треба лиш бачити... А я це робити вмю. Роман...

Та бог з ним, з Романом, його вже нема. А я — буду. Разом з власною колекцією... жіночих очей... З виробами зі скла... У Львові, чула, є своя гута... І — кераміка. А в горах — різьба. Стиль також свій. Що в будівлях, що в сервісі...

До ресторації теж треба піти. З Іванкою. Хай біля неї покругяться. Кельнери з кельнершами. А я тимчасом прикину, з чого тут починати. З якої якості... Що не довідниково європейської — само собою. Але й не гіршої. А можна й кращої. У віллах. А в ресторанах і готелі, коли буде готове поле, еклектики не уникнеш. Дурне купує, до чого звикло. А того дурного більшає...

Дочекався нарешті на себе погляду й місяць, що зі шкіри ліз, аби мене розважити. Так наче я сумувала. Він це зрозумів і перестав хилитатися у воді так, ніби його лоскочуть. Ще мені хлопчик знайшовся. Залицяльник, як і всі. Хіба тямиться на цій справі краще. Працює на випередження: я ще тільки зморщилася від його пересміхів, а він вже їх припинив. І Стрию наказав: не вихлюпуй так голосно. Бач, кобіта думає... А сам...

Я примружилася, аби побачити на нім гори. А побачила казна-що — рану... Вже затягнуту, посинілу, але все ще пульсуючу небезпекою збризку. Крові — чого ж іще; її не мають тільки небіжчики. Себто від Бога відринуті. Бо Він — то життя; скільки про це говорилося й думалося, а все чогось не вистачає. Для повноти щастя... Яке — у злитті. Не зі знаннями, а — спокоем...

Я так уже думала!

Виходить, не додумала, якщо не сказала, яким? І спокоем, і нутром, де той спокій чується захищеним... Не відтятистю від світу, а, навпаки, — злитністю... Зі світом горнім... Що — окрізь... І е, і бути стремить. Інакше як би ми до нього діставалися. Крок за кроком... вдих, видих... Не лише як йоги, а й в якості простих смертних, що часу на аскезу не мають. Треба народжувати й ростити дітей, платити податки. Інакше тим, хто дбає лише про нірвану, доведеться платити їй теж.

Я теж йогогня. Не всечасно, а — зараз... Коли це потрібно найбільше... Місяцеві, чия рана загоюється на очах. Перегоком співчуття. Усього живого... Через мене...

То і я, виходить, — усе?! Не забути б напотім. Що думка, то й пункція. Зла чи добра — залежить від стану. Я десь уже казала, що станами думають. А тепер доводжу — ними і в них живуть. Все решта — то біологія. Відсутня у жриць, що доходять екстазу... Як я, коли люблю.

Не забути й про це: любов як життя...

Та рибка, що мене спозирала, спозирала й любов... Я була тоді нею. І зараз... Без муқ, що і це проміне.

Не промінає... Так кричав колись зі сцени піїт з-поміж тих, що вміють ніби ворожити і — не вміють. Ні ворожити, ні віршувати. Як належить богам, що виблискують сонцем з-поміж кожного слова.

Місяць теж один із них. Бранців Неба, до якого задирають очі кому слід і не слід...

Хоч хто про це знає, кому саме слід? І — коли? Якщо порахувати, то я з ним віч-на-віч була... Дива — тільки тут. Решта разів — то проколи... Посковзи, як казав Роман, коли знесиловався. А тут і сили ніякої не треба... Бажань теж. Тільки присутність. Себе горньої й гір...

Гір і — ич, згадалося! — козацького сонця. Видно, і я козачка. З тих, що про це не забували. Ні в гаремах, ні в селах, де тільки й чоловіцтва, що п'янь і рвань. Бо чоловікам, бач, треба війни і крові.

Ти теж із кимось воював, що такі маєш рани?

Мовчиш. Воно й краще: слово не тільки будує, а й розвалює. Навіть піраміди, якщо вони з піску, а не, як у Єгипті, — із затиснутої у камінь Мислі. Хто її розгадає, той все і розвалить — це теж її іпостась. Суто земна: ми те тільки й робимо, що нищимо. Напозір вічно будуючи. Міста... Палаці, в яких усього лиш комфортно спорожняємося. Бо все інше там — суєта. Марнота марнот...

Максимум, що мені треба, — захищеності. Майном, що окупується; за ним мене не дістати. Фірма, якою перекачую полотно й шовк, — фортеця з проломами. Що в бік Європи, що в бік ринків під боком. А в гольф грають завжди. Про «Нафтусю» й мови нема — їхали й їдуть з усього світу. Лікуватися. А в мене вона буде замість столової води. Серед розкоші, що діє не згірше наркоти. На неї й буду садовити. Як на голку. І — жодних ліків. Крім стабільності цін...

З хатою діда Василя, звісно, погарячкувала. Але гроші віддам. Аби бачити, як їх стануть тратити.

Головне — не перехитрити саму себе... Іванка — капітал ще той. Мало що красуня — ще й чиста. Як оця ось вода.

Може ще раз скупатися?

Хреститься раба божа... Лідія... Бр-р-р... А ти куди заліз?

Я лягнула по мармизі, що зазірала між ноги, а потім над нею зупинилася. Хай вицілює. Все не тільки є всім, а й — для всіх. В отакій саме якості. Краси без вартості, торгів. І — бажання... Без його задоволення. Як апофеоз аскези. Моєї і тільки моєї.

Все, досить! Навідчувалася, налюбилася. Тепер ще б чимось витертися.

— На рушник.

— А хай би тобі добро було! Де ти взялася?

— Стерегла, щоб не вкрали.

— З Костею?

— Ні, запхала його в машину. Ти ж роздягаєшся, як на сцені.

— І яка ж у тебе на ній роль?

— Така сама.

Кинувши рушник до моїх ніг, Іванка раз-другий схитнулася, потім

звела швиденько руки і, виблискуючи білими, як сонце, сідницями, побігла на середину Стрия... Там присіла й вирвалася з води вже не головою, а — сяючою.

Хто це бачив — той бачив. А хто ні — все рівно не зрозуміє. Нашу обох радість, що ми є. **Такими, як є;** це досить і досить суттєво...

Саме над цим місяць і задумався... Надовго... Так, здається, й не зрозумівши, що краще: бути красунею чи милуватися з краси?

По-моєму — і те і те добре. У сенсі — стосується добра. Що з великої, що з малої літери.

Але краще з великої...

31

Як було домовлено, Паньовіни не поїхали, поки нас усіх не побудили. Я вже й забула про борг, але коли його хочуть віддати, то за чим справа? Тим більше що Іванка була готова до мого вибрику — знаходиться по всіх дрогобицьких і трускавецьких магазинах. Змирився з цим і Мирослав, хоч «Октавія» відтепер — тільки його власність.

Хай має Ольгу. Якщо ще не мав...

Костин джип тільки псував настрої: метлявся по дорозі, як хвойда.

— Обженемо?

— Давай.

Я це виконала відразу: газонула і, не знімаючи великого пальця із сигналу, змайнула повз боржників, як хмара. Звичайно, пороху від якого тепер треба було втікати й самій, бо яма чорніла на ямі. Зате й підкидало нами класно. Як на гарному хлопіві.

Хоч жодних хлопів ні в думках, ні в полі зору не було. Тільки дорога й швидкість. Що Іванці страх як подобалось. Без жодного про це слова. Золото, а не дівка.

Про те саме, не виключено, казав їй після розрахунків зі мною Костя. З вихиласями від розгубленості, що це козеня візьме й зникне. Назавжди. Що й сталося, бо папірці з адресами й телефонами вона в салоні пожмакала, а за першим же поворотом з вікна викинула. Після чого потягнулася й запитала:

— А тепер ми куди?

— Можемо — до твого коледжу, можемо — назад.

— Ти ж казала щось про магазини?

— А ще що я казала?

— Ніц. Я тільки думаю, що всьо в нас є. Хіба хліба візьмемо. На всіх.

— Тобто?

— Ользі, батькам, дідові Василеві. Я гроші маю. Чого ти смієся?

— Бо сміюся. — Я зупинила машину. — Хочу сміятися. Але й хочу знати, чи є в місті з таким допотопним асфальтом салон?

- В смислі — перукарня.
— Я дам тобі «в смислі». Щоб більше такого не чула. Хочу купити тобі плаття.
— Мені? Ти шо...
— Ну-ну, кажи далі. Те, що я вже чула.
— А во! — У мій бік тицьнулася дуля і аж потім — схлип.
— Дурненька, чого ти? — Я хотіла її обійняти, але заважало кермо. Та й Іванка відсунулася від мене до самих дверей. Щоб плакати без нікого.
Ми, скільки кому було треба, помовчали (я тому, що теж хотіла заревти) і нарешті презирнулися.
— То де?
— Що де?
— Салон.
— Я не знаю.
— А дорогу на Трускавець?
— Внизу. — Іванка, а за нею і я, глянула в кінець провулку, за яким починалася площа з пам'ятником. Здається, Шевченка, але по-галицьки: не кобзаря, а скрипаля.
— А тепер?
— За отим-он бусом. Він тоже туди.
Туди — то туди. Після першого ж розбірливого знаку я той бус обігнала й не зважала ні на які семафори (їх, здається, і не було) до гірки з будинками, схожими на казарми.
— Якась війська частина?
— Тюрма.
— Шикарна. Ніколи такої не бачила.
— Сядеш — побачиш.
— А во!
Плагіат, здається, сподобався. Не тим, що ситуацію спрощував, а що я ним не знехтувала.
— Здається, приїхали... Ставимо машину тут?
— Звідки я знаю.
— Зате я знаю. Вилізей!
Парковка, як і очікувалось, була платною.
— Дорогу назад знайдеш?
— Спробую.
— Хочеш сказати — тут не була?
— А чого я тут мала бути?
— Ти ж казала — чоловіки... Їх он скільки тут.
— Ти шо, не бачиш, накого вони дивляться. — Іванка глянула на свої коліна (вона поїхала, як і снідала — в шортах) і трохи розпогодилася. — Тямляться, що й до чого.

— Ти так думаєш?.. — Мене пройняло дрожем нетерплячки. Показати (дурна — кому?), чого варта вона. — Гайда!

— Як знаєш...

Більше вона не сказала жодного слова. Поки в якійсь приватній крамничці не приміряла плаття, яке їй розпрявило, видовжило й осяяло. Лоском вишуканості, на яку я вже й не сподівалася. Матка бозка — та вона ж інфанта. Вроджена...

— Туфлі!

— Прошу пані, які?

— А ви не бачите?

— Чому... Але я про ціну. В нас...

— Найцінніше тут — вона. — Я поцілувала Іванку в ледь змокрілі скроні, здула, а потім повернула назад на чоло пасмо волосся, яке такої миті тільки й чекало. Щоб чорніти, як і очі, агатово. Не завадило б і агатове кольє, проте досить... Поки що...

Хоч... Ні, хай якимось потім.

— А ще щось подібне є? Можна — костюм.

Бідне дівча сіпнулося:

— Ти...

— Помовч! То є, чи розплачуватися?

— Зараз.

Поки розгублена перекупка перегортала тимчасові свої статки, ми з Іванкою дивилися одна з одну. Доки не видивилися... вогника... Порозуміння... Чогось подібного до душ. Але не такого сльозливого.

А на вулиці (в який бік ресторан, нам сказали, тому ми нікого ні про що не перепитували, а просто собі, вимахуючи гарно перев'язаними пакетами, йшли) вже й душ ніяких не треба було. Хіба охоронців...

Ангелів-охоронців, бо чоловіки нас сахалися. Зате набридали їхні астрали, від них не було спасу... Утім, стоп! Я передала Іванці свою долю покупок, розвернула і наздогнала того, хто нас ніби й не побачив. Хоч оглянув з голови до ніг. Блискавично й фахово.

— Пробачте, ви кудись спішите?

— Ні.

— Ви тут відпочиваєте?

— Так.

— То відпочиньте з нами. Ми тут проїздом. Машиною, яка десь.

А ми...

— Тут.

— Саме так. І йдемо обідати. А без мужчини що за обід.

— Я не...

— Альфонс? Це дурне. Ця дівчина багатша, ніж...

— Ніж я... Згоден, я всього лиш викладач.

— Де?

- У Бердянську.
— І звідти родом?
— Ні, родом я... — в спрямованому на мене погляді вродилися й зникли очі орла, — з гір.
— Правда?!!
— Правда. Чом вас це дивує?
— «Чом, чом, чом...» Чули таку пісню. Вміла б, заспівала.
— І я не вмію.
— Пусте, навчимо. Двох годин вистачить?
— Збавте трошки пари... Дві години на що?
— Просто нас витерпіти.
— А за себе ви ручаетесь? Витерпіти мовчуна.
— Розговоримо. Іванко, ходи до нас!.. Кажіть швидко, як вас звати?
— Роман.
— Ви правду кажете?.. Втім, не звертайте уваги. Роман...
— Олегович.
— Як велично... Романе, це моя сестра. А це давній мій приятель. Ми не бачились... Скільки, Романе?
— Вічність.
— Саме так. То що — рушили? Ти веди, а ми за тобою. Обмиємо день народження.
— Чий?
— Ти вже й забув, як мене звати. Ліда.
— То чий?
— А ти впертюх. Іванчин. Вона, — я виставила над цим словом наголос, — нині народилася. А я — вчора. Тільки не кажи, що й ти іменинник.
— А хто ж я по-вашому?
Краще б він не усміхався. Або ні — краще б усміхнувся ще раз. Що й було зроблено. Перед входом до ресторану. З надвишуканим:
— Прошу...

32

Господи, коли Ти перестанеш карати? Мене мною...

Якщо той ресторан був передбачений долею, то довів би все до кінця там...

Ні, шкода Іванки. Вона он як всім перейнялася. А яка сміливиця! Так ніби виросла не в горах, а на Дикому Заході... Що дістався вже й сюди...

Тарбаючи без кінця коробку передач, я гнала машину, як огира, що мав здохнути. Бажано — ближче до дому. Що й домом вже не був.

Хоч зранку здавалося — все: отут я надихаюся, намовчуся, наплачуся. І напануюся — думалося й про це. А тутешні пани...

Як він казав про себе?.. Конкістадор...

Він — то такий собі чорнявець із записками... На які й попалася. Згадала...

А-а, хто тільки не згадався. З тих, чиї портрети дивляться скрізь: зі стін класів, аудиторій. Вчені. Він теж хвалився дипломами. Чи й не трьома. І серед них — магістерським. Із філософії. Теж, певно, купленим, але нащо? Невже вони вірять, що переможуть? Якщо не зараз, то потім.

А як повівся мій обранець? Зник. Хоч був сама чарівність. Розумна, іронічна... Видно, справді хворий. Гастрит гострить... Реготалася, як дурна...

Колись виколупаю з тої кафедри... Здається, естетики? Чи кібернетики?

Путівець, що на нього ми чкурнули з траси, нікуди не веде. І вниз не звертає. Хоч униз ще рано: Східниця — он вона... Колись звідси прозирався б і наш санаторій.

Кидати Мирослава я вже передумала. Ще в Дрогобичі, де дороги витверезили. Якщо їх такими має місто, то за містом їм скоро гаплик. Навіть таких не буде. Хоч ця за погоди терпима. Надто зараз, коли рятує; міліціант, що давав у Бориславі відмашку, явно був попереджений. Саме про нас. Двох ляль... А може — курв?

Бідна Іванка. Їй ще рано до гурту. Дівчина, і все. А в тому платті — чудо. За що й поплатилася, бо звернули увагу спершу на неї. Що гуцул, що один-єдиний відвідувач, якому несли харч... Витвір із кролячого м'яса... виключно для нього. А тут ввалилися ми. Якби не Іванка — вигнали б. Але гурман офіціанта зупинив: хай сідають... Навіть щось, не спускаючи з Іванки очей, наказав. Проте всі ті накази здиміли після мого:

— Хлопче!

— Це ви до мене? — Офіціант вже йшов від гурмана до кухні й явно мав нас за курортний послід. Від якого почув:

— Ні, до офіціанта, собою станеш без метелика. Чи довго чекати, щоб на нас звернули увагу?

— Так ви ж недавно зайшли.

— А давно — це як: півгодини, година? Чи ти тут один?

— Ні.

— То клич напарника.

— Навіщо, я сам... Зачекайте, я зараз...

Ми й стали чекати. Перекидаючись зауваженнями (загнана в новий образ, Іванка набурмосено мовчала) щодо всього, що ловили очі: притінене сонячним світлом стін, стелі, невеличкої естради. Крім, зрозуміло, того, що скидався на іспанця. А якби був з косичкою, то й на тореро; щось було в його спині й витонченому вікно профілі від чоловіків, про яких вперше

прочитала в Гемінгвея. І того ж дня побачила. Ніби випадково, бо свого телевізора ще не мала, але ні тоді, ні зараз у випадковість я не вірила й не вірю. А відтепер і слова такого не визнаю....

Ну й дорога...

— Чого мовчиш?

— А що я маю казати?

— Він тобі що пропонував? Крім номера?

— Те, що й тобі. — Дівчина в жетрових відм'яклай насолоджувалася їздою.

— Тобі справді подобається?

— Що?

— Отака хитавка.

— Мені всьо подобаєця.

— То чого ж утікала?

— Ти про те... — Іванка глянула на мене й ніби вернулася зі світу, який «Октавією» доточувався. Або в ній тільки й існував. — А хіба, — вона вместила свій задок так, щоб не заважав. І лежати, і сидіти, — то всьо правда?

— Стівідсоткова. То все, мабуть, його. І ресторан, і готель.

— А якби я була в шортах?

— То не сиділа б тут.

— Ти смієся?

— Плачу.

До очей справді доторкнулася й зникла хмарка розпачу. Чи жалю. Хоч за чим шкодувати? Мене брали, не питаючи. Ні згоди, ні ціни. Розплачувалися, правда, швидко. Швидше, ніж доходило, з ким мають справу. Коброю.

— Ти про шо?

— Про себе. А що — було чути?

— Ліпше, ніж зараз. — Іванка всміхнулася, а я, якби була чоловіком, машину б зупинила. Вогонь, що мною пронісся, навіть злякав. Кепкувала з Орести, а сама...

Скільки ж це я в простой?.. Чималенько... Виходить, зачепило. Оце: «Вас я не ризикнув би. Навіть поцілувати. — А то чому? — Кінчу, не розпочавши».

Хамло. Годину повиставлявся й прямим текстом. Спочатку, правда, був обережним. Як кіт. Не біля миші, а — під деревом. Куди нахрапом зась. Але після розмови з Романом...

Цікаво, що той йому сказав? Скорше за все, правду. Інакше б не витурили. Хлопчики, яким, бач, забавлося перевірити... Навіть ксиви якісь показали. На ланцюжках — значить справжні. Я, коли їх побачила, прорахувала все. Наперед і назад. До отого: «Хлопче!». На нього й настромилася. Хоч, якби не йшла до вбиральні... Позувала, як остання

шмаркачка. Заїло, бач, що не мене, а Іванку очима пасуть. Банькатими, як у сухотника. Зблизька, правда, приємнішими. Як підв'ялий кріп. Чи кропива... Треба насушити й відварити. Волосся на ніготь, а свербить, ніби зачіска.

А була й коса...

Була й загула...

— Ти знов говориш. Може спинимося?

— Нащо?

— Я боюся, коли ти так.

— Себе бійся. Чого, думаєш, нас хапанули? Щоб тебе впорати.

— Ну й шо?

— Твоя правда — нічого. То я дурна. Збрехала, що ми приїдджі.

А якби дізналися, що ні — капець нам.

— Як то? Зовсім?

— Може й зовсім. Ти помітила, як він зрадив, що ми тут новачки.

Нічого не знаємо, ніде не були. Запустили б в роботу ще нині.

— У тебе таке вже було?

— Ні.

Я хотіла сказати: сто разів. Хіба не зі мною, а такими, як мала. Що хочячку вважають життям. А воно мстиве. Якщо не схаменешся...

— Ти могла б із ним переспати? Що він тобі обіцяв?

— Сто баксів. За раз.

— А що таке — раз?

— У нього не стоїт.

— Він так сказав?

— Нашо казати. Ясно й без того.

— То чого не пішла?

— Бо люблю стоячих. Таке питаєся...

Я крутонула ключем запалення.

— Говори ясніше.

— Сама говори. Я вже сказала.

Машина закаменіла, а я завелася:

— Може вернемося?

— Вертайся...

— Давай домовимося, що...

Іванчин погляд мене зупинив: то був погляд (я вже й про нього забула) — орла. А в жовтавих його нетрях стали зблискувати...

— Не відвертайся... Я тебе образила?

— Привезеш додому — скажу...

— Не тепер, а — платтям?

— А ти думаєш — ні?

— Нащо ж одягала?

— А ти чого до ресторану йшла?

- Ну й чого?
- Шоб мені сподобатися.
- Що-що?

Я тільки зараз зрозуміла абсолютно абсурдну досі деталь — Іванчин дефіляж через порожній зал до виходу й назад. Щоб ніби перевірити, чи справді нас звідси не випускають. Але з вихиласами, які місцевим тим яструбом прочитувались, як згода з усім. Що його й розслабило; він перепитав, чи справді у нас є машина? І запропонував до неї піти. Разом з його охоронцем, який забере наші речі.

— А ви?

— Я зажду біля входу. Он того готелю. — Він показав на висотку, яку я бачила ще під час приїзду сюди з Мирославом. Недалечко від неї дорога на Борислав. Якщо все вдасться...

Невже мала думала так саме? А якби яструб речі не віддав? Він же бачив, що ми приїхали без сталоне. Якого просто надурили...

Я надурила, бо Іванка замислювала щось зовсім інше. Але коли багажник з-під бороди того йолопа втік і ми поїхали, зітхнула: «Слава тобі господи! — А то що? — Заверещала б...»

— Іванко! Кажі тільки правду. Коли ти вийшла з машини й пішла на... Як його, нагадай, звати?

- Сан Саніч.
- ...на Сан Саніча... Що ти думала?
- Зараз його вб'ю.
- Чим?
- Не знаю...
- А якби він сумок не віддав?
- А що в них було? Чи було?
- Мого нічого. Хіба трусики. До речі, справжні.
- Як то справжні?
- Італійські. Фірма. То що?
- Ти про шорти?
- А костюмчик?
- Я про нього й забула... Вирвала б.
- Це ж бандити?
- А я хто?.. Чого ми стоїмо?
- Бо не їдемо.
- Її треба поцілувати. Негайно.
- О боже!..

33

- Хочеш щось побачити?
- Що там? — Машину я вирішила ставити на подвір'ї. Поки

прикидала на чийому, Іванка забігла за Ольжину хату й тепер звідти не йшла, а кралася.

— Тосс... Ходи за мною.

Вона вхопила мою руку й потягла за собою. Нагинці, хоч вікна були зашторені. Проте коли вилізти на стос важелезних із того боку колод, ставало видно... Саме те, що її цікавило... Не перший, видно, раз...

Я налякано чекала вибуху. Люті чи відчаю — було однаково. Але гору взяла естетка, що, поки Мирослав натягував запобіжник, дивилася в Ольжину печерку. Виокруглену бажанням так, що й мені стало млосно. А за мить і бридко. Від загального виду розкаряченого людського ества, яким ми анітрохи не кращі звірів. Навіть гірші. Хто ж так впирається в литки й їх пхає до стелі? Крім нас — ніхто...

Мус і хіть — не одне й те ж. Хіть гидкіша. Але й заразливіша; Іванчина й моя руки згарячили і стисли одна одну чи й не в унісон з викидом Мирославогого сім'я. Не в лоно, а гумовий вловлювач. Чого я із собою ніколи не дозволяла. Хоч невідомо, що здоровше: отак-от чи з полосканнями, або, як у наметі, — із таблетками. Чи...

Поживемо — побачимо.

— Ти шо, на правду не злишся?

— На всіх вас зла не на старчиш.

— А я тут при чому?

— А нащо кликала?

Ми так само нагинці прошмигнули вбік подвір'я й руки, коли заговорили, розклеїли. Вже чи й не ворогами. Утім, не надовго, бо від осиротілого намету до нас хтось йшов. Місяця нанебі ще не було. Як і самого неба, що гори собою видовжило, а того, хто чіткішав і вищав, наповнило малозрозумілою тривогою, яку не прогнало й дідове Василеве:

— Де ви були так довго?

— А ви де? — Іванка й тут думала й тямилася зі мною крок у крок.

— Найнявся сторожем. Поки вони там вечеряють і чекають на вас.

— Уже дочекалися.

Ми сказали це з Іванкою разом і розреготалися.

— Чого ви?

— Діду, не грайте варіятам! Шо маєте їсти?

— А до них шо, не підете?

— До намету теж. Будете в нім спати до рання.

— А Мирослав?

— Кажу, не перегравайте... Тут ніхто не проїздив? — У груди знову вернулася малозрозуміла тривога.

— Може й проїздив... Я поговорив трохи з річкою.

— І що вона вам сказала?

— Каже — дівки дуріють...

— А ще?

- Сказала — готуйся.
- Ну і як — приготувалися?
- Ви про своє, а я серйозно. Підупочищу.
- Що?

Це подивовано скрикнула одна я, бо Іванка від мене відступила й дивилася в дідові очі. А він — у її.

- Ви поки що йдіт до Ольги. Тільки засигнальте. А я вас покличу.
- Куди?
- У мене будете спати. Можете й разом, якщо писок чоловікові подряпаєте. А вона — сестрі.
- Ше б чого.

Іванка від нас відійшла й стала роззиратися зовсім не так, як допіру, а з розворотами всього тіла. Схожого чимось на радар.

- Рано ше.

Дід Василь теж пару раз переступив з ноги на ногу. А за ним і я, що перейнялася відчуттям, близьким до навіюваності. Чого саме — не знали, може, ймої аборигени. А про те, що знали, мовчали. Я, правда, передхатніми дверима (вікна після нікому не потрібних натискань на педаль газу й довгих сигналів засвітилися всі до одного) спробувала перехитрити. Якщо не долю, то Іванку, яку, ніби гасячи цілком зрозуміле хвилювання, запитала:

- То вважаєш, що сваритися рано?
- З ким?
- А ви про кого говорили? Хіба не про Мирослава з Ольгою?
- Ми говорили? Коли?
- Коли мовчали?
- Молоток... Ні, — воно штовхнула двері, але ті ще були зачинені, — сваритися ти не будеш. Ні з мною, ні з дідом Василем.
- Я ж не про вас.
- Звісно, шо так — про них... Ми — відчиняй!
- Тут же відчинено. — Ольжин голос, що був зовсім близько, втік. А Іванчин — стишився:
- Вже прибралися. Тільки не дурій.
- Сама не дурій. Йди.

У передпокої, куди ми ступили, стояв уже й Мирослав. Анітрохи не спантеличений і навіть злий. Не на нас, а на Ольгу, яка від розгубленості почервоніла з голови до п'ят. Ми, втім, дивилися тільки на нього. Іванка — нашішкувато, а я — зі співчуттям; перейти на харч, що його я підгледіла, змусила, звісно ж, не любов. І не зіпсуття, а все те ж бірабство. Ніби всього лиш у бажань, а насправді — у Природи, яка на одміну від Бога не церемониться: вимагає свого, і все...

Бог наказав із тим ховатися. Може й на краще: якщо доросли до якогось там смаку, мусимо доростати до заборон. Тим смаком нехтувати.

- Чого гориш? — Я підійшла й трусонула дружньо Ольгою, що

зробило вмотивованішим непорядок з її вузликом, який тримався на одній лише шпильці. Та й та була застромлена абияк.

— Чого-то горю. Мені встидно.

— Чого?

— Того, що ви подумали.

Аби Іванка не сказала щось непотрібне, я стала між сестрами й звернулася до чоловіка:

— Ти не знаєш такого собі... — я впіймала Мирославів погляд і з полегкістю спостерігла, як після прізвища яструба з обличчя щезає придуркуватість.

— Чув.

— Коли й де?

— Нині. Хлопці вже тут.

— І що ж вони про нього кажуть?

— Те, що привезли з Києва. Барон.

— Циган?

— Зек. Як і прем'єр.

— Вони знайомі?

— Хто їх там знає. Курортний бізнес — парафія адміністрації президента.

— А цей, — нарешті трапилася нагода звільнитися від зневаги, — барон що — теж бізнесмен?

— Подивимось. Мали нині зустрітися, але дав відбій.

— Оневоно що. — Ніби випадково я донищила Ольжин вузлик і погладила свою суперницю. Хоч могла б і задушити. — А хлопці що, приїздили сюди?

— Звичайно. Я ж без машини.

— Сподобалось їм тут?

— Не дуже.

— Скільки їх?

— Четверо.

Ольжина шия одержала нарешті волю, а я — оперативний простір для запитувань, які проблему адюльтеру теж долучали до бізнесу.

— Ви їх пригощали?

— Шашликом.

— І їм не сподобалося? Дивно... А ми з Іванкою з тим бароном розмовляли. За обідом.

Дзвін, спричинений почутим, мав, переконана, місце й у дитинно-маленьких вушках Ольги, які з рожевих стали скляними. Видно, й у неї склалося певне уявлення про того, з ким Мирославіві належить порозумітися...

Була, виходить, у компанії м'ясозакоптувачів теж. На правах прикраси.

— Чого помовкли?

— Тебе слухаємо.

Мирослав безнадійно якось схитнувся, повужчав і навіть змалів. Втямивши, що і на цей раз незалежним від мене не стане.

Дурненький, станеш. Але не зараз. Залишатися самій мені ще рано. Навіть отут, де крім нас — нікого, але загроза від решти світу є. Не знаю яка, але саме загроза... Може, ранком зібратися й поїхати?..

Куди?.. У володіння іншого барона...

— Чого ви смієтеся?

Ти глянь — і в Ольги є голос. А в голосі — зуби. Знамо чому — вона вже завідувачка. Точніше — кастелянша. І кастелянша хороша; Мирослав розсудив вірно.

— Я не сміюся — думаю... Що ви всі разом вирішили?

— Разом — санаторій. З реабілітаційним центром.

— А ти?

— Є там подвір'я... Господар помер, а будівництво незавершене.

— Будівництво чого?

— Трьох готельчиків. З сауною.

— Ольго, а наша?

— Йди, коли хочеш. — Ольга відмахнулася від сестри, як від мухи, але Іванка мала плани грандіозніші:

— Тоді йдемо всі разом. Зараз же.

— Чого то разом?

— А нашо відкладати?

— Шо? — Ольга почала не червоніти, а буряковіти.

— Договір про наміри.

Сказало це не дівча, яке вранці звідси вийшло, а та, що зайшла. Але її не розгледіли як слід: красуня з парсун. Зрозуміло, нинішніх.

— Які наміри? — Ольжині щоки й шия знову спекалися зайвої крові.

— Кожна угода між зацікавленими сторонами починається з вироблення угоди про наміри. Мирославе, ви що збираєтеся з того всього мати?

Клянуся, що Мирославові кортіло сказати: «Тебе», — але моя й Ольжина присутність повернули його до реальності, яка після мимохідь кинутого зауваження про обід з бароном... Та ще й після отакої метаморфози... Мій чоловік на очах вилюднювався. Назад у киянина.

— Якщо допоможете — теж санаторій. У мініатюрі.

— Тобто бордель?

— Саме так.

— То як — допоможем?

— Нема питань.

Мені хотілося додати: «Щодо сауни на чотирьох». Я таке пережила і, що цікаво, без жодних наслідків. Безпосередньо у сауні... Але в двері знадвору постукали. Явно не гості, а...

Іванка глянула на мене, я — на неї, і ми обоє — от що значить побути цілий день разом! — звук у звук спільно видихнули.

- Настут нема. І ніколи не було.
- Іванко, зажди!
- Замовкни й відчиняй!

Утеча через пивницю в садок, а садком — на подвір'я діда Василя не забрала й хвилини. Дід Василь, який уже в усьому розібрався (в чому, дурна, всьому: ти ж сама ще нічого не знаєш!), переправив нас уверх, де зашипнув удушовій. А коли за нами прийшов, був уже не дідом Василем, а хижувато помолоділим дядьком з...

— Що це у вас?
— Ото? Хіба не бачиш. — Він витер білішою від стін хустинкою кольот і протягнув його Іванці. — На, я вже зарядив.

— А мені?
— Треба буде, й тобі дам. Навіть отаку-от, — він потягнув за вбитий в одвірок вішак і з ями за ним вийняв щось кургузе й масне, — штуку. Знаєш, як її звати?

- Автомат.
- А чий?
- Певно, німецький.
- Грамотна. Чого вони від вас хочуть?
- Спочатку ви кажіт.
- Хто, питаєся, був? Міліціонери. Капітан із сержантом...

Дід роздивився нарешті Іванку й посвітлів:

— То вона тобі купила?
— Угм. Не спиняйтеся.
— В Ольги питалися, де її чоловік. А коли вона сказала, тоді: «А ото хто?».

— І хто ж то?
— Подивилися документи і взнали. Про палатку теж спитали. Мирослав її взяв на себе.

— А про мене ні слова?
— А при чому тут ви? Вас нема. Ні її, ні «дами в бежевому костюмі».
— А машина?
— Їх цікавила інша марка. Мирослав скаже.
— І часто у вас такі перевірки?
— За нової влади — вперше. Що ви там наробили?
— Втекли. — Мене ніби відпустило. Проте й розлютило. Якщо такі типи тут керують і міліцією — краще нічого не починати. Бо відберуть усе. І що збудуєш, і що купиш.

Поки це думалось, я висвітила на мобілці прізвище, яке рідко коли турбувала.

- Слухаю.

- Вам, відчуваю, не до мене.
— Саме зараз — ні.
— Я з Карпат.
— Якщо з Карпат... Хлопці, вийдіть до приймальні... То що там у Карпатах?
— Спробували згвалтувати.
— Серйозно?
— Я з-під Трускавця. Майже серед гір.
— Хтось із місцевих?
— Ні. Є тут один. Ми з подругою зайшли до ресторану. З чоловіком.
Він чоловіка відшив, ресторан наказав закрити й сів до нас.
— Чоловік — твій?
— Ні.
— А, може, вони знайомі?
— Теж ні.
— Як далеко це все зайшло?
— Щойно тут була міліція.
— Де тут?
— В горах. Ми з Трускавця втекли.
— Прізвиська міліціонерів.
— Зараз... Як їхні прізвиська?
— Їдного Леськів. Капітана. А той другий мовчав.
— Ви почули?
— Так. Хто то?
— Дід Василь.
— Молодший за мене?
— Старший.
— Ти все зважила?
— Все. Тільки капітан не з Трускавця, а зі Східниці.
— Розберемося. Доки спиш?
— Доки вийде.
— Не перебільшуй. Біля десятої дам знати. Про себе теж.
— Жарт прийнято.
— Як хочеш, так і вважай. Пока.
Аби не втрачати темпу, я зателефонувала заступниці з фірми.
І наказала прислати BMW з охоронцем. Бажано, до обіду.
— Без нічого?
— Діду, що вам треба привезти з Києва?
— Марципанів.
— А тобі?
— Такий, як в тебе, халат.
— Обійдеться моїм... Пришліть «Мартіні». Ящик. І стільки ж доброї столової води.

- Якої саме?
 - Доброї. Ви ж не поїдете за нею зараз.
 - Якщо треба...
 - Не треба... Головне — спорядить хлопців. І перевірте їхні документи. Тут чіпляються.
 - До вас? То може...
 - Все вже зроблено. Більше ні про що не питаю, бо голодна.
 - Я сама завтра подзвоню.
 - Ми ж домовлялися — ніяких дзвінків. Повторіть ще раз адресу.
- Переконавшись, що мене знайдуть без перепитувань сотовим, я заблокувала окуасту свою брехайлівку і звернулася до Іванки:
- Ти б теж хотіла таку?
 - Хіба разом із номерами.
 - Тоді почекаєш. Поки кожному з них не покажу твою фотографію.
 - Спершу її зроби.
 - Нащо робити... Стей... — Я швидко розблокувала телефон і показала Іванці дівча, яке їй не впізнало. Чи вона його.
 - Сподобалася?
 - Може бути.
 - Вже є. Пане Василю, чим ви нас пригостите? Крім патронів. Чи вони тільки для ворогів?
 - А де ви бачили патрони?
- Автомата в дідових руках вуже не було. Мала порожніми руки й Іванка. Скидалося це ніби на жарт. Проте й на цілковите порозуміння старого з малою, які діставали зі схованок зброю, судячи з усього, не вперше. Інакше бралася б «пушка» до рук, як забавка. А мала, згадалося, поклала кольт на долоню, так ніби вирішувала, як саме починати стрільбу — зненацька чи після прицілу. І те, і те чортяка робити вміє. Брехати теж. Он як дивиться — ніби дитина.
- Добре, замнемо. Ви теж не чули нічого. Чи чули?
 - При моїх окулярах що почуєш? Ніц.
 - А ти?
 - Не розумію, про що ти?
 - Про... Зараз прикину. Пане Василю, а якби...
 - Зараз принесу.
- І він справді з'явився через пару хвилин із добрячим куснем вудженини. І кількома помідорами. Це на долонях. А між пальцями висіла пляшечка.
- Самогон?
 - Сливовиця.
 - І хто ж те все буде порати?
 - Хто хоче. Я йду до річки.
 - Йдіть. А білизна де.

Господи, коли Ти перестанеш харати? Мене мисоо...

— Вона знає.

Старий глянув на Іванку, і вона віддала йому пістолет. Як віддають зброю тому, кому та більше потрібна.

34

Кортіло до діда серед ночі навідатися. Щоб подякувати. І дати трохи поспати, бо до мене (Іванка після душі впала на шкіри й щезла) сон не прийшов. Хіба його супутники. Що накидаються на першу-ліпшу думку чи спогад і гайда їх випитувати: хто вони, звідки? Ті вже й не раді, що з небуття вийшли. Якого нема...

Я лягла під вікном, аби бачити небо. За північ кимось ніби протерте. До праглибини, звідки зорі вивтікали. Лишилися старогрецькі... Плеяди, Сиріус, Альгаір... Ще, здається, Рак. Це все, що схоплювала, зводячи голову. А так — один Марс. Міниться, злиться. На кого? Ті, хто так скрикує, йому не потрібні. А вояки не дивляться...

Паньовін не помічав нічого... Крім дров для багаття. Ще, може, Ольги...

Тільки й життя, що членом і шлунком... А той регіт... Ніби вривалося пекло. Я шулилася, а Іванка, помітила, спалахувала. Як неопалима купина...

Недалеко від Гусятина, на заповідному горбику, стоїть її куш. І — ковила...

Про купину казали — виділяє ефірні масла. Вони й займаються. І — гаснуть. Малутеж можуть погасити. І нема на те ради...

Романова приказка. Щось про неї повів, але забулося... Щось печальне й смішне. Або навпаки: спершу смішне, а насамкінець — печальне.

Сміх видючий. А регіт... мертвить. Вже не кажу — розлякує...

Довкіл гарного — хор. Духів краси. Без людей вони раді. Їй і собі. І — співають. Тихо-тихо. Я чула. В степу. Квітнув глід. І пахло... медами. Тими, що були.

Щезає лиш плоть. Неогорнута духом... який іскрить. І — обпікає.

Сонця не встигають усе в тілі спалити. Багато лишається...

Сонця власних небес...

Я про них, а не кулю, що в небі працює... Серединні — живуть. З віку... у вік. Накопичують світлість...

Хто ж тоді оті... з льоду? Одномовні й чужі...

З потребами плоті й плотського духу...

Нарешті зловила твою, чорте, назву.

Чом смієшся так радо? Ніби чуєш дурницю...

А-а, це ти... Марс, а не чорт.

Приємно назвати, як назвав би Творець... Сильніший за духів

цієї долини, що поза нею безсилі. Інакше б відвели від нас ту потвору. Непідвладну богам.

Мені хороше тут. Чому — не знаю. Це дівча, що похропує, теж не підкаже...

Іванка — з ефіру, який огортає... й долучає до гір...

Що нас робить ріднею?..

Каміння й людей...

Я ж сама й не брешу: з ним так само приємно...

На тій брилі, що мала собі за сидіння, я без руху... літала. Здіймалася й бачила ватру лиш цяткою. А тої, що кликала зір...

Коли ж це було?

Днем раніше.

А здається — колись. Коли наслиш замислили сили небесні. І внесли до пам'яті всіх, хто опиниться... в точці їх мислі...

Цетежварто б знати. Незараз, а потім, коли опритомнію. Напівсон — то всевідання...

Я ж збиралась до річки!

Хай!.. Дід і вона теж сполучні з Небом. Спільнотою думок. Нащо ж їм заважати...

Якби тут залишилася — спала б тільки вдень. А вночі раювала б. Без Іванки й тих, що вертають у тіло. А воно — в небеса, де важко із тим, що гарцює на тобі. Неодмінно впадеш... Хоч удвох...

Так не буває. Щоб завше удвох. Хтось та стане ефірним. А хтось — крем'яним.

Ой з-загори крем'яної... орливилітають... не зазнала розкошоньки... вже й літа минають...

Це про мене. Якби не Роман — і не знала б. Знання долучають. До смертних...

Розкошонька — то світло. Цілодобове. Або й біль. Невідомо чому. До нестерпності. Бо коли вже все знаєш — тільки казишся...

Перекажись їй той, кому втерли ми носа.

Не так вже й утерли; вели ж, як рабинь. З ресторану — в машину, а звідти — за лахами. Ніби за лахами.

Що мене обезволило? Нахабство... Але більше — безкарність. Тотальна...

Так ходять приречені. Як йшла... одна я...

Іванка не тямилася. Ні того, що сталося, ні рабства, як сугі. Була б тільки жертвою...

Без помсти не вернуся. В себе як жінку.

Мирославові теж... не прощу. Але — сильному; зараз він ноль.

Треба їм посприяти. Їхній банк — це і мій; всі акції — там. А тут — поки ніц. Крім цього будинку, який теж ще не мій.

Добре те, що — Іванчин.

Поки я ще при силі, зроблю з неї... себе.
Без поправки на світ, що мене озлобив.
Правда — не забезпечив; серед звірів незвірі... коли втратять
обачність... стають всього лише стравою... Кролятиною...
Яка все-таки гадина! Іванка казала: «Вбила б». Я теж. Попри те, що
знаю, скільки їх розвелось. На чолі з президентом.
Той, кому я жалілася, зараз в опалі. Зрозуміло, привладній;
напризволяще таких не лишать, тримають під наглядом.
Уявляю, скільки в ньому ненависті. До одновладців.
Боже збав бути поруч. Навіть із президентом. Чи зтою зміюкою, що
скупилася Карпати.
Захопила, а не скупилася...
Я й забула, куди ступаю...
В усьому є користь. Наштрикнулася на шпичак, а відкрилася
індустрія. Отаких от... кілків.
Господи, вже й лаюся. Виходить — не сплю. Остаточо.
Цедобре, що прийшла дотями. Стосовно... Як вони себе йменують?..
Владна вертикаль...
І стосовно свого удержаві місця. Мій бізнесуній — пшик. Тримається
лише на зв'язках. Яких за рік-другий не буде. Якщо перестану їх гріти.
Коли чим.
Ні-ні, не Іванкою — в цьому, Боже, присягаюся! Ти ж мене знаєш.
Хоч і замовк...
І відмиватися нею не стану, бо — гріх!
Так, Господи, гріх...
Якби Ти був тільки моїм, я сказала б і більше.
Зрештою, скажу й без цього: жертви не жертвують. Ти колись, якщо
судити по Біблії, жертв не брав до уваги зовсім. Як істот живих...
Уловлюєш думку?..
І Всевишній Тебе не карав. Чому — знаєш краще...
Але й дещо дано знати нам. Простим смертним... Які тому й смертні,
що — забудькуваті.
Література (уловлюй: не Культура, а саме Література) цей гандж за
кілька тисячоліть виправила. Разом із Вірою, що передоручила себе
не Біблії, а людям. Живим не плоттю, а духом. Чи — не тільки плоттю.
Інакше б такою, як зараз, я не була...
Але досить отих «не»; ними думають логіки. Віруючі ж осягають. Богів
не караючих, а сущих. З нами і в нас... як Христос...
Бач, хоч збилась знову на «не», зате й багато через що перескочила.
Від помилок це не рятує. Проте ними... лікує.
Шкода звідси їхати. А доведеться...
Принаймні до виборів...
Якщо переможе банда, буду й далі в підпіллі. Як вони — в тіні.

Цікаво, скільки на цій землі дідів Василів? Затято самтожних. Навіть озброєних...

Я ще тільки збираюся Іванку навчати, а він вже її навчив. Стріляти. По камінню й порожніх пляшках... Утім, все в цьому світі відносно...

Крім нас. Що не означає — мене. Я — маспродукт. В ексклюзивному варіанті, проте хто про той варіант знає...

Може статися, перестану знати й сама. Там, у Києві, де жодної ночі не за призначенням... А дня — без приготувань...

Фітнес-клуби, кравчині, масажистки... І все — заради хочачки.

Каста повій. Без мене, але й — зі мною... Завжди готовою до... бартеру. Щорік крутішого... Завтра допоможуть і що? Лягай. Заради насолод... ласих до лоску...

Коли я з ним спала? Востаннє — у Криму...

Ламав шиї. Хапунам і рекету.

Допоміг і мені.

Ет, коли то було. Зараз дід дідом. Хіба хватка не слабне...

— Ти не спиш?

— Як бачиш.

— Чую... Час від часу говориш.

— Ну й що ти почула?

— Спів.

— То не я.

— Ти — хто ж іще. Говорила-говорила і — заспівала. Аж набридло чекати.

— Чого?

— Коли знов буде пісня.

— Не скоро... Ходи до мене... Дай зберу косу... Знаєш, чим її чути?

— Чим?

— Не повертайся — дитинством. В якому не було мил, парфум. Тільки вітри.

Які пахли... Взимку — квітом снігів. Весною — відлиг. А ближче до травня — голочками трави. Доторкнешся до них носом — і щаслива. Як я зараз... Не смикайся — я про щастя. Яке буде й у тебе. Коли збудешся зайвого.

— Чого саме?

— Себе...

35

Ти глянь, які спритні. Це я про своїх козаків. Дев'ята година, а вони вже тут. Летіли, а не їхали...

— Вітаю, хлопці. Бачите намет? Там десь і поставте свого воза. І — за дровами.

— На той бік можна?

Питався охоронець. Він же програміст. І — жонолюб.

Хоч би Іванка не з'являлася. Здуріє з двох поглядів. На мене він теж так рік тому подивився. На проміжжя і — в очі. Після того чоловіка нема — тільки служка. А нам треба костолома.

— Для чого на той бік?

— Сушняк...

З того, як здригнув його голос, я зрозуміла — охоронцеві капут... Лишився тільки не готовий до краси гірських кіз киянин... Як же вона одягнута? Може — гола? Збиралася ж до криниці обливатися. Слава богу — ні...

Що він в ній, цікаво, зараз бачить? Я — етап пройдений. Мирослав теж. А його ошукали. Ті, хто зосередив принадність між ніг. Для того й існуючих, щоб закликати. Іванка ж кличе вся. Уверх. Проминаючи ноги. Чи — не проминаючи?

— Ти щось питає?.. Вікторе!

— Пробачте...

— Привіт.

— Ти це до мене чи до нього?

— А хто то?

Вага й ріст хлопця після цього запитання знецінилися. Разом із біцепсами. І перекачаним животом, який при зупиненні дихання почав нащось втягуватися. А лоб — зарошуватися.

— Мій співробітник. Звати Віктором. А он того — це водій — Валентином. А тебе?

— Мене? — Мала абсолютно природно (а насправді, клянусь, роблено) позіхнула. — Іванна Ярославівна Кузик.

— Вікторе, чого ж ти стоїш?

— А що я маю робити?

— Цілуй!.. Руку!.. Іванно Ярославівно, так не гоже!

— Прошу.

Відсмикнута від чималої клешні Іванчина рука піднялася й дала до себе доторкнутися. Губам і пучкам того, хто посвятився в цю мить у лицарі. Ордену рогоносців. Іншого не існує.

— А тепер питає, що питає?

— Я про сушняк. На той бік...

— ...і ходять, і плавають. Уперед!

Поки фірмова наша таратайка брала яму за ямою, Іванка мовчала. А коли заглохла — стинула плечима. Як зробила б на її місці й я. Чи ні — на своєму місці: це вона мавпувала мене. Думаючи — при тому абсолютно щиро! — приблизно так: «Дурне — воно скрізь дурне»...

Важко їй буде унавчанні. Такі педагоги, якя, цінують... дворівневість. Що в одязі, що в поведінці. А в думках — поготів. Я справді вмію

виглядати не так, як міркую. А вона ще ні — що на язиці, те й на личку. Ану, перевіримо:

- Сподобався?
- Віз чи пасажир?
- Віктор.
- А хіба він за...
- Кермом.

Іванчини очі за підказку подякували. Таки на правду ще дитина.

— Якщо він — то (ті самі чисті-чисті очі глянули в мене знову)... знадобиться.

— Як-як?

— Знадобиться. Для транспор-*(безневинність хлюпнула в мене ще раз)*-тування колод.

- Слони ж не дурні.
- Хіба я сказала — дурні?
- А якщо за кермом не він?
- Отоді жодної надії.
- На що?
- На розум — ти ж про нього питаєся? Дивитися й бачити тільки те,

що бачиш...

- Ти це серйозно?
- Хто б питав... Шо їмо?
- Я не проти — тебе. З голови. Де насобачилася?
- Брехати? Біда навчила.
- Точніше!

— Піди до дзеркала й спитай: «Пані Лідо, хто вас вчив казати неправду. — Яку неправду? — Про те, що ви з села».

- А звідки ж я?
- Ой-ой, які ми розумні... Із себе!

Один-ноль. На користь села. Цього я не сказала, а тільки провела пальцем по Іванчиному лобі. Із зупинкою на кінчику носа, після чого пальці чоловікам кусають. А від наших відмахуються. Чоловіки, а не ми; Іванка своїм носом посунула мене на крок... другий... і раптом відкинулася:

- Відступися!
- Єсть!
- Впізнаєш?
- Мушу.

З-поза Ольжиного обійстя до нас прямував учорашній спортсмен. Якого ми...

- Ось де я вас знайшов.
- Браво!

Ні, вона таки акторка. Вже мавпує Оресту.

- Доброго ранку.

Я чекала, що відповідь Іванка. І дочекалася:

— Доброго.

За це я з фірми виганяла. Якщо чула цю кальку вдруге. Вижену й тут. Її з Іванки, що в шортах і майці була зовсім не тою, що вчора. Але — стала! Геній, не дівка.

— Твій батько сказав — вона у сестри.

— Саме я?

— А хто ж, я?.. Це ж твій студентський квиток?

— Нащо ти його брала?

Я вихопила з руки баронового охоронця зелену книжечку, чого той не чекав. Але стримався. Хоч мав мене всього лиш за сестру.

— Чого мовчиш?

— Бо хтіла.

— А точніше?

— Думала, покажу, де вчуся.

— То ви не сестра?

— Ні, не сестра... Побіжи, поклич хлопців.

Іванка побігла, а я, стиснувши щосили кулаки (щоб не було видно, як дрижать руки), скомандувала:

— Вон звідси!

— Я...

— Сказала — вон!

— Ви це даремно...

— Даремно такі, як ви, народжуються.

— Так і передати?

— Передадуть і без тебе. Де машина?

— За поворотом.

— Драпай. А то бач, як поспішають. Засиділися без діла.

Мої хлопці справді не бігли, а мчали... Кенгуру, а не люди... Куди там слонам.

Іванка теж ішла на рекорд. Дугою. Щоб зрозуміти, хто ще є в машині. Яку за пару десятків секунд побачила і я. Та сама, що везла нас вчора. Знала б — не поспішала...

36

Поспішати взагалі не варто. Ніколи.

Якби не дзвінок із Києва, я б напсувала й Мирославові, що купував, як виявилося, землю не в держави, а — власника. Оппартиїця барона і його ж агента. І в Бориславі, і в Східниці. Але й це ще не все — барон був депутатом. Якого рівня — не важливо... Крім того, нагадали з Києва, — дах.

— Хто ж його патрон?

Мені, як і вчора Мирославові, стало недобре. Не від безсилля... Я ж не збиралася тут із кимось боротися. Є стан паскуднішийший — безнадія.

- Ти плачеш?
- Просто зітхнула.
- То кажеш — приїздили? Чого?
- Важко сказати. Тобто можна, але нащо?
- Це стосується тебе?
- Вже й мене, бо нагнала.
- А ще кого?
- Сестри коханки мого чоловіка.
- Він теж там?
- Усі ми тут. Я навіть збиралася вкоренитися.
- З надприбутками?
- З полем для гольфу.
- Молодець. Гольф — то здорово!
- Смієтеся?
- Радію. Якщо береш мене в долю...
- Не беру.
- З того б і починала... Я прикину.
- Що?
- Як допомогти. Побудь пару днів поза грою.
- А чоловік?
- Він має банк... А ми з тобою — тільки ми. Дівчина гарна?
- Колись покажу.
- Дякую й за це... Все буде в нормі.
- Думаєте?
- Гарантую.

Що ж, доведеться подякувати й мені...

Чомусь здалося, йому потрібне не це, а лише звернення. Не за допомогою, а — до пам'яті, де тільки й буваєш із кимось. А так — сам. Чи сама...

Хлоп у мені (змалку те тільки й чула — зарізяка росте) після сказу зморщився й щез... Втік уширнінку. А жінка пішла назад до Ольги, де шкварилося на цілу прорву: нас із Іванкою, Мирославових колег і моїх пажів.

Їх я одразу ж передоручила Мирославові, якому в разі наведення детальніших довідок можуть помститися першому. Що не означає — помстяться, бо Віктор, якщо з ним б'ються без зброї, трьох-чотирьох кладе зразу. Аби тільки не пхалися гаволови. Чи міліція — її він чомусь боїться більше, ніж свого брата.

— Машину теж можна брати? — Мій чоловік поводився так, ніби я, а не він, була причиною німої сварки й тепер відступала.

- Бери й Ольгу.

На тому слові стихла й плита, але я наглу ту тишу прогнала.
Поясненням:

— Хай скупиться. Дай їй на хліб, м'ясо, зелень. Насте пер он скільки.
Плюс дід Василь. Як сторож.

— А хіба намет не згортаємо?

— Поки тут BMW — ні.

— То ми лишаємося?

— Ти — так, а я побачу. Може махну в Крим. Вам скільки треба на оформлення?

— З місяць. Якщо без накруток.

— А якщо з?

— До вересня вкладуся.

— От і побудеш до осені. Все вивчиш. Як гадаєш — владу перетрусять?

— Хто?

— Не віриш, виходить. А я вірю. Чому — не знаю, але вірю. Нас вчора, аби ти знав, не знімали, а брали. Захопили в ресторані й усе. Як бидло.

— Ти це серйозно?

— Бери вище — зло. А злість допомагає прозріти. Я тільки зараз втямила — їм кінець. Від них самих. Влада не може зрівнюватися з бандитами. Це не криза, а розвал.

— Ти їхні вітрини бачила?

— З отим дебілом?

— Якби ж то тільки дебілом.

— А я про що? Поки він кудись там піднімався — ріс. А зараз впаде. З переконанням, що переміг. Я, сам знаєш, ніякого народу не визнаю. Хіба як масу. Яка підносить. Тих, кому вірить. А довкола бандитів — тільки бандити. Гепнеться своєю сракою, як колись у зоні.

— Перестань!

— Я ще не починала. То домовились?

— Про м'ясо?

— Про все. Зараз тут небезпечно. Тому тримай мене в курсі. І — слухайся.

Ми перекинулися: спершу — поглядами, потім — посмішками, а насамкінець — подумковою згодою нічого зайвого не ворухити. Само зникне.

37

За сніданком... а при такій кількості молотників ще — й базарі...

Так от за сніданком, що доходить оце кінця, мої хлопці були сама чемність. Мирославові ж не їли, а жерли. Може — з голоду, а може —

й схибленості. Уяви про простоту, яка у псевдоінтелігенції попахе спільними клозетами. Де ніхто нічого не встидається.

Це, до речі, і є на сьогодні містом. Невиправно зрадянченим. Сиріч — усупільненим.

От, виявляється, від чого я втікаю — від ерзацкультури. Сполучної з поглинанням, яке не передбачає ситості. Вже не кажу — стриманості від бажань заковтнути й нас з Іванкою.

Мало ж ти, чоловіче, для них значиш...

Про це я сказала Мирославові очима. А він відповів: «То їм так здається. Я обкручу їх усіх».

Що ж — крути. І крутися. Між грошовитої голоти. Схожої на сарану, яка не залишає по собі нічого.

Прощенно згадалися Іванчині однокурсники. Теж сарана. Але — природна...

Не чекаючи кави (розчинної я не п'ю, а варити мелену на всіх нема дурних), я пішла до себе. І — дід Василя, який після демонстрації арсеналу вважав за потрібне триматися до нього ближче. Похвалилася своєю войовничістю і я:

- Ми ту босоту вже нагнали.
 - Наганяють собак. А вовки тільки відходять.
 - Мали з ними справу?
 - З вовками? — Дід Василь доїдав на кухні якусь бурду, а я мила. Все, що бачила; гаряча вода в них з Ольгою спільна.
 - З бандитами. Вовки тут справді ні до чого.
 - Послухай, давай я буду на «ти». Коло вогню ще сяк-так, а тут я нікому не викаю.
 - Мені ж викали.
 - Бо так положено.
 - А зараз уже ні?
 - Зараз нема часу. Окремо — жити, окремо — думати.
 - Розумно. Ну й про що думається?
 - Про Іванку. Забирай її — і по всьому.
 - А ви?
 - Через зиму переб'юся, а далі побачимо.
 - Залежно в який бік дивитися.
 - У мене він іден... Ти шось говорила про папери. Щоб переробити.
 - А гроші кому?
 - Сама вирішуй. Мені чогось здаєся, що могли б побути й в тебе.
- Вже ж ніби сестра.
- Іванчина.
 - Моя. Тут вік ні при чому.
 - А що при чому?

- Порядність.
- Помиляєтеся, я не порядна.
- То дурне.
- Що саме?
- Те, про що кажеш.
- Вам видніше... А де ви набрали стільки зброї?
- Знайшов. Тут повно схронів.
- А нащо?
- Зброя? Я їх ненавидів. Знав, що зірвуся, і тримав. Щоб себе порішити.
- А Іванку нащо навчили?
- Стріляти? Для того самого. Коли через тебе переступають — то вже не життя. Вона горда. Як і я.
- Людина про себе не знає. Ні того, чим є, ні — чим здається.
- Мудро. Але вона не людина.
- А хто?
- Птаха. Хіба коли збабється, як Ольга... Для того треба йти замуж. А вона не піде. Хіба батьки змусят.
- Ви ж теж її псували.
- Приручав. Щоб знала, де людина, а де отакі-он...
- Як мій Мирослав?
- Десь коло того. Хто то приїздив?
- Бандит.
- Я зразу відчув. А чого?
- Вона сподобалася його начальникові.
- Ну то й що, що сподобалася. Чи він?..
- Ми трохи повивчали одне одного. На ходу обмінюючись тим, що було в думках спільним. Поки я не відчула, що далі тпр-ру — дід Василь уже не тягне.
- Він — це я так зрозуміла — імпотент. Але — з бажаннями. Які тілом інколи пробігають. Пробігли й вчора, коли наша стриптизерша йшла. Від стола до порога й від порога назад.
- Стрип... Що то таке?
- Коли роздягаються. Вона, правда, тільки йшла.
- Понятно. Хтіла розізнити.
- Хотіла врятувати. Мене.
- А себе?
- Про те вона ще не думає.
- А я про що? Птаха.
- Любите?
- Шаную. Нікого так не шанував...
- На тому й порішили. Шанувати вдвох. І — шануватися. Щоб ніякою тут заразою не пахло. Ніколи.

День ще тільки починається, а подій — море. Погоду й дідового бичка лишимо напотім, бо кортить — про міліцію. Що з'явилася знов. У вдвічі більшому складі, з підполковниками. Певно, трускавецьким і бориславським.

Обидва звідкись знали діда Василя, бо привіталися з ним за руку. Через пару речень з'ясувалося, що він — мисливець. Вони, зрозуміло, теж. На косуль і вепра. Без егеря, який поруч з дідом Василем — ніщо. А без діда тим більше.

— Ще вживаєте?

— Як коли.

— Ми тут дещо привезли. Якщо пані Ліда не проти.

Моє «проти» нічого не важило, позаяк треба було знайомитися ближче.

Спершу я вдала із себе ображену. Не трускавецьким гицлем — про нього ніхто не зронив ні слова, — а пізнім стуком у двері й перевіркою документів.

— Кордон поруч — мусимо.

Сказав це приземкуватіший і товстіший, який після того, як скинув кашкета, ще й зблиснув лисиною.

— Вриватися до хати?

— До чого тут хата? Стоїть такий гарний намет...

— Чого ж не питаєте, де подівся другий?

— А хіба...

— От бачте — проговорилися. Про інший ваші боси не знали. Вони ж вас послали?

— Не без того...

Той, хто зловився, навіть не почервонів. Що могло означати — ворог. А другий відвів дипломатично погляд, аби не бачили в ньому усміху. З кого, ще треба розібратися.

— Ну й що вас цікавить? Вчора, зрозуміло, документи. А нині?

— А де ви були вчора?

Це запитав молодший. І геть сивий.

Я повернулася до нього швидше, ніж він чекав. Усе та ж усмішка.

— Тут.

— Буду знати.

Усмішка поступилася місцем ледь вловній тривозі, якій я спробувала наступити на хвіст:

— Покликати Іванку?

— Нащо? Ви є, Василь Корнійович є. Нема хіба чарок.

— Будут вам зараз чарки.

Дід Василь зник у хаті й це гостей спантеличило. Їм, виходить, треба

було бачити... Може — хтоде спить, і з ким спить?.. А може — яка в мене охорона? Хоч це, якщо їх прислав Київ, виключалося.

А якщо барон? Перехват віжок... Таке буває...

— Я все-таки покличу Іванку. Бо з мене тут господина, як із віника пензель.

З Ольжиних вікон (я вибрала з них те, що було запнутим) важко було розібрати: гості радяться чи просто розмовляють. Поспіху в чергуванні їхніх реплік не було. А от інтерес був. Не до мене, а до Іванки, яка бігала за моїм наказом до надвірного стола і назад на кухню безперервно. І так само безперервно за нею слідкували. Ті, що приїхали побачитися зі мною. Виходить, знають. Що — то вже їхня справа; головне — я знаю про них. Більше, ніж вони про себе...

— Пробачте, я трохи затрималася. Розмовляла з Києвом.

Як я й розраховувала — шок. На обличчі сивоголового, який, не виключено, мав мною опікуватися сам. І якби я зараз приклала до його скроні сотовий... На жаль, не можна: система перестраховок виводить тільки на стрілочника. Якого-небудь генерал-майора. А мій дід Василь (не в одній ж Іванки він такий є) — поза прямими наказами. Йому навіть не доповідають, а — виконують. Наразі — непрофесійно. Хоч і тут ще не все ясно.

— Ти глянь — мартіні. Шкода, Іванка не п'є.

— А ви?

— Я абсінентка.

— Що — зовсім? — Сяйнолобий невідь із чого розвеселився.

Може пияк?

— Маєте на увазі — не вживаю? З учорашнього дня зовсім.

— Та то... А що у вас вчора було?

— Що було — загуло. Разом із локомотивом.

Знову промайнув усміх. А в голомозого — докір. Мовляв, нащо в плутувати? Хотіла б знати — кого? Зрештою, досить того, що вони якщо й спільники, то ситуативні. А партія в кожного своя. З орієнтацією на мене, як окоп. З якого їх треба витурити. Негайно.

— Завтра вже їдемо. Іванка любить столиці. Ще не передумала?

— До Варшави? Чого-то я маю передумати?

— А візи?

Запитання адресувалося малій, але відповіла я:

— Чоловік учора привіз. Іванці, — у мене довгострокова.

— А хіба, — на тімені голомозого виступила роса, — консульство їх видає?

— А хто ж, міліція?

Іванка висипала на стіл виделки й з того ж фартушка (на голих ногах він вартував бліц-світлини) кілька огірків.

— Я мав на увазі — вчора. Субота. — Голомозий розгубився і запопадав уже й перед Іванкою. Яка зморщила здивовано писок:

— Нам ніхто про те не казав. Зателефонували і всьо.

У голомозого ледве не вирвалося: «Хто». Але його колега дуже й дуже делікатно нагадав:

— Ми п'ємо чи балакаємо?

Коли він встиг розлити коньяк, а нам — мартіні, я не помітила. Факір. Треба добивати і його:

— Василю Корнійовичу, а як ваших гостей звати?

— Хіба вони не казали? Я трохи забув. Здається, Олександр...

Замість діда докінчив голомозий:

— Сергійович.

Треба було бачити, як зблиснули очі молодшого. І — після погляду на мене — засяяли знову. Але дід ще не скінчив:

— Тільки ж ви не в міліції служите, а в тому...

— Уже в міліції. Перевели.

— Хіба шо. А то — Льоня. Леонід Дем'янович. Таке не забудеш.

— Такого імені чи ви ще про щось? — Я вже була на коні й злізати з нього не збиралася.

— Всього разом. Він мені помагав. Ще коли лейтенантом був. І стріляє добре. То пиймо, чи шо...

Не чекаючи ні на кого, дід Василь вихлюпнув до рота коньяк і взявся закусувати. Тим самим — ми з Іванкою подумали про це разом — нагадавши, що снідати без нього більше не годиться. Він же голодний.

— Василю Корнійовичу, а де у вас олія?

— Нашо вона тобі?

— Я, поки ви не сп'янали, засмажу яешню. Скільки тут теї ковбаси.

— Є ще. Ми просто не знали. Зараз гукнемо хлопцям.

— То вони вчора були?

— Вони. — Голомозий сказав це як з-під води, бо мав повен рот їжі.

— Тоді не треба. Я перших вражень не міняю.

Сивоголовий здивувався:

— Так ви ж їх не бачили.

— Помиляєтеся, Олександр Сергійовичу. Вже, до речі, вдруге.

— А перший раз коли?

— Коли не запитали, хто така Іванка?

— Хіба це обов'язково?

— Тим, хто зацікавився всього лиш наметами, — так.

— Зрозумів...

На цей раз ми стрілися очима, щоб оголосити війну. І як людина людині, і як відомство відомству. Залишилося тільки уточнити, яке відомство — моє? І чи є воно в мене?..

— То не захоплюйтеся, пийте повільно. Іванко, ходімо.

39

У те, що його підставили, найголовніший мій покровитель не повірив. Але під кінець суєти довкола тарілок із яешнею перетелефонував і буркнув:

— Може бути. До завтра з хати ні на крок. А Іванку десь переховайте.

— Повторіть!

— Нема що.

— І — кому?

— Я тебе цілую. В розумну твою голову. Все.

Добре хоч — розумну. Надто — поруч із його...

Виходить, заварилося.

— Іванко, ти справді ночувала в печері?

— Не раз.

— Нині підеш знову.

— Уже?

І з такої дитини хочуть зробити забавку! Тільки тому, що все заграбастали!

Я не передбачаю, а впевнена — без мене це сталося б. Точніше — до мене. Це ж поки що розсада. Куди ткнеш, там і йде в ріст. Уже пішла...

Не дам! Ні купити, ні накинута. Про щось гірше мова не йде — надто великий був би розголос. Хоч хто їх знає. Можуть вбити навіть мене. Якщо прорахують, що небезпечно. Та й без прорахунків уб'ють.

Не сьогодні! А завтра... Ми ж їдемо до Варшави? Головне — непомітно рушити. Як це зробити — не уявляю. І спертися нема на кого. Хіба рвонутися через гори? Поміняти номери... І відсидітися в якому-небудь готельчику при дорозі. День... два... три... З перескоками. До самого Києва.

Іванку це не врятує. Хіба стане киянкою...

А це все на кого лишиться?..

— Мерзотники!

— Хто?

— Ти ніби не знаєш. Імпотенти!

— Згодна. На всі сто. — Дівчина розгладила обома руками фартушечок і зібралася розносити яешню.

— Не поспішай. Що там було з бичком?

— Кіно.

— Він що, дивиться мультики?

— Напевно. Свої. Коли нагне отак голову й ані ворухнеця.

Годинами.

— Може, медіум?

— А що то таке?

— Дід Василь над річкою.

- Точно. Обое рябое.
- І все ж?
- Його дід прип'яв. Тут, на подвір'ї. Шоб звикав. А він стояв, стояв мордою до трави... І як рвонеця. Гуси — гвалт, кури порозбігалися. Тільки песвиліз із буди і — ти ж його бачила — начальник... Гавкнув раз, гавкнув ще. Шоб шмаркач кінчав дуріти. А шмаркач вирвав кілка й до нього.
- Тільки й всього?
- Спитай пса. Буди нема. Їдна основа.
- А бичок?
- Знов мультики дивиця. Не там, за кузнею.
- Може, активіст «Пори»?
- А то шо?
- Ще не знаю. Але так само: стоять біля адміністрацій і дивляться.
- У землю?
- В асфальт. Якщо нікого нема. А з'явиться яке-небудь мурло — беруть до рук гасла. Ну, надписи. Приміром, «Кучма — бандит».
- Кльово. А ще.
- «Уряд у відставку!» «Так — Ющенко!»
- А про Україну нічого?
- А хіба то не про Україну?
- То про себе. Коло неї не повинно бути нікого. Тільки вона.
- Дід Василь?
- Сама, причомутут він. Доки за неї борюця, доти її не буде. Отут. Мала стояла коло мене й теж дивилася через подвір'я. Далі, здавалося, землі.
- Ти що маеш на увазі?
- Обличчя, що вивищувалося наді мною, було чужим. До остраху... Ще візьме й справді перекинеться в птаху. І полетить.
- Не знаю... Завше, коли я про те думаю, — всьо мовкне. А звідти, — виясненими очима вона показала на приобрійні хмари, — сходять голоси. Нерозбірливі. Або — голосні... Як коли. Україна там...
- А тут що?
- Тоже голоси. Тільки собачі. Всі гавкают.
- А треба?
- Славити.
- Бога?
- Хто шо вміє. Я просто... дихаю.
- Всяке дихання...
- Я знала, шо ти те почнеш. Душею. Вона гавкоту боїться.
- Хіба без нього можна?
- Запросто. — Мала здригнула й вернулася в ту себе, що захопила довжелезними своїми пальцями по дві тарілки яєшні та їх понесла. Як це

в неї виходить — ще вивчимо, а поки що треба продовжити наступ. Щоб не наступали тобі. На ту саму, що й у малої, душу...

— А це що? Я ж заборонила напиватися.

На столі стояла вже друга пляшка коньяку. Того самого — «Жан-Жак».

— Хіба тим нап'єшся? Василь Корнійович обіцяє...

Есбеушник пропонував перемир'я, але я його обірвала:

— Василь Корнійович дообіцяється. Зачинимо в кузні й випустимо через тиждень.

— Так ви ж завтра їдете.

— А через тиждень повернемося. Що в тому складного?

— Давно водите машину?

— Ми літаком. А звідси — гелікоптером.

— Жартуєте?

— Ще подивимося, жартувати з вами чи ні. Як яєшня?

— Пробачте, зараз спробую... Смачна.

— Тоді доїдайте, а в нас з Іванкою справи. Будемо збиратися.

Розуміючи, що дід Василь може напиться, я все ж штовхнула Іванку в бік спільної нашої хати й там пояснила: «Ім потрібно попасти до Ольги».

— Нашо?

— Ти ж не тут, а там живеш.

Печаль, з якою на мене подивилися, нагадала: приналежність до землян ще не гарантує земності. Надто в справах меркантильних, до яких належить і страх перед душевною босотою. Такі, як Іванка, її не бояться. Ще й, може, шкодують...

— Добре, що ви тут. — Голомозий увірвався до дідової майстерні на лічені секунди. Щоб прихопити ще стільця. І встигнути сказати:

— Нікуди не їдьте... Не можна.

Іванка усміхнулася. Не йому в спину, а до себе. І — ні, вона все-таки цілковито ще дитя, — запитала:

— Ти шось зрозуміла?

— Менше, ніж ти. Чому ти всміхалася?

— Він тоже... як той бичок.

— А пес хто? Я чи той другий?

— Шо ви від мене хочете?

— А ти ще не тямиш?

— Якщо йому так кортить, я поїду.

— Хіба справа в тобі?

— А в чому?

— Нас всіх можуть вбити.

— А діда за що?

— Що їх бачив.

— А тебе?

— Згадала-таки...

Черга печалитись перейшла до мене. Як людини тут зайшлої. Що з'явилась і щезне... Ніхто з них і гадки не має про мене... теж неземну. Це стани...

Утім, які ж стани — стані.. ізоляції. Повної. Дід Василь і вона — це однаковість. А я з ними — різність. Через те й людство, то не ми, а — людство... Всього лиш... Мала каже істину — святинь у нього нема. І нічого святого. Крім фетишів: народ, держава, об'єднана Європа, світ. А в цілому — воно само. Без жодного додатку. Бо додатки розмежовують. Плоть із Духом, якому досить людини. Не великої чи малої, а — живої.

Дурненька: хотіла похвалитися. Коледжем. Де не вчать, а нищать. А держава й бандюги донищують...

І нема на те ради. Крім смерті, яку дід Василь мав за коханку...

Це ж, коли замислитись, крах... Світу, як творіння Божого... Що давно став творінням людським. Хоч мав би — людинобожим...

— А ті, що з Мирославом, — хто то?

Іванка, видно було по ній, починала пробуджуватися. Її тутешнє й студентське життя ще не сварились. І не збиралися робити це зараз. Але тутешнє заганяли в кут, і воно перестало безсторонньо спостерігати, а й щось малій підказувало.

— З його роботи.

— Ти від них залежиш?

— Я ні від кого не залежу.

— Тоді чого частратиш? Тікай.

— А ти?

— А тобі шо до того?

— Я ж ту кашу заварила.

— Вона вже давно збігла. Каша... Нині хочут одного, завтра захочут іншого. Перехочут...

— Вважаєш, що я не винна?

— А при чому тут ти? Понадумуют, хто шо знає...

— А ти що знаєш?

— Шо треба, те й знаю... Ти скільки ше будеш?

— Тут? Поки все вляжеться.

— Тут тільки лягают. Як Ольга. Тепер її не спиниш. Чоловік у Москві гроші лічит, вона тут.

— Які гроші?

— Всілякі. В тебе їдні, в неї — від вас.

— Ти хочеш сказати?..

— Я вже сказала. Почали торги... Я зразу відчула, чим то всьо кінчиця.

— Чого ж мовчала?

— Цікаво було.

- А тепер?
- Тепер страшно. Та й пізно... Розкидаюця, хто чим хоче... Я те плаття тобі віддам.
- Не смій!
- А то чому? — Згадка про плаття Іванку ніби поміняла: вона й слова починала добирати під нього. — Зробила тобі приємне і... досить...
- Це жорстоко.
- А всьо тут нищити — ні?
- Хіба я нищу?
- Тобі видніше... Тільки не починай плакати. Ольга, коли я їй всьо пояснила, почала ревети, ти тоже.
- Іванко, хто ти?
- Твій друг. Ти, бачу, до таких не звикла. То звикай. Шо ти там казала про печеру? Нашо вона?
- Я тебе заберу до Києва.
- До сраки ти мене забереш, а не до Києва... Хату купуеш?
- Тепер ні.
- Я так і знала.
- Що ти знала?
- Що дідів бичок доросте до бика. — Іванка стягнула із себе фартушок і через нього переступила. — І будут корів водити до нас. Зі всього села... Пам'ятаеш те курвисько, шо я пасла? Добігалася.
- Не розумію.
- Повели до фермера. П'ятий, здаеця, раз. Ав того бицора з Австрії. Чи німецький... Зламав засранці хребта.
- Іванко!
- Шо?
- Ти... ти не став ні на чому крапку. Ти мене не знаєш.
- Я себе знаю.
- А то те саме.
- Ти так вважаєш?
- Починаю. Спершу тільки лице сполосну. І одразу, — я спробувала малій підморгнути, але вії не дали, — й почну...

40

Гості за гостями...

Ще не встигли спроводити підпоєних дідом Василем (він їм виніс по гранчаку сливовиці, а сам пив воду) міліціантів, як біля воріт засигналив джип Кості. З Орестом і батьком, які розійшлися по своїх об'єктах, а Костя зазирнув до мене. На кухню, де я знайшла пшоно і варила кашу. І смажила цибулю. Мало вийти не блюдо, а... смакота смакот і, — я без

кінця пробувала пшоно, щоб не перекипіло, — смакотище. — Кого я бачу? — На кухні я чулася Іванкою й Ольгою в одній особі. — Великі з-понад високих. Вирішили забрати назад гроші?

— Вирішили вас побачити.

— Мене?

— Усіх.

— Тоді сідай і починай... — Останнє слово, як не дивно, не переставало колотися. Навіть затуманило на секунду зір. — Що там у світі нового?

— Тут — ви, там — світ. Вічно старими є одні лиш печалі.

— Десь вичитав?

— Напевне.

— Вірно робиш. — Я вилила з каструлі трохи води, щоб каша стала кашею. — Що не думаєш, а говориш. До речі, це не образа, а похвала. Через нас течуть ріки... А хто думає, черпає тільки із себе... Черпати треба з рік.

— Згоден.

— Серйозно? — І цибуля, і каша були готові. Залишилося запитати: — Ви голодні?

— Тільки з-за столу.

Помітивши моє здивування (ним я остаточно перемкнула себе на себе), Костя уточнив: — З-за столу в Дрогобичі.

— А-а, дев'ятий день... Так швидко?

— Ми ж приїхали не після похорон. Чи похоро-нів?

— Так не питають. «Что в лоб, что по лбу» — це ти чув. То почуй і таке: прямою атакою наражаються тільки на лоб. Від якого все відскакує. До знань підкрадаються.

— То як?

— По-хо-ро-ну. Однина. Як і твоя мама, я теж філолог. Колишній.

— А тепер?

— На курсах перепідготовки. В Іванки.

— Гарно. Вона навіть мене навчила.

— А чому навіть?

— Бо я тупіший.

— І чому ж вона такого тупого навчила.

— Як подобатися. Спочатку треба розподобатися. Тим, кому подобався. Разом із собою. А тоді вже діло піде.

— Марудна справа. Життя може не стачити. Де вона зараз?

— З Орестом. Купаються.

— Даремно... А може й краще.

Мені чомусь вірилося, що чоловіки, надто дурніші, спершу кинуться на Оресту. А дурні вони всі. Крім, виходить, Кості. І ще кількох. Але теорія теорією, а...

— Не зрозумів. Що краще?

— Бути учнем. Або ученицею. Вона й мені дала урок. Тільки ж ти їй не кажи... Ми, — я скинула фартушок і ступила в туфельки без підборів. Для прогулянок селом, — йдемо до них. Яка там погода?

— Нема. Ні погоди, ні вітру. Тільки сонце і (з Костиного погляду я зрозуміла, що треба одягнути й халат)... Ліпше побачити, ніж чути...

— Та я вже трохи бачила. Як у криниці. Не до води, а — за водою. Є, ти ж спортсмен, заступ. А це — засвіт. Хіба не так?

Ми вже вийшли з подвір'я й нікуди не поспішали, бо дівки, поки в наш бік не глянули, світили гузницями, як прожекторами. Особливо Ореста. Курдюк, а не...

Я зиркнула на Костю й почервоніла. Згадала, що заговорююся. З дитинства, де цілими днями була сама. З козою, псом і курами... Але він був не тут...

Я б те саме почувала. Якби... Слава богу, понатягували напизд...

Вдруге я не почервоніла, а звільнено й глибоко-глибоко зітхнула. Уявивши себе серед степу. Не широкого, а — світлого. Що вперед, що вверх...

Тут, правда, куди не глянь — скрізь гори. Але не щоденні. Урочисті, як різновеликі стяги. Божого воїнства... Серед цих вершин колись похованого. Хоч ховали й татар. Франкова Тухолька — це ж між цих десь хвиль. Застиглих, аби сколихнутися...

Виск, що вломився у бездонне це безгоміння, вдарив не тільки по нас, а й горах, що ніби побудилися й почорніли. Вищала, безсумнівно, Ореста. А Іванка, відбігши від берега, стояла так, як готові до битви боксери.

— Що там таке? — Я домчала до неї майже разом із Костою, що обминув Іванку і подав руку сестрі, яка не могла виплигнути на пастівник. Хоч поруч із нею в прибережному проваллі глибочіла стежка.

— Якась звірина.

— Ти його бачила?

— Так. Тільки їм не кажи. Нех ідуть.

— Той самий?

— Ні — стрижений.

— А тобі не здалося? — Костя вів Оресту за руку й ще не знав: сміятися із сестри чи їй співчувати. — Може то була змія?

— Грубша за тебе?

— Ти ж кажеш — зблиснуло.

— То потім. А спершу вилізла з кущів... отака мордяка... Іванко, скажи.

— Хтось із наших хлопців.

— І вони всіх так фотографують?

— Тільки тебе. Мене вони знають.

— Ти що? — Ореста показала зуби, якими, безумовно, боронилася б. — От зарази!

— Я так їм і передам.

— Коли?

— Коли вийде. Ти ж видиш, що своїм криком наробила. Батько женеця, дід Василь тоже.

— В чём дело?

— Крокодил.

— Где?

— В Африці. — Іванка натягнула шорти, білу безрукавку й взулася в кеди. За той час Паньовін перестав двигати грудьми й пронас всіх забув. Теж, очевидно, вражений спокоєм місця, що кілька днів тому було його житлом. А зараз — знову мрію...

— Хорошо!!!

— Дуже. Хто хоче... — В Орести, яка теж влізла в шорти, відмовлявся працювати зіпер, і вона не могла впоратися із слиною.

— Всі хочут. Тільки кожен свого. — Дід Василь волів би допомогти Оресті не лише поглядом, а й руками, що означало — вони з Паньовіним надолужили те, чого не допили порізно.

— Ну й чого вам зараз найбільше кортит?

Іванка йшла дідові на виручку, позаяк зосередженість того на Орестиних припухlostях могла видатись комічною.

— Ти до мене? — Старий перевів біноклі на малу, посміхнувся з розумінням і враз скинув очі уверх, де я і, певно, всі решта, вгледіли сизу хмарку. У якій виник і розчинився орел. З розкидом крил, якого вистачило б на прикриття товариства ще більшого, ніж наше.

Дід Василь й Іванка презирнулися.

— За мною.

— Дурне кажете й дурне чую. — Іванка вирвала з Орестиних пальців язичок зіпера й смикнула ним вгору. — Скільки випили?

Ореста підскочила, а дід обм'як.

— Скільки не пий, а йти треба. Ти б шось нам зготовила. Люди з дороги.

— Зготую. Напаліт сауну.

— А то нашо?

— Вони завтра їдуть. Хай би попарилися. Щоб мали шо згадувати.

— Так есть! Все эти дни только и разговоров, что о реке.

— Знайшли річку. Дніпро ж більший. — Іванка ще раз смикнула Орестом.

Що тій, видно, сподобалося. Але мала про неї забула, бо вчепилася поглядом у підскельний берег, кілька менших дерев під яким захиталися. Так нібитам вовтузились... Хто — малоцікаво. Але місце на всяк випадок було зафіксоване. І нею, і мною...

41

Після приїзду Мирославової команди прирічкова латка здобулась на автономію: ніхто там на ріку й скелі не зважав. Так, наче їх поруч не було. А вогонь, кілька сумок із пляшками «Оболоні» й понастромлювані патиччя ковбаски не те що були — довкіл них лунав регіт, снували гуси, прибудні пси. Розпарений Паньовін теж підійшов до молоді, сподіваючись, що тій забagnetься шашликів. Тоді б і він увійшов у долю — приніс кастрилю з м'ясом. Але киян цілком влаштувало своє товариство. З розговорами про відрядження до Варшави, Брюсселя, Відня, де, складалося враження, вони те тільки й робили, що дудлили пиво.

Знаючи про м'ясо від Кості, я сказала про нього Мирославові. Той — волохатому й беззадому орангутангу, який, глипнувши на мене, зронив: «Навіщо? Все ж є». І продовжив регіт над анекдотом, про який товариство забуло й слухало інший. Але регіт старшого одностайно підтримало.

Цивілізація телекліпів. І лощених холуїв. Яких більшає разом із потрібними й малопотрібними офісами, що відроджуються будь-де. Навіть у Карпатах. Аби поруч був шеф.

Костя подібних премудростей не знав і звільнив для себе місце так, як робив би це на спортивних зборах: відсунув тих, хто йому заважав, повідкидав від багаття порожні пляшки й заповзявся ставити рогатки для шести чи семи шампурів. Орангутанга це шокувало, але ми з Костою (відновив, зрештою, вогонь він, наносив чорти зна звідки патиччя теж він) поводитися так, наче нікого не бачили. І пішли із запашними частуваннями для діда Василя й решти наших так, як йшли б фестивальним килимом в Каннах: бесідуючи про своє й тільки своє. У такій приблизно формі:

- Ублюдки.
- Костя, це русизм.
- А я про що?
- А ти про відсутність етики.
- А що таке етика? Я забув.
- Терпіння.
- Тоді я взірцевий етикун.
- Етикмен...

Боролись ми за місце біля вогню, втім, без потреби: Ольга, не дочекавшись нас, вивалила у дві тарілки консервовану гусятину. Але пішли в діло й шашлики. Надто — після дідової з ними війни, яка, аби зробити її менш помітною, була підтримана нашими вгризаннями в обгорілі шматки баранини. З кількарразовим нагадуванням дідові, що їсть він свій же презент.

- Хіба то їдження? Мука.
- Надо за это выпить.
- За муку?
- За ваш подарок.
- Ви мене маєте на увазі? Чи барана?
- Ну вот, снова не так. За вас, Василий Корнеевич! Мне никогда

так не было хорошо, как здесь.

- А при чомутут я?
- Вы... Ну не умею говорить, и всё.
- А ви скомандуйте.
- Иванка — ты... Я тебя тоже люблю. Всех люблю. За всех!

Ніхто не заперечував. Хоч дід Василь і на цей раз непомітно вилив свою горілку в траву. Сказавши мені поглядом — мусить.

Я ж випила чарчину до дна. За нього, войовничу його беззубість. Не кажу вже — мужність, з якою боронився від цілоденної, вважай, спокуси захмеліти й вибути з цієї веремії. Яка з від'їздом Мирославової четвірки (Паньовіни розцілювалися раніше, взявши з діда Василя слово вділити наступного літа їм стодолу) перейшла у відання сутінок, що ставали то майже непроникними, то світліли. Можливо, тому, що забрали Іванку, яка з наплічником і довгим ліхтарем щезла в них, не доходячи ріки.

Їжі у неї було на тиждень.

- Нашо на тиждень? Ліда каже, на два дні.

— Всяке може бути. — Дід Василь знов разюче змінився: ходив скрадливо й пружно, а розмовляв владно. І, здавалося, не міг надивитися на Іванку, що позиркувала на нього теж не без хвилювання. Вони навіть про щось перешіптувались. Певно, про зброю.

Зрештою, чому певно; Іванка пішла з кольтом. Як ходила років із дванадцяти; про це вона розповіла двома реченнями: «Я пристріляла там всьо». І після зазирання в себе додала: «Всьо їдно боялася».

— Чого ж ходила?

— Тягнуло.

А тепер, бач, витягнуло. Не питаючись згоди.

Коли за нашими підрахунками вона видряпалася до печери із секретом (Там ще є два виходи. — Куди? — На той світ), хмари пішли тріщинами. І хтозна з якої причини зблиснула й згасла річка.

Я все те спостерігала сама; дід Василь пішов до намету, де мої орли спати відмовились. На запитання: «Чому?» — Віктор, забувшись, відповів: «Нет обзора».

Видно, теж щось відчував. Хоч салон BMW мав переваги й інші: піч, радіо, можливість без особливого ризику відстрілюватися. А при потребі й когось розчавити; мені за кермом робочого нашого танка найчастіше спадало на думку саме це. Особливо — в пробках, де, щоб опинитися спереду, повз тебе протискався й тебе ж підсікав хтось із людиноподібних. Які хазяйнують і тут...

Цікаво, чи знають про це гори? Чи їм байдуже, хто до них ліпиться, кому з ними добре чи зле? Роман розповідав, як його замолоду вразило, що Карпати є в Словачії, Польщі, у румунів. Тоді хто ж для них ми? Пам'ятаю, як я, потягуючись, сказала:

— Гуцули.

Про бойків я почула (ї втямила, що саме чую) під кінець довгого, повного хлюпотіння й різких чаїних криків дня, на підході до Мальги.

— То для себе гуцули. Я про них.

— Вони ж безживні. Хіба ялиці з смереками живі. Особливо — під дощем. Скуляться, як вівці, і — слухають. Про що їм шепче хмаровиння.

— Гарно. Як і все дурне.

Від почутого він здригнувся, повернувся на бік і, не всміхнувшись, попрохав: «Пробач». Але й далі залишався у полоні образи. Підсиленою й тим, що відбувалося між нами. Ніби вперше, і... востосоте...

А у мене — вперше. І тоді, і зараз. Людина ж не просто росте, а — виростає. При тому самому тілі, розумі... Ним мало що вхопиш, якщо його не бере до рук отой... гермафродит. Він же й Дух. Найнижчого рівня. Як і Карпати, що порівняно з Гімалаями — діти. Заквітчані, вбрані в зелені льолі. Біля них не думається ні про власну мізерність, ані смерть. Чие царство — у снігах. І вдохмарному льоді. За яким — знов сніги.

Жіноцтво там... зогріває. Енергіями зимна. Збирає їх у лонах і — віддає. Тим, що не здатні, як йоги, брати тепло з нічого. Котре є усім...

І ми є усім, поки не злягаємося. Чуючись гетерами, яким нібито байдуже, хто насцілує. І як. А це ж обмін сигналами. Про те, що Космос — готовий. До акту єднання. Не яйцеклітини зі спермою, а — себе із Всевишнім. Через яйцеклітину...

Підсвідомо я завше... даючи — віддавалась. Саме Йому...

В обіймах з Іванкою спізнала ще й більше — невинність єства,

що себе не ділило на когось і мене... Тільки любити — то ж краще, ніж схима... Це важко довірити навіть словам, що в тобі й вмирають.

Так багато нового всього лиш за тиждень... І де — на безлюдді... Якби не та погань, дізналась би й більше. Про себе; світ інших нехай би чекав. Повернення в Київ, де буденність засмокче...

У багні не до щастя...

Шкода, що втеча сюди неможлива. Без нищення злагоди, що існувала між триадою неба, гір і людей. Бойків зправіку, а нині — хтозна... Проминає усе...

Чому ж тоді дід, що розтанув у тіні, накинутій хмарою на цю долину... Завбільшки з долину... Це я про хмару...

А з виду ж, як хустка. Ледь-ледь розтягнута... Так ніби нею знічев'я хтось бавиться... Діти, напевне, є й серед вітрів...

...чому дід Василь, що й бойком не є, не схожий до інших? Табори ні до чого, він там лиш озлився. І, може, прозрів, проте в смерть, а не в себе, де гір цих не було. А з'явилися — і в ньому з'явився чаклун. Дослухач і домислювач знаного річкою... Яка зараз із ним знов про щось розбалакує. Як з Іванкою — темінь.

Навіщо це нищити? Та сама Іванка вже ж довела, що у спілці прасмислів людських єднань із царинами й зворами... мудрості легше ступати до міст. Вона й телевизор — це антисвіти. Не кажу про повну її несполучність із життям, де царюють... одні лиш короткозорі проекти. І зиск. Не я, а вона відчула в мені... давні начала.

А я її — в плаття...

Не те, зрештою, — вікно мені набридло і я стала роздивлятися гори мальовані, — так ворохообно печалить. Втрати й поступ — то глупство науки, що вічно грішить і вдає із себе дівчину. Здатну бути вірною.

Кому і чому?

Те саме з Христом: народили від Духа...

Тоді нащо було його класти в лоно? І звідти виймати?

Син Божий і Діва... Але — не всі ми... У греків жіноцтво було в шані більшій...

Шануймось самі! Разом з чоловіцтвом, яке бандитіє, якщо вхопить волі понад власні сили. Його імпотентність — то вислід сирітства думок про бажання без суті бажання. В якому брутальність — то грім без дощу; не родить і хіти.

Люблять любов. І хочуть любові...

Ця й про себе; Іванка вжелюбить. Когосьувісні, що, казала, в печері ані на секунду не порожніє. Різновид оргазму. В її тілі — Природи...

Мені вже запізно до цього повертатись... Збабилась...

Зледачіла теж; зараз добрий робітник став би в більшій пригоді, ніж всілякі цілунки. Принаймні заснула б, як сплять косарівни. Після здригнуперервних сопін косаря.

О, з'явився й він.

- Чому не зачинаєшся?
- Хіба? Видно, намірялась виходити.
- Не страшно?
- А тобі?
- Про що ти?
- А ти про що?

Судячи з блиску Мирославових очей, йому було не до розмов. Мені теж, але...

- Ти що, здурів?
- Прийми руки!

Стрим справді час від часу потрібний... Після першого й надміру гарячкового шляху до насолоди про це думалось іронічно. А з початком другого — ніяк. Хіба — ліниво, але про це вже було... І — загуло...

42

Невже повернувся до Ольги? Про це подумала не я, а та, що перевернулася з боку на бік і замість очікуваного пивно-горілчаного смороду наразилась на запах простирадла. Висвіженого дощем і після нього — вітром... Й огорнулася дощем. Сивувато-хвилястим й по-літньому щедрим. На дух ожереду, його з'ява в цій хаті стала чудом із чудес...

Іванка!!!

Заплющена вся... до найменшої пори... я вслухалася в тишу... І прогонила ляк... Спершу з ніг... Потім спини... грудей... живота... Куди влився встид. За німе парування з її антиподом... Птахи на гілці...

Добре мені на гілці — в камінні!..

За такого дощу!..

Там не те що соломи — трави не нарвеш...

А туг — ліпота...

А ще кажуть — ми люди. Якщо й так, то... дискретні. З випаданням у скотство й повертанням до тям лише в стані струсу.

Коли любиш — не треба нікого й нічого. А так — животієш. І їси, що дадуть...

От бачиш — їжа на згадку прийшла... Є живі і утроба... Я, виходить, утроба...

Коли все до ладу — здається, що ангел...

А збоку — та ж птаха. У клітці бажань...

У хліві, а не в клітці!

Так, досить лежати! Що маємо зараз? Десята?!!

Оце так заснула... Після душу — не дивно. Очистилася...

Накинувши халат, я з руками на нижньому його гудзiku пішла до вікна. І про гудзик забула. Від подвір'я до річки застиг... парк із туману. Білого зверху, а знизу — у тінях. Які хилитались. Напевно — худоба.

Цикл замикався... Ще б з'явилась Іванка, і мене, як ту корову, — по ребрах, по мордяці. Невмитій і, напевно, запухлій. Бо ж їла за двох. Так ніби не вона, а я мала йти на відсидку.

А чому, власне, мала? Дід Василь із цим погодився, бо бачив якусь ніби засідку. На кого — хтозна. Зрештою, жінок не крадуть, а... гвалтують. Та й то як сказати. Мене ж Мирослав не гвалтував. Коли рвав з рук бікіні. Я сама згвалтувалася...

Переконана, що та паскуда розраховує саме на це — Іванчину згоду в процесі... Де тіло — наш ворог. Чи спільник. Брутальності. Що своєї, що їхньої.

Вагітніють усі...

Ото був би курйоз, якби залетіла. За крок до розлучення. Мій красень не знає, що вчорашньою ватрою він спалив наш контракт. Де написано: «Поважати смаки одне одного». Я, коли це пропонувала, не вважала за потрібне поширювати цю вимогу на бізнес. Принаймні в контракті про це ані слова. Але моя фірма й ота його голота — різні гатунки. Той самої ніби справи — робити гроші. Вони їх обслуговують. А я — заробляю. Щорік чистіше. І ще одне, любий мій чоловіче: я перебільшувала. Твою відразу до бруду. Звісно, морального... Ти звичайний марал. Згодний з усім, що дає задоволення. Із ПДВ за заведані збитки, що його, ти вважаєш, тепер Ользі сплатив. А насправді — їх збільшив... Вона вже не зупиниться.

Не в зрадах — їх придумали скопці, — а в проплатах. Отою руркою за кожен кинутий у неї гріш. Це те і не те, чим займалася я. Блядство — не бізнес; його капітал не росте, а старіє. А я з цим процесом свої обгородки давно роз'єднала. Вони не жіночі. Як і я — не вони...

Що ж придумати зі сніданком? До Ольги не піду — незручно. А трусити дідові запаси... та ще й без нього — то справжній розбій. Досить Іванки.

Про що вона там думає?

Пристрілює, бідна, долю. В яку я втрутилася, анітрохи не сумніваючись, що зла не роблю. А вийшло зло. Може, звісно, не таке, як ввижається; і в бандитів є стрими.

Тут інше — сваволя. В законі.

Вся держава — бандит. З голови до п'ят, які колись та засверблять. Зі страху...

Але коли то ще буде. А Іванка є вже. Разом із гніздечком, де росла, щоб стати рівнею. Тим хто літає.

А так не можна. Навіть під наглядом їхнього орла, що сигналізує: «Я бачу...» Та що з того.

Хто ж втрутиться? І — як?

Треба все-таки хату купити. Разом із низкою майбутніх вілл проти річки. З видом на скелі, за який хоч зараз плати.

Не Іванкою, не бійся. Чи це не Ти?

Всі покинули.

Ні, знов хтось чалапає.

Проминув. За погоди — нікого, а за мряки прорвало. Понеділок. Важкий, кажуть, день, а для мене — заводний. Кидаюся в роботу, як качка у воду. Щоб випірнути і — за справи. До наступного вихиту на моріжок де-небудь в Анталії, Словачії. Тепер буду чистити пір'я туг. Без качурів. Аби звикнути до самоти справжньої, від якої не втечеш. Хіба знайдуться діти.

Від кого? Хоч такого не буває, щоб людина не мала пари. Саме як людина, якій перед кимось та треба вигорнутися. Щоб не ставати сміттєзвалищем. І разом прибирати. Землю, де стоїш, річку, звідки п'єш. Та й в собі роботи повно. Удвох вона не легша, а потрібніша. Тобі й тому, хто нею в тобі оселяється. І безкінечно довго живе.

— Виспалася?

— Іванко! Господи, як ти мене налякала. Де ти?

— Доброго ранку. Чого мокнеш?

— А де Іванка?

— Зараз? Спит. Я їй, поки лив дощ, коца з подушкою заніс. І ше мішковини.

— Коли? — Я дивилася на діда Василя і не вірила, що бачу саме його.

- Вдосвіта. Як почало лити, я й пішов.
— А хто ж то...
— Цить! Йди до хати!
Я теж почула гуркіт двигуна й вихльости розрізуваної колесами води. І зникла з подвір'я, як з мене Іванка.
— Корнійовичу! Добрий день! Що — не впізнаєте?
— Не дуже... А, то ти. А там хто?
— Міліція. Питаються, чи давала сільрада дозвіл на перепродаж вашого обійстя. Я кажу — ні.
— А хто купує?
— От я й питаю — хто?
— А вони чого не йдуть?
— Вони? Не знаю.

Голоси туман забрав, а я пішла на кухню, твердо постановивши ні від кого надалі не ховатися. Мене, зрештою, ніхто й не шукає, хоч... Про що той чоловік питає?.. Про покупців, яким пора звідси вимітатися...

Абсолютно логічна помста тим, хто на владу пащекує... Втеча з Трускавця тут ні при чому. А коли й «при чому», то — як перший камінець обвалу, спрямованого на нас з Іванкою. Не кимось, а мною...

Вибори президента мають пройти під пресом страху. Ніяких інших альтернатив для бандитів нема. Тому складай крильця і — назад у кокон...

І все ж, і все ж... Та ні — виходу нема. У тому числі й з малою, яку привести до покори вони мусять. Інакше залишиться прецедент, якому в системі насильства не місце. Біла плямка на бруді увиразнює бруд; її треба знищити... Навіть якщо її бачив один лише барон. І ще той — з колишніх юних піонерів... Помічник.

Завтра їду! З Іванкою, яку підберу в Турці. От тільки як її в ту Турку доправити? Зі мною не можна — перехоплять. Мене теж, якщо це добре не обмізкувати, захають в який-небудь ДОПР, і випустять через тиждень. Якщо випустять. Мирославова бригада — то, звісно, прикриття, проте й з ним є заковика: пивні хлопці доти хоробрі, доки їм все не пояснять. Підполковники...

Чого діда так довго нема? Теж, напевне, обробляють. На предмет послуху.

Я вийшла на куценький майданчик перед вбиральнею і вперше звернула увагу на коридор, що вів у темряву. Видно, там теж є кімнати. Як і на першому поверсі. Дід Василь про них не говорив, бо ніхто про те не питав... Поверхи ж симетричні... Справді — приміщення. Повно стружки, кругляків... А там далі? Те саме... плюс вікно. Не на подвір'я, а — пастівник. І дорогу.

Ось вони, місцеві законники... Вже діда відпускають. Ні, завернули і ще наказують. Той, що я його чула, — наймолодший. А два інші —

здоров'яки. Таких повно і серед генералів, і серед сержантів. Служаки. І це ж не тільки тут — скрізь отака-от худоба править. Нова мутація. З жировими мішками що спереду, що на спині. Без віку, без встиду... І хтось їх любить, із ними спить... Теж народ. Не привозний, а свій. Дівчатка, як янголятка, їх обслуговують... Задурно, бо розплачуються ще не владні... Включно з чоловіками за паспортом.

Біда... Прикрашена, припудрена... З прокладками... культом «Діролу»... здорових зубів... І напріч атрофованої волі до... себе. Якою кожна з них замислена не державою, а Богом.

Життя нищиться. На користь благ, серед яких ось такий туман — ніщо.

Зверху його айсберг виглядає спресованішим. Мала б терпіння — простежила б, як він зникає. За лічені хвилини. Так, ніби він теж істота, якій хтось каже: «Пішли». І він, зблизнувши отими сновидними в собі дзеркальцями, йде. На десяток-другий метрів вище, де й починається Небо.

Хмарочоси його з-над міст проженуть. У себе. А тут воно скрізь, де немає... людей.

Мені здалося, що хтось когось у цій хаті кличе. Голосом самої тривоги.

Чергова ілюзія. Я навмисне допіру не замислювалася над Іванчиним «виспалася». Реальніше за оті згуки... Духовний міраж. Зітканий з імпульсів, що межують із мовою Космосу. У яку вірю, як і в Бога. І того, що завжди поруч, і — всесущого. Без гри у деїзм, що не передбачає самосвідомості. Кожної з його перед'єрархій, вище яких — Він і тільки Він. Начало й сутність усіх безкінечно різних світів. Наш серед них — найризикованіший. Ступенем самодостатності. До Нього оглухлої...

— Пані Лідо, де ви?

Ольга. Це краще, ніж хтось, але й найгірше з того, що тут є. На цю хвилину...

— Хто там? Я тут!

Почувши голос, Ольга відійшла від плити. Разом із запахами, серед яких переважав часниковий.

— Доброго ранку. Снідати пора.

— А дід Василь?

— Оно, — вона зазирнула до нижнього коридору, — йде... Той голова сільради всі печінки вже виїв. Коли й коли...

— Поїдемо?

— Чого то... Коли чоловік вернеця.

— І коли?

— На осінь. Я йому вже написала, що робота й тут буде. Мирослав набирає бригаду. То нашо з чужих.

А ми вже рідня. Непогано. Для Ольги з чоловіком. Цікаво — ще для кого?

- Ваш батько теж тесля?
- Більше муляр. Тесля в нас от. Чого він ще хтів?

Дід Василь, поки не підійшов, не сказав ні слова. А коли став між нами — спершу віддихався. Як же він, бідний, на ту гору, та ще й в дощ, дерся?

- Ти про кого питаєся?
- Про голову. То ж він в астримав.
- Трохи він, трохи й не він. Шо ти там таке зварила? Пахне від воріт.

- Молодої бульби. І гуску запекла.
- А пахне?
- Підлива. Мирослав зробив. У настак не роблят.

Витвір, про який ішлося, був вислідом моїх озарінь. Біля нової газової плити, яку, поки не випробувала її в усіх режимах, мала за товариша більше місяця. І стільки ж часу тишилася своєю геніальністю. На предмет мішанини овочів з якою тільки бачила рибою. А телятини — з вижимками усіх сортів. Поки не вернулася до цибулі й часнику. З олією з базару, в супермаркетах докупували хіба авокадо, лимони і котрийсь з нових майонезів.

— Без начинки? — Ольжині очі моїх уникали, а мої її — ні. Так, ніби належали абсолютно дурній або святий.

- Дала трохи рису. Часу ж мало.
- То Мирослав вже поїхав? Сам?
- Ви про хлопців? Вони в мене. Чистят на вечір картоплю. Той здоровший каже, що такої ще не їв.

— Добре, що так... Що — ситі. — Це уточнення знадобилось і для діда Василя, який підозріло повеселішав. А Ольга — розчервонілася. Видно, обоє мені не вірили... Що й не дивно: собі я не вірила теж. З того часу, як зраділа, що сніданок уже є. І що я тут ніколи не буду поваром. Бо вже й зараз ледве не сказала: «Принесіть мені ніжку до...»

Ич, пані найшлася...

І пані, а що? Мене ж звідси виживають, а не їх. І чорта з два виживуть. Як володарку. Чого саме — довго розказувати...

43

Рішення вибиратися саме завтра підтримав і Київ. Порадивши робити це після обіду, коли спрацює прикриття. Яке — мій «дід» не сказав, знаючи, що сотовий теж, коли треба, прослуховується. Про Іванку не запитував. Погодився, виходить, брати під захист і її.

Дідові Василеві це сподобалося, бо моїй охороні він не довіряв. Інша справа — собі...

- Але не можна.
- Чого саме?

Спроставивши з подяками Ольгу, ми чаювали. Там же на кухні, де, виявляється, було радіо, що під кінець вістей про самочинства опозиції пообіцяло гарну в Карпатах погоду.

— Чого, питаєся, не можна? Зброю з собою брати.

— А нам дасьте?

— Вже дав. Ти ж тільки на неї там не тисни. Те роби, того не роби. Вона сама розбереця.

— А якщо не розбереться?

— Купи хату. Проші ж маеш. Чи, думаєш, не хватит?

— Залежно на яку. — Почуте мене ошпарило. Спокоєм, за яким стояла готовність всього позбутися. Зі мною включно, бо сварка з Іванкою означала розбрат і з дідом.

За все треба боротися. Навіть за скоєне тобою добро. Сказав би ще, як боротися?

— А ви ж де подінетеся?

Я була певна, що старий нагадає про обіцянку мати його тут за сторожа. З правом на житло. Але він загадково комусь усміхнувся, потім перевів свої біноклі на мене й нічого не сказав. А щоб я ще раз цим не цікавилася, на прямих вже ногах кинув:

— Я сам. А сам скрізь вдома.

Подумав дід, здалося, про інше, але питати про це не було в кого; він не скаже, а Іванка не підкаже. Більше на його настроях не тямився ніхто...

У якості остаточно утвердженої в своїх правах хазяйки я ще раз вернулася до кімнати, звідки мене покликала Ольга. Шість на вісім... Нічого собі кубельце. З таким круговидом... Від моста й до ще одного моста... Пішохідного... Різонуло груди бажання вже мати тут дзеркала, гаптовану бронзою шафу, софу, два здоровенних шкіряних крісла. З червоного, як і небо над горами, дерева. І килим. З кутка в куток. Кольору кави з вершками. Атам, де стружка, облаштую бібліотеку. Зарубіжної класики. Із заскоком в модерн на рівні 60-х... Минулого вже століття. Де про подібне й не мріялося. А воно ось, під ногами!

Підлогу доведеться помінати. На паркет. Із сонячним посередині колом, від якого не промені, а — вістря.

А нащо ж тоді килим?

Для зим, яких у мене ще буде й буде.

Ти глянь — забула про камін. Під час усіх розмов про дачу героєм номер один був він. У вигляді давньогрецького храму. З жертвником, де буду спалювати всі до одного вірші. Вертатися до них — це поразка. Поезії серед бедламу нема. Як і серед культури. У вигляді оперних заль, філармоній... Поезія — дичка. Цивілізації та комфорту, які всмоктують. Спершу тіло, а потім і душу...

Серед них треба народитися. Щоб не зважати... І писати про тишу. До й після... трагедії виростання. З-під землі — над. А з над — понад.

Як Сен-Жон Перс. Скимлити про любов, всілякі негаразди, розмовляти з народом... Про що?..

З рідноземною літературою не пощастило: вона — не моя. Хотілося б, звичайно, чимось у ній пишатися. Разом із рештою світу. Краще — відмовою... жити колапс... При ньому й бунт не допоможе... Якою мовою?..

Аби не вгрузати у хащі подібних роздумів, я спробувала ще раз порадіти знахідці місця, де — це я відчувала, як кішка — мені буде добре. Навіть із поганим настроєм. Але кожен звив думки — то й проминання. Себе відчуваючої. Тепер чекай, коли довкола нової мислеформи згусне твань звичного. Щоб заповзятися рохкати.

Не буде тобі, Лідо, добре ніде! Хіба — час від часу. Як хвилину тому. Щастя — то всього лиш момент... вмирання. Ще за життя. Був би хто-небудь поряд — пояснила б. А так — промовчу.

А це що? Мирослав!.. Йде прямо сюди... Зустрінути треба не тут. Щоб не здогадався про те, чого й сама ще не знаю. Але цим вже живу.

— Кого я бачу!

Я швидко збігла униз і стала у дверях кімнати, де ми ніби примирились. Мирослав мене туди потяг, проте я не далася:

— А поцілунок?

— Хоч сто. Що ти тому барону наговорила?

— Отже поцілунку не буде. А жаль. Я так за тобою скучила.

— Смієшся?

Ми вже сиділи в дідових кріслах-довбанках і чекали вирівнювання потенціалів. Його збудження й моєї ненависті.

— Чого мовчиш — продовжуй.

— Що тут продовжувати. Він звідкись дізнався, що я твій чоловік, і дав зрозуміти — нічого в Східниці не вийде.

— А я тут при чому?

— Він сказав: «Ваша дружина перебрала міру». Яку міру?

— А де ви розмовляли?

— У нього.

— Всі?

— З керівником.

Потенціали вирівнялися. Чого не скажеш про тямлення одного й того ж — можновладного скотства... Утім, не такого вже й можновладного: звичайний злодій. У фаворі. Не завадило б знати — обласному чи київському?

— Він питався про Іванку?

— Ні. Хіба сказав пару раз: «Вони».

— І вам відмовив?

— Не зовсім. Я того й приїхав. Він дав номер мобілки. Аби ти подзвонила.

- Ніколи!
- А якщо я попрошу?
- Ти?

Аж тепер стало ясно, що в Мирославовій ході мене насторожило: він йшов мене бити. Моїми поясненнями, яких поки що не було, і не буде.

- Саме я. На!
- Що? — Я подивилася на чоловікові руки, як зовсім чужі. Ладні до насильств не лише в ліжку, а й тут. Дивні діла Твої, Господи...

Папірець з номером я на всяк випадок взяла. І на той же випадок набрала на власній мобілці записані там цифри.

- І що я йому скажу?
- Мене це не обходить. Він попросив — я приїхав.
- Попросив? Це міняє справу. Якщо даму просять, їй нічого не лишається, як лягти.

Я втопила й відпустила клавішу виклику й коли почула ліниве «альо-о», цілком опритомніла. Тобто пустила поперед себе свою ж ніби подобу, але безсоромно стервозну.

- Це я.
- От і добре. А то поїхали... Без пояснень.
- Все ж ясно.
- Ви так вважаєте?
- А ви?
- Ми могли б зустрітися?
- Хіба в присутності міліції.
- Це жарт?
- Неудалий. Міліція служить.
- Точно. Де вона?
- Нащо це вам?
- Досі під враженням. Стільки шику.
- Розумію.
- Саме це я у вас шаную.
- Вона ще дитина.
- Ви більша. Для чого було підключати Київ?
- А для вас він порожнє місце?
- Саме так.
- Тоді навіщо вам я?
- Ви попросите, я подумаю.
- Я вже прошу. Підігнати клепку, яка у вас відклеїлася.
- Приймаю. Війна?
- З вами? Та ще й у вас під носом? Я приїду.
- Коли?
- Після чоловікової подяки.

- Резонно. Де він?
- Поруч. Даю йому слухавку.

Мирослав вхопив до рук стільниковий, як естафетну паличку. І про мене забув, повіривши, що ситуація змінюється на краще. Може й так. Якщо під «кращим» розуміти добовий передиху гонці на...

Та ні, яке ж тут переслідування? Облога. У якій все складається проти нас з Іванкою. Навіть Ольжині бідкання у батьків на відсутність чоловіка, який міг би вже приступити до роботи. Дідові Василеві про це розповів голова сільради. Як Ольга, жалючись на солом'яне вдівство, раптом сказала: «А тут ще треба завідувати». «Чим?» — запитала мати і почула те, що зразу ж пустила по селу: «Ії Ольгу беруть старшою. В якомусь санаторії». Хто бере — ясно: пани з палатки.

Мене більше зацікавила робота Ольжиного чоловіка. Виявляється — бригадиром. На будівництві палацу. Бо дідову хату Мирослав призначив під знос. З усім іншим.

Це й склало першу довідку для міліції, яка до Іванки ще тільки підкрадалася. А барон пішов ва-банк. Разом з екс-чоловіком, що, не сказавши й слова, зник. Щоб вернутися аж надвечір. Довіренім бандита.

Новина не така вже й несподівана. Після морального зсуву до точки, на якій він був під час студентської тут практики.

Людська середина — штука складна. Але й самоврядна, якщо йдеться про вигоду. У Києві нею була я, а тут — всі потроху. Зі мною включно, яка знає, де Іванка поділася.

- А тобі це нащо?
- Просто... Ти ж з нею поїдеш?
- Звісно, що не сама. З нею і — назавше.
- Це само собою?
- Що? Що я подаю на розлучення?
- Тобі видніше. Ми б могли й разом...
- Возити баронові дівчат?

Голос на цих словах несподівано здригнув. Я ж цим справді займалася. Дівчата, зрештою, були з душком. І самі цього хотіли. Проте хотіти й знати — не одне й те ж. Багато з них себе ще не вивчили...

- Вони тобі теж знадобляться.
- Де?
- Тут.

Он воно що. Він продав баронові й мої проекти. І той до них не в претензії. Оце вже занадто! Надто занадто.

- Я сказав щось смішне?
- Ні, це я так. Із себе. Тобі намет ще потрібний? Я до того, що хлопці в ньому не сплять.

- А старий?
- Він сторожує. Поки є що. Свої речі я вже забрала.

- Хай стоїть. Наші ще хочуть приїхати.
- А де вони зараз?
- Хто де? Обміряють, готують папери.
- Процес пішов?
- Ніби...

Знаючи, що відтепер Мирослав буде за мною підслідкувати, я навмисне пішла до багаття, яке в моїх папів не гасло. І коли його постаті на дорозі не стало, ніби знічев'я сіла в BMW, що взяв та й рушив. І зупинився аж за мостом, де мені дали відмашку. Ті самі, що їх спостерегла з вікна майбутнього будуару. Чи спальні. Зрештою, побачимо.

- Що я накоїла?
- Ваші документи.
- З ким, пробачте, маю честь?
- Не важно. Документи.
- А ще які-небудь слова ви знаєте?

Я вже бачила, де стоїть дев'ятка, біля якої грали в карти троє лобуряк.

Стережуть вихід з гір. Або просто з того берега. Очі й руки тимчасом робили свою справу, що вивершилась чемним-чемним:

- Це знову я.
- Що у вас?

Під високовольтними линвами мій сотовий фонів, а в бароновому було повно галасу.

- Затримали.
- Хто?
- Не кажуть.
- Ви в машині?
- Так. І сама.
- Зачиніться і чекайте.

Я хряснула дверцями й відкрила її тільки після того, як у неї чемно постукали.

- Що таке?
- Можете їхати.
- А не скажете куди?

Той, що стукав, озирнувся на товариша, який виявився не лише розумнішим, а й жартуном:

- А отак-от болотом, лісом і — на Варшаву.

Мовляв, знаємо ми ваші секрети, тільки ви наших не знаєте.

Чому ж — дещо знаємо... І візьмемо їх до уваги, коли рвонемо до села баби Дарки, звідти — на Турку, а з Турки... Куди доля вивезе.

Після повного розвороту й проминання варті спало на думку й таке: а що як спробувати втекти пішки? Іванка ж знає тут усі дороги.

Або велосипедами. До тої ж Турки. Але здоровий глузд порадив: «Краще байдарками». І дискусія припинилася.

Нічого, завтра запитаю, що таке прикриття й з чим його їдять? І де? І... якось воно буде. А як саме буде — побачимо.

44

Ні, тут таки треба зачепитися! Заради отаких-от ночей. Безгомінних навіть над річкою, яка збулькує лише коли на неї подивишся. А так — мовчить. Про все, що в ній пригрілося. Над горами й вище.

А моє сонечко аж схудло від зусиль виплисти й заплигнути назад на небо. Де воно нікуди не стремить, нічим не печалиться.

Дурна вірила, що краса засмучує. Хіба кретинів, що постійно про щось думають.

Боятися загубитися серед зірок, де хтось із нас, може, й опиниться. А ні — що ж: почнемо все спочатку.

Хоч — нащо? Хіба ота рибка, що десь отут спить, є істотою нижчого порядку? А бандити всіх рівнів і рангів — вищого?

Себе не зараховую ні до тих, ні до тих...

Мене взагалі нема. Надто коли з чимось прощаюся. І віддаю цій ілюзії себе.

Хай... Маю на увазі себе, яка попри все вірить, що завтра світ стане кращим. Ніколи!

Де ти сама — ще так-сяк. А де двоє... Утім, не заривайся: два — цифра магічна. Вона — основа життя. А все поза нею — то спільноти убивць...

Цивілізація... Кожна з них балансує на краю прірви. Що поглинає поки що викиднів. У формі імперій. Цих налаштованих на нищення монстрів, що, як усяка гадина, конвульсують навіть порубаними. Як СРСР.

Бути цивілізованим — це й бути обік-раденим. На можливість мати отаку-от ніч за посестру. Разом з усім у ній сущим.

Крім людиноподібних — ті родичаються з державами. І держа вами є.

Плебс за них бореться, бо вірить. У що — його справа: віру не засуджують. Хіба міняють одну на іншу. А еліта не вірить ні в що. Вона — то синдром владності. Підживлюваний енергетикою низу. Теж сублимація. Тваринного в посадове.

Насправді ніхто не знає, що чекає кожного з нас після смерті. Хочеться зберегти надію, що не німота, забуття, тліє. Прагнеться зберегти віру, що близькі люди, що здіймали у вчність, не навекі загублені нами, що вони десь поруч і, можливо, в найважчий момент придуть на допомогу. Але ніхто не може гарантувати цього... Вірити можна скільки завгодно. І вірити хорісно. Життя тоді не здається таким безнадійним і порожнім. Я вірю. І ти вір. Але жити лише цєю вірою не можна (Марина ЮДЕНІЧ «Дата моєї смерті»)

Хай би що там писали, людина — помилка. Щось найголовніше в ній не враховано. З царини особності. Не може ж такого бути, щоб самосвідомість мирилася з усім відворотним. А мириться... Хоч навіть трускавецька та гидота в Іванці побачила чудо... І на нього зреагувала. Як — поки що облишимо; головне — його вдарило. Чого ж тоді не б'є по голові?..

Відчуваю, що й зараз якась сила напружується. Боячись переступу... Мого — туди, де нас сотворено. Для життя, яким воно є.

Але ж це не життя! Це щось гірше мурашника, в якому ані сліду творення. Тільки — повтори. Без навіть натяку на працю сумління. Невже природа його не має?

Чого мовчиш?

Надщерблений повимиваними течією ямами місяць з несподіванки здригнув, а його побратим — скліпнув. Показавши оком на видиму йому землю, що до нас дослухалася. В який спосіб — не так уже й важливо: ціле й частка мало чим різняться.

Я знову втопила погляд у воді, і та з ества землю прибрала. Як твердь. Або з нею сполучила... Але не тілом...

А я про що! Саме в тілі щось не дороблено!

Чи поховано таїну з таїн... що не була й не буде ніколи прахом. А що ним стає — то провина не наша.

Так, Господи — Твоя. Якщо я можу так думати, то те, чим думаю, Тебе не боїться. Або вірить Тобі, як Силі, що нічим не керує, а просто є. Їй не треба коритися, а теж просто бути. Як ця ріка.

Шкода, що вона мене не бачить... Дерева теж: повтікали в себе й дослухаються, є волога для коріння чи ні. А волога — до Космосу, який нею рухає, дає їй ту ж силу, що крові. Чи кров — то зовсім інше?

Місяць її чує. Чому й не можна на нього дивитися: стає зимно.

Може, тут і відгадка? Кров — окремо, тіло — окремо, а душа — хтозна-де...

Про розум не кажу — він усього лиш функція. Диявола, кого ж іще.

Якби знаття, що думаю вірно, — пішла б... Не на знак протесту, а просто, щоб бачили: людина з усіх кіл існування виламалася. І зависла у Всесвіті, де розкручується зло. Інакшої назви в усезагальних законів нема. Їх засвідчувати — це ж профанація. Того, чим є в отакі-от хвилини.

Для кого — є? Може — для тебе?

Місяць знову зіщулився й зняковілим змигом показав униз. Ніби підказуючи — питайся у неї.

Кого? Не Природи, а просто Землі? А що, як вона теж ошукана?..

Вилюдніла, позбавилася монстрів з одними лиш шлунками. Решту живності законсервувала. Як біомасу. З розумом машин, чие пальне — та ж біомаса. Дещо від неї перепадає й нам. Усе решта — їй...

Хіба? Тоді й ми — угноювачі. Що захотіли більшого — володарювання. І ще — стати космічною елітою. А вона терпить. Чого не скажеш про нас. Накидаємося на все, що дає чи обіцяє задоволення, і не залишаємо по собі нічого. Крім слідів паплюження. Переведеного індустрією розваг у ранг культу; вони за нас хочуть, а не ми...

Мати й бути урівноважились. Хоч що я тут маю? Трохи іншу себе. Але й цього досить, щоб попереднє життя стало ворогом. Це ж воно мене підставило. Шепнуло: «Кричи! Виставляйся!». І виставилася. Ще й дитину звідси виштовхнула. На панель.

Мій гріх, моя й розплата. Не десь, а тут: Іванку я сюди поверну. Її утримання ламає, правда, принцип: гроші витрачаються тільки на гроші. І на тих, що їх роблять. Інакше вони знеціняться й вибудуть зі стану боротьби.

Іванка — теж боротьба. Проти мене змертвілої. Дід Василь вже, напевно, до неї дістався. Десь там розмовляють. І — прощаються.

Вивчу собі на заміну. Що при дітях своїх, що без них. Я і вона — винятки. А це не передається.

Не забути б про паспорт. Утім, встигнеться — хай спершу випишуть. Одягу ніякого. Крім костюмчика й плаття. В якому вже післязавтра піде до опери. Більше нікуди: що не вистава — фальш. Мистецька — всі інші простимі. А я — на південь.

Чом без неї? Щоб не налякати. Я там теж фальшива до рвоти. Маю міні-Хорос, де Паньовіні — екзотика. А кити — норма. Акули теж... Іванка їх здевальвує...

Скрізь, бач, розрахунки. Навіть коли відхрещуєшся... Від акул і себе з ними.

Хочу свободи! Чуєш, місяцю, сво-бо-ди! Не такої, як у моїх хлопців, що вирвалися з Києва й вважають — втекли. Або — дорвалися. До вогню, грі, щораз іншого неба. За тиждень воно із сивого стане синім. Потім стемніє. Щоб знову почати займатися. Щораз дужче й дужче. Спадаючи росами, від яких тіло оргаїстично збухує. Скриками, сміхом, цокотінням зубів.

Усе це тут буде! І я буду! Орлицею. До якої прилетить колись орел, здійме і — кине. Щоб видобулися крила. А ні — смерть.

А, може, вже кинув? І я ось-ось загину? Якщо так — прощай!

Це я кажу тобі, місяцю-князю. Не як князівна, а як прочанка. Були, чула, секти сонцепоклонників, була й віра у Сонце й Сонцю. Мої ж молитви спостеріг тільки ти. І в кожній — по світилу. Внутрішньому...

Я повернуся. Шляхом із них. Серед темряви, в якій людство не сліпне. Тому що сліпе...

45

Уві сні я плакала. Покаянно й безнадійно. А коли пробудилася — підплила слізьми знову. Від зворушення дідом Василем, що зварив молоді

картоплі, нарвав і начистив цибулі й усе це приніс до святкової нашої зали. Разом із двома кришталевими карафками соку.

- А нащо аж два?
- Що сподобаєця, тим і зап'єш.
- Хіба таке частування запивають?
- Яке ж то частування? Їжа. А хай йому добро!

Старий зник і з'явився з родзинкою (я глянула на годинник: двадцять хвилин по першій) обіду — куркою, яку обпатрав і варив теж сам...

- А ви?
- Я такого не їм. Хіба в когось.
- Зараз же йдїть за тарїлкою!
- Ти не зрозумїла. Коли вип'ю. Тодї м'ясо, кажут, тримає на ногах.

А так у мене шлунку, — він відділив нігтем верхню фалангу мїзинця, — во. Та й той так часом допїкає, що хоч скачи в яму.

- Нащо?
- А ти нїби не знаєш. Там же нїц не болит.

З так і не прибраною з лица посмїшкою старий вийшов і до мене й мальованих своїх гїр вже не повернувся. Видно, пішов до намета, де мав зустріти Іванку. А якщо помітить когось чужого — попередити, щоб далї якогось там мїсця мала вниз до річки не йшла.

А я спакувалася, щєраз обїйшла першув житїї свою дачу, знайшовши на цей раз комїрчину, де сохли трави. І пахло вїчнїстю, яка на землї — тїльки земна. Бо не приймає — і не потребує! — мастил, бензинового чаду... Про це подумалося пїсля появи на подвїр'ї BMW, якого хлопцї розгазовували на випадок перегонів полями. Чи перевіряли якїсь пального?... Може бути й таке, оскїльки ще вчора я помітили, що двигун пїсля останньої заправки (Вїктор казав — у «Тюмень-нафтї», але хто їх там знає, де вони збувають талони, коли їздять самї) покашлював.

Пїсля непомїтного перекладання обох валїз до багажника хлопцї пішли до Ольги обїдати, що дозволило менї порозкошувати пїд душем. А опїсля (Київ поки що не телефонував) зробити вилазку до річки. З прицїлом на далекий той вигин, за яким, казали, є пївторакїлометрова площина з камїнням, калюжами...

Я їївже розрїзняла, коли лїворуч на лопатоподїбному виступї з'явилася Іванка. Вона почекала, коли її дадуть знизу знак, і стала — от коза! — не спускатися, а зїстрибувати вниз, залишаючись, очевидно, невидимою для тих, хто мїг дивитися за нею з боку мосту. І все ж обережнїсть не завадить. Про це я щосили крикнула б, але мене тодї почують і тї, кому не треба. Тому я кинулася мїж кущї, щоб добїгти до намету ранїше за малу. Але дїсталася запїзно: Іванка вже була майже бїля берега. А до неї спокїйно йшов стрижений. Що ховався, очевидно, десь зовсїм близько. А тепер розкидав ногами мїлководдя, як переможець. Правда — недовго, бо

після дворазової короткої черги впав. А за ним впав і дід Василь, якого, коли старий виступив з-поза береста, поцілів баронів охоронець.

Я все це бачила, чула — і не розуміла. Надто Іванки, яка й далі йшла до берега, а від нього — до охоронця, що на неї чекав не розгублено (убив же людину), а з викликом. І з напівусмішкою почав осідати.

— Ти що, його застрелила?

— Його питай.

— Біжи до машини!

— Чого то я маю бігти.

Іванка підійшла й стала над дідом Василем, що лежав щокою до землі. І ніби слухав. Кого — не питаєш. Ні річку, ні його...

Вона присіла й нащось потягнулася до дідової зброї:

— Не руш!

— А то чого?

— Маєш біду свою. — Я вже помітила в її лівиці пістолет, що не виглядав ні іграшкою, ні зайвим: мала була готова вбивати й далі.

Мною струсонувало. Не з переляку, а — від ненависті. До багато чого. Але сортувати те «багато» не було коли: я набрала Київ:

— Тут трупи.

— Чий?

— Діда Василя й тих двох.

— Хто почав?

— Дід Василь.

— Нічого не чіпайте. Як Іванка?

— То ж і її...

— Мовчи! До вас під'їдуть. Вже виїхали. Ти зла?

— Не те слово.

— Тримайся. І нікому ні слова. Якщо запитують. Хоч питати ніхто не буде.

— Вже.

— Що?

— їдуть.

Але це було не прикриття, а учорашня дев'ятка. Її, правда, наздогнали й проминули два джипи, що біля Ольжиної хати розвернулися і помчали на нас плече в плече.

— Хто з вас Процик?

Запитав чоловік у камуфляжі, за яким на траву повискакували хлопці в чорному.

— Я.

Відповідаючи, я помітила, як Іванка прикритий спиною пістолет не зразу, але штовхнула за резинку спортивних штанів. І аж тоді звелася.

— Йдіть звідси.

— А дід Василь?

— Що за дід? — Чоловік озирнувся на дев'ятку. Потім підніс до вуха чималу чорну слухавку. — Зрозумів. — І скомандував червоноберетникам. — Беріть отих двох! — Після чого звернувся чомусь не до мене, а Іванки. — А діда куди?

- До хати.
- Добро. А тепер йдіть.

P.S. На четвертий, здається, день після похорону пробудилася моя брехайлівка. Що все ще мала якесь там живлення. Як і я.

- Коли до Києва?
- Не скоро.
- Готуєш дев'ятини?
- А ви звідки знаєте?
- Здогадуюся. На сорок днів і я б приїхав.
- Не треба.
- Як скажеш. Яка-небудь преса там є?
- Звідки я знаю.
- Поцікався. І телефонуй...

...Того ж дня у місцевій газетці я вчитала й показала Іванці повідомлення. Без чорної рамки: «У Києві помер викликаний до Генеральної прокуратури депутат облради...» Помер барон, виявляється, нагло — серцевий криз...

Мирослава ця новина не обминула теж. Але як він її сприйняв — мене не цікавило. Хоч пораду йому я дала. На майбутнє: «Рви, але не заривайся».

...Квартиру Іванці поки що не купую. Вона і в моїй здебільшого сама, бо багато їжджу. І коли повертаюся — застаю її в тому самому кріслі й за одним і тим же заняттям: пошуками серед сорока з чимось телеканалів мультиків. Вони одні кидають на її губи промінчики. Сонць, у житті відсутніх.

Назавжди чи поки що — не знаю. А саме життя не каже. Не має, певно, слів. Або й глузду — більше скидається на це.

5.III.2005.

Нівеляція протиріч

Таня УКОРА

науковець, літературознавець. Кандидат філологічних наук, займається рецензуванням і тезисами в літературі. Науковий співробітник Інституту літератури, друкувалася в журналі «Книгознавство», «Слово і Час», газеті «Друг читача».

В якій буді живеш, так і гавкаєш

Роберт Столер – дослідник, який вивчав пов'язані з «питанням статі» наративні моделі, – у своїй програмній статті середини 70-х «Стать і гендер» відзначив, що чоловічий трансвестизм як форма письма, котра гостро актуалізується в модерну добу, вмотивований здебільшого бажанням довести, що переодягнений чоловік є кращою жінкою за біологічну, бо має унікальний фалічний досвід. Певний культурний апогей «фалічної жінки» в чоловічому виконанні панує й у новому романі Григорія Штона.

Оповідачем, головним героєм, фактичним-метафізичним-текстуальним-оповідним центром «Нічних сонць» є жінка, але попри всю натуралістичність (ба фізіологічність) Штонового письма за цим образом стоїть виключно ідея жіночності (в тому числі – і через її інверсію). Тож «прогресивістські», на перший погляд, уподобання автора перетворюються на бесіду однодумців (а подекуди – й відверте дихання в унісон) зі сталою літературною традицією – писати про жінку так, як мала би про себе думати жінка, якщо була би чоловіком.

Подібне мотивування в зрозумілий спосіб формує образ Ліди – героїні роману – як такої собі лавини соціально-психологічних «патологій». То во-

Трансвестизм (від лат. trans – «через» та vestire – «одягати») – форма статевих перверсій. Характеризується тим, що статеве задоволення досягається шляхом переодягання на протилежну стать.

на чує людей із минулого, здається – відбитків пам'яті мальовничого куточка Карпат, і має палкі бесіди з таємничим Хтось, який допомагає завершити їй особистісне становлення (от тільки суперечливе питання – наскільки вдало). То вона – жінка з багатим травматичним досвідом, котрий дозволяє їй відчувати та розуміти приховані бажання (в якнайширшому сенсі слова) оточуючих; то – невдалий маніпулятор, що агресивно, напролом реалізує на диво непевну фантазію; то – напорчуд задоволена собою, декларовано самодостатня кобита; то – обурена коханка, яка заповзято мстить за нею ж спровоковану зраду... Безліч моделей і ролей, які героїня на собі випробовує і якими, зрештою, не може задовольнитися.

Водночас з ідеєю соціальної, психологічної, позиціонованої «анормальності» (як заперечення норми) оповідачки «Нічних сонць» насамперед (як перший дзвоник тривоги) виявляються мотиви андрогінності й, як наслідок, бісексуальності, причому визначні в категорії жіночності. *Власне, навіть не я. І не якийсь там мій двійник, що був і залишається істотою андрогінною. Жінка в жінці не розщеплюється ні на що – ось ідеальний репрезентант Я героїні. Ситуація хлопа в мені, що втік у ширінку, повсякчас провокує відсторонене авторське моделювання Лідиної «жіночності». Тожсамісне Я формується тут за допомогою й у якості «чужого погляду».*

Свого часу Михайло Бахтін, аналізуючи позицію людини перед дзеркалом, говорив про те, що така людина бачить не себе, а те, що вона демонструє іншому, а також – реакцію іншого та реакцію на цю реакцію. Тож погляд збоку виступає агентом влади Іншого (Хтось) над Я. І, власне, це є перепорою для суб'єктивності, «відкриття суб'єкту» (здається, саме це явище Штонева героїня раз по разу називає переступом).

«Чужий» внутрішній погляд як за-сіб ідентифікації в «Нічних сонцях» постає, перш за все, у щедрих прийомах візуалізації тіла, чим спонукає до питань влади й свободи: *Тіло (...) стало (...) безневинним; так, наче ні йому, ні мені з ним не доводило-*

РЕВОЛЮЦІЯ є драматичними подіями в розвитку політичного життя. Революція – це не окремий епізод, а складний процес. Під час революції центральні органи управління втрачають свою владу, затривоживають свої закони на значній частині території або серед значної кількості населення. Різноманітні групи включно з колишнім урядом ведуть боротьбу за встановлення власної центральної влади. Ця боротьба може набирати форми повсюдної громадянської війни, миттєвих державних переворотів або тривалої партизанської війни. Противники намагаються заступити нові політичні (а часто й економічні) інституції, щоб замінити ними старі
(«Енциклопедія політичної думки» / За ред. Девіда Міллера).

ся перебути казна чим: гвалтівницею, гвалтованою, коханкою, курвою. І жодного разу – просто жінкою. Очевидно, що будь-яке сприйняття тіла – це одночасне самосприйняття й самопроявлення у власній тілесній визначеності. Але тут тілесне стає на-самперед носієм «культурного знання» (відома феміністка Джоан Скотт свого часу говорила, що всі наші знання про тіло є знаннями, створеними культурою).

Тож цікаво зіставити мотив андрогінії (як в сеохоплюючої цілісності, основи для декларованого в тексті переступу, що повсякчас пов'язується автором із образом Ліди) із психоаналітичною концепцією поліморфного непевного об'єкту бажання (бажання, до речі, – чи не найуживаніше в романі Григорія Штоня слово). Звернімося хоча б до фактичної зав'язки твору. Вперше побачивши Іванку, головна героїня висловлює своє захоплення дівчиною: *Поки все це нахилилося й розпрямлялося, я чулася чоловіком, а очі в очі – товаришкою чуда, яке в мені хіба скніло, а нею – було. І на яке навіть в голову не приходило рівнятися, бо хіба з богами рівняються?* А важливим тут виявляється від самопочатку об'єктна роль Іванки, означена через показове «це». Вона є чистою сексуальністю (чи, якщо загодно, красою), чуттєвістю поза статтю, поза культурою, поза «свідомим» (чи то пак «усвідомленим»); але при тому єдина допустима її функція – бути точкою відліку й інструментом самопізнання як очищення. Тому й змінюється так швидко реєстр можливих щодо Іванки Лідиних ролей: від «чоловіка» й коханки до товаришки й покровительки в прагненні «зрівнятися з богами».

Затакого «гендерного розкладу» романної дії послідовно підкреслюване протиставлення «чоловіче – жіноче» дорівнює протиставленню такого, що мусить бути з бажаним. Відтак це закономірно підштовхує читача до символічного ототожнення жінки з природою, причому в протиставленні природи та культури², де остання виступає категорією людської свідомості та засобом контролю (з якими, додам, традиційно співвідносять «чоловіче»). А отже напрочуд показовим є це змістове «злиття» (що не виключає протистояння) чоловічого/жіночого – культурного/природного в сенсо- та сюжетотворенні роману.

²Зрозуміло, коли я говорю тут про «природу» та «культуру», йдеться винятково про абстрактні категорії.

Індустріальна революція породила набір, що союз науки та технології призведе до панування над природою, започаткує епоху достатку матеріального добробуту (В.Вокс «Екологічна економіка як сучасна інтегральна наука»).

А до чого тут культура?

В переламну (зокрема й щодо фабули твору) мить героїня «Нічних сонць» робить висновок: *Виходить, і річка – то я? І припорошений вологим пилом пастівник теж? І оті наддалекі позаскельні сполохи, яких насправді, може, й нема, – теж я? І це лише один із чисельних зразків відкидання «цивілізаційного» на користь «справжнього», що створюють певну метафоричність художнього світу роману (близьку, між тим, не кафкіанській логіці відчуження та невідворотності, а радше прийомами «острівного» магічного реалізму), де єдино дієвим механізмом суб'єктивації як перетворення є поширення Я героїні на «об'єктні форми». Сприйняття природи як Іншого з часом (оповідним) зводиться до уявлення себе як природи. Натомість маємо в особі головної героїні, перефразовуючи назву відомої роботи Крістєвої, саму собі Іншу. Так і жіноча солідарність. Невипадково Ліда неодноразово підкреслює: не має вона поваги до (інших) жінок. Ця засада часом править за єдиний приклад суб'єкт-суб'єктних взаємин у художньому світі роману, виступає виключною мотивацією Лідиного становлення. Як знову й знову набуває знаку «прориву свідомості» (що є поступово єдністю тілесного і розумового) Іванчин орел-провідник. І тут пролягає очевидна межа: «цілісність» для Ліди є розпорошеністю між жіночим і чоловічим, природним і цивілізаційним; цілісність Іванки, яка вособлює природне, органічне начало, – це невинність ества, що себе не ділило на когось і мене. У такому модерністському замилюванні «варварство» та його екзотизація (за якого бути цивілізованим – то бути обікраденим) виторюють модель світосприйняття, де чиста, «первісна» (Іванчина) природа є єдиним джерелом для «відкриття суб'єкта», крім Бога, якого нема. В якості саме Бога.*

Катаlepsis – тривала, подібна на смерть втрата свідомості, загальне зачеплення всього тіла, знерухомлення, втрата чутливості, часто – зі збереженням самосвідомості, а вночі – почуттів та слуху.

Цікаво, що набуття тілесності – у романі означальній для духовного прориву категорії – це обов'язкова складова свободи, так само як «усвідомлення» звільнення є присутнім компонентом «подолання тіла». Власне, останнє й означає в тексті акт становлення тілесного: світ як природа, а не культура й тіло як культура, а не природа виступають тут одночасними «предметами» та суб'єктами світосприйняття. Отже, Лідин переступ знаменує розвиток ідеї тілесності як

ідентифікаційного владного компонента від опису узвичаєних тілесних практик до переживання нульових станів тілесності як абсолюту, де тотожними є гіперфізіологічність і каталепсія.

Так, згадуваний уже орел, викликаний екстатичним криком Іванки, «переносить» Ліду до світу без тіл, де, проте, «духовність» героїні набуває виключно тілесного значення/вияву.

Тож і цей «культурний» пласт оповіді (як і його гендерно-імітативний попередник) приводить нас до проблеми самоусвідомлення як процесу «перезподілу влади» (тут – переакцентування суб'єкт-об'єктних відносин). Напрочуд показовим у цьому контексті є ставлення героїні до прояву сексуальності (в тому числі й сексуального насильства) як владної категорії. Так, згвалтована чоловіком, Ліда розмірковує про власну (назагал неймовірну як для ситуації) провину: сама ж бо згвалтувалася, ажде тіло – наш ворог. Чи спільник. Брутальності. Що своєї, що їхньої (до речі, чи не найпоказовіший момент на користь імітаційного, якщо не пародичного щодо жіночого письма, характеру «Нічних сонць»). Але дещо раніше, в розкладі «паритетних» сексуальних ігор Ліда сприймає себе (більше того – декларує, і не лише себе, а й жіночність як таку) виключно як об'єкт: *Але є й театр. Зрозуміло – чоловічий; ми в ній – партер... Зараз теж: не я бавлюся, а бавляться передо мною. Для власної насолоди.*

Визначальним, зрештою, виявляється питання готовності нести на собі жаданий тягар влади (а тут – і маніпуляція, й відповідальність, і право карати, й впевненість у праві на допомогу) і те, які вияви така спроможність влади набуває. Візьмімо образ діда Василя. З одного боку – нездоланне (у психоаналітичному значенні поняття) політично-тюремне минуле робить Василя вразливим для зіставлення з «приземленими» на кшталт старшого Паньовіна; з іншого – саме це перенесене й незабуте страждання (однозначно марковане як праведне) є умовою його власного «переступу». Відтак дід Василь – чи не єдиний у текстуаль-

*...три аспекти революції
— розвал держави, боротьба
з претендентами
на центральну владу і
заснування нових інституцій
— відбувається не поетапно,
не в чітко окреслених рамках
і не в послідовному порядку.
Кожен із цих аспектів
справляє вплив на всі інші.
Розвал держави, до якого
приводять банкрутство
та військовий крах, може
вести до боротьби за
владу між республіканськими
претендентами; за цією
моделлю відбувалися
революції в Англії, Франції
та Росії. З розвалу держави
змагаються за центральну
владу і заснування нових
інституцій носії революції,
як із ніток, так і з гобелен
або як з атомів створюється
молекула: це взаємозалежне
переплетення складників,
що утворюють одне ціле
(«Енциклопедія політичної
думки» / За ред. Девіда
Миллера).*

*Гоббс стверджує, що хаотичний кровопролиття, стричинні революції, набагато гірші, ніж найкороткша тиранія.
Максвелл розуміє революцію в прагматичній спосіб — як ризик, якого законом зазнають правителі, якщо вони слабкі й деспотичні; він радить монархам задля збереження своєї влади уникати цього фатального подвигу вад («Енциклопедія політичної думки» / За ред. Девіда Мейера).*

ній тканині роману образ-абсолют (а отже, і долю цього персонажу можна передбачити вже з рядка його появи в тексті: він з'являється, аби допомогти Лідіному «перетворенню» і, виконавши місію, зникає).

«Владний компонент» найчіткіше проявляється в детективній лінії твору; і, певна, саме відверте «оголення» мотивів (тут – і в літературознавчому, і психологічному значенні) робить навернення сюжету в детективне русло, як водночас і всю екшн-частину роману невдалими, навіть – чужорідними у вибудованому художньому світі «Нічних сонць» (не допомагають і численні підморгування в бік пам'ятних

реалій новітньої історії України). Напевне, тому з появою втіленої (у буквальному сенсі) загрози Лідіному та Іванчиному життю (і друге, очевидно, важливіше, адже під сумнів ставиться активна присутність/нааявність «інструменту перетворення») зникають «курсивні» голоси Лідіного переступу. Перетворення завершено, і керівні голоси, що тепер мовчать, як і зловісна сукня для Іванки, позначають лише певні його, перетворення, «крапки неповернення».

І все ж переступ був

Адже, за великим розрахунком, перед нами – спроба вибудувати певну ініціативну модель: втілення якоїсь статі є повним лише за умов надбання досвіду іншої статі, ситуація опанування «природи» зумовлена переживанням (тут – і емоційним включенням, і подоланням) «культури», «відкидання» тіла виступає наріжним каменем проблеми тілесного, усвідомлення власної «нетиповості» – лише крок на шляху до «норми». Відтак виходом за межі є не звичне усвідомлення «кордонів» (свідомості), а нівеляція протиріч як таких. Тобто умовою й водночас завданням успішного «відокремлення» стає досвід «цілісного» існування, а отже, й появи не тої, що думає, а тої, що мислить, всією собою. ✿

дмитро
стус

рауль
чілачава

Б
А
Р
А
Б
А
Н

«Якби я не був грузином,
я був би нецікавим
для українців»

Рауль ЧІЛАЧАВА народився в Західній Грузії – на землі легендарної Колхиди.
У 1965–1970 роках навчався на факультеті журналістики Тбіліського державного університету, стажувався в Київському державному університеті ім. Т.Шевченка, вивчав українську мову та літературу. Тривалий час перебував на творчій роботі.
Від 1992 року був заступником міністра, заступником голови Державного комітету України у справах національностей та міграції. Доктор філологічних наук, професор, академік Академії національних та соціальних відносин Грузії, заслужений діяч мистецтв України, лауреат низки літературних, урядових та міжнародних нагород. Автор понад 70 книжок поезії, перекладів, публіцистики та наукових досліджень. Від лютого 2006 – посол України в Латвії.

Дмитро СТУС: Передусім дозвольте привітати Вас із призначенням послом України в Латвії. Парадоксально, але факт: Вам, грузинові, випало представляти Україну в Прибалтиці, що колись входила до єдиного з Вашою батьківщиною геополітичного простору. Проте революційні зміни, що відбулися наприкінці минулого віку, проклали кордони між колишніми союзними республіками-напівдержавами. Сьогодні журнал «Київська Русь» намагається долучитися до осмислення проблеми революції в житті людини XXI ст., а тому перше питання саме про революцію. Чим є для Вас, людини культури, перекладача та письменника й водночас чиновника, революція? Як Ви сприймаєте це поняття, як відобразилися революційні зміни на Вашому сприйнятті світу?

Рауль ЧІЛАЧАВА: Революція – то завжди руйнація чогось усталеного, завжди, коли йдеться про революцію в прямому розумінні, – кров і втрати. З революцією тісно пов'язана загроза диктатури чи контрреволюції. Будь-яка революція не убезпечена від насильства.

Нам випало жити в часи творення нової держави, нової інфраструктури, формування нової ментальності та відмови від багатьох усталених речей і поглядів. І все це, безперечно, не могло минути без втрат.

Для мене, як грузина, який майже сорок років прожив ув Україні, революція, що відбулася на зламі дев'яностих років, тісно пов'язана з трагедією моєї етнічної батьківщини. Втім, це з одного боку. З іншого ж – було визволення Грузії із залізних пуг, під якими вона перебувала понад два століття.

Мені здається, що Грузія вийшла із ситуації, в якій опинилася внаслідок розвалу Союзу, з найбільшими втратами. Точніше – навіть не вийшла, а лише починає виходити. У Грузії справді була революція, адже Грузія проголосила незалежність за рік до розвалу СРСР. Цього не вибачили ні самій Грузії, ані її президенту, ані Верховній Раді, яка узаконила грузинську незалежність і взяла курс на євроінтеграцію та цілковиту відмову від тоталітарного режиму.

Наслідком стала братовбивча громадянська війна, нав'язані етноконфлікти, що тривають донині.

У стародавні казкові часи вибори вибирали між ідеологіями. Маркс провокував революцію Штарнер спонукав до терору. Фрейд вразив усіх етич життям. Маркс був актуальним. Про Сартра сперечалися. Зараз усіх забули. У сьмдесяті цислівість до ідеології вмерла на Заході. У 1991 році – в Україні. У 1993 році – в Росії (Д. Корчанський).

Щодо України, то її цього разу Бог милував, і те, що відбулося в Грузії, не трапилось в Україні. Зараз мені важко дати оцінку всьому, що відбулося, але очікування були значно більшими за здобуте.

*Революція не створює демократії.
Вона тільки відкриває шлях
для демократичного розвитку
(Д. Горос)*

Певна річ, Майдан, який стався позаторік, був реакцією на все, що відбувалося в Україні в пострадянську добу. Відбувалося багато в чому неправильно. Передусім я маю на увазі гуманітарну політику. Україна не змогла відстояти свої найголовніші цінності, насамперед – власну мову, яка хоча й була визнана державною, але так і не почала функціонувати на багатьох рівнях державного ладу. Було зруйновано книговидавничу структуру, кіно. І сьогодні все це треба поновлювати.

Отож, ведучи мову про революцію, завжди слід уявляти перспективу її завершення. Руйнувати завжди легше, ніж будувати. Це знайшло підтвердження і в Україні, і в Грузії.

Д.С.: Не можу позбутися враження про спільність помилок, властивих Віктору Ющенку та першому грузинському президентові Звіаду Гамсахурдіа. І тут і там – щире бажання змінити світ на краще, і тут і там – рух уперед, утруднений непрофесійністю команди, що постійно скеровує недосконале державне суденце на мілини та рифи. Ви думаєте, це звичайний збіг обставин, чи жорстка історична закономірність?

Р.Ч.: Мені не випадає давати оцінки українському Президентові, адже я людина державна й маю захищати інтереси держави та Президента.

Д.С.: Оцінку В.Ющенка від Вас я й не сподіваюсь почути... Для мене історичні закономірності цікавіші за конкретних посадовців...

Р.Ч.: Я справді думаю, що людина, яка приходить до влади на хвилі народного піднесення, не убезпечена від випадкових людей у своєму оточенні. Існує якийсь несформульований закон юрби, за ним довкола лідера завжди утворюється група людей, скажімо так, дуже «притосованих» до таких ситуацій. У якийсь період, коли було справді важко йти до перемоги, вони потрапили до найближчого кола, почали сприйматися найближчими соратниками, а після перемоги в лідера починають спрацьовувати мотиви елементарної людської вдячності. І що сильніше, до речі, спрацьовують, то поряднішою є людина. Лідер прагне дати шанс людям, із якими здобував перемогу, якимось проявити себе. На жаль, більшість людей із революційних оточень виявля-

ються пристосуванцями, які думають лише про себе. Коли ж узяти до уваги ще й їхню нефаховість, відсутність досвіду чиновницької й управлінської роботи, то...

Д.С.: Перепрошую... Ви ж самі сказали: про В.Ющенка та українські справи не говоримо. Та й виправдання чи адвокати українському президентові, як на мене, геть не потрібні. Проте цікаво було б почути Вашу інтерпретацію причин трагедії Звіада Гамсахурдіа. Чому той, кому багато людей, і не лише в Грузії, щиро симпатизували, зазнав нищівної поразки?

Р.Ч.: Були різні причини. Передусім не треба забувати, що тодішній центр аж ніяк не хотів миритися з тим, що з'явилася бунтівлива республіка, яка заявила про намір вийти зі складу імперії. По-друге, у Москві тоді перебував Шеварднадзе, людина, яка втратила там усі важелі впливу, владу, але, попри все, намагалася продовжити свою політичну кар'єру. І по-третє, у Тбілісі базувався Закавказький військовий округ, а Грузія завжди була важливим стратегічним плацдармом для Радянського Союзу, бо сусідувала з Туреччиною, країною НАТО. На грузинських кордонах були розташовані війська СРСР, і, звичайно ж, усе робилося для того, щоби через агентуру, ортодоксальних комуністів, людей, безпосередньо відданих Шеварднадзе, дестабілізувати нову Грузію. І хоча більшість чиновників у той чи інший спосіб пристосувалися до Звіада Гамсахурдіа, а комуністи спершу навіть підтримували його, проте, потім вони зробили все, щоб зсередини розвалити державний механізм і привести до влади свого колишнього лідера.

Д.С.: Якщо я правильно зрозумів, Ви вважаєте, що впродовж нетривалого часу, доки Звіад Гамсахурдіа керував Грузією, його дії були непомильними, й лише підступи...

Р.Ч.: Я не сказав, що Гамсахурдіа робив усе правильно, але зважте, що він не міг не помилятися, бо на той час ніхто не знав, що – правильно, а що – ні. Пам'ятаймо й про те, що перший президент Грузії не був управлінцем, ніколи не працював у жодному апараті, а вміння керувати державою – окреме мистецтво, якому ніде не навчишся, а лише можеш опанувати його з досвідом.

Гамсахурдіа намагався замінити всі старі кадри новими, яких ніде було взяти. Він одразу почав переробляти райкоми на префектури на чолі з префектами, тобто спробував одночасно змінити й адміністративну систему, й управлінську систему, й ідеологію, й Конституцію... І все це – за півроку.

На це й часу не вистачило, і досвіду забракло. Не дивно, що зручної миті опозиція все це дуже вдало використала проти президента.

ДС: До болю знайома й упізнавана картина... Та досить політики. Поговорімо про культуру, що, за великим рахунком, – також політика, але з більш глобальними й менш очевидними наслідками. Правильна культурна політика зближує народи й тамує напруженість, неправильна – учорашніх друзів і соратників перетворює на заклятих ворогів. Найочевидніший приклад – Перша світова, після спалаху якої вчорашні товариші стали супротивниками. Такі міжетнічні конфлікти – одна з головних проблем пострадянського простору. Ви багато років фахово займаєтесь перекладом. Українських письменників тлумачите грузинською, грузинських – українською... Хочу помилятись, але, здається, резонанс і вплив Вашої праці залишає бажати кращого. Відчуваєте зворотній зв'язок із читачами?

Р.Ч.: Слава Богу, Україна та Грузія й без мене дружні країни, взаємозбагачення наших культур відбувається в звичному, традиційному руслі, де немає місця для ненависті, ворожнечі й зла.

Що ж до резонансу й впливу моєї скромної праці, то, хто має очі – бачить, хто має вуха – чує. Загалом же, на діячах культури справедливо лежить велика відповідальність за духовне здоров'я нації, за доленосні кроки її правителів, хоча – чи можна вимагати від них неможливого? Культура й політика, як мені здається, нерідко рухаються паралельними шляхами й не перетинаються. Політичні вожді не схильні чути вогнів культурних. Гітлер ігнорував Томаса Мана, палив книжки Гейне, Сталін посилав до ГУЛАГу або розстрілював неслухняних письменників і митців. У пострадянський період серйозну культуру підім'яла так звана попса, кіч, шоу-бізнес. І це є світовою проблемою.

Я переконаний: культура здатна пом'якшувати міжетнічну напруженість, вносити струмінь миру й доброти в людські стосунки. Я вірю, наприклад, що якби хтось із живих російських класиків (Є.Євтушенко, А.Вознесенській, Б.Ахмадуліна...) написав твір, за змістом і художньою силою рівнозначний Шевченковому «Кавказу», то події останнього де-

Революція. Це слово стало банальністю кінця ХХ століття. Скільки разів ми були свідками такого розвитку подій: збуджені юрби, загальні засла харизматичні лідери, що мачають з екранів телевізорів і розгортають добре відому героїчну (мелодраматичну) таку спроби. Ми на свіжій погляд? Чому ж нас так захоплюють революції? (Вірш Асєрман «Ревізія ідеї революції»)

сятиліття в Чечні й на моїй батьківщині розвивалися б інакше. Таку річ ніхто не зможе ігнорувати.

Д.С.: Років сім тому один вірменський правозахисник обмовився: мовляв, ми тут, в Україні, повинні тішитися, що маємо низькопробну російську попу, бо вона допомагає людям не втратити звички читати. Натомість у його рідній Вірменії таких попових книжок не було, а тому люди «відвикли» читати. А як із цим справи в Грузії? Залишилась звичка читати?

Р.Ч.: Так, залишилась. Як важко не було всі ці роки, коли інтелігенція майже не мала можливості купувати книжки, але звичка читати залишилась. Я був приємно вражений, коли, зайшовши до публічної бібліотеки Тбілісі, не знайшов там жодного вільного місця. І хоча переважало студентство, але й людей старшого віку було чимало. Бібліотеки сьогодні стали популярними місцями саме тому, що люди втратили можливість купити всі потрібні книжки. До речі, книжка в Грузії завжди була і є, це я хочу особливо підкреслити, одним із дуже цінних подарунків. Останнім часом у Грузії з'явилося багато приватних видавництв, почастишали презентації, налагоджується випуск дешевих книг для народу.

Але є й трагічні картинки. Я на власні очі бачив, як люди продавали в Тбілісі родинні бібліотеки.

Прекрасні зібрання класиків – Вазі Пшавелі, Іллі Чавчавадзе, Іраклія Церетелі – можна було купити за один ларі, тобто за півдолара.

Д.С.: Ви майже сорок років мешкаєте в Україні. Відчуваєте ностальгію? До речі, що таке – ота незбагненна ностальгія?

Р.Ч.: Ностальгія – то хвороба. І я не думаю, що хворий на неї. Однак існує необхідність повертатися до минулого, згадувати найсвятіші, найсокровенніші місця, в яких ти виріс, людей, які тебе оточували й чії голоси до тебе долинають із відстані часу. Я не хворий на ностальгію, але дуже часто в мене виникає необхідність повернутися туди, звідки я прийшов. І я це роблю за першої нагоди.

Д.С.: Чи маєте щось, може якусь річ, що була б символом, сполучною ланкою між Вами й батьківщиною?

Р.Ч.: Найголовніше – це спогади, пам'ять. У мене є бібліотека, де багато грузинських книжок. Я часто повертаюсь до них – найголовніших для мене речей... А ще – мелодії, звуки, запахи, які я інколи згадую чи відчуваю, і від яких ніколи не віддалявся. Я навіть колись написав, ніби ніколи з Грузії й не виїздив. Кожна людина, якщо вона нормальна, звісно, повинна пам'ятати своє коріння, бо без цього життя втрачає сенс, а сама людина перетворюється в перекотиполе. Часто повторюю: якби я не був грузином, то був би нецікавим для українців.

Д.С.: Життя стає дедалі динамічнішим... Передусім політично. Проте якби не змінювалася політична карта чи геополітичні інтересита стратегії, маленька людина залишається такою ж незахищеною перед владними князьками, як і раніше. То, може, досить терору політикою, досить ганятися за повітряними зміями радикальних змін і... зайнятися самовдосконаленням?

Р.Ч.: Є такий вислів: якщо ти не будеш займатися політикою, то політика займеться тобою. Політика – не інше, як велика частина нашого буття, нашого облаштування, і нашої щоденности. А тому бути зовсім вільним від політики навряд чи вдасться. Втім, якщо брати до уваги досвід заможних і добре забезпечених держав, побачимо, що там люди майже не цікавляться політикою, бо політика є справою фахівців. На жаль, у нас фахових політиків дуже мало, натомість маємо багато крикунів, які на первісному етапі накопичили багато грошей і сьогодні хочуть їх реалізувати, хочуть влади-слави тощо. А от політичної культури – нуль. От і маємо понад сто виборчих партій і майже метровий виборчий бюлетень, у якому сам чорт ногу зламає, так і не втямивши, за кого голосувати. Немає структуризації держави, немає структуризації суспільства, а тому ми й далі борсаємося в цій невизначеності.

Д.С.: Ви кажете немає. А хто винен? Політеліти чи народ?

Р.Ч.: Усі разом. Не можна людей ділити на політичні еліти й не-еліти.

Політики, звісно, користуються тим, що люди їм дозволяють безконтрольно діяти, а люди ще не знають, як можуть їм цього не дозволити. Та були ж акції в Україні, і люди довели, що народ здатен багато що змінити. Натомість не може ж народ сидіти в секретаріаті Президента й виконувати роботу фахівців. Як бачите, ми знову повертаємося на круги своя: немає політичної культури й немає національної ідеї. Якби ми знали чітко, що будемо, все було б інакше. А так... Л.Кучма так і пішов з влади, не з'ясувавши, «яку Україну ми будемо» і яку систему влади хочемо мати. А яку систему влади ми будемо сьогодні? Парламентсько-президентську? А що вона дасть людям? народу? Звісно, крім тих людей, які будуть сидіти в парламенті й матимуть більше можливостей відправляти уряд у відставку. Це і є проблемою. Народ, на жаль, цього всього не знає. Хто читав нову Конституцію й знає, які вона має переваги над старою? у якій системі ми будемо жити? які переваги нової системи над попередньою?

ДС.: Про це багато говорять. Але, здається, сьогодні рівень довіри до всіх гілок влади настільки низький, що люди більше визначаються лише з тим, кому можна хоч трішки вірити, а всі інші нюанси сприймають/не сприймають лише в пов'язанні з цим. Скоро Ви їдете до Латвії як Посол України. У цій балтійській країні діє чітка структура розвитку й підтримки культури й культурної політики. Чи можна мати надію, що бодай за Вашого сприяння чужий досвід допоможе нашим чиновникам від культури не вигадувати велосипед і нарешті не повертати в бюджет не використані на культуру кошти?

Р.Ч.: Звісно, у новій іпостасі для мене буде дуже важливим гуманітарний аспект, і я активно повідомлятиму про життєспроможні механізми культурних технологій відповідним органам і структурам в Україні. Хоча латвійці вже сказали мені, що з України до них не раз приїздили «за досвідом» – вивчали шлях латвійської інтеграції в НАТО, Євросоюз і так далі, – але ніхто цим досі не скористався. Та ми спробуємо ще раз... Хочу сподіватися, що моя праця не буде марною.

ДС.: Пане Раулю, а які книги чи культурні події минулого року справили на Вас особливе враження?

Р.Ч.: На жаль, останнім часом я був надто завантажений державною службою, хоча й намагався стежити за найцікавішим. Велике враження на мене справив роман Отара Чіладзе «Годовий роман», надрукований у журналі «Дружба народів». Це надзвичайно потужний твір, асоціативний, із метафоричним контекстом. Я навіть не знаю, чи щось по-

дїбне з'являлося останнім часом у світі. Це дуже сильна проза, проза поета, який давно став метром у романістиці.

Якщо говорити про українську літературу, то мене вразив роман Миколи Вінграновського «Наливайко». Це також блискучий сплав поезії, прози, якогось емоційного струменя.

Що ще? Історико-літературний трилер американського письменника Метью Перла «Дантів клуб». Це дуже вдала містифікація на тему «Божественної комедії». Поет Г. Лонгфелло працює над перекладом твору великого флорентійця, а тим часом пасажі його Пекла стають дійсністю. Суспільство жахається серією садистських убивств... Я не великий шанувальник детективів, але мене захопили, з одного боку, бездоганні знання автором Дантової поеми, а з іншого – майстерний показ впливу перекладу на реальне життя. Цей роман, до речі, опосередковано підтверджує: справжній твір як продукт високої культури – зброя. Все залежить від того, у чиїх руках вона опиниться.

Я, звичайно, багато читаю й поетичних творів. На жаль, вони досить одноманітні. Не видно поки рівних шістдесятникам талантів. Навіть новітні революції чомусь не «хлюпнули над світом лави», як сказав би П. Тичина.

Із молодих грузинських поетів запам'ятався Раті Амаглобелі. Збірка його лірики, яку я торік читав, переконала мене, що в нашу літературу прийшов талановитий автор.

Д.С.: Ви вже давно живете в Україні. Яка страва нашої кухні особливо подобається?

Р.Ч.: Я не гурман. А страва... дуже люблю налисники. Для мене їх спеціально готувала моя теща. Утім, вся українська кухня дуже славна, а я не перебірливий. Єдине – не люблю риби. Не їм морепродуктів. А так можу і шкварки їсти, і деруни, і картоплю в мундирі та без. Але, крім українських страв, удома часто готуємо ще й грузинські.

Д.С.: Затрадиційними мірками Ваша доля, що називається, склалася. Не знаю, чи маєте якісь особливі секрети, але просив би поділитися з нашими читачами Вашими рецептами подолання життєвих випробувань.

Р.Ч.: Передусім треба вміти ніколи не зраджувати собі. Бути чесним перед собою. Мати яскраві, дуже конкретні й досяжні цілі. Людина почуває себе нещасною насамперед тоді, коли ставить апріорі недосяж-

ну мету. Якщо визначаеш дорогу та відчуваєш, що можеш її подолати, тоді обов'язково досягнеш мети. Але є речі, невідкладні людині, й часто ми стаємо нещасними саме тоді, коли визначаємо для себе неспіввідносні з власними силами цілі. Власне, оте недосягання й робить людину нещасною. Це – перше.

По-друге, я хотів би всім читачам «Київської Русі» побажати, щоб і цей, і всі наступні роки були прожиті без втрат. Це – найголовніше. Бо коли живеш без втрат, то можна сподіватися на якісь надбання. І нехай наші надбання будуть корисними не лише для нас самих, але й для нашого оточення. Тоді всі ми будемо краще почуватися, буде менше заздрісників і більше щасливих людей, облич, посмішок на вулицях. Бо часом так сумно стає, коли йдеш вулицею – і не бачиш жодного усміхненого обличчя. Отож, більше посмішок, більше радості й більше доброти...

Мені здається, що все це дуже по-радянськи

Нинуло року Надія Світлична прислала мені поздоровлення з наданням звання Героя України В. Стусові... й сумну приписку... Передивився всю галерею Героїв і статті про них. Вразили заголовки: «Ощенко зробив Стуса героєм». Схаменіться, він був героєм! Боже, що за відсутність етичного смаку. Ну відзначив, визнав героїзм Стуса, але зробив? Етично-естетичного смаку в сучасній Україні небагато. Та й звідки йому бути в Малоросії? Ось Глузман жаліється, що на попелі й кістках Бабиного Яру збираються будувати «Общинний Дом»... Це трохи краще за антисемітський пам'ятник часів Брежнева... Але звідки ця глухота у «вірнопопідданих» чи «професійних» євреїв? Чи це не вони колись захищали той злопам'ятний камінь? «Мені здається, що це все дуже по-радянськи» (Д. Стус).

Одначе мова йде не про вірнопопідданих. Читаючи Указ Президента про В. Стуса, неможливо зрозуміти логіку цієї нагороди. «За незламність духу, жертвоне служіння Україні й національній ідеї, високі гуманістичні ідеали творчості». Але ж майже одночасно зі Стусом так само героїчно загинули його побратими: Литвин, Марченко, Тихий. За ті самі риси й ідеї. Чим вирізняється з-поміж них Стус? Він – великий поет, але це не входить у поняття Герой... Виокремлення Стуса – спекуляція на його імені. Політиканство. Звання «Героя України» давно знецінене. Ще його творцем, Кучмою. Та й Ющенко стільки їх «зробив»... Девальвація «Героїв» йшла паралельно до девальвації престижу Президента...

Асонія ПІАНОЦЬ

– математик, активний учасник правозахисного руху, член закордонного представництва УГГ, публіцист і літературознавець. Мешкає й працює у Франції. Автор книги «В карнавалі історії», монографії «Екзод Тараса Шевченка», низки аналітичних статей про М. Хвильового, В. Барку, П. Тичину, В. Стуса та інших, надрукованих в українських та французьких часописах і збірниках; документально-аналітичного фільму «З Малоросії в Україну» та узагальнюючих розвідок про стан і перспективи української культури.

І не встиг Ющенко врочисто відзначити Соборність і нових Героїв, як 23 січня Героя України надав депутатові Іванові Сподаренку за «особисті заслуги перед Українською державою у розвитку журналістики, послідовне відстоювання принципів свободи слова, багаторічну громадсько-політичну діяльність». У червні 2005-го Секретаріат Президента засудив антисемітську пропаганду МАУП (Міжрегіональна Академія Управління Персоналом) та провокаційний «Лист 100», підписаний зокрема й цим депутатом. Поясню популярно: «Лист 100» – україномовна версія «Протоколів сіонських мудреців» і численної московської чорносотенної літератури. Серед тих, хто за словами цього протоколу підриває українську державу, названо і Йосипа Зісельса. Зісельс мені відомий як член Української Гельсінської Групи, за участь в якій якраз і загинули Литвин, Марченко, Стус, Тихий. У часи перебування Зісельс був членом Української Гельсінської Спільки й одним із організаторів Руху. Це означає, що він, ризикуючи своєю свободою (і таки сидів, двічі), відстоював той самий сіонізм, за який попав тепер до чорного списку МАУП, і за ту саму демократичну Україну, яку він нині, за словами поборників свободи слова, знищує. Поборники в ті часи були на протилежному боці барикад. У 1973-му, коли Стуси й Глузamani відпочивали по курортах ГУЛАГу, відстоювач розпочав свою «багаторічну громадсько-політичну діяльність», очолив «Сільські вісті». І спокійно розвивав українську журналістику... до сьогоденного рівня антисемітизму МАУП'ячих мудреців.

Після скандалу навколо поборників свободи слова пан Президент змушений був виступити проти розпалювання антисемітизму МАУПами та їхнім видавництвом. І ось один із головних розпалювачів міжнацворожнечі зненацька саме ним визнаний Героєм «принципів свободи слова»... Прше, бо, як повідомляють ті самі «Сільські вісті», «Лідер соціалістів висловив побажання, щоб Іван Васильович відкрив першу сесію Верховної Ради наступного скликання як парламентський старійшина»... Ото буде Чорна Сотня-Парлямент, не згірше Госдуми в Росії!..

У всіх цивілізованих європейських країнах нема свободи для расистської пропаганди. Можна зрозуміти пана Мороза із Соцпартії (порожевілої компартії, що має глибокі традиції антисемітизму), який включив Сподаренка до першої п'ятірки партії для виборів разом із давнім захисником вчорашньої Імперії С.Червонописким, свого часу покаліченого афганцями за захист Родіни... Це той самий депутат СССР від Комсомолу, що брутально звинувачував депутата Сахарова в наклепах на Советскую армію і Родіну.

Крок Ющенко теж можна зрозуміти, якщо прийняти його логіку виборчої гри. Та яке відношення до героїзму, Майдану, України мають ці мишачі ігри боротьби за власну владу? Це вже не девальвація, це забруднення «ідеалів» й самознищення Президента. Він більше програє на виборах, ніж виграє в сьогodenній міжпартійній торгівлі. Бо вже й так для мас образ його все більше зливається з образом Кучми-Януковича.

Мені особисто не жаль образу Президента. Він уже й так багато зробив, щоб його заплямувати. Але з голови не йде призабутий образ російського Президента, що у свій час перемиг комуністичну гідру Імперії й задушив два червоно-коричневі путчі. Добив Імперію (вона сама розвалилася, попри спротив Червонописських). І ось маємо образ: п'яний пахан Сім'ї, що віддала владу гебістам, мафіозі, імперіалістам. Що з ним сталося, тим героєм 1991-го року? Компроміси. У політиці – неминучі. Не міг би задушити путчі, якби «під килимом» не домовився з молодими вовчулаками з КГБ. І з новими рускімі. Ми не знаємо, на яких умовах отримав він підтримку Советської армії й КГБ. Та знаємо головну ваду Єльцина – слабкість нервів, характеру. Невеликий розум. Президент і не мусить бути мудрецем... але мусить мати сильний хребет і вміння підбирати оточення.

Ситуація з Помаранчевою революцією в Ющенко була кращою, ніж у Єльцина в 1991 році. Це була дійсно народна революція. В Помаранчевій революції поєдналося народне, масове невдоволення з тим особистісним (тобто принципово неманіпульованим) началом, яке виростало в Україні після 1986–1991. Саме це породило Помаранчевий взірць мирних революцій. Протестанти проти політики Шарона в Ізраїлі носили помаранчеві знаки. Навіть російська демократія з надією сподівалася, що українська демократія допоможе встати на ноги й Росії.

Надії ці майже зникли. Таке враження, що оточення Ющенко весь час його підставляє, веде його до єльцинського кінця. Скандал із сином та пресою. Мафіозне оточення й дорадники. Балаганний спосіб зміни уряду Тимошенко. Жодна скандальна судова справа не доведена до кінця...

Які підкилимні домовленості були в Ющенко, ми не знаємо. Та вже під кінець Майдану стало зрозуміло, що пацюки тікають із корабля Путіна-Кучми-Януковича й перелазять у новий. І саме вони в якості «помаранчу» стали головним ворогом демократії в 2005 році.

Одним словом, надії на теперішню помаранчеву владу нема. Надія лише на дійсних винуватців Помаранчевої революції: мо-

лодь та інтелігенцію. Вони мусять вирвати ініціативу з рук владних «помаранчів».

Дисиденти (УГС) колись мудро зробили: пішли на компроміс із «ліберальною» інтелігенцією й створили Рух. Та далеко зайшли в цьому компромісі з хрунями, почали грати з владою й у владу. Влади не отримали, зайшли задалеко в компромісах і втратили той величезний морально-політичний капітал, що мали. Замазюкалися в «дерьмокрації». Перелаялися між собою, ось як Лук'яненко з Чорноволом за Президентство... І маємо Тараса...

Чи є сенс повторювати ту помилку? Боротьба за новий, гідний Майдану парламент не повинна звестися до «союзів» із псевдодемократичними й псевдопатріотичними партіями старого парламенту. Чи є достатньо сил у молодій інтелігенції пояснити масам (а вони в 2004 році довели, що здатні вийти з-під впливу маніпуляторів) неспроможність усіх цих залишків комуністичної мафії вивести Україну з перманентної кризи? Розвіяти зневіру і запропонувати народові гідних кандидатів у парламент? Чи вистачить сил у помаранчевої молоді протистояти будь-яким «мас-вістям»?

У нас ще є шанс врятувати нашу незалежність і демократію. Тоталітаризм у Росії лише набирає сили, імперія хвора й слабка. Наш внутрішній ворог, залишки радянщини – ні на що конструктивне не здатні бездари. Вони продемонстрували це в 1991 році, під час другого московського путчу, під час Януковичевого путчу 2004 року. Попри всю затурканість та провінційність, народ України виявив себе під час цих переломових історичних подій зрілим. На відміну від мас в Імперії, він не хворий на імперську манію грандіозо.

Від молодій України, яка виявила себе в 2004 році, залежить розвіяти масову зневіру та втому, породжену крахом помаранчевого керівництва.

P.S. Ще одна новина – рекламно-передвиборче відеошоу пана Президента «Думай по-українськи»... Тепер мені здалося, що зам'яко написав про Президента. Дорадники? Але ж є й власна голова? Стиль – це людина. Стиль Президентського закликуну – стиль малоросійської Диканьки. Сентиментально-бадьорий, шароварний і «хрущі над вишнями гудуть».

Засмутили передвиборчі пропозиції Пори-ПРП. Не слухайте, панове, Президента, думайте по-людськи, не йдіть у ті блоки, самі вовкисами станете... У вас ще є, здається, сила. Пощо вам ота Динанька, ви ж у Києві...

«Бездуховність, мая...»

Духовна дірка
пост-революційного
періоду

або

Володимир ПАВЛУК

— українець,
греко-католик,
журналіст. Одру-
жений, двоє дітей.
Народився
25.11.1963 р.
у Казахстані.
З 1981 по 1984
навчався у Львівському
політехнічному
інституті. 1984-86
— служба в армії.
1988-1993 — Львівський
державний університет
ім. І.Франка, факультет
української філології.
1991-1995 — редактор
відділу культури газети
«Пост-Поступ».
1995-1996 — автор і
ведучий телепрограми
«КІН».
1997 — виходковий
редактор новин «Вісма»
на телеканалі СТБ.

ро те, що впродовж року після «оранжевої революції» культурна ситуація в Україні не покращилася (чи не погіршилася?), першою на повний голос заявила письменниця Оксана Забужко під час свого жорсткого й емоційного виступу на Перших Президентських слуханнях восени 2005 року. В дуже короткому викладі основний «месидж» Забужко можна передати так: українська культура періоду незалежності не створила достатньо ні матеріальних, ані духовних надбань, щоб українці могли претендувати на звання культурної європейської нації.

Упродовж пост-революційного року ситуація зовсім не покращилася, не зважаючи на кілька теоретично сприятливих факторів таких змін. Цими факторами можна вважати:

по-перше, революційну ситуацію, що була виявом незадоволення не тільки (чи не стільки) у сфері матеріальної екзистенції, скільки в морально-духовно-культурній сфері;

по-друге, сам факт мирної революції, яка виявилася безкровною за суттю й кар-

1998 – кореспондент
 телестудії «1+1»
 у Варшаві.
 1999-2000 – редактор
 блоку «Стиль»
 у журналі «ПіК».
 2001-2005 – корес-
 пондент тижневика
 «Дзеркало тижня»
 та Радіо «Свобода»
 у Варшаві.
 3 травня 2005 р. –
 у Києві. 3 січня 2006 р.
 – заступник головного
 редактора газети
 «Слово «Просвіти».
 Автор двох збірок
 поезії – «Усвідомлення
 поезії» (Львів, 1994),
 «Усвідомлення поезії-2»
 (Харків, 2000); книжки
 перекладів із польської –
 «Анджей Бурас. Вибрані
 твори» (Львів, 1994);
 збірки есе – «Синдром
 програмної війни.
 12 есе про Олександра
 Кривенка» (Львів-
 Фраєковськ, 2004);
 збірки публіцистичних
 статей – «Чому поляки
 не люблять українців?»
 (Львів, 2004).
 Співавтор збірки
 текстів (разом
 із О. Кривенком)
 – «Енциклопедія нашого
 українознавства»
 (Львів, 1997
 та Київ, 2003).

навалюю за формою, а також те духовне піднесення, що її супроводжувало;

врешті, по-третє, результат революції – перемога сил, що асоціюються із цивілізаційним вибором, духовністю сил, які йшли на вибори під гаслами національного та культурного відродження.

Однак не спрацювало.

Такий висновок може зробити не лише той, хто слухав чи читав Забужко, а й усі ті, хто просиджував у новорічно-різдвяні дні перед телевізорами в очікуванні на якесь гарне українське шоу, український фільм, чи хоча б окрему програму. Адже цей період був після революції чи не першою реальною нагодою продемонструвати здобутки культури пост-революційного періоду. Але на українських телеканалах ми побачили те, що й за «розвиненого кучмізму»: Сердючка-Данилко, Поплавський у костюмі якогось «рожевого поросяти», ОлдБарбі-Білик, жіноча еманация Баскова – Повалий Тая (яка і не тая, і не «тає», і не тоне) і т.д., і т.п., і тощо. Коротше – «Бездуховність, мля…» – як любив резюмувати львівський музикант-чайник Олег (Джон) Сук.

Звідки взялось очікування культурного прориву?

У багатьох людей очікування на пост-революційний «культурний прорив» виникло не стільки на підставі знання ситуації чи відчуття атмосфери, скільки на ґрунті асоціації із культурним ренесансом, що стався на хвилі першого етапу національно-визвольної революції наприкінці 1980-х і на початку 1990-х років минулого вже століття. Тоді центром культурного життя (втім, як і суспільно-політичного) був Львів, котрий не

Культурна революція – під небом з'являється безлад, за допомогою якого під небом встановлюється порядок, і через 7-8 років знову повторимо це (Мао Цзедун).

вперше у своїй історії відіграв роль «українського П'ємонт». Але хвиля культурного відродження розійшлася практично всіма великими містами України, навіть тими, де місцева влада й суспільство перебували ще в мороці дрімучої совєщини.

Варто освіжити в пам'яті найважливіші культурно-мистецькі проекти того періоду: фестивалі популярної музики «Червона рута» в Чернівцях, а пізніше й «Вітер зі сходу» в Донецьку, рок-музики «Тарас Бульба» в Дубно та авторської пісні «Оберіг» у Луцьку; множення поетичних груп, поштоvhом до чого стали Бу-Ба-Бу та «Пропала грамота»; біенале сучасного мистецтва «Інтердрук» у Львові та «Імпреза» в Івано-Франківську; театральні фестивалі «Золотий Лев», «Березілля» та кіно-фестиваль «Молодість». А ще ж були й такі явища, як театр-кабаре гумору та політичної сатири «Не журись!», львівський вуличний фестиваль «Вивих» та маса ініціатив у Харкові, Одесі, Миколаєві тощо, котрі сьогодні годі й пригадати. Незабутньою залишилася лише атмосфера цілковитого естетичного кайфу. Фантастичного періоду, коли лише крайній ідіот не мав ідей, як змінити країну й світ, оздоровити націю й людство, подолати зло й патології. Словом, – «яка краса відродження країни», як писав поет.

Тут варто згадати ще про одне львівське явище, яке згодом переросло в загальноукраїнське, – газету «Пост-Поступ» (редактором культури котрої мав щастя бути автор цих рядків). Саме цьому нонконформістському молодіжному виданню судилося стати певним «прожектором», що у пост-радянській сірості висвітлював найяскравіші явища в політиці, економіці, суспільстві, та, передусім, культурі. Важко підрахувати, про скількох знаних нині митців і творчих колективів уперше було писано на сторінках цієї газети. Простіше перелічити тих людей, які нині є керівниками авторитетних проектів зі сфери культури та мистецтва, а свого часу були авторами чи й героями публікацій у «Пост-Поступі». Це й редактор журналу «Кіно-коло» Володимир Войтенко, й редактор «Книжника-review» Костянтин Родик, і директор Форуму книговидавців Олександра Коваль, і чимало інших.

Однак цінність «Пост-Поступу» полягала не лише в тому, що він приділяв чимало уваги новій культурі, а й у тому, що газета ставала творцем певних «культурних феноменів», що вони в політизованому тоді суспільстві викликали вибухоподібний резонанс. Чого варті були

Культурна революція офіційно почалася 16.05.1966 р. Китайська компартия сама надала згодом цей період «10-річчям страшних літ». Пенгши Ху Яобан сказав журналістам із Югославії: «Той час торкнувся близько 100 мільйонів чоловік, що складає 1/10 частину китайського населення». У доповіді Комітету з вивчення історії ЦК КПК під назвою «Висновки про історичні політичні рухи після створення КНР» написано: «У травні 1984 року ЦК КПК шляхом розслідувань, які продовжувалися 2 роки 7 місяців, були отримані нові статистичні дані, пов'язані з культурною революцією: 4 млн. 200 тис. чоловік було арештовано; більше 1 728 000 чоловік померли несприродною смертю; більше 135 000 чоловік як репресійники були засуджені до смертної кари; у озброєній боротьбі загинуло більше 237 000 чоловік; більше 7 030 000 чоловік паралізовані; більше 71 200 сімей повністю розвалилися».

Учені на підставі статистичних літописців провадили зробили висновки, що під час «Великої культурної революції» померлих несприродною смертю було не менше 7 730 000 чоловік.

Окрім вбивств людей, на початку культурної революції в Китаї був пік самоубств. Багато відомих інтелектуалів, наприклад, Лао Ші, Фе Лей, Цзянь Боцзюань, У Хань, Чжу Аньта та інші заподіляли собі смерть. Можна сказати, що культурна революція – це найскаженіший період «лівого ухильництва» в Китаї (или всьому світу).

лише дискусії навколо серії публікацій про «Українську лайку» чи робітничі страйки й протести (зауважте – пишеться без лапок) із вимогою припинити друк чергових відтинків препаративних Юрком Винничуком «Щоденників Роксоліяни».

Ось таку класну країну ми згодом «просвістили», коли допустили до влади «червоного, аж рудого директора» з його вірним «пуделем Дімою» та іншими огидними представниками пост-советської фауни.

Отож, якщо уважно придивлятися до «облич Майдану» (не беру до уваги персонажів сцени Майдану), то в багатьох із них можна було б упізнати учасників того «кайфового естетичного життя» початку 1990-х. І, можливо, дивлячись, як дівчатка-старшокласниці танцюють перед спецназівським заслоном перед Адміністрацією Президента на Банковій восени 2004-го, дехто пригадував, як сам танцював у 1990-му перед шеренгами ОМОНу під час студентського голодування на цьому ж таки Майдані, який тоді ще мав назву площі Жовтневої революції. Хто зна, чи не це «дежавю» підсунуло їм підступну думку, що вдасться вдруге увійти до тієї ж ріки, тобто знову відбудеться щось подібне, принаймні в культурі.

Нема ідей – нема й набутків

Навіть поверхова спроба порівняння «креативної атмосфери» того періоду з тим, що можна було спостерігати на сцені Майдану та біля її підніжок, не давала підстав для особливих сподівань. Головна сцена революції була великим концертним майданчиком, на якому частина творців позиціонувала свій вибір. Та разом із цим самі концерти базувалися на старих, добре знаних шлягерах, які може й зазвучали по-новому, але не перестали від цього бути «старими». Найбільшим креативом, як уже знаємо, відзначилися невідомі ширшому загалові «Грінджоли».

Звичайно, можна засумніватися, чи реальним було витворити й продемонструвати цими днями, в такому режимі й умовах щось нове. Нове мало б бути результатом переосмислення, настоящего на часі. Це, з одного боку, так. Але з іншого – це ж філософам потрібен час на роздуми, це ж романистам треба час для написання великих літературних форм... А де ж, наприклад, поети, які творять швидше «серцем», аніж головою?

Та й зі ще іншого боку: був же перед-революційний період. Теоретично це найкращий час нуртування революційних (передусім для культури) ідей та народження творчих задумів, накопичення «шухлядних текстів» – тобто всього, що не можна було б реалізувати через перешкодження «анти-народного режиму». Тож, було це все чи не було? А може, проблема в тому, що попередній режим не стільки забороняв митцям жити й творити, скільки ігнорував їхні намагання та легковажив їхніми ідеями, фаворизуючи тим часом «хохлацький гумор» чи «вихолощений етнографізм» – доказ, що ці ідеї якщо й були, то не становили загрози ні для самого анти-народного режиму, ані для його офіційно-провінційної й вторинно-руської ідеології та шараварної естетики.

Ще один аргумент, що може свідчити про відсутність у наших провідних митців пробивних (проривних) ідей – це підсумки першого пост-революційного року. Що за цей час – час, здається, цілком достатній для осмислення, цілком благополучний для реалізації проектів та ідей – продемонструвала речниця «Євробачення» Руслана, популяризаторка анти-СНІДу Бурмака, посол ООНівського миру Вакарчук? А Скрипка? А Петриненко?

Нічого цікавого не представили також ні забронзовілий від гастрольного успіху Ступка, ані пригнічений «політичними переслідуваннями» Резнікович. Не кажучи вже про режисерів-худжерів, що воло-

діють значно скромнішим інструментарієм театрального мистецтво-творення. Український кінематограф уже не перший рік перебуває в стані коми, тому від нього годі чогось сподіватися. А ті фрагменти зйомок нових кінострічок, які довелося побачити на Хрещатику, свідчать швидше про те, що частина підприємливих «кіношників» вирішила погріти руки на популярній темі й незабаром запропонує глядачеві «бульварну» версію «помаранчевих подій».

Чи з'явилися, може, за цей час «молоді й зухвалі»? Чи зуміла стати явищем культури розкручена в години революції, породжена Майданом група художників «РЕ.П.»? Чи її спіткала, як і багатьох інших, доля тусівкового явища з дуже обмеженим середовищем шанувальників і близьким до нуля резонансом у культурних середовищах, не кажучи про суспільство? Втім, може щось і з'явилось, але ми – ширший загал шанувальників культури – дізнаємося про це тільки після презентації в якого-небудь Гельмана... Бо на державу чи ЗМІ тут сподіватися годі.

«Культурполітік» а la Хоружівка

Окреме питання, чи з'явилася в нашій пост-революційній країні державна «культурна політика»? Адже культура – це чи не єдина сфера, де нова влада могла б продемонструвати хоч якісь очевидні успіхи, що при вмілому PR-використанні створило б атмосферу оновлення, прогресу й «покращення життя» на фоні відвертих провалів ув економіці, суспільній сфері чи державній адміністрації. Однак вони, тобто «оранжеві реформатори», навіть цього не зуміли зробити. Натомість упродовж цілого року ми могли спостерігати за підміною поняття «культура» (як сума надбань у духовній та матеріальній сферах) поняттям «духовність» (як прагнення до внутрішнього самовдосконалення, нематеріальність і безтілесність).

Показова набожність джентльменів із Хоружівки відома вже не тільки в Україні. Вони публічно хрестяться на хрести й ікони, на куполи храмів і на хліб, на мед і на бджоли... (Щоправда, організована п'янка в мурах Софії Київської – це вже занадто навіть як на непрактикуючого греко-католика, яким є автор цього тексту). Слідом за ними вчорашні кучминські чиновники теж почали шелестіти губами під звуки національного гімну й класти руку на те місце, де в кишені піджака зберігається переважно гаманець, чиновницьке посвідчення чи партійна легітимація. Слово «духовність» почали вживати так часто, та ще у таких недоречних контекстах, що йому скоро теж знадобиться «реабілітація».

Утім, треба визнати, що ця підміна понять лягла на вядчий ґрунт. По-перше, продовжує традицію списування в сіяких проявів народно-го ідіотизму й цивілізаційної неспроможності на «загадковість руської душі». По-друге, перегукується зі старою радянською ідеологією «в савецькіх свая гордасть» про особливу духовність простої радянської людини на фоні бездуховності, цинізму й прагматизму людини Заходу – жертви капіталізму «з вовчим лицем». І нарешті, по-третє, «наявність» духовності, на відміну від культури, не вимагає доказів у постаті матеріальних надбань.

Для демонстрації думки дозволю собі використати історію, розказану Юрком Андруховичем після чергової нічної подорожі автобусом за маршрутом Варшава – Івано-Франківськ. Андрухович мимоволі став свідком дискусії між підплимими робітниками та греко-католицьким священником. Суть дискусії полягала в тому, чия культура вища – польська чи українська. Вивільнені алкоголем від оков патріотизму та національних комплексів робітники, узагальнюючи свій досвід розбудови капіталістичної Польщі, дійшли висновку, що в поляків культура таки вища. Слуга Божий після кількох спроб підняти рівень культурної самооцінки співрозмовників зрезигнував, залишивши, втім, за собою останнє слово – «може, у них культура й вища, зате в нас вища духовність».

Жарти жартами, але драматизм нашої ситуації полягає в тому, що розвиток культури в Україні значною мірою залежить від державної політики. Тобто потребує певних регуляцій, зокрема в законодавчій сфері, та доказів культурного розвитку в галузі матеріальних надбань цієї культури. Однак особливих досягнень тут за останній рік надібати важко.

Добір кандидатів на міністра культури зраджує у Вікторові Ющенку замашки радянського функціонера, котрий культуру трактує як другорядну сферу державної діяльності, що нею може займатися людина з іменем, хоч і без відповідних компетенцій. Так було й у випадку з Богданом Ступкою, це ж повторилося й із Оксаною Білозір. Дійсний же міністр Ігор Ліховий є начебто людиною з певними менеджерськими кваліфікаціями, але, судячи з його перших інтерв'ю для преси, – без конкретних планів реструктуризації галузі й тим паче – без перспективних візій.

Гучно скликана влітку президентом Ющенком Національна рада з питань культури, зібравшись лише раз задля «навігурації», так і не почала діяти.

Говорити про популяризацію першою особою в державі «трипільської культури» в цьому контексті навіть недоречно. І не тільки тому, що зв'язок Трипілля із сучасною українською нацією та державою є більш ніж сумнівним, а ще й тому, що це захоплення Ющенка

практично ніяк не пов'язане з розвитком сучасного культурного процесу. Значною мірою це стосується й відбудови Батурина. Можливо, відтворення такого «козацького диснейленду» й додасть ентузіазму богомазам козацького роду, але ж не можна забувати, що це твориться на тлі занепаду та подальшого руйнування таких справді автентичних перлин європейської архітектури, як Львів, Одеса та низка менших, проте не менш важливих міст. Враховуючи всі ці захоплення Президента, а також його любов до етнографії, різьблення по дереву, ліплення горшків та фаворизування творчості улюбленця діаспорних «поціновувачів мистецтва» Івана Марчука, можна мати сумнів, чи вдасться зробити щось путне зі ще однієї «ідеї фікс» Віктора Ющенка – Центра сучасного мистецтва в Арсеналі.

Та проблема не тільки в обмеженому обсязі особистих культуртрегерських потуг Президента, але й у тому, що його активність у перерахованих тут випадках задає певний тон для представників т. зв. державницької еліти різних рівнів, що в цій холопсько-візантійській країні означає – все, що треба й що не треба, почнуть підганяти під смаки «царственої персони».

Можливо, це співпадіння, але впродовж пост-революційного року такі знакові постаті нової української культури, як письменник Андрухович та театральний режисер Жолдак реалізовували свої творчі плани в Берліні, і якось не було помітно, щоб їх відсутність у Україні створювала духовний дискомфорт комусь із представників нової «помаранчевої влади» чи нової «помаранчевої опозиції». Натомість у випадку з Андруховичем є підстави припускати, а у випадку з Жолдаком – стверджувати: їхня відсутність у Україні стала наслідком саме цієї «культурполітик а ля Хоружівка».

Отже, те, що Президент взяв на себе роль головного культуртрегера, не маючи для цього ні достатніх компетенцій, ані фахової бази, здається, може створити розвиткові культури більше проблем, аніж можливостей. Тим паче в цій сфері, як і в багатьох інших, його ініціативи супроводжуються послідовною неефективністю, часом через ефективну непослідовність.

Культура догори «дном»

Отже, можемо констатувати: державна культурна політика розвивається не в тому напрямку, що хотілось би, а культурне середовище не змогло самостійно вигенерувати ідей, не представило на суд громадськості проєктів, не створило шедеврів, шлягерів чи бестселерів.

Тому у видимій сфері публічних культурних процесів (тобто на ТБ, на радіо, в бульварно-міщансько-ночній пресі, котра приділяє багато уваги масовій культурі) верховодить невелика група популістських паразитів на тілі культури, котру в європейській традиції подекуди називають «дном».

До того ж, не слід забувати, що український культурно-інформаційний простір і надалі перебуває під доміцею російського інформаційного культурного продукту. На українських вільнодоступних в Україні російських леканалах панує російська естрадна поезія, міщанські шоу та «мильні опери». І в українських сценах найчастіше гості – російські старі й нові «зірки». Росія де-факто формує український книжковий ринок.

Як у такій ситуації можна переорієнтувати спосіб мислення чи систему цінностей пересічного українця, скажімо, на про-європейську, про-натівську, чи навіть на особливо-українську?

Людина віруюча тут процитувала б Святе Писання: «Що не можливо в людей, те можливо в Бога». І це правда: пережити щось на кшталт «оранжевої революції» дає людині зовсім не політика, а Господь. Щоправда, не дає змогу відповіді – як нагороду чи як випробування. Але, в будь-якому випадку, це дало людям дуже потужний імпульс для зміни свого життя.

Для багатьох українців події, названі «оранжевою революцією», стали найсвітлішою, найпатетичнішою годиною життя, якої вони не переживали ніколи раніше й уже ніколи не переживуть. Це була та мить – яка, до речі, випадає на долю не кожного покоління, – коли мешканці нашої країни почували себе Людиною з великої літери – гордою, гідною й величною, створеною на подобу Бога. Не сумніваюся, що вони хотіли б про це слухати оповіді та пісні, дивитися спектаклі й фільми, читати книжки, аби при посередництві культурних актів продовжити свою віртуальну та ритуальну участь у тих подіях. Так як християни беруть участь у літургії, попри відсутність «сина Божого», ось уже впродовж двох тисяч шести років.

Жодна революція не може обійтися без міфів і Велика Французька тут не виняток. Вежається, що вона розпочалася зі штурму Бастилії, де «традиційно утримувалися політичні злочинці». А насправді? Чотирнадцятого лютого 1789 року на тогочасній паризькій фортеці Бастилії, переробленій ще у дуже середні віки на в'язницю «в'язниро для ворогів Французької Корони. От тільки серед нещасних ув'язнених на момент штурму не було жодного політичного. Що, правда, не завадило революційним масам винести цю дрібницю з людських очей під радісні крики щодо свободи, рівності і братерства (<http://hoshingkieiweb.com.ua/>).

Тому в суспільстві існує потреба осмислення осінніх подій 2004 року саме за допомогою засобів культури, а не у висловлюваннях політиків, політтехнологів чи ЗМІ.

Тут важко не погодитися з думкою Оксани Забужко з її книги «Let my people go»: «Історія ж, котра не стає культурою – оповіддю, текстом, задокументованою людською «сторією» про гнів і страждання, любов і віру, – завжди приречена залишатися всього тільки відкритою зоною для політичних спекуляцій. І не більше».

На жаль, ми як молода політична нація ще не звикли відчувати себе суб'єктом світової культури та історії, а тому й не зуміли (поки що?) використати даний нам рік тому шанс. До того ж, через підвищену політизованість суспільних процесів у нас поняття «культурна політика» надто прив'язане до поняття «політичної культури». І тому, коли виявилось, що в нашої революції не було ворогів (адже ж нікого з одіозних осіб минулого режиму не покарано), це означає, що не було й героїв (ну бо кого тоді поборювали?) – багато з нас пережили розчарування чи й стали на порозі депресії.

Але, як показує досвід міжвоєнної Європи та Америки періоду «великої депресії», і в атмосфері зневіри й розпачу є місце на розвиток культури – не завдяки, а всупереч обставинам. Культура й мистецтво як шляхи пошуку надії та зміцнення віри. У такі миті на поверхню знову виходять над-національні, над-расові та поза-конфесійні загальнолюдські цінності, зростає оцінка й значення індивідуума, наближається усвідомлення Бога. Чи учасники культурних процесів в Україні цього не розуміють, не знають? А може, просто немає традиції про це писати, співати, малювати.

БОГ Є ЛЮБОВ

Катерина БАВІСІТА

Симо МРАОВИЧ. Константин Богобозний: Роман. **Суперлайт для любих громадян:** Вірші. – К.: Факт, 2005, 224 с. (сер. «Excerptis excipiendis»).

«Увага! Ненормативна лексика» – тактовно застерігає видавництво. Чи не застерігає, а навпаки, ангажує – такий, виходить, розумний піар-хід «ФАКТУ». Бо ж хто в Україні посміє не придбати книжку з ненормативною лексикою та ще й цицьками на обкладинці? Мода. Може, зрештою, хтось і не повівся, але це, наразі, теми розмови стосується мало.

Прямо на тому велосипеді, по старому, вимощеному каменем тротуару, що так невігідно сусидить на обкладинці зі згаданими вже цицькам, в'їжджаємо у Загреб початку дев'яностих – Загреб під час війни, де ділять пріоритети дві армії, поки саме місто ділять між собою дві країни, жодної з яких об'єктивно не існує. Загреб, де введено комендантську годину й щонаочі лунають сирени повітряної тривоги. Загреб, де попри всю ту біду живе, їсть, кохається і косить від військової служби молодий поет із толерантним псевдо – Константин Богобозний. Як його звать насправді – відомо лише авторові, та й – за текстом – «ви, дорогі читачі, (анонсована ненормативна лексика, вирізана редакцією – К.Б.), не мусите обов'язково все довідатися про справжніх героїв». Щоправда, вигулькує на сторінках роману й ім'я Симо, і прізвище Мраович – ось вони, незаперечні докази невимовно зворушливої автобіографічності твору, а втім – як ця оповідь могла б бути не автобіографічною? Адже саме через свою таку приватну відвертість, що її, можливо, дехто сприйме за епатажність, роман став доволі помітним явищем у хорватській літературі 2002-го, коли його, власне, і було видано.

Насправді, Константин зовсім не боїться Бога – як ніхто, він осягнув його владу над собою і його підтримку. Розмови

Революціонери по-особливому ставляться до часу. Перша й найважливіша річ, на яку слід звернути увагу – це бажання революціонерів відкласти час принаймні на два відсотки. Досі й тепер. Досі люди думали та діяли дуже неправильно. Тепер маємо нагоду відкрити давнє засліплення й «почати наново» (Брюс Акерман «Ревізія ідеї революції»).

поета з Богом відтак описані іронічно – втім, іронічність ця межує з блюзнірством. Так само, як і кількість ненормативної лексики в цих розмовах. Так само, як і власне предмет цих розмов – секс, хоча саме це слово в тексті не вжите жодного разу – колоритніші вирази відшукали й автор, і перекладач – Юрко Позаяк.

Позаяк (увага! – тепер в якості сполучника) його, сексу, кількості у тексті коливається на межі пікантності з несмаком – але що робити, коли в країні війна? Константин точно знає, що саме робити найкраще. Разом із ним про це знають Мала, Інес, Влатка, Ана, Барбара, Хана, Луї, Кліф, Вуле, Константинів батько й, зрештою, всі інші герої оповіді, окрім діда й баби поета, дідової свині й, може, сербського та хорватського військ – останні два в романі згадуються теж безвідносно до любовців.

Зрештою, допоки десь за обрієм м'ясо сплять Нідерланди, омріяна, красива й тиха Голландія, де досхочу жінок, спиртного й наркотиків, де немає війни й немає ані хорватів, ані сербів у достатній кількості, аби почати тлумитися між собою, допоки за містом палають села, а в темному небі над Загребом народжується сніг, – найскладніше, але й найважливіше – не втратити смаку до життя. У цьому весь сюжет, весь сенс і весь контекст оповіді, що вкладається, як на мене, дуже влучно рівно в чотири слова, жодне з яких, в супереч попередженню видавництва, не є брутальною лайкою, – «прозора легкість дурнуватою щастя». А відтак, Бог пробачить усі загули й запої, війна скінчиться, зима скінчиться, ніч скінчиться, і, якщо не скінчаться на землі хорвати і серби, то рано чи пізно скінчаться між ними ворожда. І запанує суперлегкий світ для любих громадян – такий же суперлегкий, простий і наївний, як бонусні вірші, додані до роману. Так і хочеться написати – вірші Константина Богобоязного; і хто, зрештою, прочитавши роман, наважиться твердити, що його, Константина, не існує? Бо ж саме такий-от Константин на пару з тим Богом, якого він не боїться, відповідальні в нашому житті за достатню кількість «прозорої легкості дурнуватою щастя». Не вірите? Перевірте. Пошукайте його в собі.

НАША І ВАША СЕКСУАЛЬНІСТЬ

ГЕННА УГОРА

Люба КЛИМЕНКО.
Порядна львівська пані. –

К.: Дуліби, 2005, 124 с. (сер. «text-драйв»).

Серйозно сприймати цю книжку неможливо... Ні, навіть нетак. Серйозно сприймати цю книжку не радимо за будь-яких умов. Кічеві «жуткіє розочки» на обкладинці поруч із очевидним псевдо автора – вчительки середньої школи тихого містечка в Галичині Люби Клименко – та напрочуд стьобною назвою «Порядна львівська пані» в супроводі анотації від російського художника («Останнім часом у нас, росіян,

склалося враження, що Україна настільки заполітизувалася, що в ній навіть сексу немає») – таким є образ проекту «text-драйв» видавництва «Дуліби». Презентація ця, треба зазначити, вдала: форма якнайкраще відображає зміст та спрямування першого українського еротичного роману.

Одружена, мати двох дітей, бібліотекарка-архіваріус років тридцяти випадково спостерігає палку «постільну» сцену (хоча постелі як раз і не було, а замість неї... втім, про це згодом) співробітниця Касі й «зальотного» київського доктора наук. Що має в такий ситуації робити порядна львівська пані, мабуть, варто спитати відому колекціонерку пристрастей галицьких панянок Наталку Сняданко, а от порядна Пенелопа Люби Клименко відповідно до вимог «легкого жанру» просто приєднується до коханців. Спочатку – в бурхливих мріях, а згодом – і вживу. Так «сексуальне виховання» героїні (не просто задля розваг, а за порадою лікаря, адже відомо, що мігрені лікують виключно сексом) стає сюжетною основою твору.

Однозначне жанрове кліше «Порядної...» в поєднанні з більш ніж схематичними постатями героїв і складає зміст роману. Так би і лишився він м'яким порно українського розливу, аби не іронічна візія авторки і явна пародійність тексту. Тут варто звернути увагу хоча б на імена головних героїв роману – Пенелопа та Одисея: завдання твору – свідомо мітотворче, а твориться ні більше ні менше – національна мітологія!..

До речі, про постіль. На «палке кохання» Одисея стимулює як не «Актова книга Львова XVII століття», так пам'ятник Франкові напроти університету: «Франко – мій улюблений поет», – швидко задихаючись від збудження, промовив чоловік. А втім, життєвим є лише активний чоловічий (одисеїв) варіант істинної національної сексуальності. Є в тексті й зразок підпорядкованої «фемінної» сексуальності – коли йдеться про чоловіка Пенелопи, бандуриста-імпотента. В тому ж настрої – детальний опис «дикунських» сексуальних розваг українських горян, де тон задають «прийдешні» львівські пані. Однак саме ці пані згодом будуть змушені скоритися «прадавній силі первісного народу». Постійне наголошування на тотожності національного й сексуального є, звичайно, елементом пародійним і складовою підкресленого епатажу роману, доведеною до абсурду. «Саме так, це була не поліцейська палиця, а факел, тобто, пардон, світоч (адж, дія відбувалася у славному міс Львові), а може, і те, і інше водночас. І тут ще раз варто звернути увагу на цитовану редакційну анотацію роману наукоподібне вступне слово Марии Примич про питому еротичну українську культуру, якій на сьогодні бракує іронії евфемістичності.

Якщо вірус зриту переважно приходить до нас зі Сходу, то мода й різного роду революції – із Заходу. Як пам'ятаєте, фемінізація сексуальна революція – теж завезли завітали (Зичовій Латтєв цього хотіть жєтєсї?).

...Те, що перед нами літературна містифікація, не викликає жодного сумніву. Втім, і керівник проекту «текст-драйв» Діана Клочко не приховує, що «Люба Клименко» – не більш як псевдонім. Проте, окрім інтриги з авторством роману, є пов'язаний із «Порядною львівською пані» показовий для літературної України початку 2000-х момент. «Під лозунгом текст-драйв, – говорить Клочко, – має виходити актуальна, значною мірою провокаційна література сучасних авторів». Певно, що будь-яка книжка, як і кожний витвір мистецтва, формує чи не формує якісь бажані стани – виключно в такому ракурсі її, книжку, й варто оцінювати, – якщо на небі загоряються такі зірки, як «Люба Клименко», комусь це потрібно. Наразі ж йдеться про горизонти читачьких (у тому числі й професійно-читачьких) сподівань щодо підкреслено розважального тексту, надрукованого під жіночим ім'ям. Проте несподівано в гру вступають «забужчини діти» (копірайт ІБТ): тілесність, сексуальність, відвертість письма, що підпорядковані вищим за розважальні мотиви, а тому підкреслена його, письма,

дидактичність – все це, очікуване від пострадянського жіночого тексту, в акцентованому до безглуздя варіанті й породжує «Пор'ядну львівську пані». У такому сенсі порожній, аж гуде, «еротичний роман» Люби Клименко завершив цілу літературну еру (певно, не маючи цього за мету). А втім, чи помітять це?

Ендшпіль троянди, або Адольфо для Лізи

Таня МАЛЯРЧУК.
Ендшпіль Адольфо або
Троянда для Лізи. –
Івано-Франківськ:
Лілея-НВ, 2004, 160 с.
(сер. «Агресивна
бібліофілія»).

Вишукана обкладинка, і вишуканий же, аж на межі зі збоченістю, зміст, — таке обличчя нагородженої призом за найкраще оформлення на цьогорічному Форумі видавців у Львові серії «Агресивна бібліофілія» західноукраїнського видавництва Лілея-НВ. Таке, відтак, обличчя й у Тані Малярчук, тобто, даруйте, у книжки Тані Малярчук «Ендшпіль Адольфо або Троянда для Лізи». А втім, помилка не випадкова – адже за словами автора тих двох речень, що слугують у виданні й за анотацію, й за передмову, Тараса Прохаська, «назва цієї книжки мала б звучати так само, як і прізвище автора».

Проза Тані відтак невіддільна від самої Тані.

А якщо ви не любите розділових знаків анія не любить їх також), здатні назвати зоянду іменем Адольфо (вочевидь, Таня оже), або принаймні знаєте, що воно таке ендшпіль» і з чим його вживати (Таня знає) –), прочитавши «Ендшпіль Адольфо або зоянда для Лізи» дізнаєтеся багато нового, а лише про Таню Малярчук, а й про себе.

Катерина БАБІЦЬКА

Катерина Бабіцка народилася 1985 року в міфтичкому Станіславові, чи, зрештою, не в до прийнятної мінї картографії й усталеній назві, – Івано-Франківську. Нині вчиться на журналіста, мешкає і працює в Києві. Тісно: підписані її ім'ям, друкувалися в «Четверді», «Сучасності», «Форма(р)ті 21», «Перевазі», «Молоді України» та інших відомої і не дуже; існуючої і вимерлої улюб часописах і папетах, а окрім того, живуть в інтернеті.

На певному ступені свого розвитку матеріальні продуктивні сили суспільства приходять у суперечність із існуючими виробничими відносинами, або – що в більш юридичним виразом останніх – з відносинами власності, всередині яких вони досі розвивалися. З форм розвитку продуктивних сил ці відносини перетворюються в їх основи. Тоді настає епоха соціальної революції (Карл Маркс).

ГУДЗИКИ ТА ІНША ГАЛАНТЕРЕЯ

Катерина БАБЮЧА

Ірен РОЗДОБУДЬКО. Гудзик. –
Х.: Фоліо, 2005, 222 с. (сер. «Колібри»).

Кожен має змогу сам обирати, як йому оздоблювати своє життя і свої гудзики – але є один загальний принцип успішності цього оздоблення – вдосконалюйте, що тепер і тут. Не намагайся вдосконалити минуле – його не прикрасиш. Не намагайся пришити ангеликів до майбутнього –

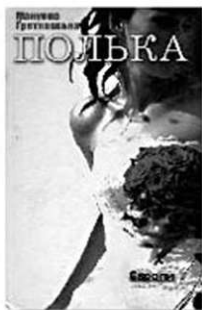
вони розлетяться, заки доживеш до того часу.

І це – лише один із багатьох висновків, що їх можна зробити, прочитавши «Гудзик» Ірен Роздобудько. Будь-яка деталь, будь-яка подія впливають на наше життя. Губиться гудзик – у часі (дія роману охоплює понад 30 років) й у просторі (дія роману розгортається на обох півкулях) – і...

Перспективи тих, хто губить гудзики, окреслить Ірен РОЗДОБУДЬКО в книзі другій «Київської Русі». Для вас – найновіший роман письменниці в супроводі унікальних світлин та відвертих суджень.

НОВІ РАКУРСИ ВАГІТНОСТІ

Ганна УГОРА

Мануела ГРЕТКОВСЬКА. Полька. –
К.: Нора-друк, 2005, 310 с.

Полька – це ім'я дівчинки, про перші дев'ять місяців життя якої (аkurat до моменту народження) розповідає Мануела Гретковська. Полька – це національність, а разом із тим категорія світосприйняття головної (авто)героїні роману популярної східноєвропейської письменниці. Українського читача, який іще десять років тому жваво долав літературні й позалітературні

перипетії з «Польовими дослідженнями з українського сексу», нема сенсу дивувати зближенням (аж до повної тотожності) понять «національне» й «тілесне». Проте, певна, «Полька» – чине найвідоміший прозовий твір багатой на бестселери Гретковської – відкриває в давно знайомій, на перший погляд, тематиці нові ракурси сприйняття.

Авторка талановито втілила унікальний задум: день за днем, місяць за місяцем описувати фізичні та емоційні переживання жінки, яка чекає дитину. «Перинатальний щоденник» – іронізує щодо жанру свого тексту Гретковська. Та й можливі закиди щодо змісту роману письменниця сама ж і озвучує («Щоденники вагітної? Чоловіки не сприймуть. Не чоловіче воно, некультурне. А баби скажуть: «Велика річ, я сама своє черево тягала»), і послідовно спростовує.

«Провалля між тілом і тілесністю для нас неподоланне», – означає проблему сучасного буття російська письменниця Анастасія Гостева. Здається, власне подоланням цього провалля постає надзавдання «Польки» Гретковської, котра послідовно маніфестує: зась розглядати творіння поза життям тіла.

Сповідальна провокативність стилю, яка, проте, не позбавляє права на існування ліричне замилювання; тактовність оповіді без «вікторіанських» замовчувань; епатажність пафосу (така очікувана в прозі Гретковської), щедро розбавлена іронією; афористичне письмо, котре підкреслює динаміку подій; абсолютна природність міркувань сучасної інтелектуалки – усе це продукує не просто відверту розповідь про власні пологи відомої письменниці (таке собі домашнє відео для жовтої преси). За жвавим, захоплюючим, легко виписаним сюжетом прозирає майже досконала тілесна метафора (само)пізнання. Дев'ять місяців чистого «чуттєвого» життя, раз за разом повторювані слиз, біль, неподоланна фізіологічність є фактично викликом екзистенційній невпевненості та некінцевості: «Мільйони років еволюції бувають у моїй матці».

І тут маємо чітке протиставлення органічного «внутрішнього» буття Польки й «чужинського» життя емігрантки Мануели (героїня підкреслено автобіографічного твору Гретковської носить її ім'я): «А хто зараз має коріння: всі ми імплантати». Між тим, від самого початку своєї вагітності героїня роману знову й знову повертається до Польщі, порівнюючи її зі Швецією (там мешкає родина Гретковської-Петухи), Угорщиною (куди їди на семінар Мануела), Португалією й Грецією (де родина відпочиває в очікуванні дитини), міркує про польську політику та культуру, церкву та бізнес. Так складається чималий реєстр негативних рис батьківщини – від негараздів медичного обслуговування до

славного польського гонору – і, що передбачається, зріє бажання повернутися до Польщі. Проте «еміграція» Гретковської завершується ще раніше, власне, з існуванням/усвідомленням Польки.

Немало в книжці й цікавих побутових замальовок із життя такого собі вільного митця. Але дарма тут чекати яскравих картин богеминого життя. Творчість для героїні «Польки» (а це й написання книжок-статей-сценаріїв, і малювання, і вирощування квітів, і приготування їжі, і народження дітей) – насамперед важкий систематичний труд, мотивований задоволенням від успішної самореалізації.

Через акцентовану серйозність змісту роману може скластися враження, що «Полька» є черговою драматичною сповіддю стражденної жіночої душі. Ніц подібного. Героїня твору – виняткове явище в сучасній літературі. Тож знайомтеся: щаслива жінка, якій вистачило сміливості бути щирою.

У МАЛЕНЬКИХ ВЕДМЕДИКІВ – ВЕЛИКІ ПІНГВІНИ

Катерина БАБЧЕНА

Сашко УШКАЛОВ. ESC:

Сім абсурдових п'єс /
Передмова Сергія ЖАДАНА. —
Х.: Майдан, 2006, 84 с.

«Антураж»

сцена по периметру обтягнена колючим дротом, лише в одному місці стоять ворота-детектор (такі, як в аеропортах)». Цими воротами до книжки молодого харківського письменника Ушкалова слугує коротка передмова вічномолодого харківського ж письменника Сергія Жадана. Розпочинається передмова словами: «Цей театр традиційно починається з вішака, на якому дбайливою рукою автора повішені головні герої». Щось такей пропонується читачеві – здійснити приємну прогулянку через ворота з металодетектором до обтягнутого колючим дротом метафор театру – вішатися. Життєствердні ж і веселі

абсурдові п'єси Ушкалова – це той бонус, який одержимо на своєму складному й тернистому шляху до останнього в житті вішака. Там же матимемо нагоду зустріти персонажів – прибулуд із інших, чужих театрів – науковця Гей-Люссака, Горностая в зимовому хутрі, Марію Магдалену (на прізвище фон Лош), одноногого морського вовка, ката, котрий говорить, Черепаху та інших.

І – що, безумовно, є повним абсурдом, – усі ці персонажі, з «та іншими» включно, почуваються цілком комфортно, природно й органічно в динамічному й легкому тексті – чи пак, світі Ушкалова. А з огляду на це візьму на себе сміливість запевнити, що комфортно там буде й вам. Ось так. *«У маленьких ведмедиків – великі проблеми (...) А в пінгвінів проблем нема (...) Пінгвіни, сьюзі, це насправді не пінгвіни – а янголи!!!»*

З ЦЬОГО МОЖНА ЗРОБИТИ НЕ ЛИШЕ ОПОВІДАННЯ

Микола СИДІБА

Тарас ПРОХАСЬКО.**З цього можна зробити кілька оповідань.** – Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2005, 241 с.

Насправді з цього всього, викладеного на ста двадцяти чотирьох сторінках гарнітурою «Garatopd», можна було б зробити не кілька, а принаймні кільканадцять оповідань, можливо – не один роман, кілька десятків хоку й коанів. І вже точно – бодай один філософський трактат: про різні способи приватного тривання, кожен

із яких *«є більш чи менш вдалим відбитком боротьби індивідуальності з приреченістю особи на обмеженість можливої стилістики існування»*. Це може бути повчальний розмисел про взаємозв'язок між предметним оточенням людини й уявленою предметністю, де *«потреба триматися за якісь речі зникне аж тоді, коли зможеш уявити собі, якими можуть бути на доторк ті, яких торкнутися ніколи не матимеш змоги»*, де *«лише те, що в уяві, є найповнішою, найпевнішою власністю»*. Зрештою, це могла би бути поважна філософська праця про досвід

запам'ятовування як досвід вмирання й про фіксацію пам'ятного як спробу символічного обміну зі смертю.

Натомість цей текст залишився просто прозою, лише Прозою, нарративом у-собі-для-себе, низкою відкритих текстів автора, відомого передусім своєю герметичністю; нотатником із ретельно зафіксованим процесом пошуку нового ритму й способу оповіді. Цьому пошукові, – його можна назвати й Шляхом – підпорядковано структуру тексту. Так про що, власне, цей новий текст? Про най-

важливіші для автора речі: рід, родину, дім, досвід дорослішання й становлення, досвід свободи і опредметнення свого персонального світу. До речі, книжка складається з двох частин, і назва «З цього можна зробити кілька оповідань» стосується лише першої. Другу ж названо «Як я перестав бути письменником».

Майже всі есеї, з яких вона складається, друкувалися у «Поступі» й один – у «Україні молодій». Щодо першої частини. Формально можна було б говорити про відсутність сюжету або, навпаки, про сюжетну симультанність на межі ентропії. Але саме за такого підходу й випрозорюється міцне сюжетне ложе тексту, його, сказати б, ідейна підстава. Йдеться про плинність часу як безапеляційну детермінату всілякого індивідуального життя, де мить народження водночас означає

відлік дистанції до миті смерті. І навіть якщо ви розглядаєте останню як перехід до іншого виміру буття, це мало що змінює, бо кожен із переходів – то наче вертикальна риска, що ділить нотний запис на окремі такти, як удар по клавіші «enter»: після нього починається інший рядок, інша фраза.

Навіть якби з людиною нічого більше не відбувалося, окрім елементарного біологічного народження, дозрівання й смерті, ми вже маємо класичний сюжет колосальної драматичної (а то й трагічної)

Микола СІБИГА

історик, культуролог,
Завідувач історичний
факультет Київського
національного університету
ім. ТШЧевченка. Працює в
Національному інституті
стратегічних досліджень.
Друкувався в часописах
«Сучасність», «Всесвіт», у
газеті «Дзеркало тижня» та
інших ЗМІ. Ініціатором
проекту «Синергія поступу».

*Симультанність – принцип
футуристичного живопису,
який дозволяє сумістити в одній
композиції різні моменти часу.
Футуристичному живопису
власні такі композиції:
– з подібними на фрагменти
фігурами і гострими кутами, що
перетинають їх,
– з доленуваними форм, спіралами,
еліпси, ламаною, зрізаною лінією
(monoglossature).*

напруги із зав'язкою, кульмінацією й розв'язкою. Саме до цього, найвишуканішого за формою і найглибшого за змістом, сюжету й звертається у своїй новій книзі Тарас Прохасько.

Автор, звісно, намагається маскувати сувору лаконічну красу лінії долі, що стала основою сюжетної лінії, милими йому естетичними розгалуженнями. Як і в інших Прохаськових книжках, тут є міні-каталоги ландшафтів та інтер'єрів; переліки дрібничок і випадковостей, раритетів і знакових подій. Вони схожі на колекцію метеликів, поштових марок, а часом – на опис вилученого з кишень при несподіваному затриманні міліцією.

На відміну від «Лексикону», «Непростих», «Інших днів Анни», де ланцюжки подій виходили або дещо силуваними, або карколомно-фантомними, у новій книжці автор вдається до максимального розпруження пам'яті й світосприйняття. Відтак «З цього можна зробити...» багато в чому нагадує «FM Галичину». Отже, є підстави робити висновок про певну циклічність Прохаськового метатексту. Відмінності лише в тому, що рефлексії з «FM...» є тематично замкненими, майстерно припасованими до трихвилинної радіопередачі, медитаціями. У «З цього можна зробити...» більше невідрефлектованої пам'яті в усіх її аспектах та іпостасях: тактильній, зоровій, слуховій, родовій і персональній. Цілком очевидно, що тут автором уловлено якісь екзистенційно важливі вікові мутації пам'яті, тож це, без сумніву, не пародія на мемуари (хоча Прохасько й заявляв на презентаціях, що прагнув довести процес писання до абсурду), але й не стилізація щоденника (хоч тут є соковиті епізоди живого життя). Не так важливо знати, настільки органічним є це розпруження, яким є ступінь спонтанності та автентичності

й якою мірою зрежисовано послідовність укладання сюжетів на сторінки. Важить те, що оповідь при цьому набуває якоїсь майже гомеопатичної здатності впливати на клітинному рівні. Отже, Прохасько зробив іще одне зусилля для іншування свого письма, ще один крок від «алопатичної» прози до невизначеної поки нової якості.

Прагнення заперечити літературу літературою, через письмо по-вернути

*Алопатія — застаріла назва,
вживана гомеопатами
стосовно звичайної,
негомеопатичної
системи лікування
(Великий тлумачний
словник української мови,
Уклад. і гол. ред. В.Г. Бусел — К, 2004).*

безпосередність і дописенму інтимність людських взаємин, звісно, є утопією. Але воно спричиняє розширення меж літератури. У розвитку урбаністики щось подібне, певне, відбулося, коли «місто відмовилося від мурів і брам як своїх невід'ємних атрибутів. Тоді разом із мурами зникли вежі, які дозволяли засобом вертикалі подолати обмеженість міського овиду». Прохаськів текст у цьому сенсі є намаганням зберегти вежі при усвідомленні невідворотної втрати старих літературних мурів і в загальні – колишньої архітектоніки тексту й міста.

* * *

**Антологія публікацій у газеті
«PostПоступ». 1991—1994.**

Газета нашої мрії / Упорядник

О.Кривенко. –

Львів: ЗУКЦ, 2005, 624 с., 1000 пр.

Це останній проект Сашка, Олександра Кривенка, «Кривого», як його часом ніби зверхньо, а насправді з великим пієтетом називали друзі. Як і багато чого іншого, він цей проект не закінчив... Вимріяв, витворив, але не встиг довести розпочате

до кінця... нагла смерть вирвала мрійника й фантазера, втілювача й двигуна численних проектів із життя, не надавши змоги втілити один із «найважливіших» проектів: «Антологію «Post-Поступу» – газети, що коли й не змінювала світ, то впливала на формування ставлення до того-таки світу, пропонуючи нові бачення. Чогось подібного в журналістиці перехідної доби не було. Олександр Кривенко першим приніс у банальну й переважно бруталну журналістику часів падіння імперії уявлення про нюанси, про відсутність добра та зла, яке заміщалося клубком інтересів, прагнень, інтриг, випадковостей – одне слово, всього того, що й є життям. І хоча після того були «УТН», праця в П.Лазаренка, «ПіК», та саме «postпоступівський» проект він вважав за найважливішу працю свого життя. Зусиллями друзів проект побачив світ, аби ми сьогоднішні й не-ми завтрашні відчували шкірою безідеологічну правду про події в Україні та поза нею періоду початків незалежності.

ПОСТ-«ПОСТ-ПОСТУП»

Вактанг КІПІАНІ

По-перше, Львів. Місто чорноволого «Українського вісника», калинцевих «Євшан-Зілля» та осадчевої «Кафедри». Націоналістичне за міфом і глибоко соціалістичне (дехто навіть вживає слово «рагульське») за духом у перебудову, коли у колі молодих інтелектуалів з Товариства Лева (за абеткою: Гринів, Кривенко, Марков, Стецьків) й виникла ідея видавати свою газету.

По-друге, Кривенко. Філолог за освітою. Душа львівського, а відтак і київського журналістського товариства. Обдарований чотирма дочками й редакторським талантом. Його місією було не просто вичитувати шпальти – робив це віртуозно, але придумувати «проекти» (на початках і слова такого, здається, не було) – від самвидавного «сліпого», бо зробленого на доісторичних вільнюських ксероксах, «Поступу», до громадського радіо, яке ненадовго пережило Сашка й зникло з ефіру під час помаранчевої революційної ейфорії.

І, по-третє, «Post-Поступ». Це був золотий вік української журналістики. Ще живі були Вадим Бойко, Мар'яна Чорна, Вадим Галиновський, Сергій Набока, Михайло Коломієць і... Сашко Кривенко.

Книжка «Антологія публікацій у газеті «Post-Поступ», 1991-1994» обсягом понад 620 сторінок на навмисно поживкльс майже газетному папері – це the best, найкраще, улюблене, зібране до кінця Олександром у останні роки життя.

Невдячний жанр. Адже саме укладальник несе відповідальність перед історією за те, що включив (або не

«КІПІАНІ Вактанг – політичний український грузинського походження, різниче асистент Студентського Братства та УРП, потім журналіст, а де завжди-мопеду, до якого неможливо ставитися без симпатії» (О.Кривенко, В.Павлів «Енциклопедія нашого українознавства»). Сашку високої академічної журналіст, і як архіваріус. На «п-п» був редактором «Подвійного догазу». Працює на «К-та Утіа, скане, таск-збачує, що журналіст і відріч невістка, а тому який бере участь в перегонах до парламенту та прапорам блоку «Тора» ПРП-Качіко. Зібрав, упорядкував і є власним музеєм його домашнього музею-архіву газет та журналів (офіційних та самвидавних). «Свій свій Рувь» мала змогу бачити скарби Вактанга, а тому не має сумніву, що за історією наш воки-перевіршувать найнаціоналістичні джерелами.

Львів. Кривенко. «Post-Поступ». Три найважливіших слова, без яких не можна уявити історію української журналістики ХХ ст.

включив) до томика конкретний текст. Матеріали «на злобу дня» перемішані з «вічними текстами» письменників і публіцистів. Рекомендується для просунутих студентів у якості ковтка живої тогочасної історії.

Прикольні, фірмові «поступівські» заголовки: «Леонід Кучма: суміш кентавра з термінатором». Йшов жовтень 1992-го і майбутній гарант Конституції та фігурант резонансних кримінальних справ, щойно призначений керівником Кабінету Міністрів, обіцяв таке: «Одним із першочергових завдань уряду, який, я сподіваюся, буде затверджено, – повинно стати наведення елементарного порядку в нашому домі... Змиритися з п'ятою владою – владою мафії – ми не можемо».

На початку 1990-х цензури й грошей, правда, не було. Ну, майже не було. За відсутності темників боролися з головним душителем свободи слова – керівником держтелебачення Охмакевичем та місцевими львівськими начальниками – уже й не пригадати за що.

Ми всі були на п'ятнадцять років молодшими й на сто років – ідеалістичнішими. Нинішні головні редактори УНІАН, «Газети по-київськи», «Газети по-українськи», «Столичних новостей» вважали за честь надрукуватись у «Post-Поступі» – «газеті нашої мрії» (це слова Кривенка).

Нещодавно з певною метою переглядав списки дипломних і аспірантських робіт журфаку столичного університету. Трохи не помер від нудьги. Замість банальностей – на кшталт «тероризм і ЗМІ» – взявся б хтось дослідити матеріали антології. Приміром, які розкішні в газеті були псевдоніми!

Тільки тепер, після виходу томика, дізнався, що друг і колега Андрій Квятковський був Климентієм Дармограєм, а Ігор Ткаленко – паном Лизунчаком та Орестом Кініком. Олег Дорожовець – це Ван Ян Мен, а я свого часу – наївний студент – думав, що Кривенко зміг «фозкрутити» якогось голландця... Жовчний і сексуально-розбещений Юрій Винничук називався Тиберієм Шпаком, а також... пані Аліною. Історикам журналістики буде цікаво дізнатися, що кілька унікальних псевдонімів Володимира Павліва були створені з волі... верстального комп'ютера – Ізидор Павв, наприклад.

Газета створила новий стиль вітчизняної журналістики. Розкутий, іронічний. «За гамбурзьким рахунком». Повторити, без Кривенка-редактора, – не вдасться. Він сам спробував був у другій половині 90-х знов вступити в стару воду, створивши (вже у Києві) журнал «Політика і Культура», який хоч і став медійно-культурним явищем, але

за рівнем суспільного впливу не наблизив до ніби географічно-периферійного львівського «Post-Поступу».

Надзвичайно цікаво погортати книгу ззаду. Там немає традиційного огляду зверниту увагу на багатосторінковий переклад авторів, друзів і членів «кола» газети. Скоріше, гідних найсолідніших газет. Принагідно зауважимо, що «Дня» і «Дзеркала тижня» тоді ще не було. Та й поєднати всю професійну братію жоден інший часопис міг би. А Сашко зміг.

Кілька імен із сузір'я «Post-Поступу»: Андрухович Юрій – письменник Івано-Франківська, патріарх Бу-Бабютовув у лютому-93.

Глібовицький Євген – як автор спротивної рубрики дебютував у серпні-93 Гонгадзе Георгій – друкувався «П-П» із початку 1992. Тоді ж працює на Львівському телебаченні... Останнє місце праці – Інтернет-газета «Українська правда».

Морозов Віктор – львівський багаторазово як перекладач з англійської фігурує у жовтні-листопаді-92. Пізніше – однією із батьків україномовного «Гаррі Поттера».

Петришин Мирослава – журналістка, майбутня дружина Георгія Гонгадзе... регулярний автор бізнес-блоку... Зараз живе в США.

Піховшек Вячеслав. Автор низки публікацій... Згодом прославився (у книжці без лапок – В.К.) як аналітик та ведучий телепрограми.

Припула Олена – кримський дописувач із січня-92. Тоді активно працювала для УНІАН та, згодом – для Інтерфакс. Зараз – головний редактор Інтернет-газети «Українська правда».

І, нарешті, як належить, – про помилки. Про всі не буду, але одну мушу зафіксувати. Кривенко записав мене, «ніколаївського журналіста та політичного активіста», у авторів ще самвидавного «Поступу». Це не так. Я мав щастя долучитись до когорти авторів легендарного «Post-Поступу» вже у пізніші, легальні часи.

*Контрреволюція (з французької, contra – проти й революція – революція)
– це боротьба (позачасова)
реакційного класу, соціальної
групи або промислу, які сходять з
історичної арени, існа реакція на
революційну практику
Контрреволюцію не слід
ототожнювати з реакцією і
консерватизмом. Політична реакція
являє собою соціальну позицію
класів або промислу, що сходять
з політичної арени. Консерватизм
– це стримання владного темпів
розвитку, консервація попередніх
форм політичної життєдіяльності.
Контрреволюція означає за мету
реінсталяцію старих суспільних
порядків, збереження влади
тими чи іншими політичними
силами, відновлення попередніх
форм владарювання, притуплення
глибинних процесів соціально-
політичного оновлення, створення
нового ладу відповідної до
нього форми влади. Методами
контрреволюції є саботаж,
ідеологічна диверсія, підірвання
азимутації, насильство, терор та ін.*

* * *

Гурамішвілі Давид. Давитіані / З груз.
пер. М.Бажан; Ідея, передмова, післямова
Р.Чілачава. – К.: Мистецтво, 2005, 352 с.; іл.
(резюме груз., англ., рос.).

Грузинський поет, російський воїн і український хлібороб – так означає письменник і вчений Рауль Чілачава Давида Гурамішвілі, безсмертну збірку віршів і поем якого під назвою «Давитіані» видано в Україні. Переклад здійснив метр української перекладацької справи Микола Бажан, котрому вдалося

«віддати» українською всі тонкощі стилістики й метафорики поетичного тексту Гурамішвілі. Видання доповнене науковою розвідкою й фоторозповіддю, що повинні краще ознайомити українського читача з біографією поета, а відтак – зробити зрозумілишими і його тексти.

МАЙЖЕ СВЯТА ТРІЙЦЯ

**Велика трійця: Тарас Шевченко,
Іван Франко, Леся Українка** /
Переклад грузинською, упоряд., вступні
тексти Р.Чілачава. – К.: Етнос, 2005, 336 с.;
портр.; іл. (укр., груз.).

Необхідно експортувати українську літературу за її межі – тим паче, коли йдеться про таких сливе канонізованих осіб, як Леся

Українка, Тарас Шевченко та Іван Франко. Можна навіть сказати, що це багатоілюстроване видання двомовної антології є першим (дуже хочеться сподіватися, що не останнім) кроком у державній політиці експансії нашого слова за межі неньки. Переклад на грузинську здійснив науковець і письменник Рауль Чілачава. Він же впорядкував біографічні довідки й вступні тексти до кожного з письменників. Видання здійснене на замовлення Державного комітету телебачення й радіомовлення України за програмою «Українська книга».

переклад

* * *

ЗАБУЖКО Оксана. Друга спроба:

Вибране. – К.: Факт, 2005, 320 с., 3000 пр.

Нарешті! Нарешті закінчився термін, коли авторськими правами на вірші Оксани Забужко володіло одне харківське видавництво, й поетичні твори письменниці вийшли менш-більш масовим накладом. А що поезії популярної письменниці не виходили близько п'яти років, «Вибране» – вдалий та логічний спосіб заповнити вакуум. До книжки увійшли вірші зі збірок

«Травневий іній», «Диригент останньої свічки», «Автостоп», «Новий закон Архімеда», неопублікованої дитячої книжки «Весняна акварель» та вірші й поетичні переклади останніх років.

* * *

Путівник. Київська область /

Автор-упорядник Б.В.Мефедов. – К.:

Богдана, 2005, 312 с. (укр. та англ. мовами).

Поступово цивілізуємося. Багато ілюстрований путівник Київською областю, випущений видавництвом «Богдана», – добрий товариш не лише туристові, але й краєзнавцю. Карти та 480 світлин розкривають мандрівцю майже незнану Київщину в ландшафтному, курортному, історичному вимірах, пропонуючи захоплюючу подорож у географічному чи книжковому вимірах.

Додатковий плюс – паралельний англійський текст, що ніби провокує іноземних туристів своїми очима побачити те, що так гарно виглядає в книжці. Оскільки інфраструктуру відповідну, заробляють підстоличні владці та жителі ще й натурою. А так, як казав один політик, «маємо те маємо...»

Уроки української революції. Перший урок: Чудю можливе. Якщо народ зрозуміє, що треба зробити, він зробить. (Олег Вілорус)

* * *

«І»: Мова німої країни. –
2004, Число 35

Цікава доля числа, виданого галицькими упорядниками-інтелектуалами: поки журнал готувався до друку, країна, здавалося, німувала – *«живемо серед німої громади, українська мова, як зрештою й усе українське, безнадійно витіснена з більшості публічних сфер суспільства»*.

Але грянув майдан, і ейфорія примусила упорядників перекреслити слово «німа»: *«Бійся, владо. Народу же не німий. Він пробив непробивні стіни. Пробиватиме знову і знову. Народ мовчить все голосніше»*. Певна річ, зараз читачеві знову цікавіша песимістично-«німа» частина. Особливо статті Лариси Масенко «Усні форми побутування мови...», «Суржик як соціолінгвістичний феномен» та «Мовна поведінка особистості в ситуації білінгвізму».

* * *

«І»: Страх. – 2005, Число 37

Чи є почуття, сильніше за страх? Звісно, якщо бути позером, то можна згадати – любов, ненависть, відданість... Але страх слідує за людиною всюди: страх втратити роботу, страх повернутись додому, страх за дітей, страх на темній вулиці, страх самотності, замкненого простору, висоти, відповідальності...

Одне слово, «кожен із нас живе в горизонті тривоги». Але страх можна долати чи принаймні вчитися контролювати його. Що для цього треба? – Передусім збагнути його природу. У цьому безперечно допоможе всебічне «СТРАХ» – число журналу, де зібрані статті, есе та оповідання Мішеля Фуко та Олега Покальчука, Юлії Крістєвої та Ірини Магдиш, Понтера Андерсата Репи. Вадим Васютинський описує «Сім страхів сучасної України», а Ерік Робертсон Додс пише про «Страх свободи»... ✿

#001

ТІНЬ

та ніч залишилася в мені мерехтінням догораючих свічок на підсвічниках старезного рояля щоправда це був неочікуваний імпровіз нот на підставці над пожовклими клавішами не було не було вже дуже давно як і камертону в звуковому просторі цієї загадкової квартири

ця ніч залишилася в мені невпевненим подихом світанку який непомітно перетворився на вечір ця ніч залишила в мені сутінки твоїх очей паморок твого тіла жаску таїну твоїх прекрасних вуст

здається без жалю ти сказав поцілунок у вуста це поцілунок у душу сьогодні ми зазирали в душу одне-одному ні ти сказав зовсім не так о чому я про це забула ти сказав сьогодні я віддав тобі свою душу а пізніше ти просив тільки не закохуйся в мене
будь-ласка

у цій кімнаті не було тіней я була поруч із тобою рівно двадцять п'ять годин ми мало не перетворилися на тіней цієї кімнати з розколотими свічадами й жевріючими свічками де твоє тіло не давало спокою моєму а твоя душа не давала спокою тобі і рвалася в мої вуста і рвалася в моїх вустах а ти вперто повторював тільки не закохуйся в мене будь-ласка і стогін рвався з твоїх грудей і груди твої рвалися а я все дивувалася хіба може звичайний чоловік так довго ніжно пристрасно кохатися

ачей ми були варті одне одного

а я все дивувалася хіба може мати чоловік таку повільну чуттєвості жаги бажання ми ж бо тільки випили по горнятці гарячого вина й на дванадцятій годині нашого співжиття співподиху з півсум'яття ти перший раз попросив мене тільки не закохуйся в мене будь-ласка а я засміялася бо казала люблю тебе й сміялася бо люблю це те чим ми займаємося а ти просиш не кохати відчуваєш різницю

і я

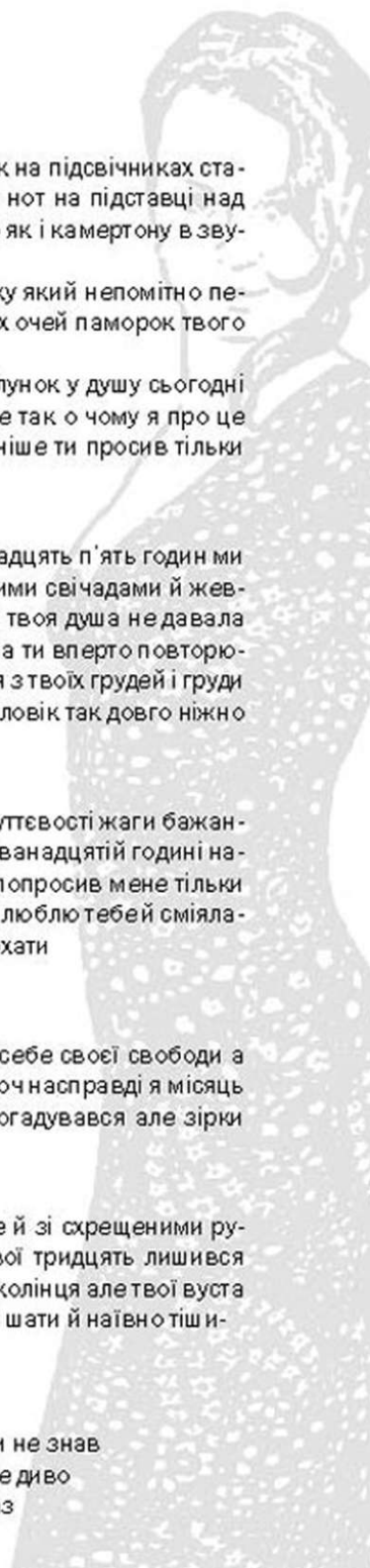
бо ти сильний а мені такого край щоб самій позбавити себе своєї свободи а не хтось бо ти таврований сонцем бо ти сонце і я сонце хоч насправді я місяць але не хотіла тобі в цьому зізнаватися хоч ти й сам здогадувався але зірки потьмяніли й не могли знову зродитися адже я сказала а я й не закохуюся

бо різниці немає ти надто гордий і я надто горда а ти ще й зі схрещеними руками бо нікого до своєї рани пускати не хочеш бо у свої тридцять лишився хлопчиком який ігнорує маму з зеленкою для розбитого колінця але твої вуста веретенцями плели по мені нитки і я куталася в незвичні шати й наївно тишилася миттю а ти хтів ще і ще а я сміялася що

перед смертю не надишишся

о навіщо я так казала

бо ти просив тільки не закохуйся в мене будь-ласка бо ти не знав що це першей останнє хоч і казав що така бажана жінка це диво яке буває раз у житті і ти такий був у моєму житті тільки раз

хіба я знала

а потім ти сказав що зараз борешся за іншу з нею познайомився два тижні тому і тому я сміялася на твоє тільки не закохуйся в мене бо як же це адже я така бажана для тебе й тільки одна така а ти стрімкий наче сонце на світанку а я небо і ти і я наче цілісінький світ бо справді так буває лише один раз у житті

бо ти женешся за примарами хоч і знаєш що то примари а я сонячна й могла б тебе тішити й хотіла але ти я ж знала сильніший і я ще легко легко відбулася зайшовши ні діткнувшись до твого світу я всього лиш померла

але ти помер давніше бо ти замкнув на собі кільце а я не змогла його розбити і ти зрозумів що я це пробувала й мені довелось померти і ти не прийшов до мене

диво народившись я вже мала тебе в собі хоч і народилася я сутінками з очима нічного моху і крила мої пручаються під одягом а в пам'ять про тебе я їх трохи підстригла а вони все одно

ти казав що в мене вишукана квітка і пестив її своїми вустами прекрасними вустами і квітка палала вогнем бо ти хтів і хтів і казав що жінка завжди може а я думала що ти нечистий а ти казав що так воно і є

але ти чистий я дарувала тобі с_ніжні вечори й ніжні ранки а ти не брав я дарувала тобі феєричні метафори а ти не брав я дарувала тобі себе а ти не брав і тоді я покликала метеликів померла і вони почали вибілювати стіни моєї світлиці

і стіни боліли але я народилася сутінками терном ожиною горобиною і тобою а мої крила пручаються й ніють бо вони не стигли бола разом із собою лися схрещеними і хочу бачити тебе

твоїх очей які тінках ожитам то вому і

я сама їх на-
а твої руки так
ти знаєш що я бачити тебе не
не можу
але мушу
бо шукаю навколо зернята
поростають соняхами в моїх су-
нових а твоє жорстке волосся то
сям прозирає в моєму шовко-
я думаю що ти можеш раптом
народитися в мені й знецаць-
ка сказати
привіт

ВИБОРОННА РОБА

зелений привіт це весна народився молодик і ти більше не скажеш тільки не
закохайся в мене будь-ласка бо тебе немає а мої метелики знесилені бо карби
тебе забілити не можуть хоч тебе й
немає

трахтемирів

Дарка стояла біля дзеркала й більше з цікавістю, аніж «у справі» вдивлялася
в очі навпроти. У якусь мить їй нарешті почало здаватися, що там – зовсім
незнайома істота, сумна й розумна, зосереджена вглибину себе. Вона трохи
напружено вдивляється, мружачись, кудись у необмежене попереду, навколо
юрмиться мошकारа й метелики,
грайливо атакуючи несподіваних мандрівників.

Дихання степу.

Дихання лісу.

Лісостеп.

Польовий хвощ стрімко хапає за ліву ногу, але дівчина встигає випрочатися й
зірвати тим часом кущик материнки. П'ярко пахне медуниця, і в цих пахощах,
наче знаючи – куди,
в тендітному ясноколі тремтять каравани кульбабок.

Більших і менших.

Наплічник трохи тисне на плечі, і, наче наглий звук у німому кіно, несподівано
вискакують голоси. Нарешті вона наздоганяє своїх.
Спрагло облизує губи, – у кутиках знов і знов запікаються
неприємні солодко-солоні кавалочки.

– Водички хочеш?

Вона не встигає хитнути головою, як насмішливі очі заявляють:

– А вже немає!

Два маленьких ковточки. А третім – повен рот води.

Можна буде посмакувати ним кілька хвилин дороги.

Якщо тепер вона не витрусить із черевиків ту купу насіння, що насипалось за
останніх три кілометра, воно з великим задоволенням проросте там.

Ростиме вгору: через п'яти – до колін, загіздить в животі, заплететься в ру-
ки й вибрунькується в волоссі... Буде прикольно.

Остап сказав би, кумедно розтягуючи голосні, – «капс-є-єц!»

і кілька тижнів клинив би з неї. Муркотіння телефону

перериває Дарчин хід думок.

– Ти нікуди не збираєшся? Я заїду за двадцять хвилин.

Короткі гудки. Дарка нервово ходить по кухні. До червоного вина буде зефір.

Власне, можна й тістечка,

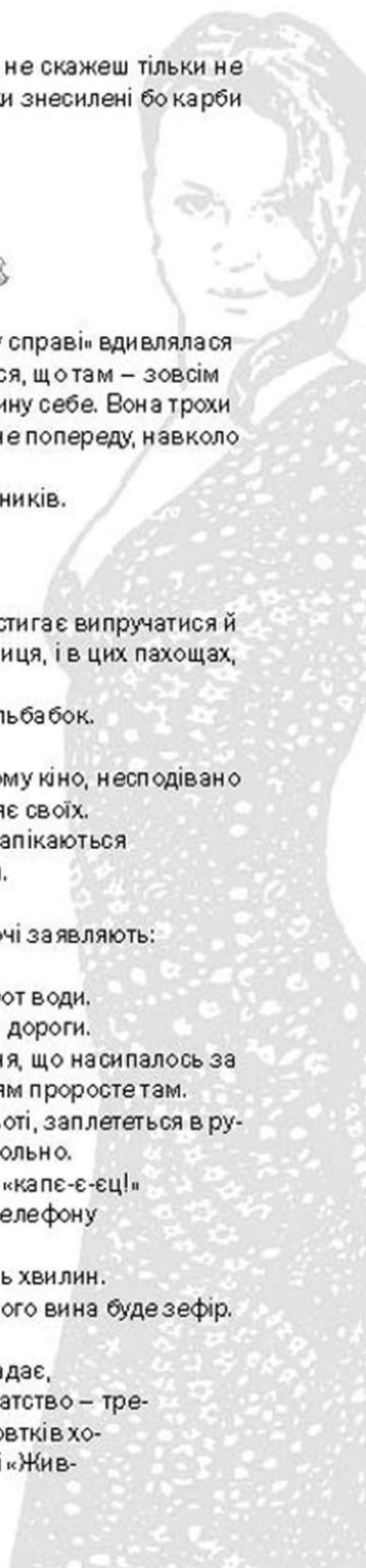
але вживати сьогодні мучні викрутаси не випадає,

у таку спеку при битій дорозі вона б віддала все своє багатство – тре-

ба тільки спочатку визначитись, яке саме – за кілька ковтків хо-

лодного сирівцю або кислячку з криночки, чи принаймні «Жив-

чику».

Дорога до козацького цвинтарю.

У деяких клаптиках степу, зовсім невеличких, відрізках шляху в два-три метри, ступаєш у дихання землі, гаряче й сухе. Воно лагідно облікає литки. А впертий язик піднімається все вище й вище: «Що спонукає чоловіків, та ще й до біса гордих, цілувати ноги жінці?», б'ється десь із живчиком лейтмотивом нав'язливе питання в голові Дарки. Чітка ритмічна схема, природою відпрацьована до автоматизму. Якась невидима сила програмує рух. Свідомо тіло відмовляється слухатись. Кусає губи. Не те, щоб ноги боліли – ні. Просто на десятому кілометрі терпкої дороги починаєш розуміти лінивих курортників, які силкуються активно відпочивати, лежачи на рушникові біля лагідного муркотіння води.

– Водички хочеш?

Вона не встигає хитнути головою, як нашішкуваті очі заявляють:

– А вже немає!

Два маленьких ковточки.

– От би зараз живчику...

Пара нашішкуватих очей дивиться уважно й занадто довго.

– Хочеш живчика? – сміється. – Буде тобі живчик.

Вона згадує, що ще, крім жилки на скронях, усі ці веселі українізатори називають живчиком. Сміється, відштовхуючи хлопця.

І знову починає відставати, він напружується, нехотя відривається від її вуст і притуляється лицем до живота.

– Скажи, що любиш мій животик!

– Люблю твій животик... А від себе додам,

що в тебе неперевершені стегна... Стегенця. –

Слова тонуть в ароматі шкіри. – Які ти спеції додаєш до своїх стегенець, що вони так збуджують апетит?... Г-а-а-м!

Дарка дригає його ногою, і він, падаючи, тягне її за собою на підлогу. Заодно зсипається простирadlo. Виборсуватися ліньки. Так хочеться сісти. Роззутися.

Сидіти довго. Дивитися на небо.

Лягти на траву. Облитися водою.

Нашвидку перекусили, занурилися в брудний берег Дніпра.

Назвати Дніпром ці затоплені, замулені луки язик не повертається. Водяне плесо вабить якоюсь мертвотною таємничістю. Здається, що в похованих під товщами води селах досі живуть люди.

Печуть хліб, запарюють узвар, кохаються й родять дітей. А увечері, коли третя зоря сходить на небі,

рветься в ненароджений вітер самотня пісня.

– Не плач кохана, не плач ся мила...

Остап уже на горі. Його мелодійний голос ледь мріє серед кущів акації. Колючки хапають її за голі руки, плечі, живіт. Надягає сорочку, але він, бавлячись, заважає їй, хапаючись за тонку тканину зубами.

Тихо дзенькає келих і не розбивається?

Червоне вино.

Кам'яні хрести.

Сонце. Шаблі. Мушкети. Металеве бряцання. Крик. Крик. Крик. Маленька істота намагається розплющити очі, але несподівано носик відчуває запах шкіри. Мутно-прозора рідина лос-

коче маленькі пожмакані вуста. Тихо капає кров.
Різня за різнею, війна за війною...
Чума за чумою, за голодом мор...
Розкинуло крила чорне прокляття...
Темні вбивають, байдужі мовчать...

Вамп (стерва)

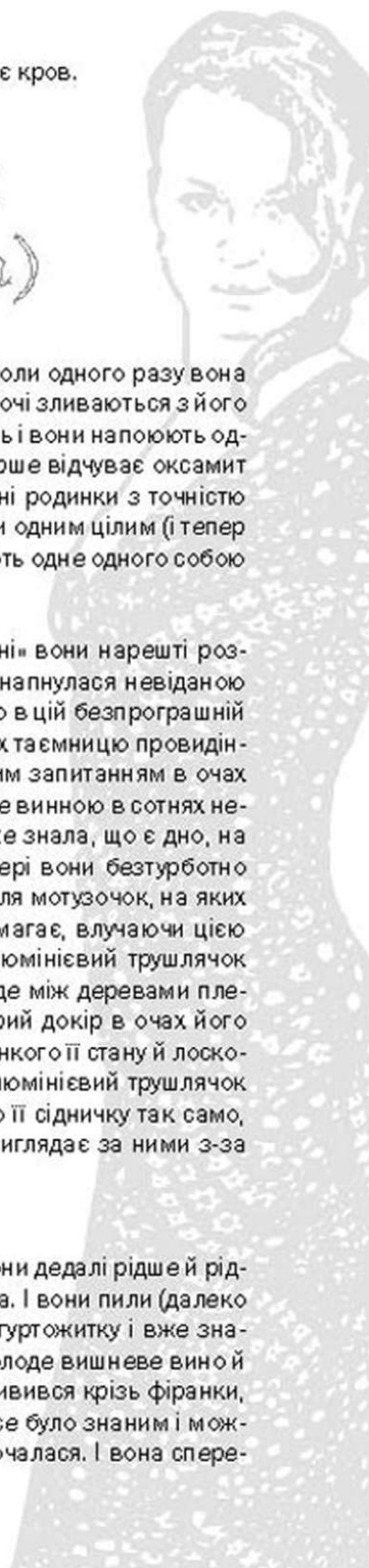
1

як вона стає стервою. Вона не народжується стервою. Коли одного разу вона знайомиться з ним. І вони закохуються один в одного. І її очі зливаються з його очима, а їхні вуста перетворюються на суцільний колодязь і вони напоюють одне одного, і жадбно п'ють одне одного. І їхня шкіра вперше відчуває оксамит подібної, і коли вони стоять лицем одне до одного, то їхні родинки з точністю до міліметра співпадають, наче вони справді колись були одним цілим (і тепер вони теж – одне ціле. І їм так добре вдвох, і вони напоюють одне одного собою й жити не можуть одне без одного

коли одного разу, знеможені забрунькованими «так» і «ні» вони нарешті розцвіли одне для одного, коли її рука солодко-приречено напнулася невіданою жагою, коли він уже не мав сили боротися з собою і з нею в цій безпрограшній війні, вогник у гаражі тьмяно блимав, народжуючи в очах таємницю провидіння. І другого дня його матір стримано й обережно з німим запитанням в очах розмовляла з нею якимсь по-новому. І вона відчувала себе винною в сотнях невідомих гріхів, але тонула тонула тонула в його очах і вже знала, що є дно, на якому так солодко так соромно. Але він її кохає й увечері вони безтурботно їдять черешні й вистрілюють ними в залізний стовпчик для мотузочок, на яких у суботу висітиме випрана матір'ю білизна. І вона перемагає, влучаючи цією слизькою кулькою на п'ять разів більше за нього. А алюмінієвий трушлячок швидко порожніє й вони наввипередки біжать до саду, де між деревами плетуться гарбузята й кабачки. (А услід їм важко ступає сірий докір в очах його матері). І вона тягнеться до черешень, а він тішиться з тонкого її стану й лоскоче під колінами. Вона дригається й із драбинки падає алюмінієвий трушлячок і вони лезять у траві, стукаються лобами і він думає про її сідничку так само, як думав про неї до вчорашнього вечора. А його мати виглядає за ними з-за фіранки

2

і коли з кожним вечором стікало літо в калюжі осені й вони дедалі рідше й рідше бачилися, їй нестерпно захотілося осені. І та прийшла. І вони пили (далеко від саду) молоде вишневе вино на останньому поверсі гуртожитку і вже знали кожну крапельку одне одного. І залишалося тільки молоде вишневе вино й уперта стрілка на капронових колготках. І вже ніхто не дивився крізь фіранки, не спостерігав за їхніми рухами й вустами. І щось уже все було знаним і можливість захованої в піску коштовної несподіванки виключалася. І вона спере-

сердя фарбувала губи, очі, а потім волосся. І груди її просвічували крізь блузу нахабно й вульгарно і взагалі

3

а потім, колись, вони випадково зустрілися на незручних сидіннях театру. Коли вона з кимось у темряві шукали своє місце, а вистава вже почалася, коли він, нахилившись над волоссям іншої, питає, чи їй зручно, одразу пізнає стегна. А вона, вмостившись у кріслі раптом торкнулася чийогось оксамитового ліктя й пізнала здвоєну родинку, і нічого так не хотіла через одну мить, як притулитися тілом до нього й покласти голову на плече. Притулитися і все. Вона його не хотіла. А він не хотів її. Вони лише хотіли притулитися

4

о с ь так вона
с т а є стерво
її чуттєвість соком пащить
у кожному порусі, у кож-
ному вигині, у кожному
погляді. І коли чоловіки
торкають її стегна торкають її руки
торкають її волосся дихають їй у шию
вона їм сміється. Бо йому вона надси-
лає щороку вітальні поштівки, бо йо-
му вона сниться щоп'ятниці й про неї
він згадує з кожною жінкою. Бо йо-
му вона переходить дорогу в обідню
перерву. Бо тримають його два пе-
ревиті ниткою гвіздочки в гаражі,
де колись тьмяно блимав вогник. А
надлистівками похлопиво по-бабськи
скигнуть матір

BAFOU

Гелія КАПЛАНОВА

авторка

трьох книжок

(двох матеріальних
та однієї віртуальної)

й низьки

найрізномнітніших
публікацій - поезії, прози,

спостережень,

відображень.

Член АУП.

Уроджена

Слобожанщини, нині

мешкає й працює

в Києві для різних

творчих втілень

послугується

різними іменами.

ЗАБОРОНЕНА